

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Søllerødbogen 2016

Søllerødbogen 2016

Søllerødbogen 2016

udgivet af

Historisk-topografisk Selskab for
Søllerødeggen

i samarbejde med Rudersdal Museer

Søllerødbogen 2016 er sat med Janson Text.

Papiret er MultiArt Silk 115g

Tekstbehandlet af redaktionen

Opsætning og Layout udført af Peter R. Lassen - Idon Grafisk
i samarbejde med Niels Peter Stilling.

Produktion - Layout og tryk: IDON GRAFISK - Holte.

www.idongrafisk.dk

Oplag: 1.200 eksemplarer.

Redaktion:

Niels Peter Stilling

Omslag:

Maleri af Wilhelm Pacht: "Holte i sorg" (Olie på træ 38x28cm). Motivet er malet ved Vejlesø, hvis villaejere den 14. maj 1912 flagede på halv i anledning af kongen, Frederik 8.s død. Kongehuset forærede maleriet til Søllerød Museum i 2001. (Rudersdal Museer, inv.nr. P22).

ISBN: 978-87-87113-35-9

ISSN: 0085-6339

Manuskripter, der ønskes optaget i årbogen, eller som kunne indgå i Selskabets øvrige publikationsvirksomhed, bedes sendt til Selskabets sekretariat eller redaktøren (nps@rudersdal.dk / telefon 72 68 56 56).

Rudersdal Museer

Administration og Nyere Tid

Biblioteksalléen 5

2850 Nærum

Telefon 46 11 56 50. E-mail: museum@rudersdal.dk

Eftertryk er ikke tilladt. Tilladelse indhentes gennem redaktionen.

Anvendte forkortelser:

ABA: Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv

HA: Historisk Arkiv for Rudersdal Kommune

RM: Rudersdal Museer

INDHOLD

Dagbog fra Nærum 1787-1790

En apotekerfrues optegnelser fra Købmagergade og fra Nærum
af *Torsten Søgaard* 7

Faldne kvinder i Søllerød

Magdalenehjem, Skovly i Gl. Holte og Thora Esche 1850-1940
af *Sven Herting* 31

H. C. Bache, en mand under pres, af sine omgivelser og sig selv

Mennesket H. C. Bache set gennem hans fotoalbum og gerning
af *Jens Erik Staalby* 77

Friluftsliv langs Mølleåen 1946

Socialdemokratisk friluftspolitik nord for hovedstaden
af *Hans-Ole Ketting* 119

Walchris - musikalitet og elektromekanik i efterkrigstidens Nærum

af *Henrik Franck* 153

Tyvekrogen

- hvordan et tidligere skovområde blev til boligbebyggelsen Vejlesøparken
af *Erik Trudsø Jespersen* 179

Varme i rørene

Holte Fjernvarme gennem 50 år
af *Robert P. Sørensen* 209

Rudersdal Museer. Årsberetning for 2015

af *Jon Voss* 249

Årsberetning for Historisk-topografisk Selskab for Søllerødeggen 2015

af *Anita Mikkelsen* 269

Selskabets Regnskab

ved *Verner Hyldbø* 287

Historisk-topografisk Selskabs bestyrelse 289

Dagbog fra Nærum 1787-1790

En apotekerfrues optegnelser fra Købmagergade og fra Nærum.

af Torsten Søgaard.

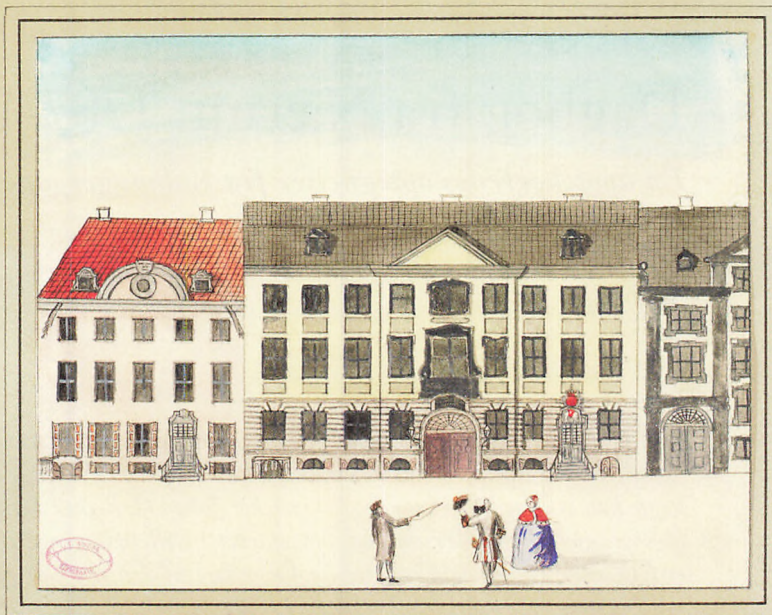
Den kendte danske embedsmand geheimeråd Bolle Willum Luxdorff boede i sommerhalvåret på sit landsted i Nærum i 29 år, fra 1753-1782. I april 1782 solgte han landstedet til kongelig hofapoteker Johan G. Becker. Luxdorffs dagbogsoptegnelser fra Nærum blev præsenteret i Søllerødbogen 2014, men ved et lykketræf, er der også bevaret dagbøger ført af den nye ejer på landstedet ved Nærum Gadeker, nemlig fruén i huset, Anne Christine Becker, der fra 1787-1790 førte en dagbog, som i 1870 blev udgivet af hendes barnebarn J. G. Burman Becker.¹ På de følgende sider præsenteres apotekerfruens optegnelser fra hendes dagligliv i og omkring Nærum.

Torsten Søgaard er cand. mag. og musiker, født i 1947, og har boet i Trørød siden 1981. Han har skrevet adskillige artikler i Søllerødbogen siden 1995. To af disse artikler er baseret på dagbøger fra 1700-tallet: Marie de Conincks farverige beretninger fra 1790'erne og begyndelsen af 1800-tallet (Søllerødbogen 2007) og embedsmanden Bolle Willum Luxdorffs mere nøgtern optegnelser (Søllerødbogen 2014).

FAMILIEN BECKER

Fra sin far overtog Johan Gottfried Becker (1723-1790) såvel titlen som hof- og feltapoteker som det store apotek "Elefantapoteket", der var beliggende i, hvad der i dag er Købmagergade 9.² Det havde tilhørt familien siden sin oprettelse i 1670. Det var et af Københavns ældste og fineste apoteker og forblev i familiens eje i fem generationer frem til 1880. Den store apotekergård i Købmagergade var tegnet af Lauritz de Thurah og blev indviet i 1739.³ Det var en for sin tid moderne bygning med de nyeste installationer og apotekerlaboratorium. Becker havde i sin tidlige ungdom været på en længere dannelsesrejse til Tyskland og Sverige og var en mand med både åndelige og økonomiske interesser. Han var medlem af det medicinske kollegium og det Kongelige Landhushold-

*Apotekergården i
Købmagergade*

*Apoteker Beckers Gaard
i Rindø ved H. Eyberg
A. 1749*

Købmagergade

1711 H. 11. 11. 17

Apotekergården i Købmagergade nr. 9. Den stod færdig i 1737. Arkitekten var den senere hofbygmester, Laurids de Thurah. Anonym tegning, (Det kongelige Bibliotek)

ningsselskab og blev senere eksaminator ved den farmaceutiske uddannelse og til sidst professor ved Københavns Universitet.

Den 4. april 1759 blev den 35-årige Becker gift med den femten år yngre Anna Christine Torm (1738-1809). De fik fem børn: to sønner og tre døtre.⁴

Familien Becker tilhørte den meget velhavende overklasse. Han havde tjent sin formue, dels som feltapoteker, der som sådan fulgte den danske hær i felten i årene 1758-62, hvor Syvårskrigen rasede syd for vor grænse, dels – og især – ved udstrakt ejendomshandel. Han købte Jyllinge og Gundsømagle kirker og desuden mange huse i de to landsbyer, der begge ligger i nærheden af Roskilde. Desuden ejede han fra 1761 godset Hegnstrupgaard ved Gundsømagle, hvor familien tilbragte deres somme gennem en længere årrække.

BECKERS KØBER LUXDORPHS LANDSTED I NÆRUM

Angiveligt på grund af et tiltagende svagt helbred solgte Becker i 1782 Hegnstrupgaard og købte i stedet det mere overkommelige landsted, Luxdorfs hus, i Nærum som sommerbolig. Den 13. april 1782 noterer Luxdorff i sin dagbog: "Har sluttet Kiøb med Becker om Nærum for 4000

Kgl. hofapoteker Johan Gottfried Becker (1723-1790). Han var tredje generation på Elefantapoteket i Købmærgade som blev grundlagt af bedstefaderen af samme navn i 1670. Maleri af professor ved Kunstakademiet Carl Gustav Pilo (1711-1793), ca. 1760. Ligheden med datidens konge, Frederik 5., er slående, og Pilo er jo også kendt for sine portrætter af kongen, men det handlede i virkeligheden også om, at hofapotekeren rent faktisk lignede kongen og derfor blev bedt om at sidde model for Pilo, når den utålmodige Frederik 5. skulle portrætteres. (Statens Museum for Kunst)

1782

Rdr“.⁵ Fire dage senere, 17. april: “*Apotequer Becker gjorde reen Aftale paa Kiøbet*”. Og endelig den 29. april 1782 ordnes alt det praktiske med papirer og betaling etc.⁶ Becker overtager huset i Nærum den 1. juni 1782. Landstedet er det, der 100 år senere blev kaldt “*Hartmanns Hus*”, og som egentlig var en lille gård med tilhørende jorde.⁷ Luxdorph og Becker var nære venner, i Luxdorphs dagbog læser man f.eks. den 19. september 1784: “*Spiist hos Beckers om Middagen*”. Luxdorph tilbragte på det tidspunkt sine sommerophold i det nærliggende Ørholm, men besøgte altså stadig sit gamle hus efter apotekerens overtagelse af ejendommen.

FRU BECKERS DAGLIGE LIV

*Anne Christine
Becker (F. Torm)*

Anne Christine Becker var datter af Københavns politimester og borgmester, etatsråd Erik Jensen Torm. Hun var eneste barn af borgmesterens andet ægteskab, men havde tre halvsøstre. Anne Christine blev født ind i det bedre borgerskab, og hendes opdragelse var derfor i tidens og samfundslagets ånd. Både fransk og tysk hørte til hendes kundskaber, ligesom dans og klaverspil var en del af opdragelsen. Desuden lærte hun praktiske færdigheder som at føre husholdning, sy og spinde, og til formningen af en ung kvinde i 1700-tallet hørte naturligvis også daglig andagt med salmesang og oplæring i Kristendommen.

Apoteket i familiens gård i Købmagergade var et stort foretagende. Ved folketællingen i 1787 boede der ud over familien tre farmacistuderende, tre lærlinge, en tjener, en gårdskarl, en kusk, en karl ved laboratoriet og fire tjenestepiger, eller alt i alt en stab på 14 personer.⁸

*Dagbogen
1787-1790*

Fru Becker har utvivlsomt ført dagbog gennem en længere årrække, men den eneste bevarede 57 sider lange dagbog begyndte hun at føre den 13. november 1787, tre dage efter sin 49 års fødselsdag. Desværre slutter den allerede 7. marts 1790 efter kun to år og fire måneder.⁹

DAGBOGEN 1787

November 1787: Den første sætning lyder, “*Den 13. Nov. Taaget og fugtigt Veir.*”¹⁰ Man mærker, at der fortsættes, hvor en tidligere dagbog er blevet afsluttet. Familien Becker opholder sig i boligen i Købmagergade i det sene efterår med typisk dansk novembervejr. Anne Christine beretter dag for dag om de mennesker, de har været sammen med og bringer samtidig jævnlige notitser om vejret.

Familiens spilleborde nævnes regelmæssigt, og de “spiller” en central rolle i fruens liv. På den tid var l’hombre det mest populære kortspil,

1. side i dagbogen som begynder den 13. november 1787 "Taaget og fugtigt - - ". Bemærk de mange noter forned. På de resterende 56 sider i dagbogen er der generelt kun en note eller to pr. side. (Historisk Arkiv = HA)

1787.

- Den 13 Nov. Taaget og fugtigt Veir. *Christiane*⁽¹⁾ stod Fadder til *Tellefs*⁽²⁾ Barn; Brev fra *Gottfried*⁽³⁾. Om Middagen *Bozenhard* og Kone⁽⁴⁾. Vi om Aftenen hos *Römmelings*⁽⁵⁾. *Erik*⁽⁶⁾ i Klubben.
14. Regn og Sne. Under os hele Dagen. Vi Fire spillede Troissept.
15. Klar Luft og lidt Frost. Under os; spillede om Aftenen Troissept.
16. Tøveir, Regn. Om Aftenen *Höyer* og Kone⁽⁷⁾. Maanskin.
17. Jeg havde travlt med Skrivning. Klar Luft, lidt Frost. Om Aftenen min Mand hos *de Conincks*⁽⁸⁾. Fru *Bozenhard* og *Nörckenkrone*⁽⁹⁾ her. Jeg skrev til *Gottfried*.
18. Nogen Frost og lidt Blæst. Jeg med *Christiane* i Kirke. Om Middagen her *Bozenhard* og Kone, *Höyer* og Kone, Oberstl. *Berger*; om Aft. *Nörckenkrone* og Kone, *Gössel*⁽¹⁰⁾. 2 Spilleborde.
19. Lidt Frost og nogen Sne. Om Aft. min Mand hos *Bergers*⁽¹¹⁾. *Erik* i Klubben.
20. Frost og klar Luft. Fru *Nörckenkrone* her om Middagen; om Aftenen *Bozenhard* og Kone; *Revenfeldt*⁽¹²⁾. 1 Spillebord.
21. Frost. Fru *Schou*⁽¹³⁾ her om Middagen; jeg om Efterm. hos Fru *Rheder*⁽¹⁴⁾. Om Aft. Fru *Geuss*⁽¹⁵⁾, *Le Fevre*⁽¹⁶⁾, *Warnsted*⁽¹⁷⁾, begge unge *Bülow*.

(¹) *Beckers* yngste Datter. — (²) *Tellef Osmundsen*, en norsk Fodgarder og Arbeidsmand i *Beckers* Laboratorium. — (³) *Beckers* yngste Son, dengang i Langensalza. — (⁴) Østerrigsk Generalconsul *Bozenhard*, gift med *Beckers* ældste Datter *Johanne Henrikke*. — (⁵) Kammerherre, senere Minister i Eutin. — (⁶) *Erik Becker*, den ældste Son. — (⁷) Legationsraad *Andreas Höyer*, gift med *Beckers* mellemste Datter *Anna*. — (⁸) Etatsraad og Grosserer. — (⁹) *Johan Henrik Christian Nörckenkrone*, Major og Generaladjutant, † 1804, en Fætter til Hofapotheker *Becker*. — (¹⁰) Oberstlieutenant. — (¹¹) Conferentsraad Livmedicus *Berger*. — (¹²) *Conrad Revenfeldt*, Kammerjunker, Rimester ved Garden tilhest. — (¹³) Gift med Etatsraad Expeditionssekretair i Cancelliet *Schou*. — (¹⁴) Conferentsraadinde. — (¹⁵) Professorinde, fød *Rasch*. — (¹⁶) Secretair. — (¹⁷) Kammerherre.

men hos Beckers bliver der først og fremmest spillet "*Troissept*".¹¹

Den yngste datter Christiane og den ældste søn Eric bor hjemme endnu i 1787. Christiane går i kirke med sin mor, og Eric er ofte i "klubben", den franske klub, hvor de velhavende regelmæssigt mødte deres ligestillede. Den yngste søn i familien, Gottfried, er under uddannelse i byen Langensalza i Tyskland, og breve mellem ham og hjemmet nævnes jævnligt. De to ældste døtre er begge gifte, og der plejes hyppige kontakter familierne imellem. Den ældste datter Johanne Henrikke er gift med den østrigske generalkonsul Bozenhard, og hun føder ifølge dagbogen apotekerfruens andet barnebarn, en dreng, den 26. november 1787. Den næstældste datter Anna er gift med legationsråd Andreas Höyer. Med andre ord to svigersønner med solide embeder og titler. Til apotekerfamiliens omgangskreds hører da også ifølge dagbogens første måned titler som etatsråd, grosserer, kammerherre, minister, major, generaladjutant, oberstløjtnant, konferensråd, kammerjunker, ritmester, hofmester og professor. Man omgav sig med folk fra Københavns højeste kredse med hovedrige købmænd, militærpersoner og højtstående embedsmænd i spidsen.

Familien Becker plejede desuden omgang med mange af de mennesker, der som de selv om sommeren var på landet i Københavns nærmeste opland: Søllerød, Ørholm, Øverød og Nærum. I fru Beckers dagbog optræder både grosserer de Coninck fra Næsseslottet i Holte og konferensrådsinde enkefru Rheder i Ørholm, hos hvem Luxdorph boede til leje efter at have solgt sit landsted i Nærum.¹² Endelig er der kammerherre Suhm fra Øverød, som snart kom til at spille en stor rolle hos familien Becker.¹³

Fru Beckers dagbog er fyldt med kommentarer til vejr og vind, der dog sjældent bevæger sig ud over et almentgyldigt ordvalg med variationer over: tåget, fugtigt, regn, sne, klar luft, lidt frost, tøvejr, måneskin, blæst, mørkt og ubehageligt vejr. Således fortsætter dagbogen måned efter måned lidt monotont med de samme meddelelser og de samme mennesker, vejret og familiens spillebord.

KØBENHAVN 1788

Det er vinter. Familien Becker plejer fortsat de næsten daglige sammenkomster med deres familie og bekendte, enten formiddag, eftermiddag eller aften. De fleste boede vel kun få gader fra hinanden i det snævre København inden for voldene.¹⁴ Som hofapoteker betjente Johan Becker naturligvis kongehuset, og den 8. januar noteres, at hr. Becker besøger

Hos kronprinsen

den da 19 år gamle kronprins Frederik, den senere Frederik 6., som siden sin konfirmation i 1784 var landets egentlige kongelige overhoved.¹⁵

Dagbogen fortsætter ensformigt med opremsning af alle de fornemme mennesker med deres adelige navne, som familien omgås. Det hele forekommer at være én stor fest med middage, bal og sammenkomster i de højere kredse. F. eks har Beckers 8. februar inviteret over tyve standspersoner til middag med efterfølgende kortspil. Fru Becker fremhæver, at der var fem spilleborde!

Foråret nærmer sig, og endelig den 8. april nævnes Nærum for første gang. Det er den 7. sommer familien skal tilbringe i Nærum, og det blev desværre den sidste. Vi har ingen viden om de første seks år på landet i Nærum, men vi kan måske få en ide om forholdene, når det højere københavnske borgerskab opholdt sig på landet i slutningen af 1700-tallet. I sit forord til dagbogen beskriver barnebarnet Burman Becker således familiens liv på landstedet Hegnstrupgaard i Gundsømagle på følgende vis: *“Paa Heinstrup levede Familien sin gladeste Tid hver Sommer i en lang Række af Aar; og i de hyppige og gjæstfrie Sammenkomster, som der fandt Sted... Ingen sammenhængende Optegnelser ere os levnede derom; kun vide vi, at Spadseretoure, Fiskefangst og Jagt paa Harer og Ænder, paa Lærker med Tyrads og Lokkefugl, Lege, smaae Komedier og Spil var en Afveksling for Familien og de der logerende Gjæster”*.¹⁶ Meget anderledes har sommerdagene i Nærum vel ikke formet sig, skønt hr. og fru Becker var blevet ældre, og børnene var blevet voksne.

Hegnstrupgaard

NÆRUM 1788

Da Nærum for første gang nævnes i fru Beckers dagbog i foråret 1788, leder det tanken hen på første Mosebog, hvor Noa fra sin ark sender en due af sted for at undersøge tingenes tilstand.¹⁷ Den 8.april: *“Anders blev sendt til Nærum”*. Anders er dog ikke en due, men derimod familiens kusk. Den 9. april: *“Anders kom hjem igen”*. Knap to uger senere, den 21.april: *“Deiligt Veir. Vi alle fire om Morgenen i Hyrevogn ud til Nærum; kom hjem lidt over 7”*.¹⁸ *“Alle fire”* vil sige hr. og fru Becker samt deres to hjemmeboende børn, Eric og Christiane.

Kusken Anders i Nærum

Fra begyndelsen af maj måned forbereder familien sig for alvor på sommerholdet i Nærum først med korte besøg. Den 3. maj: *“Anders kom hjem fra Nærum, hvor han havde været i tre Dage”*. Den 10.maj: *“Kjorte så med min Mand og Eric i Kareth til Nærum. Christiane og Pigen Anna i Chaisen”*.¹⁹ *“Det var koldt”*. Den 11.maj: *“Ligeledes ubehageligt koldt Veir. Jeg gik ind til Staffeldts”*.²⁰ 12. maj: *“Blæst, Regn, Hagl, imod Middag*

På det åbne areal mellem Nærum-gård og Beckers landsted lå der i sin tid en gård. Den tilhørte gehejmeråd Staffeldt (1724-1801).
(Foto af N.P.Stilling april 2016)

Vejret

Hos de Conincks

Fra deres gård i Nærum kunne familien Becker nyde udsigten til gadekæret.
(Foto af N.P.Stilling marts 2016)

mildt og behageligt. Karethen kom og vi kiørte ind Kl. 5 til Kjøbenhavn". Og den 20.maj: "*Deiligt Veir. Anders ud til Nærum med et Læs*", dvs. et læs med alle de ting familien skulle bruge under deres sommerophold. Fra 24. maj er Beckers det meste af tiden i Nærum: "*Vi spiste tidligen og reiste ud til Nærum*". Dagbogen beskriver derefter familiens daglige rytme på landet. Anne Christine og hendes datter Christiane går ture eller besøger forskellige bekendte, særlig naboerne Staffeldts ved gadekæret. Hr. Becker og Eric er ofte på ærinder i København, og vejrliget får sin daglige kommentar. Man er også sammen med den anden nabo, den navnkundige politiker og juristen bagved landboreformerne Christian Colbjørnsen (1749-1814), fra "*Sofiehøj*" det senere Nærumgård.²¹

Fru Becker burde have været meteorolog. Hver eneste dag i Nærum begynder med den daglige vejrudsigt. Den 24.maj: "*Tyk Luft og vindigt*", 25.maj: "*Nogen Blæst, endeel Skyer*", 26.maj: "*Deiligt Veir, stille og stærk Varme*", 27.maj: "*Prægtigt Veir og varmt*", 28.maj: "*Om Morgen tykt i Luften, opad Dagen Regn*", 29. maj: "*Kjølilig Luft, siden Regn*", 30.maj: "*No-gen Blæst*", og endelig 31.maj: "*Endeel Skyer og Blæst*".

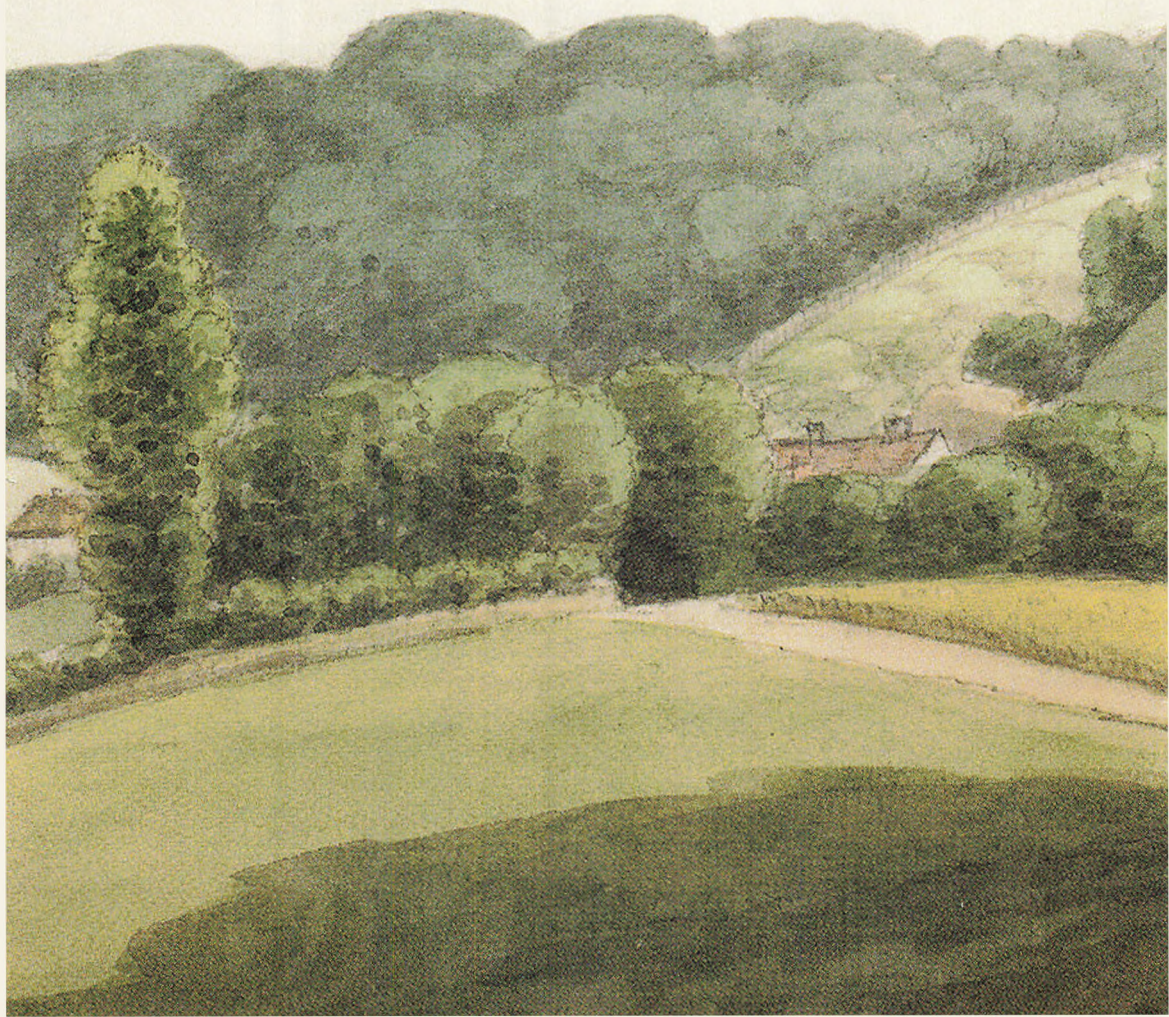
Dagligdagen fra Købmagergade med vejrprognoser og gæsteri er så at sige flyttet til Nærum. Det bliver den samme opremsning af deres mange gæster, blandt hvilke vi også finder familiens to gifte døtre, Johanne Henriette og Anne. Spadsereturene går nu til Dyrehaven, Frydenlund, Holte, Ørholm og selvfølgelig også til Dronninggaard, hvor hovedstadens rigeste landliggerfamilie de Conincks besøges. Hjemme på landstedet vaskes der tøj, piller hyben, skæres bønner, piller kirsebær, syltes ribs, laves asiaagurker. Havren køres ind, og der brygges øl. Den 15. juni er et eksempel på en typisk hverdag for familien på landet i Nærum: "*Tyk Luft, stille og varmt. Om Efterm. min Mand hos Colbjørnsen, vi om Efterm. hos Kammerherre Suhm i Øverød. - - - Om Aftenen kom Anders ud med den nye Hest*".

Den 23. juni hentyder dagbogen for første gang til hr. Beckers skrantende helbred: "*Min Mand begyndte at bruge Pyrmontervand*".²² 1. juli: "*Min Mand skrev til Berlin til Klaproth og til Gottfried*". Hofapoteker Becker har tydeligvis henvendt sig til tyske kollegaer for at få gode råd omkring medicinen, og her har vel især den anerkendte kemiker og apoteker Martin Henrik Klaproth (1743-1817) kunnet yde bistand.

Historikeren Peter Frederik Suhm (1728-1798), der ejede et smukt landsted ved bystævnet i landsbyen Øverød har hørt til Beckerfamiliens nærmeste bekendtskaber og nævnes ofte i fruens dagbog, men i sommeren 1788 bliver der, undskyld udtrykket, for alvor zoomet ind på ham. Enten er han gæst hos familien, eller også besøger de ham i Øverød.

Overød og Søllerød

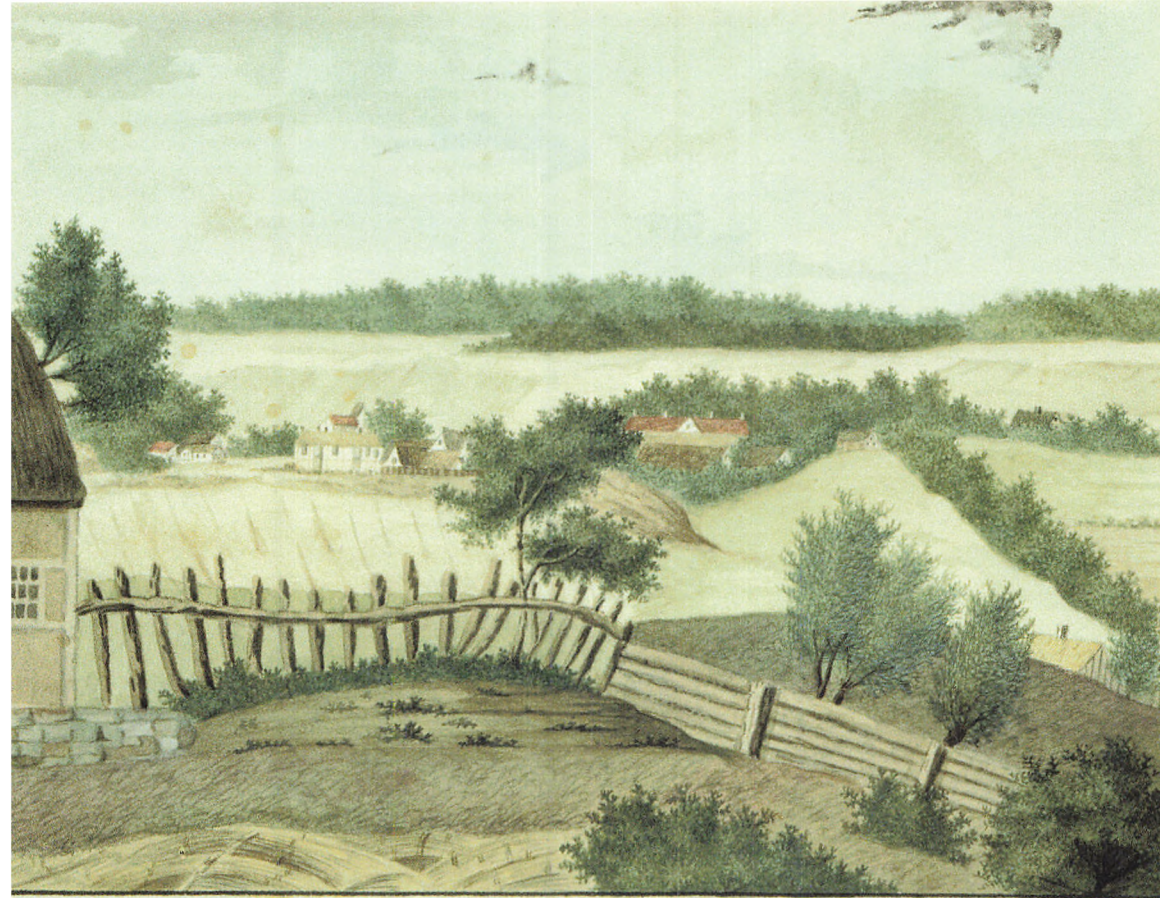
2. 9de Aug. 1824.

På deres gåture kunne Anne Christine og hendes datter Christiane nyde markerne, skoven og som her udsigten til Søllerød Kirke, der er set fra vejen til Øverød. I midten anes de stråttækte tage af Øverøds småhuse og to skorstene fra et teglhængt hus, der formentligt er P. F. Suhms landsted i Øverød. Akvarel fra august 1824 af Ole Jørgen Rawert. (Det kongelige Bibliotek)

II: Vue d'Øverød

Anne Christine og hendes datter Christiane gik dagligt lange ture i det idylliske landskab. Turen gik tit til Suhms lystgård i Øverød, som ses midt i billedet med de 4 skorstene. Akvarel af Jean-Francois Jonquières, 1798. (Rudersdal Museer = RM)

Den 11. juli dør hans hustru, Karen Suhm, efter nogen tids sygdom.²³ Dagbogen omtaler det dog kun med disse få ord: "*Fru Suhm døde*".

Den 13. august dør en anden god ven, Bolle Willum Luxdorph, i sit hjem i Snaregade i København, 72 år gammel. Det nævnes mærkverdigtvis slet ikke i dagbogen. Men kort efter tager begivenhederne fart.

TO BREVE

Kort efter sin hustrus død har Suhm tilsyneladende kastet sine øjne på Beckers yngste datter Christiane. Den 30. august 1788 skriver hun et brev til ham.²⁴ Det er skrevet på flydende fransk, og vi kan da forstå, at hun har fået den samme kulturelle og sproglige opdragelse som sin mor. På brevomslaget er anført: "*Pour Monsieur Le Chambellan de Suhm*" [Til Kammerherre Hr. Suhm]. Brevet lyder i oversættelse:

Monsieur

c'est une date erronée, est
écrite le 30 d'août.

à Nærum
de Christiane
à Nærum
à Nærum

Après avoir consulté mes chers parents et particulièrement mon cœur sur l'honneur que vous me faites l'honneur de me communiquer de louché il y a huit jours, retiré depuis par deux lettres breviées j' hésite point Monsieur d'accepter votre offre si flatteuse pour moi, et de vous donner en revanche ce que sous souhaitez de moi, et ce qui est en mon pouvoir, mon cœur, ma foi, et ma main, m'estomac très heureux de mettre si innocemment, et à un tel degré attiré la considération d'un homme de si rares qualités, qui ne me sont jamais échappés depuis que j'ai eut l'honneur de vous connaître, je les ai admirés, mais aprèsent elles me touche l'ame, je tâcherai toute ma vie d'accomplir les devoirs d'une femme honnête et raisonnable et surtout de continuer tantens qu'il est possible que vous puissiez passer des jours doux et agréables tantens que sous le melitez, j'entrevois une grande difficulté qui m'embarrasse, comment je pourrais en quelque maniere d'obtenir vos grâces

30. august 1788.
Christiane skriver fra Nærum et brev til sin kommende ægtemand Suhm på flydende fransk. Den 24 årige pige er lykkelig for at Suhm har valgt hende og hun har stor respekt for ham. Ved læsning af brevet fornemmer man at hun er en klog og dannet pige. (Det kgl. Biblioteks håndskriftsamling: Add. 383 d. 3, IV)

"I Nærum 1. september.

Det er en forkert dato, det skal være 30. august.²⁵

Hr.

Efter at have rådført mig med mine kære forældre og særligt med mit hjerte om den kærlighedsserklæring, som De gjorde mig den ære at overbringe mig mundtlig for otte dage siden, og efterfulgt af to små venlige breve, tøver jeg ikke hr. med at sige ja til Deres tilbud, der er så smigrende for mig, og til gengæld give Dem det De ønsker af mig og det, som jeg er i stand til, mit hjerte, min tro og min hånd. Jeg føler mig meget lykkelig over så uventet og i sådan en grad at have vundet agtelsen af en mand af så sjældne kvaliteter, hvilket jeg aldrig har været i tvivl om i den tid jeg har haft den ære at kende Dem. Jeg har beundret disse kvaliteter, men nu bevæger de min sjæl. Hele mit liv vil jeg i fremtiden prøve at opfylde en anstændig og fornuftig hustrus pligter og især bidrage til så meget det er muligt, at De vil få nogle gode og behagelige dage,

Brevet af 31. august 1788 fra fru Becker til hendes kommende svigersøn Suhm. Det er en middagsinvitation til landstedet i Nærum. (Det kgl. Biblioteks håndskriftsamling: Add.383 d 3, IV)

Ved at hofinden i Nærum for Gud
 min Daadhu bød og hofinden vilde sig
 alligevel i Nærum om at vi ofte tog
 af den omhu at for den i Morgen
 Formiddag og tage til takke med
 vores tarvelige Måltid
 Søndag d 31 August
 1788
 A. C. Becker

som De fortjener det. Der er et stort problem, som piner mig: på hvilken måde kan jeg lindre Deres sorg og udfylde pladsen for den fremragende kvinde som ikke er mere, som jeg skal efterfølge, og som ingen ser mig i stand til. Men alligevel, jeg har masser af selvtillid, idet den bedste vilje altid vil være min guide, og da jeg har at gøre med en mand som Dem, så tvivler jeg ikke på, at vi sammen vil få et klogt og lykkeligt liv.

Det er mig en ære med en ærlig og ukrenkelig hengivenhed, br. at være Deres Christiane Becker.

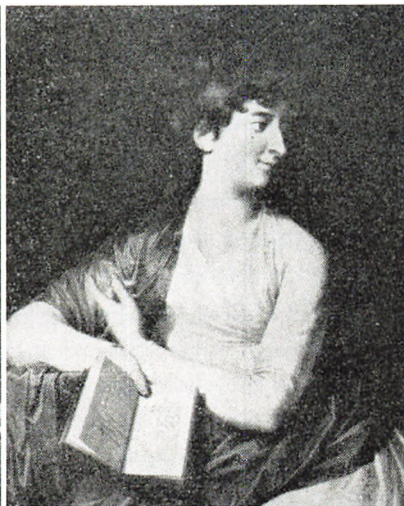
P.F. Suhm

Dagen efter modtager Suhm et kort brev på kun seks linjer fra Christianes mor Anne Christine. Selv om brevet er skrevet på dansk, er håndskriften vanskelig at læse. Det er en invitation, og kun anden halvdel af brevet lader sig umiddelbart tyde: " - - - - - at se Dem i Morgen Formiddag, og tage til takke med vores tarvelige Måltid. A. C. Becker. Søndag den 31. August 1788". Suhm har friet til Christiane, og han har fået ja fra både hende og hendes familie.

P. F. SUHM OG CHRISTIANE BECKER BLIVER FORLOVET

Suhm omtales herefter hver dag i dagbogen, og den 1. september: " blev det Vigtige afgjort, hvortil Gud give Naade og Lykke". Kun syv uger efter sin hustrus død bliver Suhm altså forlovet med den 35 år yngre Christiane Becker. Dagen efter, den 2. september, er hendes to store-

Historikeren og forfatteren Peter Frederik Suhm (1728-1798). Adeligt blod og gode familieforbindinger gav ham mulighed for en embedskarriere. 20 år gammel blev han assessor i Hofretten og 23 år gammel blev han udnævnt til etatsråd. Hans lystgård lå i Øverød og om vinteren boede han i en gård i Pustevig i København. Han var glad for kvinder, men Christiane Becker blev hans livs kærlighed.

Christiane Suhm (1764-1799). Hun var ung, smuk, klog og rig. Det var noget af et kup, da den 35 år ældre Suhm fik ja til sit frieri. (HA)

søstre (*“vore gifte Børn”*) på besøg: *“vi bekendtgjorde dem vor Glæde”*. Den 10. september: *“Subm om Form[iddagen], og [det] blev resolveret, at Forlovelsen skulde være bekendt”*. Suhm er 59 år, og Christiane er 24 år. *“Hun var en anerkendt skønbed og i besiddelse af alle gode egenskaber. Smuk, intelligent, velhavende og god...,”* fastslår lokalhistorikeren og folkemindforskeren Hans Ellekilde.²⁶ Suhm er kun 5 år yngre end sin kommende svigerfar og ti år ældre end sin tilkommende svigermor!

Den 16. september taler familien med præsten i Søllerød: *“Besøg af Herr Gutfeldt”*.²⁷ Dagbogen fortsætter 18. september: *“Vi kjørte alle paa Postvognen til Øverød om Form. Kl. 11. og saae os om”*. Den 19. september: *“Vi om Middagen til Øverød i Subms Vogn og spiste der”*.

SOMMEREN I NÆRUM ER SLUT

Efter således at have sikret datteren et solidt giftermål under sommeropholdet på Søllerødeggen bliver det tid til at slutte sommerglæderne i Nærum: Den 22. september: *“Min Mand og Erik toge ind KL. 10”*.²⁸ Den 23. september: *“2 Vogne afgik med Gods om Morgenens, og vi tog bort KL.3”*. Den 24. september er hele familien samlet i hjemmet i København: *“Herligt Veir; jeg havde travlt og pakkede ud”*. Det blev den syvende og sidste sommer familien Becker tilbragte i Nærum. Vejrsmæssigt var det nok ikke den bedste sommer. Alt for ofte fortæller fru Becker om blæst, regn, hagl, kølig luft, skyer og uroligt vejr; men til gengæld blev det en sommer, hvor endnu en kontakt i de højere sociale lag sikrede familiens sidste ugifte datter et solidt udkomme og fremtid via sin

Dårligt Vejr

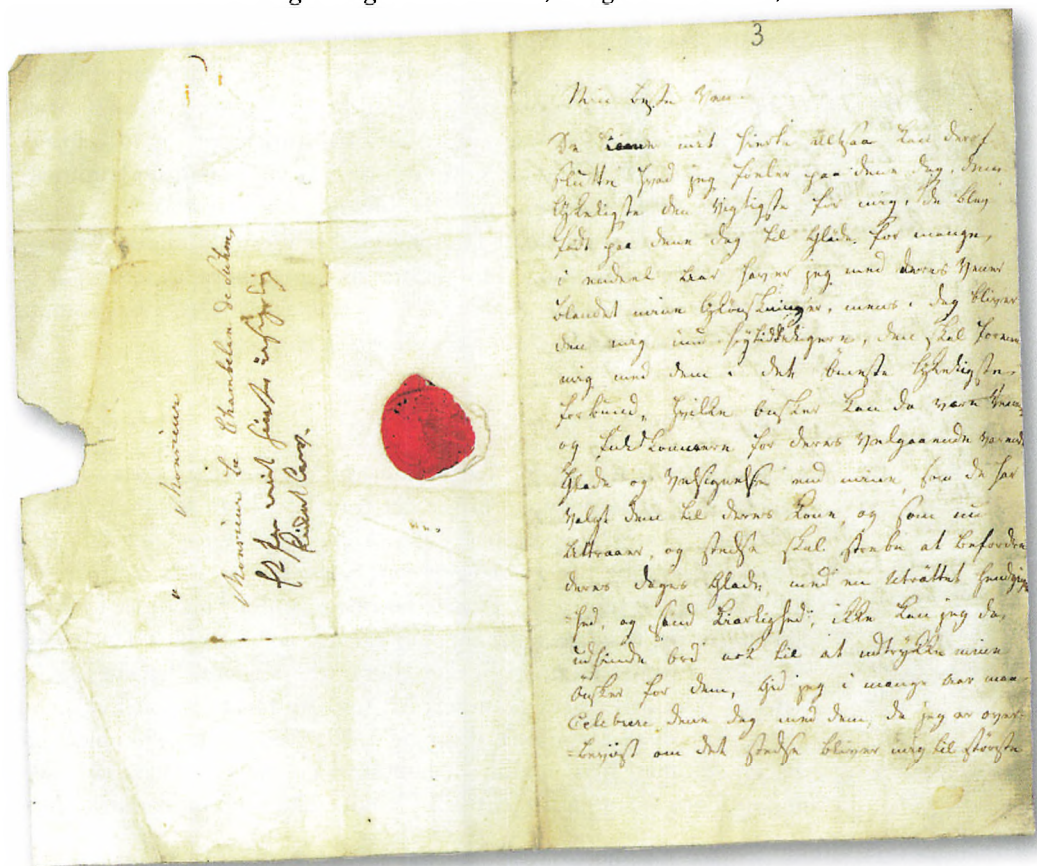
18. oktober 1788.
 Det 3. brev vi
 har bevaret er
 fra Christiane til
 Suhm skrevet på
 deres bryllupsdag.
 Det er på dansk
 denne gang og er
 pudsig nok lidt
 sværere at tyde end
 det franske brev
 syv uger tidligere.
 (Det kgl. Biblioteks
 håndskriftssam-
 ling: Add. 383
 d. 3, IV)

forlovelse med den meget ældre, men velstående og i det højere borger-
 skab ansete mand, historikeren P.F. Suhm.

I Købmagergade fortsatte familiens dagligdag med gæster, midda-
 ge og besøg. Suhm er også flyttet tilbage til byen og besøger familien
 Becker praktisk taget hver eneste dag.

BRYLLUP MELLE M CHRISTIANE BECKER OG PETER FREDERIK SUHM

Det er nu blevet oktober 1788. Fru Beckers dagbog fortsætter de korte
 bemærkninger om de mennesker de omgås, vejret og deres spilleborde.
 Der bliver desværre aldrig til mere nuancerede betragtninger, følelser,
 holdninger eller personlige meninger. Den 18. oktober 1788 på Suhms
 60 års fødselsdag bliver den store festdag: *Afoxlende Veir med Regn og
 Solskin - - - - - Om Aftenen Bryllupsselskabet, som bestod af 24 Personer - - -*
 ". Gæsternes navne remses op, og de to hovedpersoner nævnes blot som
 "Brud og Brudgom". Et 3. brev, vi også har bevaret, er fra Chri-

stiane til Suhm, denne gang skrevet på dansk. Det er dateret netop på deres bryllupsdag. Hun ønsker ham tillykke på fødselsdagen og takker ham for, at han har valgt hende til hustru.²⁹

“Anden Dags
Bryllup”

Den 20. oktober: “*Om Middagen ber anden Dags Bryllup*”. Denne gang var der 29 personer inklusiv “*Brud og Brudgom*”. Det er alt, hvad vi hører om denne vigtige begivenhed, hvor Beckers yngste datter Christiane bliver gift med den 35 år ældre Suhm, som kun har været enke-mand i godt tre måneder. Det blev et lykkeligt 10 år langt ægteskab.³⁰

Selv om familien er flyttet tilbage til København er der stadig forbindelse til Nærum: 28. oktober 1788: “*Regn. Studene bleve nedsaltede, og 2 Svin fra Nærum bleve slagtede*”. Der omtales ligeledes “*Provisioner*” og “*tørrede Æbler*”, så vi må formode at mange levnedsmidler bliver bragt fra Nærum til Købmagergade.

DE SIDSTE PAR MÅNEDER I 1788

Fru Becker har et par gange i sin dagbog nedfældet beroligende beskrivelse af sin mands velbefindende i regel i forbindelse med besøg og sammenkomster, hvori han har deltaget, men 19. november lyder det: “*Min Mand syg*”. Godt en uge efter går det lidt bedre, og den 26. november: “*Jeg kjørte Tour med min Mand*”. Der kommer ofte breve fra Gottfried i Tyskland, og Suhm omtales nu som Suhms.

Kronprinsen
vender hjem

Kronprins Frederik var efter det norske felttog mod Sverige ankommet fra Norge på et orlogsskib.³¹ Frederik gik i land i Helsingør og kørte i kane til København. 7. december: “*Om Aftenen kom Kronprindsen, og der blev illumineret. Var ude - - - - - at see derpaa*”. Den 8. december er der igen mørke toner i dagbogen: “*Min Mand ei vel*”. Samme aften er fru Becker dog taget i teatret eller som det beskrives i dagbogen “... i *Comedien*”. Den 14. december er et godt eksempel på de mange forskellige ting, der foregår hver dag: “*Stærk Kulde. Vi havde Selskab om Middagen, - - - Suhm kom ei, da han havde et Anfald af Podagra; 4 spilleborde. Ildløs i Studiestræde*”. Kort sagt København på godt og ondt, oplevet af en frue i det højere borgerskab.

VINTER OG FORÅR 1789

Ved nytårstid den 1. januar fortæller dagbogen: “*Min Mand temmelig vel*”. Vi kan da forstå, at han andre dage har været knapt så vel; men hvad han helt konkret led af ved vi ikke og får aldrig at vide. Livet går videre med de samme regelmæssige begivenheder, vejret og de mennesker fa-

milien omgås, breve til og fra Gottfried og – ikke mindst spillebordet. Nærum bliver ikke glemt: 18. februar: *“Anders med Anna til Nærum for at bente en Seng”*, og den 19. februar: *“Anders og Anna kom tilbage fra Nærum”*. Beckers kommer fortsat hyppigt sammen med de nygifte Suhms, og fruener noterer sig den 4. marts, at den stakkels nybragte ægtemand måtte tilbringe aftenen uden sin unge hustru *“da Christiane var paa Bal paa Slottet”*. Og det bliver ikke mindre fornemt, da fru Becker den 15. marts munter sig udi det franske: *“Subms en visite”*, (Suhms på besøg).

Til bal på slottet

Fra den 12. til den 22. april 1789, dvs. i elleve dage, er dagbogen for første gang tavs siden november 1787. Den 23. april røbes årsagen: *“Indtil idag blev ei skrevet noget, da jeg fik Feber”*.

SOMMEREN 1789

Det er blevet forår, 5. maj 1789: *“Jeg kjørte Tour med min Mand i det deilige Veir”*. Familien besøger Frederiksberg Have og Kongens Have. Der er nu flere hentydninger til hr. Beckers helbred. Den 24. maj: *“Min Mand havde sovet temmelig vel”*; men den. 30. maj: *“Min Mand ikkun daarlig”*.

*Apotekerens
skranter*

På grund af hofapotekerens skrantende helbred tager familien ikke ophold på landet denne sommer. Ikke før den 1. juni hører vi om Nærum: *“Erik om Morgenen til Nærum og Øverød”*. Dagen efter, den 2. juni: *“Erik kom hjem”*. Den 12. juni: *“Jeg med Fru Gerner³² og jomfru Graner³³ om Morgenen til Nærum; blev saa derfra hentet til Subms, hvor jeg spiste. Tog derfra Kl. 5 igjen til Nærum og reiste Kl. 7 til Kjøbenhavn”*.

Beckers helbred bliver stadig dårligere. Vi får ikke meget præcist at vide; men fru Becker er tit ude at køre med sin mand, og når hun er ude alene, er der altid nogen hjemme hos ham. En måned senere, den 15. juli 1789, er fru Becker i Nærum hele dagen og vender først hjem til Købmagergade kl. 9 om aftenen. To dage senere, den 17. juli, fylder hr. Becker 66 år. På denne dag fortæller dagbogen som vanligt om vejret og om hvilke gæster, der var til stede, men derefter betror fru Becker for første og eneste gang samme dagbog nogle følelser: *“Gud lad denne Dag ofte, om det er Guds naadige Villie, komme tilbage, men skjænke bedre Sundhed dertil. Dertil forlene Gud sin Barmhjertighed og Almagt. 2 Spilleborde”*. Ja, det hele skal med. Men Beckers fødselsdag, den 17. juli 1789, blev, trods hans hustrus bønner, apotekerens sidste fødselsdag.

En from bøn

Den 22. juli: *“Min Mand havde sovet meget godt”*, og den 23. juli: *“Min Mand var 35 Minutter i Badet”*. Det nævnes nu hver dag, at hendes mand tager bad, idet man antog at de varme bade havde en helbredende virk-

Vilhelm Kyhn (1819-1903): "Parti fra Øverød mose", ca. 1860. Maleriet blev erhvervet af Rudersdal Museer i februar 2014. Dette var naturen i Øverød for mange år siden, mose, vandhuller, lyng og Øresund ude i horisonten. Det var familien Beckers sommerparadis. (RM)

ning. Det svigtende helbred betød dog også, at familien i sommeren 1789 opgav landstedet i Nærum, idet vi via dagbogens optegnelser den 5. august erfarer, at gården i Nærum er blevet solgt: "*Tidlig om Morgenen tog jeg med Erik til Nærum for at gjøre Inventarium, da Salget af vort Landsted var afgjort og Contracten underskreven. Kom hjem Kl. 9*".

Beckers landsted blev købt af justitsråd, højesteretsassessor Peder Hersleb Graah.³⁴ Han var en gammel bekendt af både Luxdorph og Beckers.

Selv om det således blev til afsked med Nærum i 1789 er fru Becker flere gange i sensommeren på besøg hos datteren og svigersønnen i Øverød. Den 3. september skrives i dagbogen det sidste ord om deres landsted i Nærum: "*Jeg tog med Erik om Morgenen Kl. 6 til Nærum, fik Ende paa den bele Auction om Aftenen, da jeg Kl. 7½ kjørte med Christiane over til Øverød, hvor jeg laa om Natten*".

EFTERÅRET 1789

Den 11. september: "*Min Mand sovet af og til. Benet bedre*". Dagen efter, 12. september: "*Min Mand blev aareladet*", og den 13. september: "*Min*"

Mand sovet bedre". På trods af mandens sygdom fortsætter dagbogsop-
tegnelserne som hidtil med registrering af selskaber, vejret og spille-
borde.

Hjem fra Øverød

I oktober vender de fleste landliggere tilbage til byen, og den 5. ok-
tober noterer fru hofapoteker da også, at hendes datter Christiane har
fraflyttet sommerdomicilen i Øverød: "*Besøg af Fru Suhm, som var flyttet
ind fra Landet*".

Senere på året den 8. december lyder det: "*Skrev til Gottfried angaa-
ende Tissot*". Simon Andrée Tissot (1728-1797) var en velanskreven læge
i Lausanne, som sønnen Gottfried bliver bedt om at kontakte vedrø-
rende faderens sygdom. Årets sidste notits i dagbogen er skrevet den 30.
december 1789: "*Deiligt Veir, Solskin. Om Aftenen Suhms .... 1 Spillebord*".

1790

Fru Beckers bevarede dagbog slutter 7. marts 1790. Den sidste sætning
lyder: "...2 *Spilleborde*."! Men selv om livet således synes at gå sin vante
gang, er det tydeligt, at der bagved de stadig mere kortfattede notitser,
skjuler sig det faktum, at Johan Beckers liv lakker mod enden. Til det
sidste omgav familien sig med de gamle venner fra det højere køben-
havnske borgerskab Suhms, de Conincks, Colbjørnsen etc.

Først i februar 1790 er der nyt fra sønnen Gottfried i Tyskland:
Den 13. februar: "*Brev fra Gottfried, Svar fra Tissot*", og 25. februar: "*Min
Mand tog den af Tissot ordinerede Mixtur*." Måske det lindrede, men hel-
bredelse var der ikke tale om, og seks uger senere, 20. april 1790, døde
hofapoteker Johan Gottfried Becker, 66 år gammel.

*Hofapotekeren
dør*

Otte år efter, 7. september 1798 døde deres svigersøn Suhm, 69 år
gammel, "*Plejet på det kærligste af sin elskede unge hustru Christiane Becker
under sine syv ugers sygdom*".³⁵ Christiane var på det tidspunkt gravid, og
fire måneder efter Suhms død fødte hun i januar 1799 en pige. Fødslen
var vanskelig, og tre uger senere, 7. februar, døde Christiane Suhm kun
34 år gammel. Den lille pige Petrea Friderica Christiane Willemoes-
Suhm overlevede og levede til 1837.³⁶ Historikeren P. F. Suhms allerede
i samtiden berømmede og offentligt tilgængelige bogsamling blev efter
hans død overdraget til Det kongelige Bibliotek, hvor den fortsat regnes
for en af landets bibliofile klenodier.³⁷

Dagbogsskriveren, fru hofapoteker Anne Christine Becker overleve-
de således sin yngste datter. Apoteket i Købmagergade blev overtaget af
den fra Tyskland hjemvendte, apotekeruddannede søn Gottfried Becker
(1767-1845), og efter hans giftermål i 1794 fraflyttede Anne Christine

*Sønnen Gott-
fried overtager
apoteket*

Becker apotekergården. Hun bosatte sig herefter i en lejlighed på Vimmelskiftet tilhørende vinhandler Wassard. Til de sidste dramatiske begivenheder i hendes liv hørte Københavns bombardement i september 1807, hvor hun nær havde mistet livet, da hun om morgenen efter det første bombeangreb med sin karet ville forlade lejligheden på Vimmelskiftet. En kugle gik således gennem vinduerne på vognen, men hun slap dog helskindet ud af byen til et mere sikkert ophold hos apoteker Pflugmacher på Christianshavn. Hun døde to år senere den 17. september 1809, 71 år gammel.³⁸

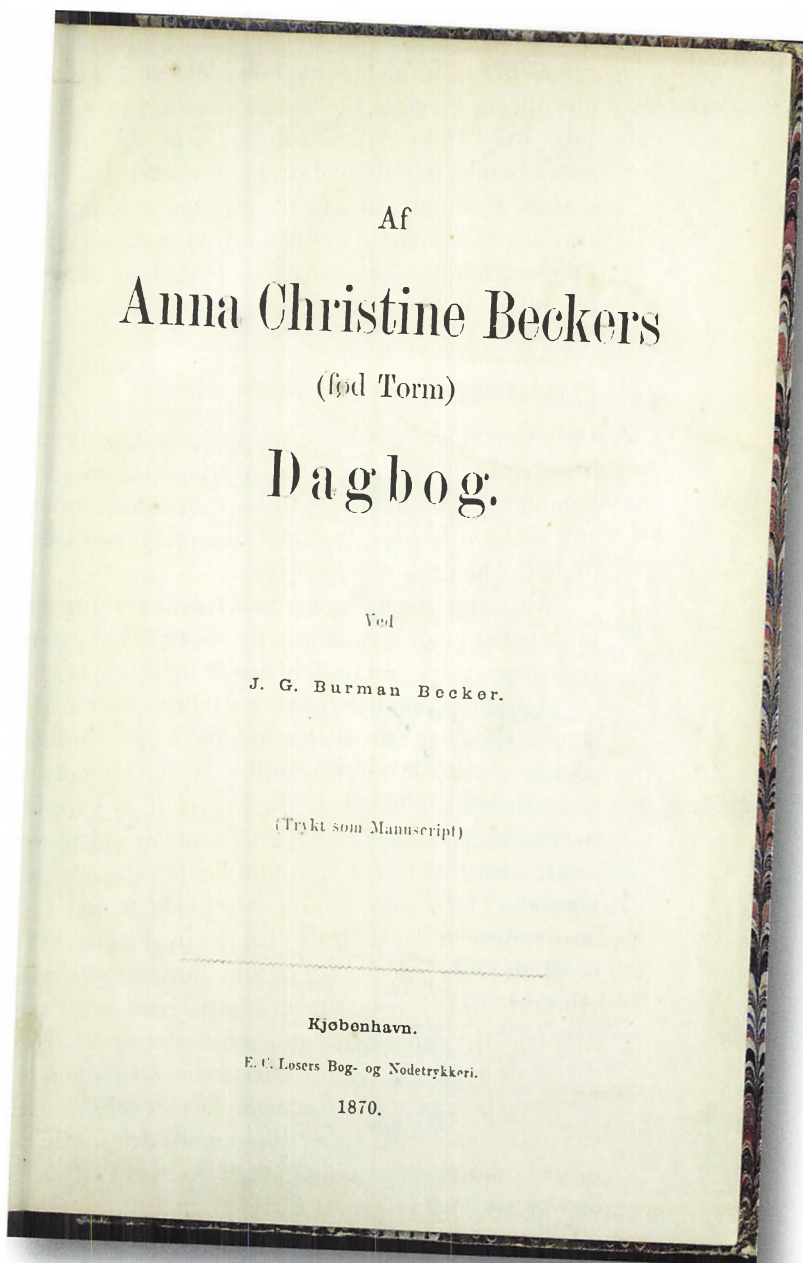
EFTERSKRIFT

Hvis vi skal sammenligne fru Beckers dagbog med de samtidige dagbøger fra vor egn skrevet af Marie de Coninck og B. W. Luxdorff, kommer den umiddelbart til kort. Fru de Coninck skriver i en elegant stil, som gør hendes dagbøger til en slags romaner eller en fortløbende underholdende familiekronike.

Luxdorffs dagbøger har med sine beretninger om alle tænkelige begivenheder i ind- og udland – og i kraft af hans status tæt ved de ledende regeringscirkler – en unik historisk dybde og horisont.

Men alligevel, fru Beckers dagbog giver i al sin beskedenhed og simple sprog et troværdigt indblik i den almindelige dagligdag i en yderst velstillet borgerlig familie, set med hendes øjne. Hendes notater er en slags øjebliksbilleder beskrevet af en kvinde tilhørende datidens øverste sociale lag. Dagbøgerne omtaler aldrig politik, økonomi eller samfundsforhold, men derimod hendes daglige gøremål, interesser og familieliv. Den nære familie bestående af mand, børn, svigerbørn og børnebørn var det centrale i hendes liv. Fru Becker var sin mand en god og pligtopfyldende hustru og sine børn en kærlig og omsorgsfuld mor. Hun var altid aktiv og fuld af energi. Hun havde det daglige opsyn med hverdagens rytme, tjenestefolkenes pligter etc. Hun skabte og styrede suverænt huset Beckers infrastruktur. Dagbogen redegør for familiens gøren og laden og velbefindende. Den er således meget jordnær og nærværende og afspejler forestillingen om den ideale borgerlige livsførelse og de højborgerlige værdier i slutningen af 1700-årene. Derved kommer den på sin vis tættere på fortiden end de to andres dagbøger. Den er således et vigtigt tidsdokument og vil være meget relevant i sammenligninger, hvis eventuelle nyfund skulle bringe andre dagbøger fra samme periode for dagen.

Anna Christine
Beckers dagbog
blev udgivet i 1870
af hendes barne-
barn J.G.Burman
Becker.
(HA)

NOTER

- 1 Johann Gottfried Burman Becker (1802-1880), apoteker, historiker og samler. Dagbogen er "*Trykt som Manuscript*" og blev udgivet i København i 1870 hos E.C.Løvers Bog- og Nodetrykkeri: "*Af Anna Christine Beckers (født Torm) Dagbog.*" Ved J.G.Burman Becker.
- 2 Apoteket blev nedrevet i 1909 og erstattet af den nu stående bygning. Se Bo Bramsen, København: før og nu - og aldrig, bind 4 (ved Allan Tønnesen) side 242-245. Om Becker se Bjørn Fabricius, Luxdorps og Hartmanns sommerbolig, Søllerødbogen 1958 side 190-192.
- 3 Lauritz de Thurah (1706-1759), se Hans Thueslev: Thurah og Holtegaard, Søllerødbogen 1987 s. 9.
- 4 Eric 1760-1837 / Johanne Henriette 1761-1838 / Anna 1762-1813 / Christiane 1764-1799 / Gottfried 1767-1845.
- 5 Citater fra Luxdorph er med hans egen ortografi.
- 6 Torsten Søgaard: Bolle Willum Luxdorph, Dagbogsoptegnelser fra 1700-tallet af en landligger ved Nærum Gadekær, Søllerødbogen 2014 s.47-48.
- 7 1700-tals huset blev helt utilgiveligt nedrevet i 1930. Jfr. Torsten Søgaard, 2014 s. 55-56.
- 8 Se Mette Boritz: Anne Christine Beckers dagbog 1787-1790, artikel i *Fortid og nutid*, december 2000, s. 251-270.
- 9 Dagbogen findes på det kgl. bibliotek, men arkivet i Rudersdal har en digitaliseret kopi. Anne Christine Beckers barnebarn Burman Becker har ved udgivelsen i 1870 forsynet den med et forord og noter.
- 10 Alle citater fra Anne Christines dagbog er med uændret ortografi.
- 11 Troissept er fransk og betyder tre syv. Den der først havde tre syvere på hånden havde vundet.
- 12 Se Søllerødbogen 2014, Torsten Søgaard: Bolle Willum Luxdorph side 47-55.
- 13 Peter Frederik Suhm (1728-1798), historiker og bogsamler. Se Hans Ellekilde: Historikeren Peter Frederik Suhm, Søllerødbogen 1957, s. 129.
- 14 I 1787 var der 90.000 indbyggere i København iflg. Danmarks Statistik.
- 15 Kronprins Frederik (28.1.1768- 3.12. 1839) besteg først officielt tronen ved sin fader, Christian 7.s død i 1808.
- 16 Citater fra Burman Beckers forord til dagbogen er uden ortografiske ændringer.
- 17 I. Mosebog kapitel otte vers 10-11.
- 18 Kl. 7 er naturligvis kl. 19.
- 19 Anna er en af tjenestepigerne.
- 20 Geheimeråd Staffeldt (1724-1801) havde sit landsted i Nærum ved gadekæret mellem Luxdorps hus og Sophieshøj, det senere Nærumgård. Det er med stor sandsynlighed den gård, der ses midt i billedet af Rawerts tegning fra 1825. Jfr. Torsten Søgaard, 2014 s. 13.
- 21 Colbjørnsens liv og virke i Nærum er grundigt beskrevet af Hans Ellekilde: Christian Colbjørnsen og Nærum, Søllerødbogen 1951, og Lars Erik Storm: Kromanden, præsten, konferensråden, digteren og nogle uheldige bønder, Søllerødbogen 1995.

- 22 Pymontervand er vand fra den tyske kurby Pymont.
- 23 Karen Suhm (født Angell) 1732-1788.
- 24 De to breve, der her citeres, opbevares på det Kongelige Biblioteks håndskriftssamling. Tegnsætningen er nænsomt moderniseret. Arkivet i Rudersdal har en kopi af begge breve. Det franske brev er oversat af artiklens forfatter.
- 25 Det er Christiane selv, der flirter lidt med datoerne.
- 26 Hans Ellekilde: Historikeren Peter Frederik Suhm, Søllerødbogen 1957, s. 151.
- 27 Peter Gutfeld (1727-1797) var præst i Søllerød i godt et år fra 13. juni 1788 til 2. oktober 1789. Se Hans Ellekilde: Søllerøds Sognepræster i luthersk tid, Søllerødbogen 1948, s. 28-31.
- 28 "Toge ind" vil sige at tage til København.
- 29 Arkivet i Rudersdal besidder en kopi af dette brev, der ligesom de to andre citerede breve befinder sig på det Kongelige Biblioteks håndskriftssamling.
- 30 Suhm har nu åbenbart endelig fundet den sande kærlighed. Hans Neerbek: Bolle Villum Luxdorph, Søllerødbogen 1958 s. 170, er mindre positiv, når det gælder beskrivelsen af Suhm. Som andre steder i litteraturen fremhæves det, at den unge og fattige Suhm giftede sig til velstand i Trondhjem, hvor han i 1752 blev gift med Karen Angell, der var arving til en større formue, men til gengæld syg på sind og legeme. Neerbek lægger ikke fingre imellem i beskrivelsen af Suhms første hustru: "... hendes fedme havde taget til med alderen, og hun var nu en kvinde med tunge, grimme træk og noget vist karleagtigt over sig". Dernæst fortælles lystigt om Suhms affære med en letlevende skuespillerinde installeret på Geels gård syd for Geels Bakke.
- 31 Årsagen til felttoget mod Sverige var den svenske konge Gustav 3.'s uoverlagte angreb på Katharina 2.s Rusland. Da Danmark-Norge var i forbund med Rusland, forlangte Katharina dansk hjælp, og Norges statholder Karl af Hessen rykkede med 12.000 mand ind i Bohuslen, hvor Göteborg blev belejret. Imidlertid krævede England og Preussen, at Danmarks neutralitet skulle overholdes, hvis man ville undgå en preussisk-engelsk intervention. Herefter sluttedes en våbenhvile, til den danske regerings lettelse, og den svensk-russiske krig sluttede uden resultater. Fire år senere blev Gustav 3. myrdet. Se Gyldendals og Politikens Danmarkshistorie bind 9, s. 338-341.
- 32 Fru Gerner var kommandørfrue.
- 33 Jomfru Graner var husjomfru hos Beckers.
- 34 Peder Hersleb Graah (1750-1830). Han ejede huset i 16 år og solgte det i 1805 til major Johan Rehling Quistgaard. Se Bjørn Fabricius: Luxdorphs og Hartmanns sommerbolig, Søllerødbogen 1958, s. 192-193.
- 35 Se Hans Ellekilde: Historikeren Peter Frederik Suhm, Søllerødbogen 1957 s. 137.
- 36 Se Bjørn Fabricius: P.F. Suhms testamenter, Søllerødbogen 1957, s. 153-155.
- 37 Leo Tandrup: P.F. Suhm i Dansk Biografisk Leksikon 1979-84 bind 14, s. 194.
- 38 Johann Gottfried Burman Becker, fra forordet til Anne Christine Beckers dagbog.

Faldne kvinder i Søllerød

*Magdalenehjem, Skovly i Gl. Holte og Thora Esche
1850 – 1940.*

af Sven Herting

Ved Kohave Skov mellem Trørød og Gl.Holte og med udblik over Egebækgårdens marker ligger to statelige, hvide bygninger. De har i over hundrede år huset pige hjemmet Skovly, der blev skabt i 1908 af filantropen Thora Esche (1850-1920). Skovly var et af Indre Missions såkaldte Magdalenehjem, hvor grundtanken var at genopdrage faldne og nødstedte unge og børn, så de efter nogle års ophold fik muligheden for at nå frem til et bedre liv.

Artiklens forfatter Sven Herting er født i 1938 og er cand.mag. i historie. Han har været medlem af Kristelig Forening til Bistand for Børn og Unges/ Livsværks lokalbestyrelse for Skolehjemmet Skovly i 20 år fra 1990 til 2010, og i perioden 1994 til 2006 som bestyrelsens formand.¹ Han er nu formand for Trørød Grundejerforening.

Skovlys hovedbygning ser i dag stort ud, som da den blev opført i årene 1906-08. Den neobarokke stil og bygningen i hvidt puds er bibeholdt. I Skovlys statelige haveanlæg står hovedbygningens flotte vestfacade med havetrappen og de høje kælder-vinduer, der gav lys til vaskeri og køkken inde bagved. (Foto: 2014 René Moss, Trørød)

BAGGRUNDEN

I tiden efter 1850 satte industrialiseringen i stigende grad sit indtryk på byen København. Indbyggertallet voksede gevaldigt og derved ændredes boligforholdene til et byområde med mange beboere på et lille areal; levevilkårene var ofte barske. Et nyt proletariat voksede frem.

Prostitutionsloven 1874

En stadig mere omfattende prostitution fulgte med det industrialiserede bysamfund, og for at holde et vist opsyn med de deltagende kvinder, indskærpede Prostitutionsloven af 1874 retningslinjerne for politiets kontrol med og sundhedsmæssig blåstempling af de prostituerede kvinder; men prostitution i sig selv kunne foregå, så længe de prostituerede kvinder underkastede sig obligatoriske regelmæssige sundhedscheck: Ved samme lejlighed blev de optaget i et særligt register, som politiet førte over Københavns prostituerede.²

Parallelt med og som en reaktion på denne udvikling voksede der fra århundredets midte en række initiativer frem, der søgte at afhjælpe industrialiseringens sociale bagside, og understøtte de nødstedte mennesker. Disse initiativer havde ofte deres udspring blandt præster, skolelærere og læger, og mødte opmærksomhed og gennem samfundets lag til regering og kongehus.

Indremission i København

Et af de tidligste initiativer var Foreningen til Forsømte Børns Frelse, der blev stiftet i 1837. Indre Mission var på landsplan vokset frem siden 1853. I 1865 åbnedes en afdeling af Indre Mission i København (forkortet IMK).³ I sit arbejde lagde denne afdeling vægt på praktiske, konkrete aktiviteter – de såkaldte “kærlighedsgerninger” – bl.a. gennem “Foreningen for faldne Pigers Frelse”, og senere i 1885 med Midnatsmissionen, der stod vagt ved de københavnske bordeller. Parallelt hermed etableredes Frelsens Hærs Redningsarbejde i løbet af 1890erne.

I 1898 oprettedes Kristelig Forening til Bistand for Børn og Unge (forkortet som KFBU) af engagerede præster, skolelærere, politifolk, sundhedspersonale m.fl.⁴

ETABLERINGEN AF MAGDALENESTIFTELSEN

Blandt de opgaver, IMK påtog sig, hørte hjælp til nødstedte kvinder og hurtigt opstod tanken om en egentlig institution til genopdragelse af byens faldne kvinder. Især præsterne Rudolf Frimodt og Harald Stein var aktive, og sidstnævnte udgav i 1876 publikationen “Hvad vil den Indre Mission”. Under inspiration fra tilsvarende initiativer i udlandet, fremlagde Stein sine synspunkter på vigtigheden af hurtigst muligt at få

etableret en institution i København, der kunne tage sig af kvinder, der ønskede at komme ud af prostitutionen.

Det var bestyrelsens opfattelse, at der var behov for en egentlig stiftelse, hvor de nødstedte kvinder kunne bo, idet en anbringelse af kvinderne i private hjem, således som man havde forsøgt i gennem nogen tid, havde vist sig ikke at fungere. I første omgang sigtedes mod yngre kvinder, der lettere kunne bringes til at leve afsondret fra deres tidligere miljø for at undgå tilbagefald. Opholdet skulle være længerevarende men også frivilligt.

Under opholdet skulle der i kristen ånd foregå en vis vejledning og en oplæring i huslige færdigheder, som kunne hjælpe de unge kvinder videre i livet efter endt ophold i stiftelsen. Udgifterne til driften skulle dækkes af den københavnske menighed og ved de mindre indtægter, som stiftelsen selv kunne skaffe.

*Magdalene-
stiftelsen*

Man valgte navnet Magdalenestiftelsen efter Maria Magdalene, Det Ny Testaments faldne kvinde. Planerne om en Magdalenestiftelse blev fremlagt ved et stort kirkemøde i Trinitatiskirke den 24. oktober 1876, hvor de blev vel modtaget af menigheden, og hvor det allerede lykkedes at indsamle et betragteligt beløb til støtte for planen.⁵

Allerede forinden havde bestyrelsen beskæftiget sig med den vigtige opgave at finde en egnet forstander, til at forestå opbygningen af den ønskede institution. Pastor Frimodt havde indledt drøftelse med en ung lærerinde, Thora Esche, om at påtage sig opgaven, og bestyrelsen havde tilsluttet sig dette.

Efter de på daværende tidspunkt gældende normer var det en meget modig og fremsynet beslutning, som pastor Rudolf Frimodt havde truffet ved valget af den unge Thora Esche. Dels var hun kun 26 år, dels blev hun som kvinde ansat i en stilling og på et niveau, der normalt besattes med mænd; og dels havde hun ingen relevant uddannelse eller erfaring.

THORA ESCHÉ

Thora Esche blev født 27. maj 1850 i et velstående borgerligt miljø i København, hendes fader, Carl Vilhelm Moritz Esche, var grosserer, søn af en formuende proprietær, og hendes moder, Thora Nicoline Thorsen, var datter af en driftig københavnsk snedkermester, der endte med at modtage Fortjenstmedaljen i Guld "med ret til at bære den".⁶ Thora Esche havde gået i "Frkn. Jessens og Gardes Skole", hvor hun havde opnået gode resultater – især grundet hendes ihærdighed og jernflid.⁷ Hendes forældre var imidlertid blevet skilt, da hun var 7 år, og skilsmisse var

*Grosserer-
datteren*

Ungdomsbillede af Thora Esche, ca. 1880. Hun udstråler på billedet gennem sin kropsholdning, draget over munden og øjnene en venlig fasthed.
(Historisk Arkiv = HA)

på daværende tidspunkt og ikke mindst blandt det højere borgerskab ilde set. Da Thora var 16 år, blev et tæt forhold til en ungdomsven således afbrudt, da dennes moder ikke ville acceptere, at hendes søn knyttede sig til en fraskilt kvindes datter. Forældrenes skilsmisse og bruddet med ungdomsvennen har formodentligt medvirket til, at hun i samklang med tidens kristne strømninger vendte sig mod Gud og barmhjertighedsgjerninger.

Den i 1863 oprettede *Diakonissestiftelse* var hendes første prioritet, men hendes moder satte sig imod det, og Thora Esche valgte i stedet at blive lærerinde i Københavns Indre Missions søndagsskole, og her mødte hun pastor Frimodt. Han må hurtigt have fået et positivt indtryk af Thora Esche, da han trods hendes ungdom og beskedne erfaring i 1876 foreslog hende som den rette til at bestride det ansvarsfulde og krævende job som forstanderinde for den påtænkte *Magdalenestiftelse*.

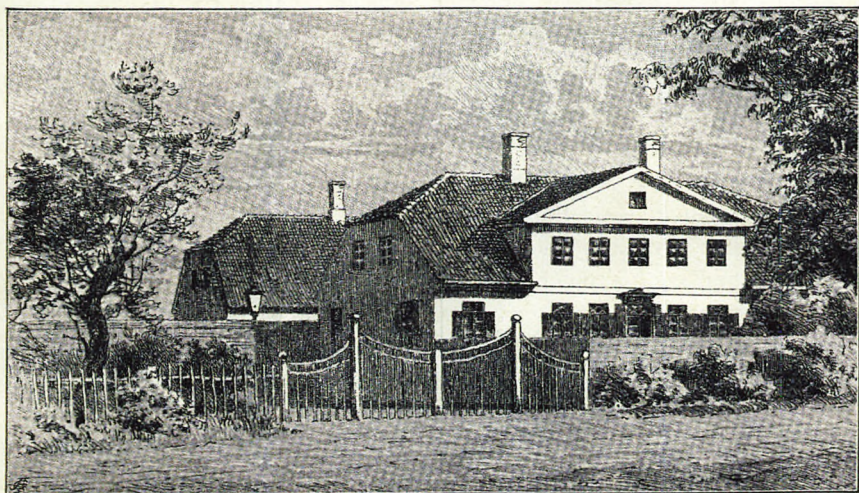
Thora Esche udbad sig betænkningstid. Hendes familie var i begyndelsen modstander af, at hun påtog sig opgaven; men senere vendte deres modstand sig til opbakning: Hendes brødre støttede hende økonomisk, en norsk kusine Lucie Grundtvig blev hendes sekretær, mens en niece,

Lærerinden

Julie Esche, i en periode virkede som lærerinde på det nystiftede Magdalenehjem.

Efter endte overvejelser, der især tog udgangspunkt i hendes grundlæggende enighed med IMK i de væsentlige tilgange til Gud og mennesker, traf Thora Esche sin beslutning om at indgå aftale med IMK's bestyrelse om at påtage sig jobbet som forstanderinde for den påtænkte Magdalenestiftelse i København. Det skete den 13. september 1876, altså godt en måned før at stiftelsen blev vedtaget ved kirkemødet i Trinitatis Kirke.

MAGDALENESTIFTELSEN

MAGDALENEHJEMMET, Jagtvej 203, København. — Copenhague.

Aabnet den 15. November 1877 med Plads til 15 unge Piger i Optagelsesalderen fra 14—25 Aar. Familiesystem indført i 1883 med 7 à 8 Piger paa hver Afdeilng under en Plejemoders Vejledning. 1896 flyttet til Skovtofte, Lyngby.

Inaugurée le 15 novembre 1877 donnant place à 15 jeunes filles âgées de 14 à 25 ans. Le système de famille est établi depuis 1883 avec 7 ou 8 filles dans chaque division sous la direction d'une institutrice. 1896 déménagée à Skovtofte, Lyngby.

Magdalenehjemmet på Jagtvej fungerede fra 1877 frem til 1896 som hjem for 15 frivilligt indskrevne piger på 15 til 25 år. Herefter flyttede institutionen til Skovtofte i Lyngby. Billedet er taget fra fortryk til en dansk/fransksproget pjeces om Magdalenehjemmets virksomhed, skrevet umiddelbart efter 1908. (KFBUs arkiv)

Bestyrelsen besluttede i første omgang at sende Thora Esche på grundige udlandsrejser, hvor hun kunne studere og lade sig inspirere af tilsvarende stiftelser i Holland, Tyskland og Norge. Ved senere rejser til England, Norge og Holland udbyggede hun disse indtryk.

Efter således at have fundet en forstanderinde, var den næste opgave for IMK at finde egnede lokaliteter. Og efter nogen søgen købte man i foråret 1877 en landejendom udenfor byen, Jagtvej 203, overfor Kanslergade.

Indretningen af den nye institution kom forstanderinden Thora Esche selv til at stå for. Hvad miljøet angik, var Thora Esche imod de fængselslignende institutioner, som hun havde set i udlandet. Hun mente, at de unge kvinder havde brug for tryghed i et "rigtigt hjem", og Magdalenesstiftelsen fik i forlængelse heraf navnet "*Magdalenehjemmet*". De nødstedte kvinder og piger skulle optages frivilligt, og Thora Esche lagde stor vægt på en "lille låge" i institutionens hegn med håndtag kun på indersiden, således at pigerne frit kunne forlade institutionen, men så til gengæld ikke kunne vende tilbage.

På institutionen skulle der foregå en kærlig og kristen opdragelse af pigerne sideløbende med en almen undervisning ved kvindelige lærerinder. Disciplinen skulle sikres gennem samtaler og ikke gennem korporlig afstraffelse. Dog anvendtes også et "betækningsrum", hvor genstridige piger kunne isoleres i kortere tid. Magdalenehjemmets grundbestemmelser fastlagde, at det var forbudt for pigerne at tale indbyrdes om deres fortid; endvidere at de kunne få tilladelse til "korteligen" at tale med deres forældre i forstanderindens nærvær, og alle deres breve gik igennem forstanderindens hånd.

Thora Esche ønskede, at pigerne skulle have enkeltværelser for dog at kunne have et vist privatliv; men det var bestyrelsen afgjort imod - overvejende af økonomiske grunde. Thora Esche anførte, at hun havde afstemt dette spørgsmål med Gud, så det stod ikke til diskussion, hvis hun skulle være forstanderinde. Herefter blev det, som hun ønskede det, og fremgangsmåden blev siden en model for forløbet af hendes fremtidige uoverensstemmelser med bestyrelsen.⁸

Omkring et år efter Trinitatismødet blev Magdalenehjemmet på Jagtvejen indviet den 15. november 1877. Det havde fra begyndelsen dronning Louises bevågenhed. Hun besøgte hjemmet i 1878 og igen i 1884. Og havde herefter fra tid til anden samtaler og møder med Thora Esche.

Målgruppen var fra begyndelsen piger, som havde utugt som erhverv. I praksis betød det, at pigerne skulle have haft et udestående med

De indskrevne pigers enkeltværelser var ikke store, men gav pigerne mulighed for efter egen smag, men dog under opsyn, at arrangere og udsmykke deres værelser med blomster, billeder o.lign. Billedet her er fra et sådant værelse på Skovlyhjemmet, ca. 1920. (HA)

politiet for at kunne blive optaget. Alderen var mellem 14 og 25 år, og man begyndte med indlogering af 15 piger.

Men i de følgende år ændredes målgruppen langsomt, således at det forebyggende arbejde blev fremhævet, og der optoges nu flere piger, som grundet deres forhold forventeligt ville "falde". Hermed mente man ustyrlige unge piger, hvis adfærd forældrene misbilligede. Det førte til en overordnet diskussion om sigtet med Magdalenehjemmet,

og om man fortsat kun skulle arbejde for at genoprette allerede "faldne kvinder" i forhold til den forebyggende indsats.⁹

Undervisning

Det daglige program var stramt og opfyldte forskellige formål.¹⁰ Pigerne skulle - udover at tilpasse sig Hjemmets leveform - oplæres i overvejende huslige færdigheder med henblik på en fremtid som tjenestepiger eller hustruer. Magdalenehjemmet lagde dog også vægt på uddannelse, og der var derfor også undervisning i de basale skolefag. Endelig var pigernes arbejdsindsats nødvendig for at sikre institutionens indkomster ved vask.

I Hjemmet var der udover forstanderinden fra begyndelsen ansat en portner med sin hustru samt medhjælperinder. Thora Esche førte en personalevenlig politik overfor de ansatte. Hun indførte ret til 3 ugers ferie, en halv søndag fri, og hvad der hidtil var uset: 2 daglige fritimer, således at de ansatte kunne være åndeligt friske, når de skulle arbejde med Hjemmets piger.¹¹

Magdalenehjemmet omfattede i 1890'erne hovedhjemmet på Jagtvej

I pigernes dagligdag indgik - under medvirken af en af Hjemmets søstre - arbejdet i vaskeriet, der udover selve vasken også bestod i strykning, tørring og rulning. Der var tale om fysisk arbejde, der indgik i oplæringen af pigerne, men som også var nødvendigt som indtægtskilde for Hjemmet. Billedet er fra Skovlyhjemmets vaskekælder ca. 1920. (HA)

203, desuden en nabovilla og et optagelseshus på Lille Vennemindevej, hvor de nyoptagne piger boede den første tid for at vænne sig til livet i hjemmet. Dertil kom en nyåbnet afdeling for ældre piger, samt en række missionsaktiviteter, fordelt på forskellige københavnske lejemål.

Magdalenehjemmets drift skulle finansieres ved bidrag fra menigheden i København samt gaver fra velmenende borgere. Således tegnede Thora Esche's storebror sig for en årlig gave af betragtelig størrelse, ligesom der modtoges gaver fra Kongehuset. Men derudover bidrog op mod 500 personer med små beløb, ofte mellem 3 og 10 kr. Først op mod århundredskiftet blev hjemmets indtægter suppleret med offentlig støtte. Endvidere bidrog som nævnt indkomsten fra institutionens store vaskeri. Denne indtægtskilde voksede op gennem 1880'erne og 1890'erne, og dækkede i nogle år op til ¼ af Hjemmets udgifter.¹²

MAGDALENEHJEMMETS PROBLEMER OG UDFLYTNINGEN

Magdalenehjemmets økonomi var dog ingenlunde stabil. I begyndelsen af 1880'erne svigtede således bidragene fra Københavns menigheder, og Indre Mission i København så sig henvist til at søge støtte fra menighederne i provinsen. I den forbindelse foretog Thora Esche flere foredrags- og indsamlingsrejser rundt i landet. Og skønt man dengang kun yderst sjældent oplevede kvinder på talerstolen, havde hun stor succes og fik indsamlet et ganske betydeligt beløb, som rettede Magdalenehjemmets økonomi op.

I forbindelse med den økonomiske genopretning opstod der en vis distance til Indre Missions øvrige opgaver i hovedstaden, og muligvis også ansporet af Thora Esches personlighed overvejede man at udskille Magdalenehjemmet fra IMK's bestyrelse. I samklang hermed danedes i løbet af 1880'erne et særligt *Magdaleneudvalg*, der dog fortsat stod under bestyrelsen. Formanden for udvalget var lederen af IMK, Pastor Peter Rudolf Volf, og Thora Esche var medlem af udvalget. Ønskerne om en mere selvstændig stilling i forhold til bestyrelsen voksede fortsat, ikke mindst hos Thora Esche. Og hun besad ganske stor pressionskraft, da det var hende, der formidlede kontakten til landmenighederne og deres økonomiske bidrag, samtidig med at hun havde fuld opbakning fra Hjemmets medarbejdere.

Den 12. april 1893 underskrev Indre Mission i København de dokumenter, der gjorde Magdalenehjemmet til en selvejende institution med egen bestyrelse og egen økonomi. Indre Mission fastholdt dog en betydelig indflydelse, idet Hjemmets bestyrelsesflertal, herunder formand

Skovtoftehjem-
mets monumentale
hovedbygning med
det bibelske navn
"Ebenezer" var
omgivet af et stort
haveanlæg. De
mange vinduer i de
øvre etager gav lys
til de indskrevne
pigers enkeltværel-
ser, 32 i alt. Nogle
af klagerne over
Skovtoftehjem-
met gik på, at
bygningen havde
så mange skor-
stene; men klagen
kunne let afvises,
idet de fleste af
"skorstenene" var
udluftningskanaler.
Billedet stammer
fra Holt, 1961, s.
668. (KFBU)

og kasserer skulle udpeges af IMK.¹³

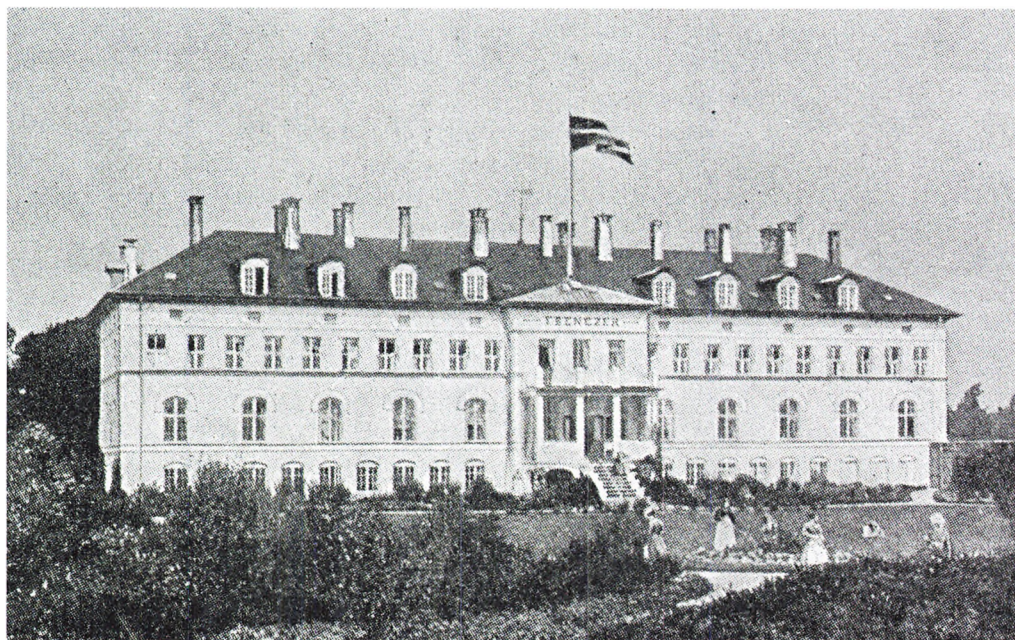
Magdalenehjemmet påtog sig i 1890'erne flere og pladskrævende opgaver. En stigende søgning betød, at der blev oprettet yderligere fire afdelinger spredt over København og snart fremsattes ønsket om en ny og større ejendom, hvor alle aktiviteter kunne samles.

Samtidig fortsatte Københavns vækst i brokvartererne, og den afsondrethed, som betragtedes som en forudsætning for en genoprejsning af de faldne piger, blev truet. I 1895 blev der offentliggjort planer om at etablere en garderhusarkaserne overfor Magdalenehjemmet. Disse planer blev det endegyldige dødsstød til Magdalenehjemmet på Jagtvejen.¹⁴

Thora Esche og IMK gik straks i gang med at undersøge forskellige udflytningsmuligheder. Og man fandt en ejendom nær Frederiksdal i Lyngby. Det drejede sig om en lystgård, der tilhørte den kendte konservative politiker og proprietær Emil Piper.

SKOVTOFTEHJEMMET

Ejendommen lå på Frederiksdalsvej og blev i 1895 købt af IMK for 33.000 kr. med en grund på 5 ¾ tønder samt bygninger.¹⁵ For sin fædre-
nearv tilkøbte Thora Esche yderligere 4 tønder land, som blev overdra-

J.A.Vöhtz var kommandør i den Kongelige Danske Flåde. Han var formand for Magdalenehjemmets bestyrelse i 34 år fra 1900 til 1934. (KFBU)

get til den nye institution. Ejendommen blev kaldt *Skovtoftehjemmet*.¹⁶

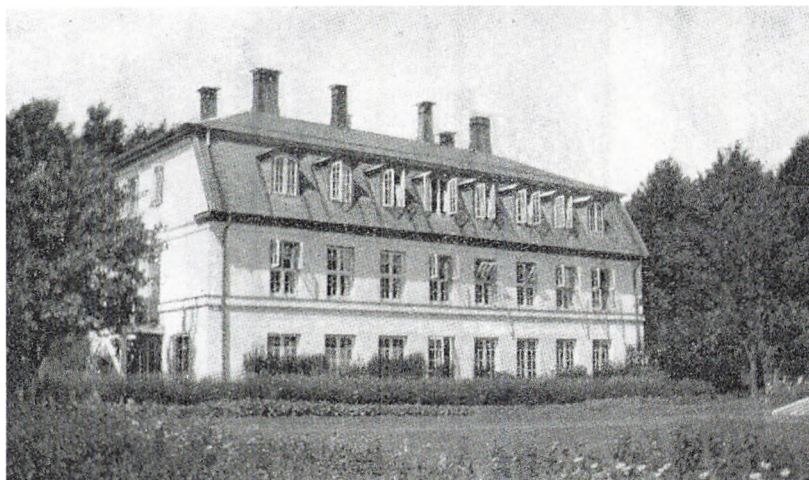
Skovtoftehjemmet var stadig en del af det samlede og overordnede Magdalenehjem, og modellen for hjemmets arbejde var som i Magdalenehjemmet på Jagtvej.

Pigehjemmet i Virum

Den oprindelige, ældre sommerbolig, blev taget i brug som optagelses-hus, mens man opførte en hel ny og stelig hovedbygning ved arkitekten V. Birkmand. Skovtoftehjemmet blev under stor opmærksomhed indviet den 29. oktober 1896. Det nye Skovtoftehjem blev overvejende vel modtaget i pressen og af offentligheden. Dog hørte man også utilfredse røster, der ikke fandt det hensigtsmæssigt at flytte et sådant opfostringshjem ud i de pæne villakvarterer. Og flere naboer frygtede for udsigten til "de faldne Fruentimmere". Der blev enddog tilbudt 10.000 kr. for, at Hjemmet flyttede til en anden beliggenhed. Thora Esche afviste dog det "generøse tilbud" med bemærkningen: *Guds velsignelse sælges ikke for 10.000 kr.*¹⁷

Bemandingen på Skovtoftehjemmet bestod ud over forstanderinden, af tre medhjælperinder og en gartner og kusk i samme person. Fra begyndelsen optog man 15 – 20 piger. Den ny hovedbygning var indrettet således, at pigerne havde deres værelser på 1. etage, mens aktiviteterne foregik i stueetagen, og i kælderen fandtes et vaskeri. Livet formede sig efter samme model som på Jagtvej.

En af Skovtoftehjemmets nyopførte bygninger med det bibelske navn "Pella" var optagelseshjem, hvor de nyindskrevne piger boede i den første tid for at vænne sig til Hjemmets livsform, uden at skabe for megen uro for de allerede indskrevne piger. Bygningen var flot, dog noget mindre prægtig end hovedbygningen. (KFBU)

Skovtoftehjemmet var fortsat placeret under Magdalenehjemmets bestyrelse med pastor Peter Rudolf Volf og senere med kommandør i Den Kongelige Danske Flåde J. A. Vøhtz som formand. Thora Esche var den selvskrevne forstanderinde.¹⁸

MÅLGRUPPEN UNDER FORANDRING

1890'erne og de første år i det ny århundrede var en opbrudstid med gennemgribende sociale og politiske reformer. Fattigloven og Alderdomsunderstøttelsesloven i 1891 betød et opgør med de nedarvede selvforsørgelsesprincipper bagved fattigvæsenet.¹⁹ Med systemskiftet ti år senere, 1901, blæste også nye politiske vinde, og uhensigtsmæssige love blev taget op til revision herunder Prostitutionsloven af 1874, som blev ophævet i 1906. Det betød, at de prostituerede ikke længere havde en slags godkendelse til at udføre deres erhverv, når de blot var registreret hos politiet.

Lovrevisioner

I brede kredse forventedes det derfor, at de registrerede kvinder - 650 i alt - ville ændre deres liv. Hos IMK antog man, at mange af "de faldne kvinder" ville søge støtte gennem "*Kvindehjælpen*" – en særlig organisation, som Thora Esche oprettede indenfor Magdalenehjemmets rammer, og man overvejede endvidere at supplere Skovtoftehjemmet med yderligere et hjem.²⁰

Imidlertid viste det sig, at opgaven slet ikke fik det forventede omfang, idet de fleste af de omhandlede kvinder fortsatte deres erhverv, blot uden registrering. Til gengæld viste der sig andre opgaver for Mag-

Børneloven 1905 dalenehjemmet. Børneloven af 1905 var et andet resultat af de nye tider.²¹ Hensigten med loven var via nyoprettede kommunale "Værgeråd", at hjælpe og bistå "*socialt belastede og forbryderiske børn og unge.*" Værgerådene førte tilsyn med børnehjem og opdragelseshjem, og samtidigt oprettede loven et Overværgeråd, der fik beføjelse til at foretage tvangsfjernelser og tvangsanbringelser. Men der eksisterede ikke de fornødne hjem og institutioner. Efter anmodning fra Overværgerådets formand, indvilligede Magdalenehjemmets bestyrelse og Thora Esche i at optage 15 sådanne unge piger, mod at der medfulgte et statstilskud af en betragtelig størrelse.

Aftalen medførte alvorlige problemer for Skovtoftehjemmet, idet den ny gruppe tvangsanbragte piger ikke havde mulighed for at forlade Hjemmet, som de øvrige piger. Det var meget vanskeligt at rumme begge to grupper på samme hjem, hvilket styrkede overvejelserne om at etablere et nyt hjem. Samtidigt var søgningen til Magdalenehjemmet stadig stigende, således at behovet for et nyt hjem blev yderligere styrket.

ETABLERINGEN AF SKOVLY

Den 22. februar 1906 besluttede Magdalenehjemmets bestyrelse at etablere et nyt særskilt hjem for tvangsanbragte piger, eller som man skrev et "*Opdragelseshjem for ulykkeligt stillede pigebørn i alderen 14 til 16 år, der trænger til sædelig oprejsning.*"²² I forlængelse heraf fandt man frem til et velegnet grundstykke på nogle tdr. land nær Gl. Holtegård på Holte-Trørødvejen. Det erhvervedes fra "*Lieutenant C. F. C. Tvermoes til Søllerødgaard og Krogholmgaard.*"²³ Grunden lå tilpas langt uden for København og grænsede op til Trørøds Kohaveskov, et godt stykke fra landsbyerne (Gl.) Holte og Trørød.²⁴

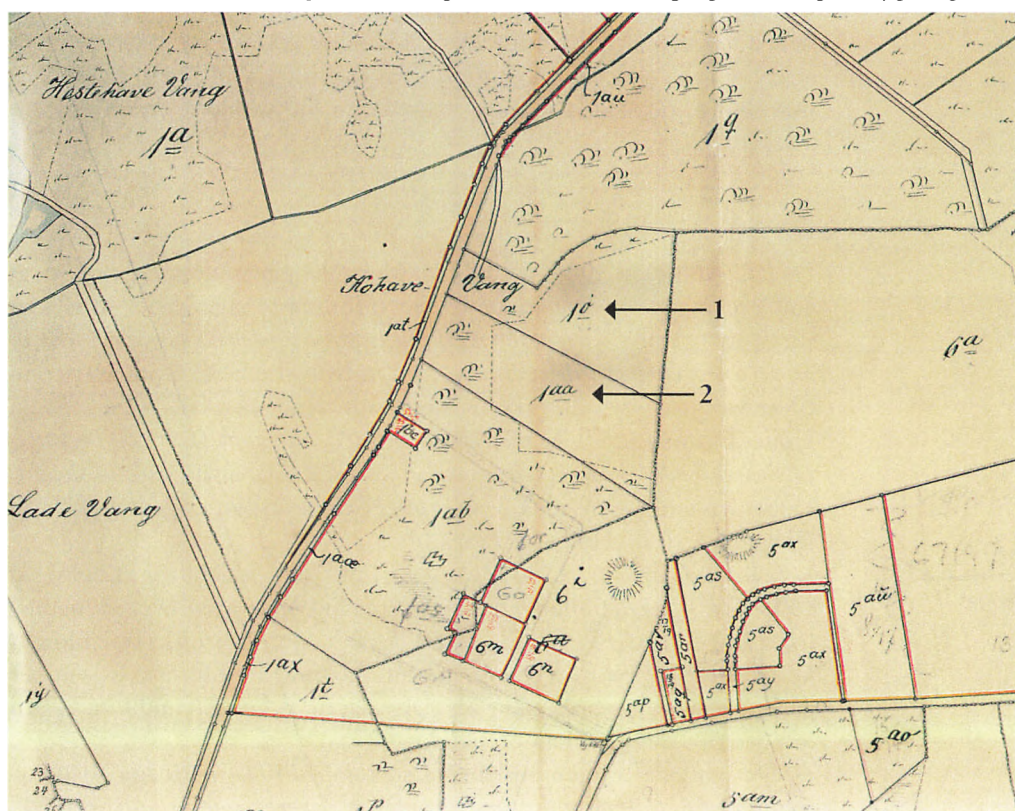
*Grunden købes
1906*

Det ubebyggede grundstykke matr. nr. 10 blev købt for et beløb på 15.595 kr. Allerede i begyndelsen af januar 1906 – altså over en måned før at købet blev effektueret – forelå der et bygningsprojekt ved arkitekt V. Birkmand.²⁵ Heraf fremgår, at man ønskede at opføre to bygninger på grunden. En større, som blev anslået til at koste 43.000 kr. og en mindre til 23.000 kr. I alt 66.000 kr.

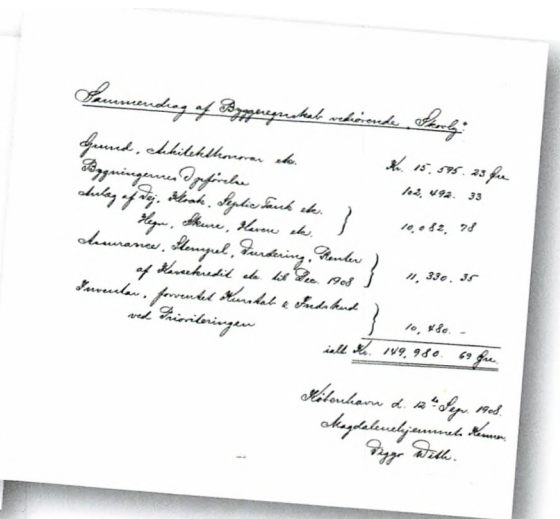
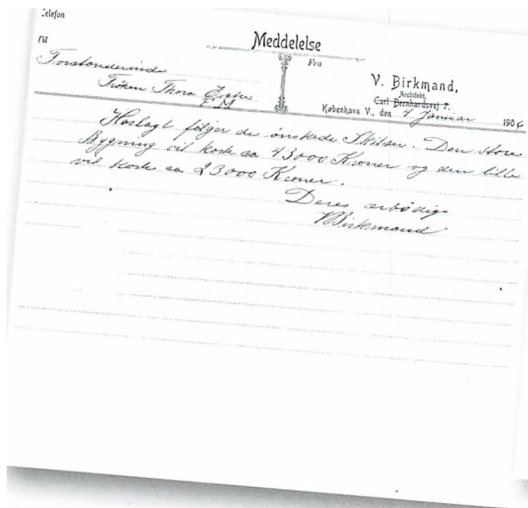
Det endelig byggeregnskab fra september 1908 viste dog, at opførelsen af de to bygninger blev betydeligt dyrere, nemlig godt 100.000 kr. hvortil kom indretning og inventar.²⁶ Regnskabet for etableringen af pighjemmet Skovly ser således ud:

Omkostningerne ved etableringen af Skovlyhjem- met	Grund, Arkitekthonorar etc.	15.595,23 kr.
	Bygningernes Opførelse	102.492,33 kr.
	Anlæg af Vej, Kloak, Septictank, Hegn, Skure, Have mv.	10.082,78 kr.
	Assurance, Stempel, Vurdering, Rente	11.330,35 kr.
	Inventar, Kurstab, Prioritering	10.480,00 kr.
	I alt	149.980,69 kr.

Med til at fordyre byggeriet var en strejke blandt bygningsarbejderne og uventede omkostninger ved anlæg af vej og kloak. Dertil kom, at Alberti-skandalen 1908 og den efterfølgende bankkrise medførte betydeligt større udgifter til finansiering og belåning af bygningerne.

Matrikelkort fra 1909, der viser det oprindelige grundstykke(1), som Magdalenehjemmets bestyrelse købte. Det har betegnelsen 10, og grænser op til Kohave Skov og Kohave Vang. I 1910 forærede Thora Esche yderligere et grundstykke(2) til Skovly, nemlig den sydvestligt beliggende matrikel 1aa, som herefter sammen med det oprindeligt købte grundstykke udgjorde Skovlys areal til efter Anden Verdenskrig. (HA)

TV: Meddelelse 4. januar 1906 fra arkitekt V. Birkmand til Magdalenehjemmets forstanderinde Thora Esche med skitse til projektets hovedbygning og mindre bygning. Magdalenehjemmet havde allerede tidligere haft samarbejde med arkitekten, der havde stået for opførelsen af Skovtoftehjemmet ca. 10 år tidligere. TH: Skovly's byggeregnskab fremgår af dette sammendrag, udarbejdet af Magdalenehjemmets kasserer, bankdirektør Viggo With. (KFBU's arkiv)

De samlede udgifter ved etableringen af det ny Hjem oversteg de oprindeligt budgetterede, og det var nødvendigt at anmode Staten om et afdragsfrit lån og øgede årlige tilskud.²⁷

SKOVLYHJEMMETS BYGNINGER OG INDRETNING

Opdragseshjemmet kom altså til at bestå af en hovedbygning og et anneks. Hertil kom to portbygninger ved indkørselen fra landevejen, samt stald, skure m.v. Bygningerne opførtes i 1906-07 af arkitekt V. Birkmand. Ved udformningen af bygningerne fulgtes den model, der var anvendt ved Skovtoftehjemmet.

Den største bygning, hovedbygningen, med plads til 24 piger, fik i overensstemmelse med Magdalenehjemmets tradition et bibelsk navn Bethel. Stueetagen i det statelige hus var indrettet med kontor, forstanderindeværelse, stor spisestue, systue, venteværelse, medhjælperinde-/søsterværelse, badeværelser, terrasse mod parken og et rigt dekoreret hovedindgangsparti.²⁸

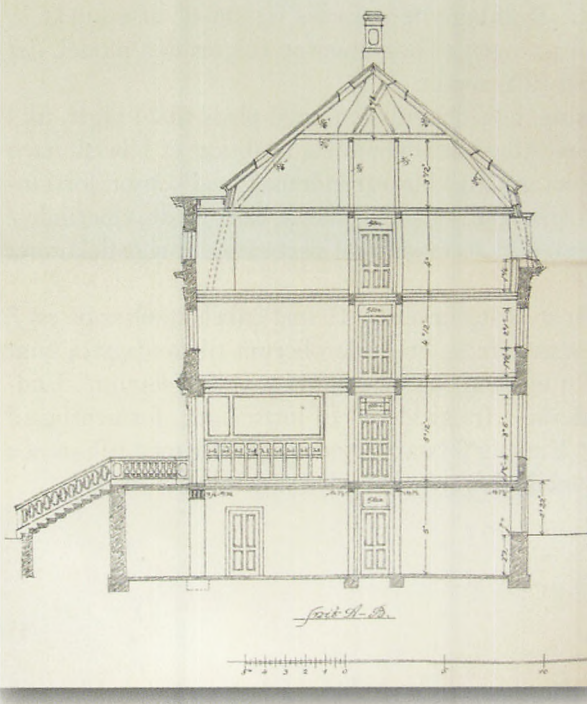
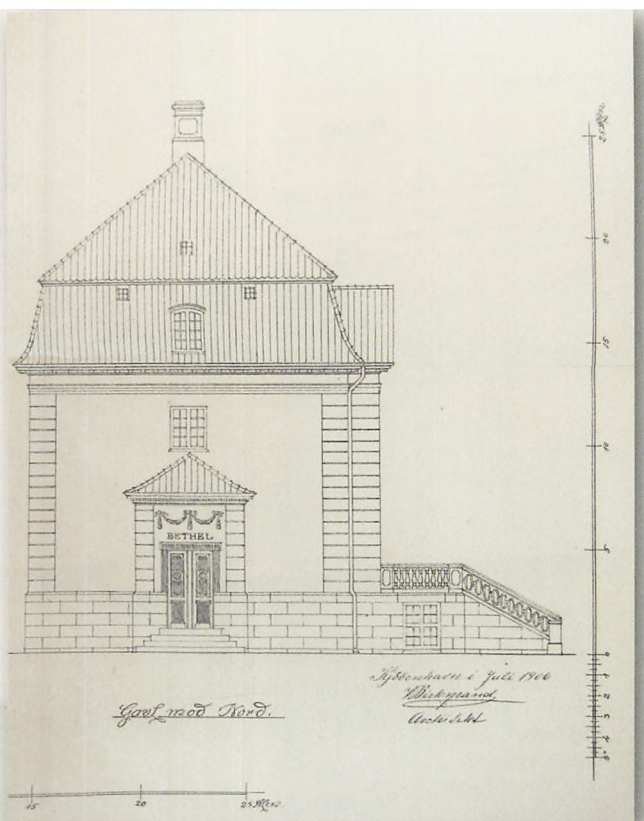
På 1. etage var der to søsterværelser, 11 små enkeltværelser på ca. 7 m² til pigerne. Et gæsteværelse, et garderoberum til søndagstøj samt det såkaldte "betænkingsrum" også betegnet som "afsidesrum". Endvidere en skakt til elevator fra kælderen til loftsetagen, formentlig til transport af vasketøj. Endelig forstanderindens værelse med tilhørende sovekammer, som lå med udsigt over Skovly's parkanlæg.

En række velbevarede tegninger af Skovlys bygninger, udarbejdet af arkitekten V. Birkmand fra juli 1906, er opbevaret i KFBUs arkiv. De viser de hvidpudsede, symmetriske, neobarokke bygninger med valmtagets blåsorte tagsten. Bygningernes ydre står i dag stort set uforandrede som ved indvielsen i 1908 bortset fra nogle senere tilbygninger. Tegningernes måleenhed er alen, omregnet som 0.63 meter.

TH: Bethels gavl mod nord. Hovedindgangen var placeret i gavlen i form af en lille fremspringende bygning. Ved vestmuren ses trappen med pompøst gelænder og et kældervindue til køkkenet i kælderen. Hovedbygningen er lidt over 15 m høj, 11 m bred og 26 m lang, i alt ca. 285 m².

TV: Et snit af hovedbygningen fra syd med sine fem etager (kælder, stueetage, 1. sal, mansardetage og tørreloft øverst). I bygningens vestside ses den fremspringende risalit, terrasse og havetrappe. Kælderen stikker ca. 1 m under jordoverfladen. Indre døre, støttebjælker, skorstensrør m.m. er indtegnet.

*Opdragsbeskrivelsen Skovlys
ved Høje
fjere Bygning (Bethel)*

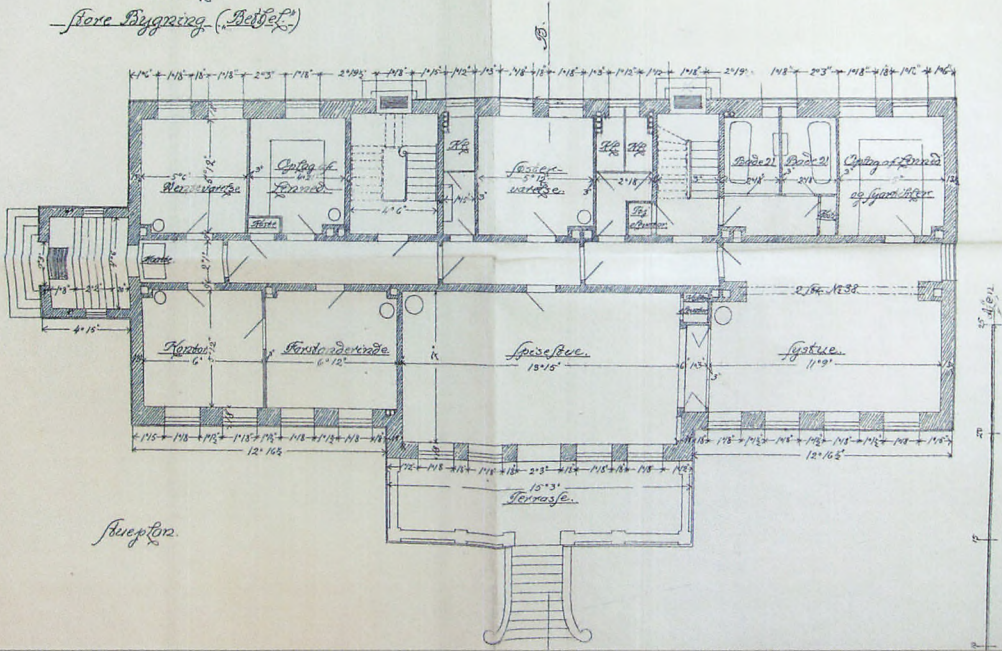
Tegningerne på næste side:

Øverst: Hovedbygningens østfacade med hjemmets mange vinduer, især til pigeværelserne i mansardetagen. Facaden er brudt med dekorativ renefugning (dybe fuger). I bygningens nordside ses det fremskudte parti omkring indgangen. Taget krones af fem statelige skorstene, i dag reduceret til tre.

Nederst: Grundplanen viser hovedbygningens kælder med køkken, vaskekælder og strygestuen på hver 55 m². I øvrigt rummede kælderen en hel del rum til støttefunktioner som tørrestue, rum til kurve og til sæbe og soda; endvidere spisekammer, fadebur, rum til kød og ost samt til frugt og kartofler. Dertil fire klosetter og i køkkenets sydøstlige hjørne en elevator op til den ovenover liggende spisestue. På den anden side af kældergangen var tøjelevatoren til at transportere det våde vasketøj op til tørreloftet.

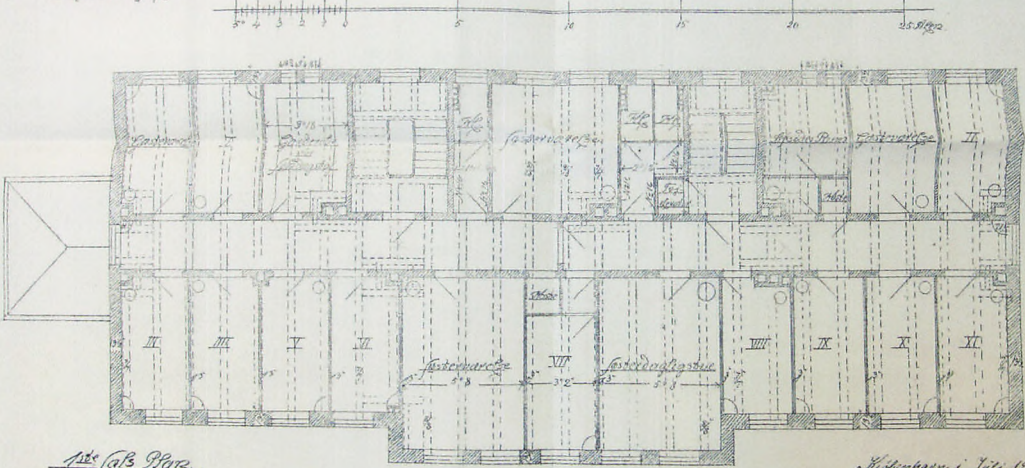

*Cydragerstedhjemmet Skovly
ved Holstebro
— store Bygning (Bøtzel)*

Grundplan af stueetagen, hvor man via indgangen fra nord betrådte en lang midtergang. Her lå først rum til de administrative funktioner med forstanderindens kontor og venteværelse. I centrum den store spisesal med tilhørende terrasse og mod syd systue på 35 m² med lagerrum til syartikler og linned. Endvidere endnu et lagerrum, et søsterværelse, to badeværelser med badekar, tre klosetter samt to trappeskakter.

Hønsardepåse

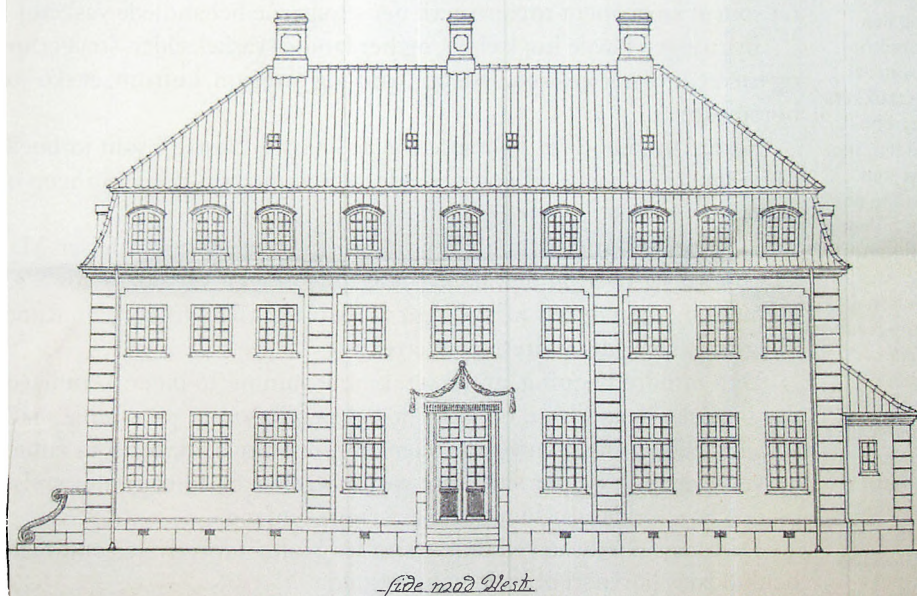
1ste sal's Plan

*Hønsardepåse i Juli 1906
Bøtzel
Arb. 101*

Grundplan af hovedbygningens 1. etage, der som stueplanet var gennemskåret af en lang midtergang med dør til hver enkelt pigeværelse, I til XI. Mod vest fandt man oprindeligt et søsterværelse og en søsterdagligstue, men efter kort tid blev disse rum bygget om til at være forstanderindens stue og lille soveværelse. Endvidere to gæsteværelser til besøgende og rum, hvor pigernes søndagstøj blev omhyggeligt opbevaret. Endelig et "afsidesrum" til genstridige piger.

Opdragsløbet hjemmet Skovly.
ved Holte.
Mindre Bygning (f. l. g.)

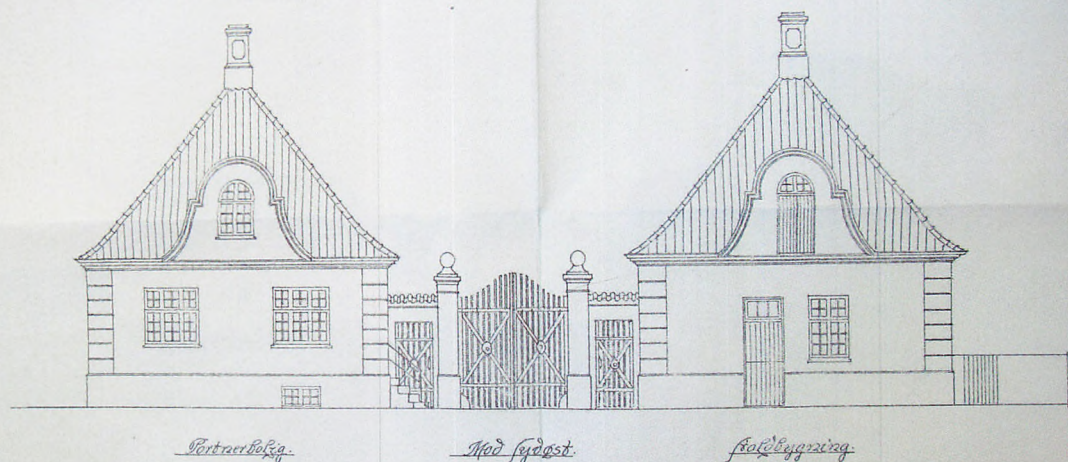

Anneksbygningen Shilos vestfacade. Bygningen er noget mindre end hovedbygningen, længden er 20 m, bredden 10 m, højden 13 m, i alt ca. 200 m². Strukturen var som i hovedbygningen dog lå systue, strygerum og køkken lå i stueetagen. 1. etages og mansardetagens mindre vinduer hørte til pigeværelserne. Nederst ses lufthullerne til krybekælderen. Der var tørreloft under det høje mansardtag, som havde tre skorstene.

Portbygning

Mod Nordvest

Portnerbolig

Skovlyhjemmets portbygninger lå i udkanten af haven ved Holte-Trørødvejen, det nuværende vejstykke Langhaven mellem Øverødvej og Kohavevej. Den sydligste bygning rummede portnerboligen. Den nordlige bygning var indrettet med stald til Skovlys to heste. Kvistens åbning var beregnet til foder. Bygningerne havde kvadratisk grundflade på 7.5 x 7.5 m. Højden var lidt over 8 m.

På billedet ses vestfacaderne på Skovlys hovedbygning og den mindre annektsbygning, som er lidt tilbagetrukket. Jorden foran hovedbygningen, som blev anlagt som have, er endnu ubeplantet, og billedet er meget tidligt, måske lige efter færdiggørelsen af de to bygninger i 1908. Billedet er taget fra den vej mod Trørød som i dag er Langhaven. Kohaveskoven ses i billedets venstre side. Fotografiet er formodentligt optaget i 1910. (HA)

Mansardetagen (2. etage) havde 2 søsterværelser og 10 pigeværelser og hele 2 betækningsrum med ovenlys. Endelig var loftsetagen indrettet som et stort åbent tørrerum til det af pigerne behandlede vasketøj.

Bygningen havde høj kælder, og her fandtes vaskekælder, strygerum, og tørrerum samt køkken, fadebur, kød- og osterum, kulrum, et sko- og børsterum.

Søsterrummene var beboelse for de ansatte "søstre", som jo boede i Hjemmet, og havde til opgave både at fremme familiestemningen og overvåge pigerne.

De 3 betækningsrum/afsidesrum var til brug ved afstraffelser. Man kan undre sig over, at der alene i hovedbygningen var behov for 3 sådanne rum, men de har måske også været brugt til andre formål. Rundt i bygningen var der indrettet toiletter.

Den mindre bygning, annekset, kunne rumme 16 piger. Den havde det bibelske navn Shilo, og var i hovedtræk indrettet på samme måde som hovedbygningen, men var uden administrative lokaler som kontor og venteværelse; og der var færre søsterværelser og intet gæsteværelse, og den lave kælder var kun brugbar i ringe omfang.

De to ens porthuse ved indkørslen fra Holte-Trørødvejen rummede henholdsvis portnerbolig og en hestestald.

Omkring hovedbygningen anlagdes en smuk park, hvoraf man endnu i dag kan se den oprindelige runde træsætning omkring plænen. Endelig indrettede man i de første år en stor køkkenhave med lange rækker af frugtræer. Grundstykket var omgivet af hegn og pigtråd for at forhindre passage ud og ind.²⁹

Foran den sydlige portbygning ses en mand med sin familie. det er formodentlig portneren/kusken eller gartneren, som boede i huset. I baggrunden mellem de to portbygninger skimtes lågen ud til Holte - Trørødvejen. I forgrunden ses et frugttræ og grøntsagsbede. Bygningens svulmende kvist er iøjnefaldende. Foto ca. 1920. (HA)

*Skovly indvies
1908*

To år efter købet kunne man i januar 1908 indvie det nye Opdragelseshjem Skovly med kapacitet til 40 piger mellem 14 og 16 år. Overværgerådet kunne besætte 35 pladser. De sidste fem besatte hjemmet selv.³⁰

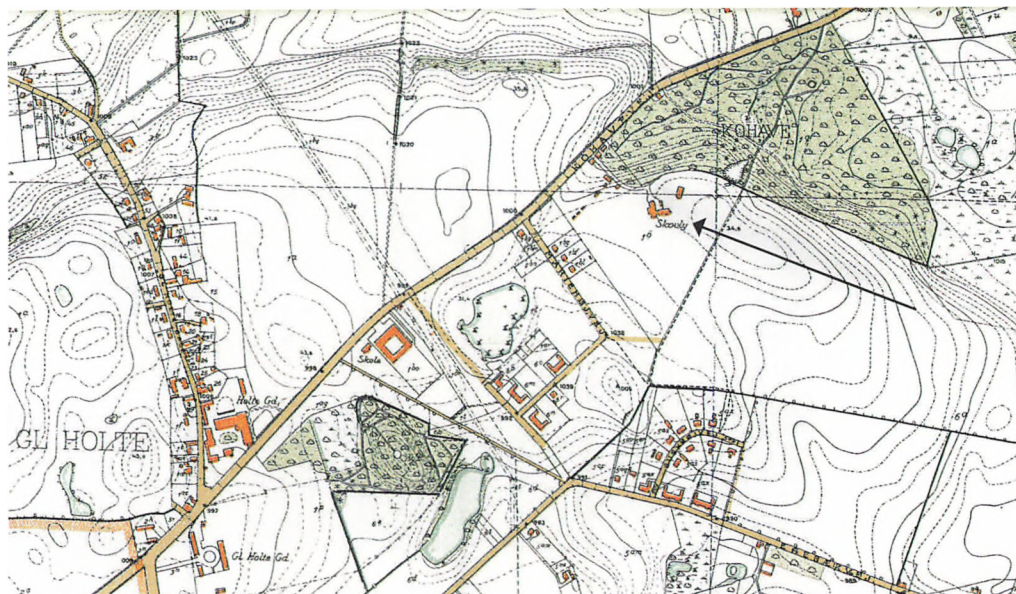
THORA ESCHEs VIRKE EFTER 1907

Da Opdragelseshjemmet Skovly åbnede dørene i 1908, var det som en institution under Magdalenehjemmet.³¹ Det indebar, at Hjemmet var underlagt Magdalenehjemmets bestyrelse med kommandør J. A. Vøhtz som formand og med Thora Esche som den overordnede forstanderinde.

Emmy Obel, der tidligere havde været tilknyttet søndagsskolen og KFUK, blev fra begyndelsen udnævnt til bestyrerinde for Skovly med ansvar for den daglige ledelse på institutionen. Hun måtte imidlertid fratræde stillingen allerede i 1910 på grund af tuberkulose og blev afløst af Ella Reith Formann, der tidligere havde været lærerinde ved Skovtoftehjemmet i Virum.

*En gave fra
Thora Esche*

Samme år blev arealet omkring pighjemmet udvidet med et stykke jord mellem Skovly og Gl. Holtegård. Det store landsted, opført i 1755-56, tilhørte i 1910 etatsraad H.N. Andersens. Jorden blev skænket til Hjemmet af Thora Esche.³² Men bortset fra denne smukke gestus var Thora Esches tid på Skovly ikke let og præget af hendes stadig dårligere helbred. I lange perioder var hun kun arbejdsdygtig i begrænset omfang eller sygemeldt (tuberkulose, "dårlige nerver", overanstrengelse m.m.).

Udsnit af matrikelkort fra 1940. Skovlybygningerne ses øverst ved pilen. På kortet ses iøvrigt til venstre den langstrakte Gl. Holtegade med den røde Holtegaard i vinklen ved Øverødvej og nedenfor Gl. Holtegaard. Midtvejs mellem Gl. Holtegaard og Skovly ligger den store firfløjede Gl. Holte Skole, opført i begyndelsen af 1920'erne. Halvbuen nedenfor Skovly repræsenterer kommunens første sociale boligbebyggelse, Buskehøj, opført 1917-1921. (HA)

Hendes problemer begyndte allerede samme år, som Skovly blev indviet, men havde for så vidt intet med pighjemmet at gøre. Den 30. juni 1908 afviklede Indre Mission sit årsmøde i Kolding, og her holdt Thora Esche en tale uden manuskript, hvori hun fremdrog årsager til, at så mange unge piger blev ødelagt og endte som "faldne kvinder". Som eksempel anførte hun: "...*paa selve Amalienborg Slot blev mange unge Piger ødelagte af Kongens Livgarde*".³³

"Amalienborg-talen"

Talen vakte et voldsomt postyr og medførte mange avisskriverier - både for og imod, ikke mindst i Politiken. Justitsminister Alberti forberedte en majestætsfornærmelsessag mod hende, men da han trådte tilbage den 24. juli grundet sine ulovlige finansdispositioner, gik denne anklage i glemmebogen, til fordel for andre og vigtigere sager i kølvandet på Alberti-skandalen. Thora Esche udgav allerede den 27. juli 1908 en pjeces "Rejs Dig, mit Folk" for at forsvare sig, men det gode forhold til Kongehuset, hvor Thora Esche tidligere var blevet tildelt fortjenstmedaljen i guld, var ødelagt for resten af hendes levetid, og sagen bidrog givetvis til hendes dårlige nerver.

Thora Esche
(1850-1920). Foto
fra 1908, hvor
Thora Esche altså
var 58 år gammel.
Ansigtet udstråler
en lidt reserveret
venlighed, der kan
skyldes hendes slid-
somme liv; til gen-
gæld synes ansigtet
kun i mindre grad
at være mærket
af hendes mange
sygdomme. (HA)

Samme år overlod Thora Esche af helbredshensyn funktionen som plejemoder og leder af det daglige arbejde på Magdalenehjemmet til Inger Gautier. Men fire år senere, 1912 blev også Gautier sygemeldt på grund af nervesvækkelse. I vore dage ville man sikkert definere de to kvinders nervesygdomme som stress. Thora Esches kusine Lucie Grundtvig blev konstitueret som leder.

*Svigtende
helbred*

I 1913 sygemeldtes Thora Esche atter fra sin stilling som forstanderinde for Magdalenehjemmet og tog ophold på en nerveklinikk i Hornbæk. I de seneste år medførte hendes helbredstilstand, at hun havde en mere begrænset aktionsradius, men hendes virksomhed var ret uklar, idet hun også i sygeperioder udarbejdede og underskrev skrivelser bl.a. til de offentlige myndigheder; således også fra klinikken i Hornbæk.

Hovedbygningens vestfacade. De høje kældervinduer gav lys til vaskeri og andre aktiviteter i kælderen. Gennem stueetagens store vinduer strømmede lyset ind til funktionsrum som spisesal, kontor, systue. I de to øverste etager lå pigernes værelser. Forstanderindens værelser på 1. etage lå ud mod haven. Det høje mørke, "brækkede" tegltag rummede et stort tørreloft til vaskeriet. Den markante terrasse ovenpå kælderkøkkenet lå foran den let fremhævede midtrisalit. Foto ca. 1920. (HA)

I perioden frem til 1915 havde Thora Esche ansvar for såvel Skovtoftehjemmet i Virum som Skovly ved (Gl.) Holte. Fra 1907 og frem til 1915 boede hun på Skovtoftes alderdomshjem "Salem", men aflagde ugentligt besøg på Skovly, og efter at hjemmet omkring 1910 havde fået indlagt telefon, stod hun i daglig telefonkontakt med den for Skovly udnævnte bestyrerinde.³⁴

Marie Rasmussen afløser Thora Esche

I 1915 blev den tidligere medarbejder på Skovtofte Marie Rasmussen udpeget som forstanderinde for Magdalenehjemmet i Virum som afløser for Thora Esche, der som kompensation samme år blev udpeget til ekstraordinært medlem af Magdalenehjemmets bestyrelse. På Skovly fortsatte Thora Esche som forstanderinde, og indsendte samme år et forslag til Magdalenehjemmets bestyrelse, om at gøre Skovly til en selvstændig institution. Bestyrelsen afviste dog forslaget, og året efter, 1916, fratrådte hun definitivt forstanderindestillingen for Skovly, som blev overtaget af bestyrerinden Ella Reith Formann.

Thora Esches nidkære opfattelse af sin rolle som grundlægger og leder af kvindeinstitutionerne indebar dog, at hun fortsatte med at

Vestfacaden på Skovlys mindre bygning, annekset Shilo. I bygningen ses lige over jorden lufthullerne til kælderen, der for størstedelens vedkommende var krybekælder. Bag stueetagens høje vinduer fandtes systue, strygestue og spisestue, mens de mange ens vinduer på 1. etage og mansardetagen var beregnet til de indskrevne pigers enkeltværelser. Foran den markante hoveddør til spisestuen lå der en fin rotunde, men ellers var arealet dækket af lange planterækker som del af Skovlys havebrug. Foto ca. 1915. (HA)

underskrive årsberetningen for et af Magdalenehjemmene, hvor hendes underskrift fremgår helt frem til 1920 – hendes dødsår. Om Skovly sagde hun: *“Skovly har jeg lagt i Herrens Haand, der hviler det sikkert, og saa maa han om resten”*.³⁵

*Thora Esches
sidste år*

I 1915 var Thora Esche flyttet til en villa i Holte, hvor hun døde i 1920. Hun blev begravet på Søllerød Kirkegård, og hendes gravsted med en stele med et fornemt portrætrelief er bevaret.

Thora Esche havde aldrig en fast bolig på Skovly, og hun har grundet sine sygdomme kun i begrænset omfang kunnet udøve forstanderindefunktionen der. Hun har ikke desto mindre spillet en altafgørende rolle for Skovly, som blev oprettet og drevet efter de ideer, som hun havde udviklet gennem sit livsværk. I samtiden havde hun givetvis en meget stor betydning for den kristelig-filantropiske virksomhed i Danmark. Hun blev kort før sin død karakteriseret med følgende ord: *“Hun ledes af stærk personlig Kristentro og har altid først og fremmest villet være en virkelig Moder for de ulykkelige, der er betroet hendes Varetægt”*.³⁶

Et fint dækket bord i hovedbygningens spisesal. På Bagvæggen hænger fotografiet af Thora Esche fra 1908 (Se side 53). Hjemmet holdt hendes person i ære, og søstre og piger omtalte hende som "Bedstemor". Billedet hang til fornyligt stadig i Skovlyhjemmet, nu er det overdraget til Historisk Arkiv. Foto ca. 1920. (HA)

Hendes stærke tro betød, at hun afstemte alle vigtige beslutninger med Gud. Det gav hende en betydelig personlig styrke til at fastholde og gennemføre kontroversielle beslutninger. Hendes totale engagement i sin kristne livsopgave som frelser for unge piger indebar også, at hun anvendte sin fædrene arv og senere også sin mødrene arv til at støtte Magdalenestiftelsen, bl.a. til køb af grundstykker.

SKOVLYHJEMMETS UDVIKLING FRA 1908 TIL 1940

Skovlyhjemmets primære opgave var fra begyndelsen at optage de unge piger, som Overværgerådet tvangsanbragte i henhold til *Børneloven af 1905*.³⁷ Ved åbningen af Opdragelseshjemmet Skovly i 1908 blev målgruppen beskrevet således: "*Skovly tager kun imod Unge, som af Overværgeraadet og enkelte private Institutioner anbringes*". To år senere formulerede man det således: "*Her modtages ulykkeligt stillede, sædeligt bemittede Pigebørn fra hele Landet i Optagelsesalderen 14 – 16 Aar*".³⁸

Henover årene blev nogle af pigernes mentale tilstand undersøgt, og hvis de viste sig at være småt begavede eller åndssvage, så at de ikke kunne følge med i Skovlys almindelige program, blev de overflyttet til andre institutioner. Som institution under Skovly åbnedes den 17. no-

Mosevang i
Holte

vember 1919 *Optagelseshjemmet Mosevang* i Holte - også til værgerådsbørn. Dette Optagelseshjem havde tidligere været placeret på Hauser Plads i København, men "*flyttedes ud på grund af det moralske forfald i København*". Det nye hjem med plads til 5-8 piger blev indrettet i en villa på Kollemosevej 35 i Holte.

Personalet på Skovly bestod ud over bestyrerinden i begyndelsen af blot to søstre; men personalet voksede hurtigt og allerede i 1910 beskæftigede pighjemmet udover den daglige leder fire søstre, en gartner, en havemand og en arbejdsmand. I 1915 omtales syv søstre og nu også en lærerinde, samt en feriefløser og en kontorassistent.³⁹

Gennem Thora Esche havde Skovly fra begyndelsen kontakter til tilsvarende institutioner i andre europæiske lande, og fik f.eks. i 1913 besøg af deltagerne i "*Nordeuropæisk Børnesagsmøde*".⁴⁰ Thora Esche selv foretog i sit karriereforløb regelmæssigt rejser til opdragelsesanstalter i de omkringliggende europæiske lande - på trods af sin helbredstilstand, men til rejserne hørte af til også kurophold. Få år efter åbningen af Skovly blev der udarbejdet informationsmateriale på både tysk og engelsk: "*Das Erziehungsheim Skovly (Waldschutz)*" og "*The Educational Home Skovly*", begge skrevet i 1910.⁴¹

Statstilskud

I 1920 ændredes den økonomiske base for Opdragelseshjemmet Skovlys drift, idet der fremover alene blev ydet et - betydeligt - stats-tilskud, mens Magdalenehjemmets hidtidige tilskud bortfaldt. I forbindelse hermed overgik Skovly den 16. december 1920 til at blive en selvejende institution med egen bestyrelse, men pighjemmet var fortsat tilsluttet Magdalenehjemmene, og IMK ejede fortsat Skovly.

Værgeråd

I 1922 blev *Loven om Værgeraadforsorg* vedtaget.⁴² Loven bestemte, at tvangsfjernelse af børn nu ikke længere skete på foranledning af Overværgerådet, men af de enkelte kommuners værgeråd. I overensstemmelse med den nye lovs bestemmelser definerede Skovly det således: "*Her modtages vildfarne unge Piger, særligt unge Piger, der staar under Værgeraadforsorg*". Endvidere tilføjedes nu "*Aandssvage og abnorme modtages ikke*". På samme tid blev institutionens betegnelse ændret fra "*Opdragelseshjem*" til "*Ungdomshjemmet Skovly*".⁴³ Bestyrelsen af Skovly, der hidtil havde bestået af seks medlemmer, hvoraf to var udpeget af Indre Mission i København, to af Indre Missions landsledelse (landmissionen), samt to kvinder, blev nu udvidet med et syvende medlem udpeget af det kommunale værgeråd.⁴⁴

Sociallovgivning

De sidste overordnede forandringer på Skovly fulgte i takt med udviklingen af den socialdemokratiske velfærdsstat. I henhold til lovgivningen i 1933 under socialminister Steincke blev de kommunale vær-

2e August 1910

Til
Bestyrelsen for Opdragelseshjemmet "Skovly"

Kongressens Komité tillader sig herved at fremsætte den højtærede Bestyrelse, at et Selskab af Kongressens Medlemmer vil kunne få adgang til at besøge Opdragelseshjemmet Torshøj den 11e August d. S.

Formålet med den foreslåede udflugt vil være at give Kongres-deltagerne et Indblik i vor Anstalts for børn og unge Mennesker. Turen skal efter Plenen udgå fra Friingsforts Station, hvorfra der køres over Skansen, Messelandslet og Nørrengård til Skovly. Herfra fortsættes til nogle Rejstegen i Nærheden af Ringsted, hvort Turen afsluttes.

Med ædruet Høflighed
Arbejdsrådet
Hvisinger

Skrivelsen er en Anmodning fra departementschef i Indenrigsministeriet A. Krieger om, at deltagere i "Congrès International d'Assistance Publique et Privée" kunne aflægge besøg på Opdragelseshjemmet Skovly. Den Internationale Kongres for Offentlig og Privat Forsorg holdt møde i København fra 9. til 13. august 1910, og departementschefen har ønsket at vise sine udenlandske gæster Skovly, som var helt nyopført og drevet efter datidens nyeste pædagogiske principper. Et sådant besøg faldt helt i tråd med Thora Esches bestræbelser på at dyrke forbindelser til de andre europæiske lande. (KFBU' arkiv)

geråd afløst af *Børneværnsudvalg*.⁴⁵ Loven betød en strammere kontrol med "opdragelsesanstalterne", og Skovlys arbejdsplan, beklædnings- og bespisningsreglementer skulle fremover godkendes af en kommunalt udpeget overinspektør; men grundlæggende handlede det fortsat om såvel "oprejsning af faldne kvinder som... forebyggelse af sædelige fald hos unge kvinder".⁴⁶

DE ANBRAGTE PIGERS HERKOMST

Ved Skovlys oprettelse i 1908 optoges af pædagogiske hensyn kun 15 piger. Dette tal voksede dog hurtigt i takt med at staben også forøgedes, og allerede i 1910 var der fuld belægning på hjemmets 40 pladser.

Pigernes alder og antal

Selv om pigernes alder ved optaget på Skovly principielt var fastsat til mellem 14 og 16 år, viser beretningernes konkrete oplysninger betydelige variationer:

	1908	1910	1916/17	1922/23	1931/32
Under 14 år	2	5	0	1	0
14 – 16 år	10	21	30	14	20
Over 16 år	3	14	29	27	16
Over 17 år.	0	0	0	11	15
Total	15	40	59	53	51

Når antallet af optagne piger oversteg 50 fra 1916 og frem, skyldtes det, at de unge piger undertiden havde meget korte ophold, inden de flyttede til en anden institution, eller forlod Skovly efter fuldført ophold etc.

Som det fremgår af ovenstående oversigt over pigernes optagelsesalder for udvalgte årgange, blev der optaget piger, der var under 14 år gamle, og i 1920'erne og 1930'erne en del ældre piger med alder helt op til 18 år. Konsekvensen heraf blev en vedtægtsændring i 1935, der bestemte at man nu kunne optage 17 år gamle piger, hvor 16 år tidligere var grænsen.

Pigernes geografiske herkomst

Der blev fra begyndelsen optaget piger fra hele landet.⁴⁷ En gennemgang af alle beretningerne viser, at noget nær 1/3 af pigerne kom fra København, 1/3 kom fra det øvrige Sjælland, mens lige under 1/3 kom fra Jylland og Fyn. Interessant er det, at der derudover regelmæssigt blev optaget piger fra de øvrige skandinaviske lande og fra Tyskland.

Langbold indgik i Hjemmets gymnastikundervisning, og skabte på linie med vandreture i den skønne natur adspredelse for pigerne og gav dem den fysiske aktivitet, som Thora Esche lagde stor vægt på. Foto ca. 1920. (HA)

DAGLIGLIVET PÅ SKOVLYHJEMMET

Thora Esches grundholdning var, at de unge kvinder havde brug for tryghed i et "hjem", og de unge kvinder skulle også udelukkende arbejde med kvindelige medhjælperinder. Hjemmets kusk og gartner blev holdt i behørig afstand af pigerne. Forstanderinden og medhjælperinderne, som i overensstemmelse med grundtanken blev kaldt henholdsvis plejemoder og søstre, boede sammen med pigerne på institutionen. Søstrene boede sammen med pigerne dels for at skabe tryghed, dels for at sikre en tæt overvågning af pigernes adfærd. Der skulle foregå en kærlig, kristen og fast opdragelse af de unge. Pigerne skulle oplæres i overvejende huslige færdigheder, og der forelå et præcist program for ugens dage, ligesom plejemoderens og søstrenes opsyn var nøje præciseret.

Treårige ophold

Opholdet var fra begyndelsen forudset til at vare tre år.⁴⁸ Senere i 1920'erne omtales varigheden som "*en to à treaarig Opdragelse og Uddannelse*".⁴⁹ Normalt blev et succesfuldt ophold på Skovly efterfulgt af et formelt ansættelsesforhold hos troende familier, hvor pigerne blev forberedte til at "vende tilbage til livet" i hovedstaden eller provinsen. Thora Esche havde hos justitsministeren fået udvirket, at pigerne fik nye skudsmålsbøger, så de ikke resten af livet skulle hænge på belastende skudsmål i deres tidligere skudsmålsbøger. Den model, der var udarbejdet for at rehabilitere pigerne, var i store træk den samme i Magdalenehjemmets forskellige institutioner.⁵⁰

Fortegnelse pr.
10. 5. 1915 over
det tøj, som en
anbragt pige, Ellen
Hansen, havde med
ved sin ankomst til
Skovly i maj 1915.
Tøjet blev vurderet
og nøje prissat.
Noget blev anset
som værdiløst, og
sammen med tøj,
som blev anset for
ubrugeligt ved
Hjemmet, blev det
sendt til pigens
tante i Odense.
(KFBU's arkiv)

10/5

Ellen Hansen.

1. 24/4 1899 modt. 10/5-1915.

1 Trøje	3.00	værdi = låst	1 Kjole m. Balte	sendt til Tante
1 Hat	2.00		1 Lakbalte	
1 "	1.50		3 Bluser	
1 Skjorte	5.00		1 Næddel	
1 Liv	2.50		1 Korset	
1 Uletter	11.00		1 Par Strømper	
1 Skjort	4.00		1 broderet Krave	
3 Chemises	4.00			
2 Benkl.	3.00			
2 Vestrojer	0.75			
Handsker	1.00	ubrugeligt her.	2 Forklader	Tante i Odense
"	0.50		2 Chemiser	
3 Underliv	1.50		1 Nattrøje	
2 Forklader	1.60		1 Underkrave	
4 Lomtbl.	0.48		3 Par Benkl.	
Strømper	1.00		1 " Gnuftedies	
			1 " Sko	
			1 " Strømper	
			Kam, Skande	
	<u>kr. 42.83</u>			

1 Brænde (Grunder) her sig selv.

1 Pynteforklader ud. Værdi
1 Portemonne Indh. 1, 44
1 Sølvkors m. Rode
1 Ring } i Skabet.

Pigernes fysik

Pigerne gennemgik efter deres ankomst et hygiejnisk program med vask, hårpleje, aflusning o.lign. De måtte aflevere deres tøj, og de fik udleveret ny, ensartet beklædning; men Pigerne skulle ikke gå i uniform. Sygdom kunne dog ikke undgås og kunne udarte sig til epidemier for Skovlys piger, der således alle i 1918 fik den Spanske Syge. Efter Thora Esches retningslinjer blev der også lagt betydelig vægt på pigernes fysiske udfoldelse gennem boldspil, vandring i skovene o.lign.

Pigerne fik Skovlys fornuftige og ganske righoldige ernæring. Dagen begyndte med byggrynsgrød og kaffe kl. 7.45. Allerede kl. 10 var der frokost bestående af smørrebrød med the til, og igen kl. 12 spiste man middag bestående af to retter "veltillavet daglig Mad". Kl. 3 "drikkes Kaffe med Franskbrød til" og endelig kl. 7 blev der serveret et beskedent aftensmåltid og the.⁵¹ Når en af pigerne havde fødselsdag, flottede man sig med fødselsdagskringle, der dog igen blev opgivet eller beskåret i forbindelse med rationeringerne under 1. Verdenskrig.

*Opdragelse/
tilpasning*

Pigerne skulle tilpasse sig Skovlys livsformer og overholde institutionens husorden. De fulgte et ret stramt dagsprogram under vejledning og overvågning fra Skovlys plejemoder og søstre. Pigerne var opdelt i afdelinger, som havde hver deres opgave: En afdeling stod for havearbejdet, andre for køkkenet, vask og strykning. Hyppige personlige møder mellem søstrene og plejemoderen og den enkelte pige sikrede, at de unge piger fulgte institutionens regler, og at hensigten med opholdet hele tiden blev til gode set. Grundlæggende skulle pigerne oplæres i huslige færdigheder, som de kunne bruge i det videre liv som tjenestepiger eller hustruer.

*Kristen
påvirkning*

Pigerne skulle opdrages til at føre et borgerligt/kristent liv, og dagligdagens forløb skete i kristen ånd med bordbønner, sang og kirkegang om søndagen. I omgangen med pigerne havde det kristne budskab stor vægt, men trods sin egen stærke tro bestemte Thora Esche dog, at der ikke måtte finde en ovedreven kristen påvirkning sted. Målsætningen var, at pigerne skulle lægge deres fortid bag sig. Pigerne skulle ikke genkalde deres tidligere liv, og samtaler mellem pigerne blev derfor altid overvåget, ligesom deres breve blev læst af forstanderinden, og for at hindre, at pigerne faldt tilbage i deres gamle miljø, fik de kun sjældent besøg af deres familier. Målet var, at pigerne skulle bringes til at finde "...Jesus, vor velsignede Frelser; men så tillige... møde Livet, saa lyst, rigt og skønt som muligt, saa at de kunde tabe Lysten til det onde..."⁵²

Selv om pigernes dagsprogram var stramt, var der dog også afsat 1 til 1 ½ times fritid - under opsyn - dagligt. Og når dagens dont var vel overstået havde pigerne jo deres eget værelse, hvor de indenfor visse grænser rådede over eget udstyr.

Til arbejdsopgaverne hørte også ophold i det fri, hvor haven og den tilhørende frugtplantage skulle passes og tilses, og det var en grundliggende holdning, at det var udviklende at iagttage naturen og beskæftige sig med dyr og planter. Skovly havde fra begyndelsen udover heste og høns også grise, geder, ænder m.fl. og gjorde meget ud af arbejdet med dyrene; således blev der i begyndelsen af 1930'erne indrettet et rum til

Kl. 6 om Morgenen staar Pigebørnene op. Efter 40. Min. Forløb skal enhver have redt sin Seng og være paaklædt.

Kl. 7³/₄ indtages Morgenmaaltidet, bestaaende af Havregrød.

Kl. 8¹/₄ holdes Morgenandagt.

Kl. 10 Frokost paa Afdelingen, bestaaende af The og Smørrebrød.

Kl. 12 spises til Middag, 2 Retter veltillavet, daglig Mad.

Kl. 3 drikkes Kaffe med Franskbrød til.

Hver Afdeling har daglig ³/₄ Times Fritid, som anvendes til Havetur, men altid under Tilsyn.

Kl. 7 Aftensmad og The.

Efter Aftensbordet samles Pigebørnene — hvert Hjem for sig i Spisestuen, beskæftiget med Strikketøj til hyggeligt Samvær under Læsning, Sang og Samtale.

Kl. 8¹/₂ sluttes Dagen med en kort Aftenandagt, og de unge begiver sig hver til sit Værelse.

Kl. 9¹/₂ er der Ro i Huset, dog ikke om Søndagen eller ved andre særlige Lejligheder.

De unges Fødselsdag fejres ved pyntet Kaffebord, med Fødselsdagskringle og Smaagaver.

Om Sommeren, ja undertiden ogsaa om Vinteren, foretages Ture i den naturskønne Omegn.

Hjemmets dagsprogram er stort set uændret i hele perioden. Bemærkelsesværdigt er måltiderne, hvor der i de første år efter traditionel dansk landboskik spistes tidlig morgenmad og derefter frokost kl. 10.00 og middag kl. 12.00. Men efter få år blev frokosten kl. 10.00 strøget, da pigerne jo ikke var sultne som landboerne efter disses tunge morgenarbejde i stald m.v. Trods det stramme program havde pigerne nogen fritid om eftermiddagen, ligesom der efter aftenandagten 20. 30 var fritid på eget værelse frem til 21.30. (Skovlys årsberetning 1914)

kunstig udrugning af kyllinger.⁵³ Pigerne arbejdsindsats havde også et økonomisk sigte, idet Skovly havde ikke ubetydelige indkomster først og fremmest i kraft af vaskeriet, men også gartneridriften og siden "hønseri" bidrog til institutionens økonomi.

Disciplinen

At overholde det stramme program krævede en disciplinering af den meget blandede pige-gruppe. Som overordnet princip gjaldt, at disciplinen skulle sikres gennem samtaler og ikke gennem korporlig afstraffelse. Et problem dukkede derfor op, da Thora Esches efterfølger i 1915 insisterede på sin ret til at slå pigerne. Magdalenehjemmets bestyrelse modsatte sig dette. Ved Thora Esches mellemkomst opnåede man et kompromis om adgang til korporlig afstraffelse, som - når det forekom - skulle indskrives i en særlig protokol.

I hovedbygningens kælder fandtes det store køkkenlokale, hvor pigerne på skift fik vejledning af en søster i madlavning. Dette indgik som en del af deres uddannelse i huslige færdigheder. Foto ca. 1920, efter at der var blevet lagt elektrisk lys ind i bygningen. (HA)

Havebruget med grøntsagsbede og små marker fyldte det meste af Skovlyhjemmets areal. Pasningen krævede en stor arbejdsindsats fra pigerne, men indbragte til gengæld betydelige indtægter for Hjemmet. Foto ca. 1925. (HA)

Pigerne arbejder i systuen med kjolesyning, lapning og finere håndarbejde som led i deres uddannelse. Rafaels Madonna på bagvæggen markerede, at Hjemmet med kunstnerisk udsmykning ønskede at skabe en borgerlig kristen atmosfære for pigernes dagligdag. Foto ca. 1935. (HA)

Skovlys vaskerum i hovedbygningens kælder. Vaskeriet var en væsentlig aktivitet for Skovly. I hjørnet ved bagvæggen ses en vridemaskine, der viser, at alt arbejde blev foretaget ved håndkraft. I forgrunden th. anses vaskeriets ovn, som var et væsentligt element i arbejdsprocessen. Foto ca. 1920. (HA)

“Betænkningssrum”

Hvis en irettesættende samtale ikke kunne løse problemerne, rådede Skovly over flere “betænkningssrum” eller “afsides rum”, hvor de genstridige piger kunne isoleres i kortere tid, indtil de “faldt til ro”. I betænkningssrummet fik de normal forplejning, men måtte dog undvære eftermiddagskaffe. En ulempe ved de irettesættende samtaler var, at nogle af de mest veltalende unge piger trak samtalerne ud i uendelig længde, hvad der fik nogle af søstre til at fremføre behovet for et “strængere hjem” end Skovly.

Faktisk førtes der omkring 1912 reelle forhandlinger om, at indrette Skovly som et strengere hjem, dels for at forhindre pigerne i at flygte, dels for at forhindre de særligt vanskelige piger i at påvirke de øvrige anbragte piger. *Børneloven af 1905* havde åbnet op for, at der kunne etableres særligt strenge hjem for meget vanskelige drenge og piger. I december 1912 arrangerede overinspektøren for Opdragelsesanstalterne i Danmark et møde om sagen. Her udtalte bestyrelsesmedlemmer fra Skovly, heriblandt formanden Kommandør Vøhtz, synspunkter på Skovlys muligheder for at medvirke ved en sådan etablering.⁵⁴ Thora Esche, som ikke havde deltaget i mødet, reagerede efterfølgende hurtigt med en skrivelse til Kommandør Vøhtz om, at Skovly under ingen omstændigheder ønskede en sådan udvikling, og at strengere forhold for pigerne ville ødelægge Skovlyhjemmet. Dermed afsluttes disse overvejelser.⁵⁵ I stedet for Skovly oprettede staten Vejstrup Pige hjem på Fyn med henblik på piger, der “har vist særlig slet opførsel”.⁵⁶

Rømninger

Men også på Skovly var pigerne tvangsanbragte, og de andre Magdalenehjems åbne låge med håndtag på indersiden fandtes ikke her. Fra tid til anden forekom der rømninger fra Skovly. Den første kendte, hvor politiet blev involveret, fandt sted i 1913. I 1933 omtales flere rømninger i lokalavisen for Søllerød. I den første sag var der faldet dom over tre unge mænd. De havde i Vedbæk mødt tre værgerådspiger, som var flygtet fra Skovly, og havde gemt pigerne i en kasseret jernbanevogn ved stationen. Landsrettens dom lød på en bøde på 100 kr., subsidiært 10 dages hæfte.⁵⁷ Et andet eksempel handlede om to tømrersvende fra Vedbæk der havde skjult to piger, der var flygtet fra Skovly. I denne sag blev også en søfyrbøder idømt en bøde på 50 kr. Han havde mødt de to piger i Skodsborg, gemt dem i en plantage ved Nærum og forsynet dem med mad og drikke, indtil tømrersvendene havde hjulpet pigerne videre.⁵⁸

Uddannelse

Da Skovlyhjemmet var en uddannelsesinstitution, blev der også undervist i almindelige skolefag som dansk, regning, geografi, historie, naturhistorie, sang og gymnastik, “idet Religionsundervisningen sker ved den daglige Andagt”. Der undervistes ved en eksamineret “almue-

På et luftfoto fra 1949 ses de to fornemme hvide bygninger. Foran hovedbygningen ses haven med en rund græsplæne. Derudover er Skovlys grund udfyldt af bede, marker, frugttræer og buske, som udgjorde Hjemmets havebrug. I baggrunden tv. Kohave Skov. (HA)

lærerinde” to timer dagligt.⁵⁹ Skoleundervisningen fik med årene en voksende placering i pigernes program. I 1914 omtales én lærerinde på Skovly, men allerede i 1915 blev der ansat yderligere en lærerinde.⁶⁰ Senere i 1930’erne indrettedes en yderligere skolestue samt en moderne gymnastiksal, der stod færdig i 1933.⁶¹

Almen Dannelse indgik også i uddannelsen, ofte i form af foredrag, mødedeltagelse, musikalske arrangementer. Og der foretoges regelmæssigt udflugter til de nordsjællandske slotte eller til Gilleleje og Roskilde Domkirke. I 1913 foranstaltedes en *“Tur pr. Baad over Holte – Fiskebæk og med Toget til Frydenlund”*. Frydenlund trinbræt ved Trørød var indtil Lyngby-Vedbæk jernbanens afkortning i 1922 den station, som lå nærmest ved Skovly. I 1922 lejede man en lastbil til årets udflugt, og det gentog sig flere gange siden. I slutningen af 1920’erne gennemførte Skovly årligt en uges ophold i Smidstrup Strand Sommerlejr, som tilhørte Søllerød Kommune.

Udflugter

SKOVLYHJEMMETS BYGNINGER

De første arbejder på det nyopførte opdragelseshjem i (Gl.) Holte handlede om indhegningen mellem Skovly og nabolandstedet, H.N. Andersens (Gl.) Holtegård. Intensivering af havebruget på Skovly betød, at man i årene 1909–11 ombyggede den ene af portboligerne, der oprindeligt havde huset Skovlys to heste samt grise og høns, til bolig for institutionens gartner. I stedet blev der bygget en ny stald til heste og grise nordøst for porten, mens høns og ænder fik et hønsehus i grundens sydvestlige ende.

Frygten for en europæisk storkrig afstedkom allerede i foråret 1913 overvejelser om Skovlys bygninger i krigstilfælde. Thora Esche foreslog, at bygningerne evt. kunne anvendes som lazaret, og at man kunne "hejse det hvide Genfer flag", for at skåne bygningerne for beskydning. Samtidig overvejedes en evakuering af pigerne til Sømandshjemmet i Svendborg eller Fårevejle Højskole, sådan som det rent faktisk blev gennemført for Skovtoftehjemmet ved krigsudbruddet i 1914.⁶²

I 1916 blev spisestuen i hovedbygningen udvidet ud over den foranliggende terrasse, og derpå fulgte så den statelige balkon på 1. sal foran forstanderindens bolig. Samme år holdt teknikken sit indtog i Skovly, idet der blev indlagt elektrisk lys, der erstattede de hidtidige petroleumslamper. Det medførte stor glæde blandt pigerne, "*fordi Arbejdsstuerne havde maattet nøjes med Parafinlys. De unge havde intet Lys haft til at gaa i Seng ved, og nu kunne de atter tilbringe en hyggelig stille Stund paa deres smaa Værelser*".⁶³ Året efter flottede man sig med indkøbet af et lysbilledapparat, og den første radio fik hjemmet i 1926.

I 1932 blev der indrettet 10 wc'er i den store hovedbygning, Bethel, og 6 i Shilo. Skovlys pigers fysiske aktiviteter krævede opførelse af et egentlig gymnastikhus, som institutionen siden 1921 havde henlagt midler til. Gymnastiksalen stod færdig i 1933. Den var indrettet i et nybyggeri, der også omfattede bade- og toiletfaciliteter og et centralvarmeanlæg i kælderen, mens første salen blev indrettet med et større undervisningslokale.

ØKONOMIEN PÅ SKOVLY

Skovlyhjemmets indtægter fremgår af nedenstående oversigt. Den viser de forskellige indtægtskilder til dækning af hjemmets udgifter angivet i kroner. Der er ikke tale om en præcis angivelse af de enkelte kronebeløb, idet posteringerne på regnskaberne forskellige konti er svært

*El indlægges på
Skovly 1916*

Skovlys hovedbygningens vestlige facade. Billedet er fra 1980, men Hjemmets bygninger har ikke forandret deres ydre ret meget i de forløbne år, og neobarokkens historicistiske stil er bevaret. Man ser tydeligt den udbygning, der blev foretaget i 1916 ud på den tidligere terrasse, således at den bagvedliggende spisestue kunne forstørres, og det samtidigt blev muligt at anlægge den store balkon i første etage med balustrade og forstanderindens værelser med åben altandør bagved. Den statelige trappe ned til haven er bevaret. Ovenover mansardetagen ser man den fyldige tagkonstruktion, der rummede tørrerum til vaskeriet. (HA)

sammenlignelige fra år til år. Beløbsstørrelserne er tilnærmelsesvis, og har til formål at give et overordnet indtryk af udviklingen i hjemmets økonomi. Oversigten viser bevægelsen i de forskellige indtægtskilder, og herunder den rolle, som periodens stigende offentlige finansiering spillede.

	1910	1923	1932
A. Statstilskud	5.000	43.000	29.000
B. Offentlige instansers tilskud	10.500	38.000	33.000
C. Indtægt af egen virksomhed			
a. Vaskeri	500	9.500	6.500
b. Havebrug	0	7.000	6.200
c. Andre aktiviteter	0	0	100
D. Gaver fra private	1.000	800	400
E. Tilskud fra Magdalenehjemmet	8.500	0	0
I alt	25.500	98.300	75.200

Under pkt. B. *Offentlige instansers tilskud* er medregnet bidrag fra værgeråd, kommuner m.fl. for forplejning o.lign.

Under pkt. C. *Indtægt af egen virksomhed*, litra c) *Andre aktiviteter* er indregnet hønseri, biavl, salg af ged, skomageri. m.v. Og disse er medtaget for at eksemplificere, at Skovly skaffede sig indtægter fra mange forskellige kilder.

Under pkt. D. *Gaver fra private* er opført legater og kontante beløb, herunder gaver fra privatpersoner ofte på f.eks. 3 eller 5 kr. mv. Men gaver kunne også bestå i naturalier som seletøj til hestene, et læs halm, sæbe, kager o.lign.

E. *Tilskuddet fra Magdalenehjemmet* ophørte, da Skovly blev en selvstændig institution i 1920.

På udgiftssiden varierer de enkelte poster meget fra år til år, bl.a. under hensyn til det svingende antal børn og forskellige bygningsarbejder. De store poster er lønudgiften, afdrag og renter, fødevarer, vedligeholdelse af bygningerne. Men der optræder også udgifter til kul til opvarmning, til petroleum til belysning, til beklædning, og til hesteholdet, m.fl.⁶⁴

SKOVLYHJEMMETS RESULTATER

Skovlys arbejde med piger fra hele landet blev udført adskilt og afsondret fra lokalsamfundet i Trørød og Gl. Holte, og forholdet mellem Skovly og de omgivende landsbyers indbyggere synes ikke at have voldt problemer.⁶⁵ Det skyldtes selvfølgelig først og fremmest, at hjemmet piger stort set levede afskåret fra omverden og modsat egnens mange børnehjem, der benyttede de lokale skoler, blev pigerne også undervist på Skovly. Da kommunen i 1925 ønskede at anlægge en sportsplads på en nabogrund til Skovly, protesterede forstanderinden med henvisning til pigernes behov for ro og eftertænksomhed fjernt fra den omgivende verdens fristelser. Sognerådet respekterede forstanderindens indsigelse og opgav følgelig det påtænkte anlæg på dette sted.⁶⁶

Der foreligger desværre ikke et statistisk materiale, der gør det muligt at vurdere, i hvilket omfang et ophold på Skovlyhjemmet hjalp pigerne til et bedre liv, idet materiale om pigernes videre livsløb ikke forefindes, ud over de første år i de planlagte ansættelsesforhold. På Skovly gjorde man dog meget ud af at bevare forbindelsen til de tidligere anbragte piger, og der førtes en omfattende korrespondance med pigerne, ligesom flere tidligere elever regelmæssigt aflagde besøg på institutionen.⁶⁷ På den baggrund er det – set med nutidens øjne – uforståeligt, at der var så

*Afsondretheden
fra de omgивende
lokalsamfund*

Dette billede er af nyere dato. Det viser indkørselen fra den nuværende vej Langhaven til Skovly. Den monumentale port mellem de to portboliger er nu fjernet. I baggrunden ses hovedbygningen, der er opført på grundens højeste punkt. Efter at Skolehjemmet blev lukket i 2013, udlejer KFBU/Livsværk bygningerne til Rudersdal Kommune, som nu anvender bygningerne til flygtninge. Foto 1966 (HA)

ringe interesse for at foretage mere dybtgående og statistiske undersøgelser af opdragelsesanstaltens betydning for disse pigers tilbagevenden til "det virkelige liv" uden for institutionens hegn. Den omstændighed, at Skovly næsten altid var fuldt belagt, fortæller kun om et behov for en sådan institution, men ikke om kvaliteten af det udførte "genoprettelsesarbejde" på Skovly.

Nogle af pigerne vendte utvivlsomt tilbage til deres oprindelige livsmønster og erhverv, og livet på Skovly havde da også skyggesider. Således forsøgte en pige i 1916 at begå selvmord på Skovly⁶⁸, mens årsberetningen fra samme år kunne berette om en succesfuld genopdragelse, der kulminerede med, at en tidligere anbragt pige fejrede sit bryllup på Skovly.

Årsberetningerne fra institutionen beretter selvsagt først og fremmest om de piger, der efter at have forladt Skovly fortsatte i et konstruktivt liv som hustruer eller i faste ansættelsesforhold. Eksempelvis kan man i Skovlys Årsberetning for 1930/31 læse, at en tidligere elev på Skovly havde taget handelsskoleeksamen, mens to andre elever havde modtaget overinspektørens præmie - en kommode - "*for Flid og god Opførelse*".

LITTERATUR.

- Duurloo, Ellen: Han skal herske over dig. 3 bind. Kbh. 1939-41.
- Esche, Thora:Erindringer fra mit Liv og min Gerning.Kbh. 1920.
- Esche, Thora:Rejs Dig, mit Folk. Aarhus 1908.
- Holt, Paul: Kirkelig Forening for den Indre Mission i Danmark gennem 100 år. Kbh. 1961.
- Jensen, Harald G.: Skovtofte - en institutions historie.I Lyngbybogen. 1986.
- Jørgensen, Harald: Studier over det offentlige Fattigvæsens historiske Udvikling i Danmark i det 19 Aarhundrede. København 1940 (genudgivet 1979).
- Kyrø, Øjvind: Du herlige Land. 100 års arbejde for børn og unge. KFBU. 1998.
- Lützen, Karin: Byen tæmmes.Kbh. 1998.
- Lützen, Karin: Artikel om Thora Esche i Dansk Kvindebiografisk Leksikon. 2000.
- Olsen.P.: Frk. Petrea Thomsen fratræder som forstanderinde for Ungdomshjemmet "Skovly" ved Vedbæk. "Børnesagsarbejderen" Medlemsblad for Danske Børnesagsarbejderes Sammenslutning, 1952.
- Rasmussen, Marie: Magdalenehjemmet gennem 50 år. (1877-1927). Kbh. 1927.
- Vejviser for Søllerød Kommune, samt Lyngby – Taarbæk og Søllerød Kommuners Vejviser. div. årgange.
- Viby, Susanne: Thea fra Trørød. (Thea Bergsveinssons barndomserindringer). Rudersdal Museer. 2012.
- Wulff, Hans: Magdalenehjemmet og dets første forstanderinde, Thora Esche. Medicinsk Forum, årg. 19, 1966. S. 161- 77.
- Aabel, Leif: Thora Esche, en sjælden Ildsjæl.Østerbro Lokalhistorisk Forenings nyhedsbrev "2100 Ø" nr. 1. Februar 2000.

KILDER OG UTRYKT MATERIALE.

- Beretning om Magdalenehjemmets Virksomhed 1881 – 1934. Tilgængelige på Kongelige Bibliotek. Digitaliseret.
- Beretning for kirkelig Forening for indre Mission i København 1878 til 86.
- Beretning om Ungdomshjemmet Skovly pr. Vedbæk og Optagelses-

og Iagttagelseshjemmet Mosevang.1908-1931/32. (Det kgl. Bibliotek)

Småttryk om Skovly. (Det kgl. Bibliotek)

Livsværk - Kristelig Forening til Bistand for Børn og Unges arkiv. Dronningensvej 4, Frederiksberg. Samling om Skovtofte Socialpædagogiske Seminarium og Skolehjemmet Skovly. Forkortet KFBU.

Rigsarkivets samlinger om "Skovtofte Optagelseshjem 1906 – 2004" og "Skovtoftehjemmene 1877 – 1976." Begge samlinger omfatter Skovlyhjemmet.

Byhistorisk Arkiv for Rudersdal Kommune

Rudersdal Museer.

Rudersdal Kommune - Byplans Arkiv. Byggesager for Skovlyhjemmet.

Jensen, Kristoffer: Dronningen af Skovtofte: en historisk biografi af Thora Esche i særlig grad belyst ud fra hendes gerning som forstanderinde for 'Magdalenehjemmet', Indre Missions redningshjem for 'faldne Piger'. Upubliceret Specialeafhandling fra Aarhus Universitet. Århus 2000.

Baaner, Margit: 3 Kapitler af Magdalenehjemmets Historie.

Upubliceret eksamensopgave ved Københavns Universitet Institut for Pædagogik, 1984.

NOTER

Anvendte forkortelser

KFBU: Kristelig Forening til Bistand for Børn og Unges arkiv

IMK: Indre Mission i København

- 1 Forfatterens tilknytning til Skovly opstod, da han som leder af en konservativ protestliste, Den Borgerlige Lokalliste i Søllerød Kommune, deltog i det store valgforbund, som i 1985 væltede borgmester Brigitta Broberg. Som led i dette valgsamarbejde blev han udpeget som Søllerød Kommunes repræsentant i Skovlys bestyrelse for perioden 1990 til 1994. Herefter blev han frem til 2010 udpeget som repræsentant for Kristelig Forening til Bistand for Børn og Unge. Til udarbejdelsen af artiklen har forfatteren modtaget megen hjælp og konstruktiv vejledning fra Livsværk/KFBU, og her især fra KFBUs samvittighedsfulde og vidende konsulent Roland Durup og fra tidligere medlem af KFBUs hovedbestyrelse Hans Raahauge.
- 2 "Lov om Foranstaltninger til at modarbejde den veneriske Smittes Udbredelse" af 10.4. 1874. Loven krævede, at prostituerede kvinder fik foretaget regelmæssig sundhedsundersøgelse og blev optaget i politiregistre, ellers risikerede "de løsagtige kvinder" fængsling.

- 3 Indenfor rammerne af den landsdækkende "Kirkelig Forening for den Indre Mission i Danmark" arbejdede en særlig enhed i København. Magdalenehjemmene blev til på initiativ af den københavnske bestyrelse. Jf. Paul Holt: Kirkelig Forening for den Indre Mission i Danmark, 1961, s. 338-49.
- 4 Organisationen eksisterer fortsat, i dag under navnet Livsværk.
- 5 Kristoffer Jensen: Dronningen af Skovtofte, Århus 2000, s. 41.
- 6 Thora Esche Erindringer, 1920, s. 26.
- 7 Thora Esches Erindringer, 1920, s. 12 og 26.
- 8 Kristoffer Jensen, 2000, s. 47.
- 9 Kristoffer Jensen, 2000, s. 46-47.
- 10 Forholdene på Magdalenehjemmet er grundigt beskrevet i "Grundbestemmelser for Magdalenehjemmet" i Beretning om Magdalenehjemmets Virksomhed, 1886.
- 11 Thora Esche Erindringer. 1920, s. 165.
- 12 Kristoffer Jensen, 2000, bilag 3.
- 13 Kristoffer Jensen, 2000, s. 61.
- 14 Harald G. Jensen: Skovtofte – en institutions historie. Lyngbybogen 1986: s. 71.
- 15 Adressen var Frederiksdalsvej, men vejnavnet er siden ændret, og beliggenheden er i dag Hummeltoftevej.
- 16 Betegnelsen Skovtoftehjemmet dækkede institutionen i Lyngby, mens betegnelsen Skovtoftehjemmene anvendtes om de hjem, der var tilknyttet Skovtoftehjemmet, herunder Skovly i Gl. Holte. Betegnelsen Magdalenehjem var fremover ikke længere en betegnelse for et enkelt hjem, idet Magdalenehjemmet var vokset og var blevet til mange hjem med forskellige opgaver, herunder også fødehjemmet Bethesda i Århus, missionshjem og fritidshjem. Betegnelsen Magdalenehjemmet anvendtes om hele denne organisations virksomhed. Men betegnelserne er ikke anvendt konsekvent, hvilket gør sontringen mellem Magdalenehjemmet og Skovtoftehjemmet vanskelig.
- 17 Kristoffer Jensen, 2000, s. 64.
- 18 Dette og de forestående kapitler baserer sig især på Thora Esche: "Erindringer", Kristoffer Jensen: "Dronningen af Skovtofte", Harald Jensen: "Skovtofte – en institutions historie" og Maria Rasmussen: "Magdalenehjemmet i 50 år".
- 19 Jf. Harald Jørgensen: Studier over det offentlige Fattigvæsens historiske Udvikling i Danmark i det 19. Aarhundrede. 1940, s.181 og 209.
- 20 Marie Rasmussen: Magdalenehjemmet gennem 50 år. 1927, s. 28.
- 21 Børneloven af 1905 - også benævnt "Lov om Behandling af forbryderiske og forsømte Børn og unge Mennesker".
- 22 Beretning om Magdalenehjemmets Virksomhed, 1907.
- 23 I Magdalenehjemmets virksomhedsberetning 1905 er der omtalt gaver til "Hjemmet i Søllerød", så tanken om en særlig afdeling i Søllerød kom Børneloven i forkøbet. Den senere jægermester Tvermoes gennemførte omfattende udstykninger på sine to gamle landbrugsejendomme i Søllerød Kommune: Søllerødgård (Søllerød Slot) og Krogholmgård i Trørød.
- 24 Det var gammelt kongeligt ejet skovområde langt fra de tilstødende landsbyer. På grundstykket findes ved indkørslen til Skovly en gammel vildbanepæl, dvs.

- en skelsten, der markerede de kongelige jagtrevirer. Stenen er forsynet med Frederik d 5.s monogram og er formentlig opsat omkring 1760. Jf. Else-Marie Christiansen et al: Skelsten fra 1700-tallet. Søllerødbogen 2001, s. 23.
- 25 KFBUs Arkiv. Skrivelse af 4. januar 1906 fra projektets arkitekt V. Birkmand. Det var også Birkmand, der opførte Skovtoftehjemmet i Virum i 1890'erne.
  - 26 KFBUs Arkiv. Byggeregnskab for Skovly, udarbejdet af Magdalenehjemmets kasserer Viggo With den 12.sept. 1908.
  - 27 Overværgerådet betalte omkostningerne ved selve driften. IMK årsberetning 1906, s. 61.
  - 28 Beskrivelsen af bygningerne på Skovly er baseret på en omfattende samling af bygningstegninger i KFBUs arkiv.
  - 29 Susanne Viby: Thea fra Trørød. 2012, s. 88.
  - 30 Magdalenehjemmets virksomhedsberetning 1914.
  - 31 Skovly har gennem tiderne haft mange forskellige betegnelser, som Opdragelshjem, Ungdomshjem, Pigeheim, Husgerningsskole, Skolehjem m.fl.
  - 32 Gaven, et jordstykke på 4 ½ tdr. land, er omtalt i Skovlys årsberetning fra 1910, ØK's grundlægger og direktør H.N. Andersen ejede naboejendommen Gl. Holtegård mellem 1900 og 1911. På et matrikelkort fra 1909 er der - tilgrænsende til Opdragelshjemmet Skovlys hovedmatrikel 1ø - aftegnet en anden matrikel 1aa, som i de senere kort er medtegnet i hovedmatriklen, og det er formodentligt dette jordstykke, som overgik til Skovly.
  - 33 Kristoffer Jensen, 2000, s. 80.
  - 34 Kladde til skrivelse til Justitsministeriet 21.2.1908. I KFBUs arkiv. Jf. Jørgen Berg: Da telefonen kom til Søllerød. Søllerødbogen 1998, s. 86-154.
  - 35 Skovlys Årsberetning 1920/21.
  - 36 Dansk Biografisk Haandleksikon, bd. 1, 1920, s. 447.
  - 37 Magdalenehjemmene havde hidtil kun optaget unge piger, som af fri vilje personligt havde meldt sig og søgt optagelse, og beslutning om optagelse blev så truffet af Hjemmets bestyrelse. Jfr."Grundbestemmelser for Magdalenehjemmet" i Beretning om Magdalenehjemmets Virksomhed for 1885.
  - 38 Årsberetninger for Opdragelshjemmet Skovly 1908 og 1910.
  - 39 Oplysningerne er hentet fra Vejviser for Lyngby - Taarbæk og Søllerød for 1910 og fra en skrivelse af 15. april 1915 fra Skovlyhjemmet til Overinspektøren for opdragelsesanstalterne i KFBU arkiv.
  - 40 Møde i København for institutionsbestyrelser og børnehjemsledere fra Nordeuropa
  - 41 Det Kgl. Bibliotek: "Småtryk om Skovly".
  - 42 Lov om Værgerådsforsorg af 12. juni 1922.
  - 43 Årsberetning for Ungdomshjemmet Skovly 1922/23.
  - 44 "Hr. Malermester Sørensen, Nærum" blev Søllerød Kommunes første medlem af bestyrelsen for Skovly..
  - 45 Lov om Offentlig Forsorg af 20. maj 1933. Denne lov medførte, at værgerådenes kompetencer overtoges af nye Børneværnsudvalg udpeget af kommunalbestyrelserne, og fremover krævede tvangsanbringelse samtykke fra Overinspektøren for Børneforsorg.

- 46 Skovlys Vedtægt af 1935.
- 47 Skovlys Årsberetning 1910.
- 48 Oplysningen om, at opholdet på Skovly fra begyndelsen var treårigt, findes i en tysksproget informations- pjece, som Thora Esche udsendte i 1910: Das Erziehungsheim Skovly (Waldschutz).
- 49 Skovlys Årsberetning 1923/24.
- 50 Fremstillingen af livet på Skovlyhjemmet baseres på oplysninger i Skovlys årsberetninger samt på modellen for livet på Skovtoftehjemmet, da arbejdet på de to hjem var det samme; således skrives i Skovlys Beretning for 1908: "Arbejdet paa Skovly er jo et lignende som paa Skovtofte", og i Magdalenehjemmets Beretning 1906 om Skovly: "Vort Maal og vor Arbejdsplan er den samme som paa Skovtofte". I øvrigt bygges på værkerne af Marie Rasmussen, Kristoffer Jensen, Margit Baaner og Ellen Duurloo.
- 51 Skovlys Årsberetning 1914.
- 52 Thora Esches Erindringer, 1920 s. 175.
- 53 Ansøgning fra Skovly af 11. april 1931 til Socialministeriet om bevilling af penge til bygning af gymnastiksal, skolestue, undervisningsrum m.m. Rigsarkivet pk. 10421 om Skovtoftehjemmene.
- 54 Jf. skrivelse af 11. december 1912 fra Overinspektøren for Opdragelsesanstalterne til Skovly. KFBUs arkiv.
- 55 Børnesagens Tidende December 1912 samt korrespondance i KFBU arkiv, bl.a. også skrivelse fra Thora Esche til Overværgerådet af 25. jan. 1913.
- 56 "Tvangsopdragelse": Salmonsens Leksikon. Bd. 23, 1927.
- 57 Avisen og Søllerød Tidende 12. april 1933.
- 58 Avisen og Søllerød Tidende 15. juli 1933.
- 59 Skovlys Årsberetning 1910.
- 60 Skrivelse fra Thora Esche til Overværgerådet af 21. aug. 2015 i KFBUs arkiv, samt Vejviser for Søllerød Kommune for de respektive årgange.
- 61 Med skrivelse af 25.4. 1933 approberer Søllerød Kommunes tekniske forvaltning gymnastikbygningen med undervisningslokaler, bad og centralvarmeanlæg. Byplanafdelingens Arkiv, Rudersdal Kommune.
- 62 Brevveksling mellem Thora Esche og Kommandør Vøhtz, bl.a. skrivelse af 30. april 1913 fra Thora Esche. I KFBU arkiv.
- 63 Skovlys Årsberetning 1917/18.
- 64 Skovlys årsregnskaber fremgår af de enkelte årsberetninger.
- 65 Jf. f.eks. Thea Bergsveinssons erindringer fra Trørød og omegn genfortalt af Susanne Viby 2012, s. 86 – 90.
- 66 Søllerød Tidende den 22. aug. 1925.
- 67 Kristoffer Jensen: Dronningen af Skovtofte. Århus 2000, s 95-96.
- 68 Redegørelse fra 1916 i KFBUs arkiv.

H.C. Bache, en mand under pres, af sine omgivelser og sig selv

Mennesket H.C. Bache set gennem hans fotoalbum og gerning

af Jens Erik Staalby

Kommuneingeniør i Søllerød, H.C. Bache, udarbejdede 1938-1943 et forslag til byplan for Søllerød Kommune. Byplanen blev stærkt kritiseret og endte for Baches vedkommende med, at han blev afskediget i december 1944. Forløbet er veldokumenteret og flittigt beskrevet i den righoldige litteratur om Søllerød Kommune, ikke mindst i Søllerødbogen.¹ Imidlertid forekom det forfatteren af nærværende artikel interessant at komme om bagved de mere eller mindre officielle skildringer af begivenhederne og se lidt nærmere på mennesket H. C. Bache for at forstå, hvorfor han handlede, som han gjorde, og opførte sig så ualmindelig stædigt, at det endte med, at han blev fyret fra et godt job. Gennem trykt og utrykt materiale og ved interviews med mennesker, der har stået hovedpersonen nær, har forfatteren indsamlet materiale til et nyt og mere personligt billede af mennesket H. C. Bache, som hermed præsenteres for Søllerødbogens læsere.

Jens Erik Staalby er født i Aarhus i 1938. Student fra Aarhus Katedralskole 1957. Derefter et år i murerlære. 1964 cand.polyt. (bygningsingeniør) fra Danmarks tekniske Højskole. 1964-2005 i rådgivende ingeniørfirmaer, senest Birch & Kroghoe a/s (nu Alectia a/s). 1964-2014 bosiddende i Birkerød. Fra 2014 i Nærum.

H.C. BACHES HERKOMST

*Købmands-
gården i Horsens*

Hans Christian Bache blev født i Horsens i 1898 og døde i Holte i 1983. Han var ud af en gammel, jysk slægt, med en slægtsbog, der går tilbage til år 1490.² Faderen, Laurs Peter Bache (1853-1936) begyndte som kludekræmmer i stationsbyen Brædstrup nord for Horsens. Ved flid og dygtighed arbejdede han sig op til at kunne købe en købmandsgård på

Ca. 1900. L.P. Baches kolonialhandel på Smedegade 89 i Horsens. I døren står hustruen Mette Bache med sine to ældste sønner, Andreas og Rasmus. Yderst til venstre købmanden selv. (Hans Chr. Baches fotosamling= HCB)

Smedegade nr. 89 i Horsens. Her grundlagde han L.P. Baches Kolonial- og Kornhandel og spillede med tiden en stadig større rolle blandt den driftige østjyske købstads højere borgerskab.³

Hans Christian blev født 24. januar 1898 som yngste barn af i alt seks børn. Der var sytten års aldersforskel mellem den ældste og den yngste. Den ældste af brødrene, Andreas, (1885-1964) var opkaldt efter farfaren og var nok udset til at skulle overtage købmandsgården.⁴ Han kom derfor i lære hos faren. Han ser hoven, skidt vigtig og utilnærmelig ud på fotografiet af ham i slægtsbogen. Næppe nogen drøm af en storebror for den lille Hans Christian. Den næstældste bror, Rasmus født 1889, kom også i købmandslære hos faren. Hans Christian derimod skulle ikke være købmand. Han ville være student og derefter ingeniør!

Ingeniørerne var den nye tids mænd, og Hans Christian var den første i familien, som gik akademervejen. Han blev en mønsterbryder. Det lå i opbrudstiden i begyndelsen af 1900-tallet. To hovedværker

Brødrene

*Mønster-
bryderen*

1898. Hans Christian Bache, født 24. januar i købmandsgården. (HCB)

i den danske litteratur fortæller malende om fiktive skæbner, der på sæt og vis ligner H.C. Baches virkelighed: Henrik Pontoppidan i romanen "Lykke-Per", 1898-1904, og af Jacob Paludan i romanen "Jørgen Stein", 1932-1934.⁵ Bache blev matematisknaturvidenskabelig student fra Horsens Statsskole i sommeren 1916.⁶ Allerede i september samme år flyttede Hans Christian til København. Her læste han først filosofikum, der

Student 1916

dengang var et adgangskrav til alle højere uddannelser. Samtidig fulgte han Polyteknisk Lærestalts et-årige adgangskursus, der var beregnet for elever med en svag studentereksamen. I 1917 bestod han filosofikum med karakteren 5 ("Godt"), hvilket betød, at han lige akkurat bestod eksamen. Samme år blev han optaget på det egentlige civilingeniørstudium.

Ungdomskæresten Ellen

Mens han forberedte sig til ingeniørstudiet traf han i 1917 under et besøg i hjembyen Horsens den fire år yngre Ellen Fischer (1902-1983). Ellen gik i Horsens Pigeskole i Pistolstræde (nu Stefansgade). Ellens far, overbanemester Otto Fischer (1872-1929), gjorde på det tidspunkt tjeneste i Horsens ved anlægget af en af de mange nye jernbaner, der skød op i de år.⁷ I sin karriere havde faderen ofte skiftet tjenestested, så trods sin unge alder havde Ellen boet mange steder i Danmark og var en berejst pige. En fin, ung dame, der kom med suset fra den store verden. Hun var selve indbegrebet af dén nye tid, som Hans Christian længtes efter. De blev kærestere, og Ellen blev hurtigt gravid. Hun var da femten år.

1914. Købmand L.P. Bache med sin familie i købmandsgården, Smedegade 89, Horsens. Bag på originalen læses: "Julen 1914 - sammenkomst i dagligstuen". (Byhistorisk Arkiv/Horsens Museum)

Han var nitten. De giftede sig ni måneder senere, den 6. september 1918 i Sankt Markus Kirke på Frederiksberg, hvor hendes forældre nyligt var flyttet til. To dage efter brylluppet fødte hun sønnen Erik. Han blev deres eneste barn. De næste 3½ år må have været hårde for de to unge forældre. Så længe Hans Christian læste kunne han ikke forsørge sin familie – og hans jyske købmandsslægt synes ikke at have hjulpet parret. Ellen og deres lille Erik måtte derfor blive boende hjemme hos Ellens forældre på Vodroffsvej 19, 2. sal, på Frederiksberg.

Ungdomsvennen

Selv boede Hans Christian i et værelse på Nørre Søgade, først i nr. 27 A, og dernæst i nr. 25 B.⁸ Derfra kunne han se over Sct. Jørgens Sø til familien på Vodroffsvej. På samme adresse i Nørre Søgade boede hans ven og studenterkammerat fra Horsens Statskskole, Svend Aage Kjær, der læste jura ved Københavns Univer-sitet. Svend Aage blev også Hans

Familien Fischer med overbanemesteren i DSB-uniform, ca. 1900. (HCB)

1918. Ellen, 16 år gammel. (HCB)

1916. Hans
Christian Bache
(1. rk. yderst t.v.)
som matematisk-
naturvidenskabelig
student, Horsens
Statsskole. (HCB)

1918. Stud.polyt. H.C. Bache, 20
år gammel. (HCB)

Polyteknisk Læreanstalt. Gården ved Sølvtorvet. (Da jeg første gang kom der i 1958, syntes jeg, at det lignede et fængsel! – JES). Foto modtaget fra Teknologihistorie. (DTU)

1925. Civilingeniør
H.C. Bache.
(HCB)

Christians forlover, og de fastholdte venskabet hele livet, selv om Svend Aage efter sin juridiske embedseksamen rejste tilbage til Horsens, hvor han blev ansat ved statsfængslet og senere blev inspektør ved Nyborg Statsfængsel.⁹

I januar 1922 afsluttede Hans Christian sin civil-ingeniøruddannelse af bygningsretningen med karakteren 5,46, der svarede til 2. karakter.¹⁰ I faget landmåling havde han haft den fremragende geodæt, civilingeniør Andreas Schneider.¹¹ Ham skulle Bache møde igen senere i sit professionelle liv.

1925. Ellen i 20 års alderen.
(HCB)

Ca. 1922. "Endelig
sammen alle tre!
Endelig ude af
storbyen!" Ellen og
Erik i hængekøje
i haven til families
nye hjem i Villa
Granly på Linde
Allé i Nærum.
(HCB)

H.C. BACHE I SØLLERØD

Den nyudklækkede civilingeniør Bache fik straks ansættelse i Søllerød Kommune som assisterende ingeniør på ingeniørkontoret ved gasværket på Øverødvej i Nyholte, og allerede den 2. marts 1922 kunne han, den unge fru Ellen og deres nu 3½ år gamle søn Erik flytte sammen i "Villa Granly" på Linde Allé i Nærum i den kommune, som skulle blive rammen om resten af familiens liv.

24. maj 1929. Søllerød Kommune. Teknisk Forvaltnings 25 års jubilæum.

1. række fra venstre: Civilingeniør H.C. Bache. Kontorassistent Rita Kruhøffer. Vejassistent Hansen. Kommuneingeniør Axel Riis. Civilingeniør G.S. Jørgensen.

2. række fra venstre: Civilingeniør S. Larsen. Civilingeniør Sv. Aa. Thomsen. Indvindingsingeniør Oluf Thomsen. Arkitekt Mathias Weber. Civilingeniør Rhode. Gasværksbestyrer Oskar Sørensen. (HCB)

1929. Skovtur med Erik. (HCB)

En kommune i vækst

I perioden 1900-1940 oplevede Søllerød Kommune en hidtil uset vækst i indbyggertallet fra knapt 4.000 indbyggere ved århundredskiftet til godt 12.500 i 1940.¹² Befolkningsvæksten og de deraf afledte krav til kloakering, vand og varme, vejanlæg og kommunikation betød, at den unge ingeniør hurtigt blev kastet ud i den kommunale opgaveløsning. Bache var imidlertid flittig, klarede sig godt og viste sig opgaven voksen.

Hans foresatte var kommuneingeniør og bygningsinspektør Axel M. Riis (1881-1948). Riis var ligesom Bache blevet udklækket fra Polyteknisk Lærestanstalt, men med et noget bedre karaktergennemsnit (8 ug'er ved adgangseksamen 1899 og karakteren 7,82 ved afgangens som cand.polyt i 1904.¹³ Riis blev ansat i Søllerød Kommune i 1907. Med hans solide kvalifikationer var der ofte bud efter hans ekspertise, og i 1928 blev han således ansat som ledende ingeniør ved "Dansk Vejlaboratorium" og fik to års orlov fra embedet i Søllerød.¹⁴ Da han vendte tilbage i 1930 fik han en aftale om at virke på halv tid, mens Bache overtog en del af ansvaret i kommunens ingeniørafdeling.

Bache overtager ledelsen

Den 1. april 1931 blev chefen, kommuneingeniør Axel Riis, imidlertid afskediget efter uoverensstemmelser med Sognerådet. Det ser ikke ud til, at den ledende stilling blev besat med det samme. Tværtimod synes der at have været et fire år langt interregnum, før Bache i 1935 blev forfremmet til det ansvarsfulde kommunale erhverv som ledende kommuneingeniør.¹⁵

1925. På skovtur med familien. Fotografiet er optaget med selvudløser af H.C. Bache. Bache til højre med stok og cigar, Ellen i midten med en ubekendt pige. Det er formentlig Baches forældre i baggrunden. (HCB)

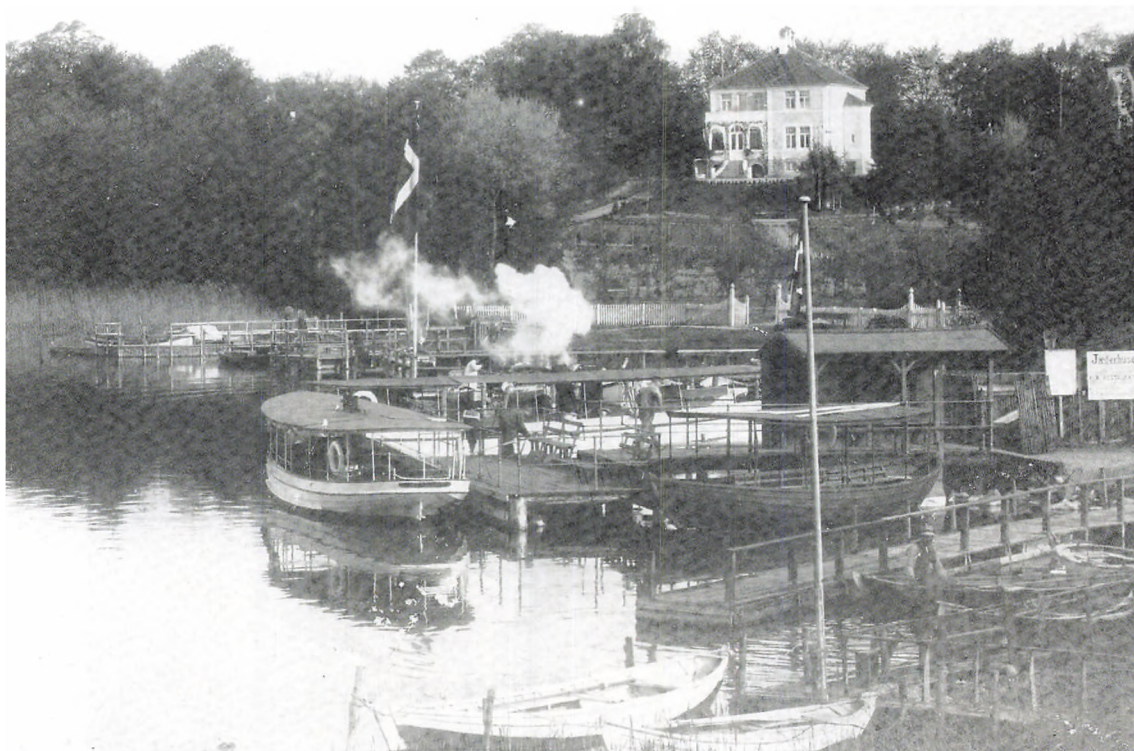

Privat gik det også rask fremad for Bache i 1930'erne. I slutningen af 1920'erne var familien flyttet fra Linde Allé i Nærum til en villa på Pile Allé 3a skråt over for Gasværket og ingeniørkontoret. I 1931 flyttede parret videre til en stor villa på Dronninggaards Allé 18, som i henhold til tingbogen blev købt i fru Ellens navn. Villa Ossa kaldtes huset, der var opført ved århundredskiftet og lå smukt med en stor have ned til Vejlesø.¹⁶ Året efter blev grunden imidlertid savet midt over ved omlægningen af Nordbanen i 1932.

Villa Ossa

1935. Broens stålkonstruktioner inspiceres. Bache har helt sikkert haft broens fremragende ingeniør, prof. Anker Engelund, som lærer i faget bærende konstruktioner. (HCB)

1931. Villa Ossa, Dronninggaards Allé 18, Holte (nu Gl. Dronninggårds Allé 5), i sommerdragt. På billedet strækker det grønne areal nedenfor villaen sig stadig ubrudt ned til Vejlesø og Baadfarten. Året efter blev området gennemskåret ved omlægningen af Dronninggaards Allé. (HCB)

Jernbaneoverskæringen på Dronninggårds Allé blev erstattet af en viadukt, og vejforløbet flyttet mod syd. H.C. og Ellens Baches villa lå nordligst på grunden ud til det vejstykke, der nu fik navnet Gl. Dronninggårds Allé, men de bevarede adressen Dronninggårds Allé nr.18, indtil de i 1969 udstykkede deres 2.000m² store grund.¹⁷

*“Holte
Komplekset”*

Villa Ossa blev også anvendt som firmadomicil, idet Bache ved siden af sit job som kommuneingeniør administrerede boligkomplekset “Holte Komplekset” på vegne af dir. Kai Nielsen (A/S Carl Nielsen), et familiefirma, der havde hustruen Ellens svoger Kai Nielsen som hovedinteressent. Kai Nielsen var gift med Ellens storesøster Edith, og meget tyder på, at svogeren har hjulpet med købet af Villa Ossa. Baches tilknytning til firmaet blev verificeret af et oplysningsbureau, hvis erklæring om kommuneingeniøren lød: *“Bache er en respektabel Mand, hvis økonomiske Stilling er vanskelig for Udenforstaaende at faa nærmere*

25. oktober 1937. Solvbrudeparret Anna og Frederik Clausen med døtrene Else, Grethe og Birthe, omgivet af personale fra rådhuset og venner foran hovedtrappen på Havarthigård. Blandt gæsterne er skatterådsformand Alfred Jensen, kommuneingeniør H. C. Bache (nr. 4 fra venstre), Grethes forlovede Helge Bjergholt, telefon-dame på rådhuset frk. Nielsson, købmand Petersen, gårdejer Christian Kolls, Lisbeth Kolls, pantefoged Werner Rasmussen, rådhusets sekretær fru Clausen, brandmajor og smedemester Oluf Hansen, kommunalbestyrelses-medlem Andreas Larsen, Assurandør Sedevy, KU'er Ulrik Schou og oberstinde Johnsen. Fra Havarthigården fulgte familiens middag på Nyholte Hotel med alle gæsterne. (Historisk Arkiv = HA)

*Indblik i*¹⁸ En noget tvetydig karakteristik, men også ganske typisk for H.C. Baches person og virke.

Som ledende kommuneingeniør blev en af Bache første opgaver at udarbejde et bygningsreglement for Søllerød Kommune. Det skete i 1936 og var det første bygningsreglement i Danmark med krav til en vis lydisolering mellem lejligheder. Bygningsreglementets § 65 fastsætter

Juni 1937, Holte Gymnasium. Årets nysproglige studenterhold med Rektor Schlichtkrull i spidsen. H.C Bagges søn Erik står lidt ensomt længst til højre, og da Rektor udbringer et leve for årets studenter, optræder Erik meget diskret skjult bag den forreste pige. (HA / HCB)

således, at "Etageadskillelser, Skillevægge og Rørgennemføringer skal udføres så de efter Bygningskommissionens Skøn yder tilstrækkelig Lydisolation mellem Lejligheder".¹⁹ Men snart skulle Bache få større sager at tumle med.

I sit offentlige virke kom Baches karriere i meget høj grad til at følge sognerådformanden, Frederik Clausens storhedstid i 1930'erne og fald henimod midten af 1940'erne.

I 1925 blev den fynskfødte gårdejer Frederik Clausen (1898-1962) fra Havarthigaarden i Øverød valgt til sognerådsformand for det forholdsvis nydannede (1916) Konservative Folkeparti.²⁰ Politisk fremstod Clausen som en repræsentant for det velfærdssamfund, der var ved at udvikle sig i et samarbejde mellem det hastigt voksende Socialdemokrati og de borgerlige partier. Clausen forstod at samarbejde, var visionær, og han varetog ledelsen af kommunen frem til 1943. Dermed kom Frederik Clausen til at stå i spidsen for omstillingen af kommunen fra landbrugsland med spredte villakvarterer til en moderne bebygget forstadskommune med de faciliteter, der hører til de bymæssige bebyggelser. Det skete ikke uden sværds slag, og Frederik Clausen oplevede en stadig stigende opposition inden for sit eget parti mod

*Venskab og
samarbejde
med sogneråds-
formand
Frederik Clausen*

hans faste styring af kommunen, hvor ikke mindst hans omfattende grundopkøb i begyndelsen af 1930'erne vakte megen intern modstand. Til gengæld havde han et fortrinligt samarbejde med det andet store parti i kommunen, Socialdemokratiet.²¹

Sognerådsformand Clausen satte stor pris på sin energiske og initiativrige kommuneingeniør Bache, og der udviklede sig et nært og gensidigt fortroligt samarbejde mellem de to, - et samarbejde der blev til et livslangt venskab. Bache blev inviteret til Clausens private fester, og Clausen besøgte om sommeren familien Bache i deres sommerhus, Falken, ved Vesterhavsbadet på Fanø, købt kort før krigen.

Både i sit arbejde i Søllerød Kommune og i hovedstadens ingeniørfaglige miljø var Bache særdeles aktiv og synlig. Han deltog i møder og kurser i Ingeniørforeningen og skrev artikler og debatindlæg om anlægstekniske spørgsmål.²² Især to sager kom til at fylde meget i Clausens og Baches samarbejde, nemlig Clausens ønske om et nyt rådhus i Holte og Baches forslag til byplan. Begge sager havde deres udspring i slutningen af 1930'erne og kulminerede under besættelsen i årene 1942-43, hvor de afstedkom en voldsom debat i kommunen.

Den borgerlige opposition, der allerede i 1930'erne advokerede for Clausens afgang udtrykte en voldsom kritik af sognerådets økonomiske politik og beskyldte sognerådsformanden og hans håndlangere for lede en kommunal virksomhed, der var ekstravagant og ødsel med borgernes penge.

Clausen blev udsat for særdeles kraftig hetz gennem en storm af læserbreve, hvis tone ofte var så grov, at man i dag ryster på hovedet. Det tog selvfølgelig hårdt på den ellers ret robuste Clausen, der hele vejen havde kommuneingeniør Baches fulde støtte og opbakning. Men dermed blev Bache også trukket med i Clausens fald. På et møde i Nærum Grundejerforening i juni 1938, udtalte formanden, J.C. Hempel fra Vatelunden: "*Bache bør ikke være Sufflør ved alle Sogneraadsmøderne. Han kan være til Stede, hvis han bliver spurgt, men han bør ikke optræde som for Tiden*".²³ Ligeledes udtalte Den uafhængige Kommunalforenings formand, Detleff Jürgensen, Carlsminde, Søllerød, på den stiftende generalforsamling den 8. januar 1940: "*Sogneraadformanden er Søllerød Oppositionens Fjende Nr. 1 og Herr Bache er hans Livvagt – eller er det omvendt?*".²⁴

Rådhuset i Holte

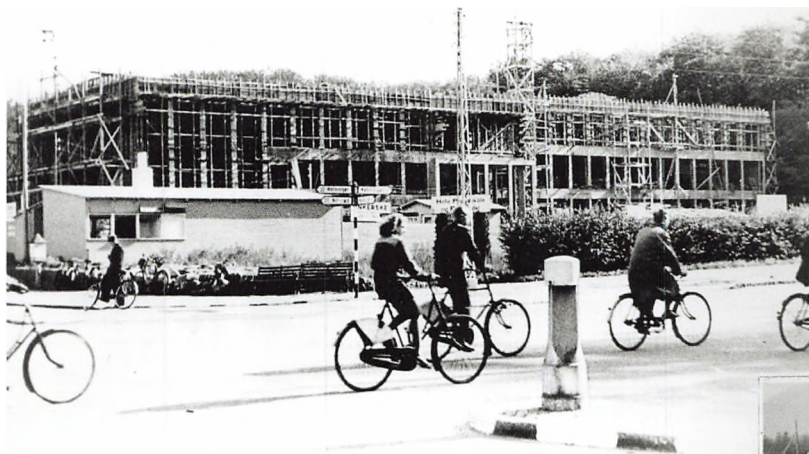
Kommunens befolkningstilvækst og nye lovkrav fra Rigsdagen (bl.a. Steinckes socialreformer 1933) sprængte kommunens hidtidige, administrative rammer. Clausen ønskede et nyt rådhus, mens andre hellere så en mere sparsommelig udbygning af det eksisterende rådhus.²⁵ Det blev Clausens vilje, der stod igennem. Arkitekterne Arne Jacobsen (1902-71) og Flemming Lassen (1902-84) blev valgt gennem en arkitektkonkurrence. De havde begge været elever på Nærum Kostskole og kendte derved kommunen godt. Desuden havde Arne Jacobsen i 1937 sammen med Århus-arkitekten Erik Møller (1909-2002) vundet arkitektkonkurrencen om et nyt rådhus i Århus.²⁶ Bortset fra størrelsesforholdene og tårnet på rådhuset i Århus er de to rådhus nærmest identiske.

Arkitekt Arne Jacobsen (1902-1971)

Det nye rådhus i Holte, der blev indviet den 16. marts 1942, blev dyrt, meget dyrt. Regnskabet for byggeriet, der blev fremlagt i foråret 1943 viste en udgift på 2.112 mio. kr. mod et de i 1938 anslåede byggeomkostninger til 550.000 kr., eller med andre ord en firdobling af prisen.²⁷ Det er ikke unormalt, at byggeprojekter overskrider deres budgetramme. Det kan skyldes mange forhold, og en række af dem kan selvfølgelig lægges de involverede teknikere til last, in casu kommuneingeniør Bache og arkitekt Jacobsen. Den sidste kunne tilmed støtte sig til de tidligere anvendte plantegninger for rådhuset i Århus, der blev opført i 1937-38. Men én ting kan ikke lægges de daværende teknikere til last, og det er besættelsestidens vanskelige forsyningssituation, der år efter

Arne Jacobsen
og Flemming
Lassens rådhus
i Holte under
opførelse 1941.
Besættelsestidens
mangfoldige
cyklister er ved
at tage tilløb til
strabasserne over
Geels bakke. (HA)

1941. "Bliver det nu
også tæt?" Kom-
mune-ingeniør
Bache fører tilsyn
med tagarbejdet
på det nye rådhus i
Holte. Vi ser mod
nordvest mod stati-
onsvej med Schous
Sæbehus i "Røjel-
shus" på hjørnet af
Kongevejen, hvor
Holte Midtpunkt
nu ligger.
(HCB)

Det nye stilrene, funktionalistiske rådhus i midten af 1950'erne, før bagbygningen blev tilføjet. På det tidspunkt var både bygherren, Frederik Clausen og hans højre H.C. Bache forlængst ude af billedet som Kommunens "tjenere". (HA)

år medførte hidtil uhørt store prisstigninger på alle byggematerialer. Måske har den økonomisk bevidste Bache også været med til at holde igen på udgifterne i projektering og udførelse: Det er nemlig klart, at *"bortset fra balkonopbygningen og møbleringen af byrådsalen, ... så kendetegner det Søllerød Rådhus, at der, i forhold til rådhuset i Århus, er skruet ned for ekstravagancerne"*.²⁸

Alligevel var det Bache, der måtte stå for skud og finde sig i personlige angreb, der nærmede sig injurier. Hovedfjenden var en af "naboerne" i Dronninggårdskvarteret, arkitekten Erik Sølling, der i en lang række angreb i lokalaviserne svinede H.C. Bache til på det groveste og satte spørgsmålstejn ved såvel hans private virksomhed fra villaen på Dronninggårds Allé som ved hans offentlige virke på rådhuset.²⁹ De hårde personlige angreb førte til, at Bache måtte erindre om, at han ud over *"at være kommunal Tjenestemand ogsaa var et Menneske"*, der både havde familie og venner, som holdt af ham og blev kede af at se ham angrebet på denne måde.³⁰

Skrækscenariet

Men rådhusagen blev ikke H.C. Baches eneste problem, så langt fra. I medfør af byplanloven af 1938 havde Bache pligtskyldigst og omhyggeligt udarbejdet et forslag til byplan, der efter det foreskrevne forelå fem år senere, i 1943.³¹ Baches byplan fremskrev Søllerød Kommunes befolkningsudvikling fra ca. 12.000 i 1940 til mellem 80.000 og 100.000 indbyggere.³² Den forventede voldsomme befolkningsvækst gjorde, at Bache måtte planlægge boliger til de mange påtænkte nye indbyggere. Det skulle hovedsageligt være villabyggerier, med Gentofte som forbillede.³³ Men skulle man nå op på det anslåede indbyggertal, krævede det også en massiv udbygning med vej- og jernbaneanlæg, plus industri og dertil hørende etagehusbebyggelse, ikke mindst i Nærum og Trørød.

Baches byplan

Det var sandsynligvis Bache, der egenhændigt tegnede hele forslaget, ned til mindste detalje - og dem var der mange af! Det kostede ham mange arbejdstimer. Men uanset, at Baches forslag overholdt Egnspanudvalgets betænkning fra 1936, blev forslaget modtaget som et skrækscenarie.³⁴ Bache mødte massiv modstand fra de stærke grundejerforeninger, hvis store grundbesiddere ville beskytte deres erhvervede herlighedsværdier og ikke ønskede kommunen udbygget så kompakt som foreslået af Bache. Dertil kom den nye politiske oppositionen med den i 1940 stiftede såkaldte Uafhængige Kommunalforening i spidsen. De var ikke blot skeptiske, men direkte aggressive mod såvel sognerådsformanden som den ansvarlige kommuneingeniør: H.C. Bache.

Byplanlægning var omkring 1940 en ny disciplin i Danmark. De færreste kommuner havde nogen nævneværdig byplanerfaring, heller ikke Søllerød Kommune. Men stillet overfor Baches byplan ønskede oppositionen en mere kompetent byplanrådgivning og via den politisk uafhængige organisation Dansk Byplanlaboratorium, hvor også Baches gamle chef, Axel Riis var tilknyttet, fandt man frem til landets førende byplanekspert, arkitekt og professor Steen Eiler Rasmussen (1898-1990).³⁵ Formanden for Nærum Grundejerforening, J.C. Hempel, sagde på et møde i grundejerforeningen i juni 1938: *“Vi skal se at faa Arkitekt Steen Eiler Rasmussen ud at holde foredrag”*.³⁶ Sognerådet var dog knapt så begejstret, og selv om Grundejerforeningernes Fællesudvalg stillede krav om tilknytning af ekstern byplanekspertise, måtte Hempel på generalforsamlingen i Nærum Grundejerforening i 1942 konstatere, at *“Sogneraadet ikke har villet gaa ind paa Fællesudvalgets Anmodning om en Drøftelse af Byplanen, men fastholder sin Paastand om, at de kommunale Embedsmænd selv skal udforme denne...”* I konsekvens heraf vedtog Fællesudvalget at *“anmode Professor Steen Eiler Rasmussen om at udarbejde vores egne Forslag, som da kan sammenlignes med det, Kommunen til sin Tid*

Arkitekt, Professor
Steen Eiler
Rasmussen
(1898-1990)

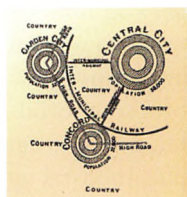
selv fremkommer med”.³⁷ Steen Eiler Rasmussen var stærkt optaget af den engelske planlægger Ebenezer Howards forestillinger om den ideale bydannelse, de såkaldte havebyer, Garden Cities.

Det var i 1898 (Baches og Steen Eiler Rasmussens fødeår), at Ebenezer Howard fremsatte sit forslag om havebyerne. Grundtanken var, at storbyerne i stedet for at brede sig ud i det åbne land med enkelte grønne oaser indkapslet af bymæssig bebyggelse i stedet skulle udvikle sig som “et solsystem” af bebyggelser omkring moderbyen, indbyrdes forbundne men på alle sider omgivet af grønne arealer og landskaber.³⁸ Den mest kendte af havebyerne er Welwyn Garden City, der blev planlagt i 1920, og hvor Howard selv boede indtil sin død, men det er samtidig værd at notere, at byplanlægningen i Søllerød Kommune efter 1945 i høj grad har fulgt Ebenezer Howards principper.³⁹

Uanset den kraftige kritik, der havde været af Baches byplan, vedtog sognerådet den 20. marts 1943 byplanen – dog med kun otte stemmer mod fem.

Den 9. april 1943 arrangerede Fællesudvalget for Grundejer- og Kommuneforeninger i Søllerød Kommune et offentligt borgermøde om byplanen på Ny Holte Hotel. Her gennemgik Bache det af sognerådet nu vedtagne byplanforslag. Hotellets store sal var fyldt til sidste plads. Mødet resulterede i en massiv kritik af byplanen. I mødet deltog også Steen Eiler Rasmussen, der fandt byplanen for detaljeret, men ifølge referatet i Søllerød Tidende også udtalte anerkendende ord: “Der er, sagde Taleren, gjort et meget stort Arbejde, som kan faa stor Betydning”. En måned senere fulgte det eneste kommunevalg, der blev gennemført under besættelsen.

Kommunevalget 5. maj 1943 blev en katastrofe for det siddende sogneråd. Kun to ud af sognerådets i alt femten medlemmer blev genvalgt. Til gengæld blev valget en jordskredssejr for Den uafhængige Kommunalforening, hvor en række højtuddannede Søllerødborgere nu trådte ind i sognerådet: Ind kom Andreas Schneider (1886-1957), som i sin tid havde været Baches lærer i landmåling, professor og prorektor for Polyteknisk Lærestanstalt. Han blev den nye sognerådsformand. Ind kom landsretssagfører Erik Øigaard (1908-92), der boede i Trørød. Dertil kom Baches tidligere chef, civilingeniør Axel Marius Riis, samt stationsforstander i Skodsborg Aage Andersen, murermester Bendix Petersen fra Holte og direktør Svend Andersen.⁴⁰ Hvis Baches byplan blev opfattet som et skrækszenarie, hvad har den arme kommuneingeniør Bache tænkt, da han pr. 1. juni 1943 oplevede det nye sogneråd sammensat med disse kapaciteter?

Ebenezer Howards Planetby-system, 1898.

Borgermøde og Kommunevalg

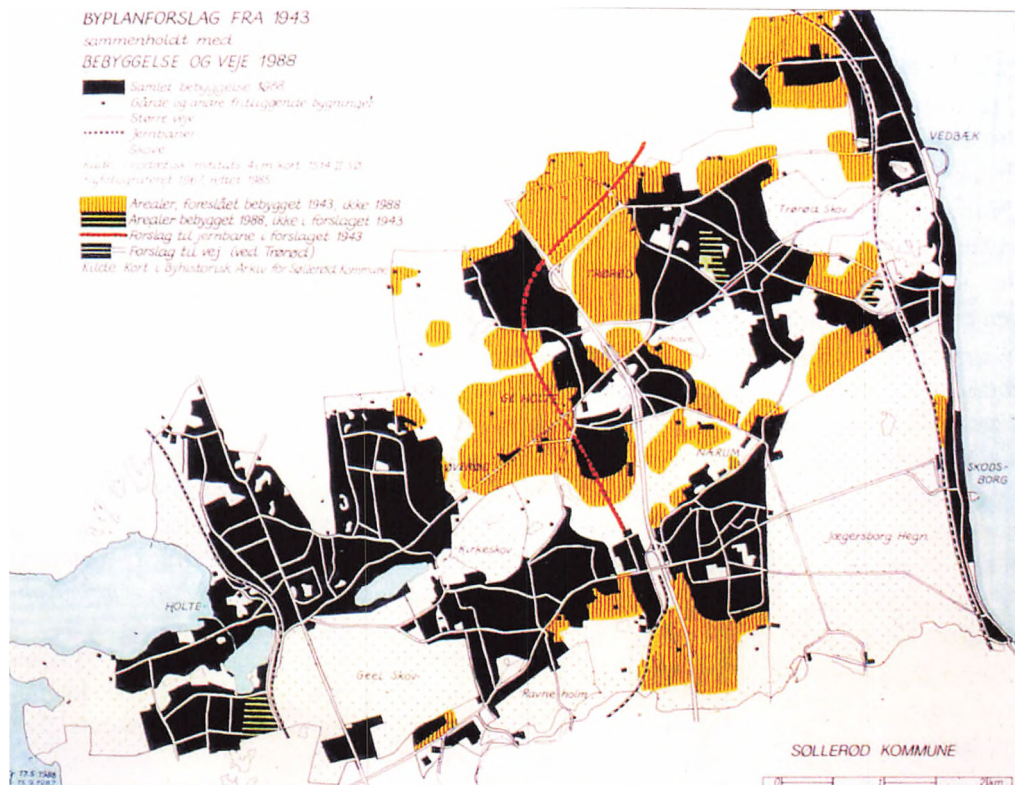

Professor ved Polyteknisk Lærestanstalt, Sognerådsformand Andreas G. Schneider (1886-1957)

BYPLANFORSLAG FRA 1943
sammenholdt med
BEBYGGELSE OG VEJE 1988

- samlet bebyggelse 1988
  - skoler og andre fritidsanordninger
  - ..... større veje
  - ..... mindre veje
  - ..... skov
  - ..... vandløb
  - ..... jernbane
  - ..... forslag til jernbane i forslaget 1943
  - ..... forslag til vej (ved trænet)
- Kilde: Kort i Byhistorisk Arkiv for Sønder Kommune

*Baches byplan
indsendes til
ministeriet*

Trods den kraftige kritik vedtog det nyvalgte sogneråd dog i første omgang at indsende Baches byplan til Indenrigsministeriet. Det blev dog understreget, at der var tale om en foreløbig plan, som kunne ændres. Det indsendte materiale omfattede ikke mindre end 30 bind med bilagsmateriale.

Sognerådets 15 medlemmer i 1943 var sammensat med seks repræsentanter for Den uafhængige Kommunalforening og seks socialdemokrater, heriblandt den tidligere trafikminister Axel Sørensen. De sidste tre medlemmer kom fra den tidligere sognerådsformand, Frederik Clausens Konservative Folkeparti. Da dette helt nysammensatte lokalstyre under sognerådsformand Schneiders ledelse i løbet af sommeren 1943 fandt deres ben at stå på ændrede de snart mening om den i henhold til loven indsendte byplan og anmodede i oktober 1943

ministeriet om at tilbagesende byplanen. Kommunen stillede i udsigt, at den senere ville indsende et helt nyt byplanforslag med henvisning til, at sognerådet havde oprettet et byplanudvalg med ansvar for kommunens fremtidige udvikling. Bache var som embedsmand naturligvis ikke medlem af det nye udvalg, men var dog heller ikke – hvad der ville have været naturligt – som kommuneingeniør inviteret til at deltage i møderne som rådgiver. I stedet for Bache blev arkitekt Frederik Kiørboe af byplanudvalget sat til at udarbejde en ny byplan.⁴¹ Kiørboe, der var specialist i kirkebyggerier, blev pålagt, at hans forslag skulle udarbejdes med udgangspunkt i Baches byplan; men under hånden fik han givetvis pålæg om at moderere udbygningstankerne og koncentrere den industrielle side af sagen til Nærum og i mindre grad Trørød.⁴²

*Fortsat debat om
Bache i 1944*

Debatten for og imod kommuneingeniør Bache fortsatte i 1944. Tilsyneladende fandt Bache støtte i Gl. Holte Grundejerforening, hvis bestyrelse offentligt følte *“Trang til endnu en Gang at takke Herr Bache for hans indsats. Det blev samtidig fremhævet, at Bache pligtskyldigt havde stillet sig til rådighed for borgerne og været “til Tjeneste med de Oplysninger, som han sidder inde med angaaende de Sager, som har alle Beboernes Interesse”.*⁴³

I et referat af et sognerådsmøde i Søllerød Tidende april 1944 kommer de interne konflikter omkring Baches person til orde. Socialdemokraten Axel Sørensen udtrykte sin utilfredshed med Axel Riis' udtalelser i det nyoprettede byplanudvalg og mente, *“at der er sket Kommuneingeniør Bache stor Uret...”,* ja Axel Sørensen angreb direkte Riis for det, han kaldte *“Overgrebet mod Kommuneingeniøren”.*⁴⁴

FYRINGEN

*Bache går bag
ryggen på sogne-
rådet*

Bache selv følte sig da også forbigået af sognerådet, når det gjaldt i byplanspørgsmålet; men i stedet for at resignere valgte han konfrontationsvejen, og i august 1944 gik han bag om ryggen på sognerådsformand Schneider og byplanudvalget ved en henvendelse til lederen af Indenrigsministeriets egnsplankontor, civilingeniør Chr. Blixenkronemøller.⁴⁵ Blix, som han populært kaldtes, ydede teknisk assistance i byplanspørgsmål til kommunerne på vegne af Indenrigsministeriets Egnspanudvalg. Da Bache og Blix var gamle studiekammerater fra Polyteknisk Lærestalt, forventede Bache, at Blix ville komme ham til undsætning i byplansagen og støtte hans byplan over for byplanudvalget i Søllerød. Det skete imidlertid ikke, idet Blix som Indenrigsministeriets officielle rådgiver ikke kunne påtage sig at føre enkeltsagen

endsige besvare en henvendelse fra en kommunal embedsmand uden om de reglementerede kanaler. Da Baches henvendelse til Egnspanudvalget uden om sognerådet kom sognerådsformanden for øre fik det fatale konsekvenser for kommuneingeniøren.

Afskedigelsen

Tilsyneladende ventede Schneider blot på en passende anledning til fyre den besværlige og arrogante embedsmand, og den anledning fik han nu med Baches ureglementerede fremturen bag om ryggen på byplanudvalget. Den 29. november 1944 vedtog Sognerådet at afskedige Bache.

Bache må have set det komme; men hvorfor drev han spillet om byplanen så vidt, at det kom til en afskedigelse? Formentlig hang det sammen med hans nære forhold til den væltede sognerådsformand Frederik Clausen. Det havde været lykkelige samarbejdsår med Clausen kulminerende med det nye prestigefyldte rådhus i 1942. Nu i 1943-44 skulle Bache pludselig samarbejde med et sogneråd, der var domineret af Den uafhængige Kommunalforenings mænd, de samme mænd, der havde hetzet mod Clausen og været stærkt kritiske overfor Baches byplanarbejde. Læg dertil to medlemmer af sognerådet og byplanudvalget var henholdsvis hans gamle lærer i faget landmåling, sognerådsformanden Andreas Schneider, og hans tidligere chef i kommunen, ingeniør Axel Riis. Det måtte ende galt. Bache var ikke konfliktsky, men nu havde han fået pryg! nok.

Reaktioner på fyringen

En uge efter fyringen måtte Andreas Schneider forsvare afskedigelsen i Søllerød Tidende. Samtidig bragte avisen en protest fra 13 tidligere sognerådsmedlemmer. Protesten var oprindelig stilet til Københavns Amtsråd, men på foranledning af grosserer Sofus Julius Chr. Fogh blev den nu bragt i Søllerød Tidende. Det er i øvrigt bemærkelsesværdigt, at Fogh, der havde været medlem af sognerådet for de Konservative normalt havde "skuet al offentlig omtale af sig selv og sit virke", nu trådte frem på scenen, efter han havde fraflyttet kommunen i 1939.⁴⁶ Skrivelsen, der er dateret den 3. december 1944 lød:

"Vi, undertegnede, forbeholdende Sogneraadmedlemmer, der gennem en længere eller kortere Aarrække har arbejdet i Søllerød Kommunes Tjeneste med Hr. Kommuneingeniør Bache, som ansat i teknisk Forvaltning og fra 1935 som Leder heraf, ser med Sorg og Harme paa, at Søllerød Sogneraad har afskediget Kommuneingeniøren fra hans Embede med Motivering: manglende loyalt Samarbejde. Vor Erfaring gaar ud paa, at Samarbejdet med Hr. Bache er præget af Loyalitet, Flid og Dygtighed fra hans Side; det er ham magtpaaliggende at forelægge de indkomne Sager paa en saadan Maade, at alle udvalgenes Medlemmer hurtigt og paa den letteste Maade faar den fornødne Indsigt i Tingene, ligesom hans Flid og Dygtighed er almindelig bekendt ...".⁴⁷

Hvorfor Søllerød Sogneraad afskedigede Ing. Bache

En udførlig Dokumentation for hele Sagens Udvikling, som med al ønskelig Tydelighed viser, at Sogneraadet var fuldt berettiget til at handle, som det gjorde.

Selv Kommuneingeniør Baches faglige Forening vilde til sidst ikke have mere med ham at gøre

I indviede Kredse har det længe været klart, at der forestod betydningsfulde Ændringer indenfor Ledelsen af Søllerød Kommunes tekniske Forvaltning, idet Søllerød Sogneraad allerede for flere Maanedes siden rejste Spørgsmaalet om en Deling af Kommuneingeniør H. C. Baches Arbejdsfelt, Men under Forhandlingerne tilspidsede Situationen sig saaledes, at et fuldstændigt Brud mellem Sogneraadet og Kommuneingeniøren blev uundgåeligt. Paa et lukket ekstraordinært Møde i Søllerød Sogneraad i sidste Uge blev det derpaa besluttet at afskedige Kommuneingeniøren med 3 Maanedes Varsel fra 1. December at regne. Kommuneingeniøren fritages for Tjeneste i den resterende Del af hans Tjenestetid. Der tillægges ham Pension i Forhold til hans Anciennitet — p. t. 9—10.000 Kr. aarligt.

Sogneraadsformandens Redegørelse

Sagen har, som det kunde ventes, vakt overordentlig stor Opsigt og har været udførligt omtalt i Dagspressen. Sogneraadsformanden, Professor A. Schindler, har ladet udarbejde en meget udførlig Redegørelse, som skildrer Sagens Udvikling fra første Færd, da man indenfor Flertalsgruppen rejste Spørgsmaalet om Udskillelse af visse Sag-Områder fra den tekniske Forvaltning, og en heraf flydende Aflastning i det Arbejde, der paaahvede Kommuneingeniør Bache, til den dramatiske Slutning: Indstillingen fra Administrationsudvalget til Sogneraadet om Afskedigelsen af Kommunens Ingeniør.

Da Sogneraadet ret naturligt ønsker, at Befolkningen bliver gjort bekendt med Detaljerne i denne Sag, har Sogneraadsformanden overladt os et Eksemplar af Redegørelsen, som vi heretter, i den Udstrækning, Pladsen tillader, skal bringe.

Det hedder bl. a.:

Ud fra Ønsket om at tilvejebringe en hurtigere og mere givningsfuld Ekspedition af Sagerne, underbygget af Lejlighedsvis Kritik af Udvalgenes Arbejde, har Flertalsgruppen beskæftiget sig med dels en Omlegning af Udvalgenes Arbejde el. Område, og dels ved en skarpere Afgrænsning af disse Områder at opnaa en bedre Arbejdsfordeling, og derved en hurtigere Ekspedi-

tion af Sogneraadets Sager gennem Udvalg og Administration.

Sogneraadet vedtog derefter enstemmigt den 23. Aug. en Fordeling af Sogneraadets Sag-Områder mellem de staaende Udvalg. Under Arbejdet paa Tilrettelæggelsen af disse Forhold maatte man nødvendigvis komme til at beskæftige sig med

den uønskelige Skævhed i Forvaltningen

der var opstaaet ved, at en hel Række Sag-Områder, der krævede mere økonomisk end teknisk Indsigt, i Tidens Løb var henlagt til teknisk Forvaltning. Dette paavirkede i høj Grad Ekspeditionen af mange Sager, saaledes at disse ved Arbejdsophobning ikke fremmedes saa hurtigt som ønsket — saa meget mere som den tekniske Forvaltnings Leder, Kommuneingeniør H. C. Bache, anvendte en stærk centraliseret Arbejdsform og personligt ønskede at deltage i alle Drøftelser om de ham tillagte Sagers Afgørelse el. Behandling.

Som et Led til Afhjælpning af denne Arbejdscentralisation, som i væsentlig Grad hæmmede Udvalgenes Dispositioner, skete allerede i Sommer en Udskillelse af Administrationen af Kommunens Gaarde og ubebyggede Grunde, og man overvejede dernæst indenfor Flertalsgruppen Muligheden af at udskille endnu en Række Arbejdsområder af væsentlig økonomisk Art fra Teknisk Forvaltnings Område, hovedsagelig for at aflaste Kommuneingeniøren personlig for det dermed forbundne Forvaltnings- og Sekretærearbejde,

værkerne, og henlægge disse Sag-Områder til økonomisk Forvaltning, hvor de mere naturligt hører hjemme.

Kommuneingeniøren tilbyder selv at afgive Bygningsinspektoraatet

Efter at have orienteret sig hos Sektionsgruppen, skule Sagen drøftes i et lukket Sogneraadsmøde (18. April).

Paa dette Tidspunkt var der endnu ikke talt med Kommuneingeniøren om Sagen, men denne maa ad Omveje have erhvervet sig Kendskab til de Overvejelser, der foregik, til forinden Sogneraadsmødet modtog Sogneraadet et Telegram fra Alm. Dansk Ingeniørforbund, hvori anmodedes om en Forhandling, inden der blev foretaget yderligere Ændringer i Kommuneingeniørens Embedsforhold. »da Udviklingen allerede havde skabt Usikkerhed for vort Medlem«.

Nogen Tid efter henvendte Kommuneingeniøren sig selv til Sogneraadsformanden og forespurgte, om det ikke var muligt at gennemføre en Ændring i hans Arbejdsområde paa den Maade, at han opgav sit Hverv som Bygningsinspektør mod at beholde de øvrige Sag-Områder.

Hertil svarede Sogneraadsformanden, at saafremt Ing. Bache frivilligt vilde frasige sig Bygningsinspektoraatet, vilde Sogneraadsformanden af al Magt arbejde for, at der ingen yderligere Indskrænkninger skete i Kommuneingeniørens Arbejdsområde.

Hr. Bache stiller uantagelige Betingelser

Men i Stedet for at indgive sin bebudede Afskedsbegæring som Leder af Bygningsinspektoraatet, modtog Sogneraadet den 15. Maj en længere Skrivelse fra Hr. Bache, hvori han advarede mod en Opdeling af Arbejdet indenfor den tekniske Forvaltning, da dette vanskeligt lod sig opdele uden Skade for Arbejdet her, idet de forskellige Funktioner greb dybt ind i hinanden. Uden selv at nære Ønsker i saa Henseende vilde Kommuneingeniøren dog ene og alene for at med-

stillede Ingeniørforbundets Formand paa Kommuneingeniørens Vegne et Forslag til Forlig, der blev tiltraadt af Udvalget.

Førliget blev indgaaet paa følgende Betingelser:

1. Kommuneingeniøren nedlægger sit Hverv som Bygningsinspektør i Søllerød Kommune.
2. Endvidere overføres følgende Sager fra Kommuneingeniørbureauet til teknisk-økonomisk Kontor:
  1. Alle Sager vedr. Biografteatret.
  2. Administrationen af Kommunens Gaarde og ubebyggede Arealer.
  3. Driften af Skovene.
  4. Driften af Idrettspladser og Kirkegaarde.
  5. Brændselsalaget.

Førliget blev enstemmigt godkendt i Søllerød Sogneraad (lukket ekstraordinært Møde den 28. Aug.) og saavel Sogneraadets Formanden som Formanden for den ene Gruppe udtalte, at man haabede, at der herefter blev Ro om Kommuneingeniøren, og begge erklærede, at Sogneraadets Medlemmer indenfor hver sin Kreds vilde arbejde for dette.

Førliget saboteres

Imidlertid indsendte Kommuneingeniør Bache ikke sin Afskedsbegæring, men derimod fik samtlige Sogneraadets medlemmer den 16. September sendt en Skrivelse, hvori Hr. Bache opstillede de en Række Betingelser (8 Punkter), som en Forudsættelse for Førliget, hovedsagelig de samme som nævnt i Hr. Baches Brev af 15. Maj, og som Sogneraadet paa det bestemteste havde maattet afvise.

Desuden ønskede Hr. Bache at fastslaa, 1) at han ikke havde ønsket nogen Ændring, 2) at Sogneraadet intet kunde bebrejde ham m. H. t. hans Embedsforhold, men især at det havde anerkendt hans Arbejde, og 3) at han, med over 22 Aars Erfaring og sit indgaaende Kendskab til de af Ændringerne berørte Tjenestemænd, ansaa den nuværende Ordning som den bedste, saavel af Hensyn til Kommunen som til den daglige Administration og Borgernes Menning, ganske uundværdig Merudgift paa 15—20.000 Kr. aarligt.

Kommuneingeniøren skrev videre: »I Sandhedens Interesse skal jeg fremføre, at jeg kun har tiltraadt Førliget, fordi det under Forhandlingerne blev betydet mig, at dersom jeg ikke tiltraadte, vilde jeg faa et Diktat, og saa vilde man tage endnu mere fra mig, og jeg vil ikke undlade at fremføre, at jeg føler, jeg i denne Sag er blevet uretfærdigt og ualmindelig hårdt behandlet, og jeg kan — med Udtaleser, der faldt ved Mødet d. 25. f. M. i mente — ikke frigøre mig for den Tanke, at jeg udlukkende er blevet Genstand for Indfrielse af Valgløfter«.

Hr. Bache sluttede med indtrængende at henstille til Sogneraadet at tage Sa-

Søllerød Tidende 7. december 1944. Redegørelsen for bruddet mellem kommuneingeniør Bache og Søllerød Sogneraad. Det grundige indlæg tager klart parti for sognerådets fyring af Bache. Indlægget afsluttes med kommuneingeniørens bitre afskedsalut, hvor han fremhæver, at han føler sig "uretfærdigt og ualmindeligt hårdt behandlet... og genstand for indfrielse af valgløfter". (HA)

*BT skriver om
sagen*

Sagen nåede også dagbladet BTs redaktion, som i en leder tog H.C. Bache i forsvar og mente, at embedsmanden var blevet uretfærdigt behandlet. En uge senere lød overskriften i Søllerød Tidende: *“Fældet af en Kreds af større Skatteydere”*: *“Det eneste Blad, der har taget Hr. Bache i Forsvar, er B.T., som forleden ofrede en Leder paa Affæren. Det er unægteligt et forbløffende Resultat, Bladet kommer frem til: “Ja, hvad har han gjort? Saa vidt vides, har Ingeniør Bache intet andet gjort end passet sit Arbejde paa en endog særdeles nidkær Maade. Han har altid været Kommunen en god Embedsmand, men han har ikke vundet sig lutter Venner, fordi han bl.a. er en Mand af Meninger. Det er en offentlig Hemmelighed, at det er en Kreds af større Skatteydere i Søllerød, der – efter mange og store Anstrengelser – har fældet Kommuneingeniøren. Slutkampen har været et Aar, og den har været bitter”*.⁴⁸

*Dele af byplanen
gennemføres*

Hovedpersonen selv helligede sig sin private forretning som ejendomshandler i Søllerød, og forholdsvis hurtigt blev der stille om sagen, så stille, at de færreste opdagede, at ikke uvæsentlige dele af Baches byplan, først og fremmest industrikvarteret i Nærum, rent faktisk blev gennemført.

Baches byplan betød, at Søllerød Kommune stod velforberedt til den vækst og hastige forstadsudvikling, der fulgte efter krigen.⁴⁹ Således var placeringen af både det nye industriområde i Nærum med det tilhørende bycenter, Nærumvænge, og det store nye sociale boligbyggeri, Skoleparken i Gl. Holte, dikteret af den planlagte udfaldsvej fra København, Danmarks første motorvej, Hørsholmvejen, der blev taget i brug i 1956.

*Regulering af
Trørød Torv*

Det er også værd at notere, at Bache i 1938 støttede sin sognerådsformand, Frederik Clausen, i den da heftige debat om bevarelse af den gamle landsbykerne i Trørød. Stærke kræfter i Trørød med grundejerforeningen og Clausens partifælle, Andreas Larsen, i spidsen ønskede at udrette det snoede vejforløb gennem Trørød ved at nedrive de såkaldte Lindevangshuse på torvets vestside. Clausen kaldte det en *“Autostarda gennem Trørød”*, og støttet af Bache talte han for, at man snarere skulle anlægge en omfartsvej nord om Trørød landsby. Men grundejerne fik deres vilje, og i 1943 blev de kønne gamle huse nedrevet og vejen gennem Trørød rettet ud og gjort bredere omkring Trørød Torv.⁵⁰ I dag arbejder Trørød Grundejerforening for en forskønnelse af torvet og reduktion af bilernes fart gennem torvet. I øvrigt er Trørøds diskret placerede industrikvarter ved Kohavevej også et resultat af Baches byplan.

*Jernbane til
Hørsholm*

Endelig er det også interessant at se, at visioner fra byplanen 1943 fortsat diskuteres, uden at parterne i dag formentlig aner, at baneforbindingen til Hørsholm allerede var nævnt i Baches byplan: Her anviste han nemlig muligheden for en forlængelse af Nærumbanen til Hørsholm langs den påtænkte motorvej. Forslaget vandt dog ikke tilslutning dengang, men i Kommuneplanen for Rudersdal 2009 omtales et “*muligt fremtidsbillede skitserer en forlængelse af letbanen langs Ring 3 mod nord langs Helsingørmotorvejen til Hørsholm gennem Nerum og Scion DTU*”. Afsnittet er udeladt i den seneste Kommuneplan 2013, men helt glemt er det ikke, idet Det konservative Folkeparti i Hørsholm ved kommunevalget 2013 erklærede, at de ville “*arbejde for at få den planlagte letbane videre fra Lyngby til Hørsholm*”.⁵¹

*Rudegård
Stadion*

Det var dog ikke kun med byplanen, at Bache fik sat sit varige fingeraftryk i Søllerød Kommune. Under overskriften “Smaaaborgerligt” lød det f.eks. sådan i en lokalavis i 1948: “*Det nu indviede, smukke Stadion på Rudegaard blev i sin tid projekteret af Civilingeniør H.C. Bache. Han udførte under det daværende Sogneraad et stort og fortjensfuldt Arbejde for at faa gennemført Projektet. ... Opfattelserne af Baches Person har været delte i Søllerød Kommune, men uanset, hvad der er sket, og som nu hører Fortiden til, saa havde det dog været paa sin Plads, at Bache var blevet indbudt til Stadions Indvielse. ... Vort Blad viger derfor ikke tilbage for at opfordre Ungdommen i Holte til at sette en Adresse i Gang og bevise Bache den Tak, der tilkommer ham*”.⁵²

BACHES FAMILIE OG VENNER

*H.C. Baches
fotoalbum*

Det er blevet sagt om Bache, at han kunne virke reserveret, måske arrogant, men at der bag denne facade i virkeligheden var et varmt og venligt menneske. På mange af de mere officielle fotografier af Bache,

1944. En selfie fra den gang: H.C. Bache spiller bridge i Villa Ossa med Ellen, Erik og en af Eriks venner. (HCB)

Med fyringen fik Bache bedre tid til at nyde rejselivets glæder. Her et af hans fotografier fra Canal Grande i Venedig, 1950'erne. (HCB)

Erik Bache

virker han stiv. Men på private fotografier fra familien og fra hans deltagelse i festligt lag hos Frederik Clausen ser man ham glad og smilende. Her fremtræder han afslappet, selv om han altid er yderst korrekt påklædt.

På fotografier fra familiens sommerhus, Falken, på Fanø, optræder han også som et afslappet og glad familiemenneske. Bache var en flittig fotograf og hans fotoalbum vidner om mange udlandsrejser med familien: Gøteborg, Venedig, Paris, Rhinen.

Med gamle venner og studiekammerater bevarede Bache trofast kontakten livet igennem; mens han til gengæld havde liden kontakt med sine forældre og søskende, hvilket må tilskrives dels hans karriere fjernt fra fødebyen, dels hans tidlige forhold til banemesterens unge datter.

Ellen og Hans Christian Bache fik kun ét barn, sønnen Erik (1918-2005). Han blev i 1937 nysproglig student fra Holte Gymnasium. Derefter læste han jura på Københavns Universitet. Krigen forsinkede

1944. Eriks forlovede, stud.jur.
Lilian Feddersen, i læsesalen på
Københavns Universitet. (HCB)

Lilian Feddersen

projektet og først i januar 1945 afsluttede han studiet med førstekarakter. På universitetet traf Erik den smukke og dygtige Lilian Feddersen. Hun var datter af modstandsmanden, oberst-løjtnant Otto Josias Feddersen (1890-1969).⁵³ Lilian afsluttede ligesom Erik sit jurastudium med et smukt resultat. De giftede sig i marts 1945 og flyttede til Jylland, hvor de i begyndelsen af 1950'erne bosatte sig i H.C. Baches fødeby Horsens. Her drev Erik selvstændig virksomhed fra 1951, indtil han i 1971

fik ansættelse som lektor ved Byggeteknisk Højskole i Horsens.⁵⁴ Skolen holdt til i den bygning, der indtil 1940 havde huset statsskolen, hvor hans far var blevet student. På skolen underviste Erik i jura for bygningsingeniører.⁵⁵ Man kan vist uden videre fastslå, at ringen hermed var sluttet i forhold til H.C. Bache.

Lilian og Erik fik tre børn, Niels Ulrik, Anne Vibeke og Poul Erik.

Børnebørnene besøgte ofte deres bedsteforældre i Holte. Poul Erik husker sin farfar som evigt arbejdende, siddende ved sit store skrivebord med et stort krus kaffe foran sig.

Edith, Ellen Baches storesøster

Det var til Ellens familie, at Bache havde den tætteste kontakt. Det gjaldt især Ellens storesøster Edith (1896-1978), der var gift den hovedrige entreprenør og forretningsmand Kai Nielsen (1893-1967). Kai Nielsen, drev sammen med sin storebror, Georg, den af deres far Carl Nielsen grundlagte sand-, grus- og singelsforretning på Islands Brygge i Københavns Havn.

Villa Brinken

Det var åbenbart en solid virksomhed, for i de ellers så pauvre efterkrigstidsår købte Kai Nielsen i 1947 pragtvillaen Brinken på

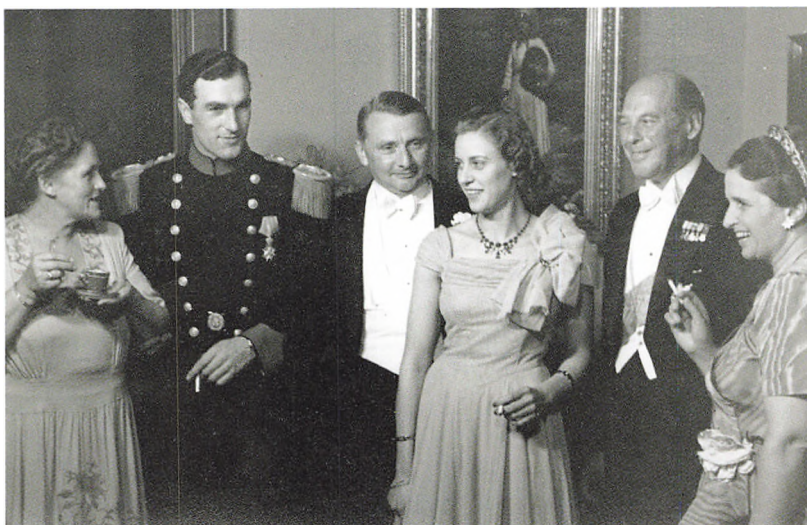

1912. Ellen med sin storesøster Edith, i Randers. (HCB)

Tårbæk Strandvej 730, lidt syd for Strandmøllekroen.⁵⁶ Via datteren Ruths giftermål med Prins Flemming i 1949 kom familien tæt på kongehuset, selv om Christian 9.s oldebarn med sit borgerligt fødte hustru måtte afgive prinsetitlen og i stedet måtte "nøjes" med at kalde sig Grev Flemming af Rosenberg.⁵⁷ Gennem Edith kom Ellen og H.C. Bache således også nær samfundets øverste lag.

I Villa Brinken efter Ruths og Flemmings vielse. Fra venstre: Brudens mor Edith Nielsen. Brudgommen Grev Flemming af Rosenberg. Brudens onkel H.C. Bache. Bruden, nu Grevinde Ruth af Rosenberg. Brudens far direktør Kai Nielsen. Brudens moster Ellen Bache. (HCB)

Ellens og H.C. Baches niece Ruth Nielsen blev gift den 24. maj 1949 i København med Grev Flemming af Rosenborg og blev derved Grevinde Ruth. Her ses Ellen og H.C. Bache på vej ud af kirken efter vielsen. (HCB)

Ellen fremstod snart som “en virkelig fin dame” i dyre kjoler, som Edith havde betalt. Kjolerne blev købt på fælles indkøbsture til Københavns fornemste magasiner i Kai Nielsens Rolls-Royce.

Når Baches tre børnebørn fra Horsens var på besøg hos bedsteforældrene i Holte, besøgte de også tante Edith og onkel Kai i Villa Brinken. Her legede de med deres halvfætre og halvkusiner, greverne Axel, Birger og Carl Johan og komtesse Désirée. Der var altid fest og glade dage i Villa Brinken, når familien Bache var på besøg, og i Villa Brinkens store orangeri kunne der dækkes op til 40 spisende gæster. Der var ansat oldfrue, køkkenpige, stuepige og to gartnere.⁵⁸

*Borgmester
Vilhelm Fischer*

Til den nærmeste familiekreds hørte også Ediths og Ellens bror, cand.pharm. Vilhelm Fischer (1877-1969). Han var politisk aktiv for Det Konservative Folkeparti, og endte som borgmester på Frederiksberg.

1948. H.C. Bache med fru Ellen på hans 50 års fødselsdag? (HCB)

I hans embedsperiode påbegyndtes opførelsen af det nye Frederiksberg Rådhus i 1942, altså samme år som rådhuset i Søllerød blev indviet. På grund af krigen og den første arkitekt, Henning Hansens død i 1945 blev byggeriet først afsluttet i 1953 ved arkitekterne Carl Nimb og Helge Holm. Der var således to problemfyldte projekter, og mon ikke Bache og onkel Vilhelm har drøftet “udfordringerne”, når de var til familiekomsammen?

TIDEN EFTER AFSKEDIGELSEN

Måske ønskede Bache selv at komme væk sin kommunale ansættelse, der ellers kunne have været hans livsstilling? Måske passede hans stejle væsen og egenrådighed ikke ind i en stadig mere kompleks, offentlig

1948. H.C. Bache.
50 år. (HCB)

forvaltning, - alle hans gode sider ufortalt? Han havde gennem sin opvækst, sine studier, for ikke at tale om de turbulente byplanår, fået mange prygl, - men han gav aldrig op.

*Ejendoms-
handler Bache*

Efter afskedigelsen nedsatte sig han sig som selvstændig rådgivende ingeniør med et enkeltmandsfirma drevet fra Villa Ossa. Her kombinerede han sit kendskab til kommunens udviklingsmuligheder med sit kendskab til kommunalpolitik. Dertil kom hans legendariske flid og måske også hans medfødte købmandsgen. Under alle omstændigheder udviklede han en succesfuld forretning, hvor køb, udvikling og videre salg af landbrugsjord var den centrale del, og han tjente gode penge i 1950'erne, hvor udstykning og efterfølgende bebyggelse nord for hovedstaden voksede eksplosivt. En af sideforretningerne var, at han administrerede boligbebyggelsen "Holte Komplekset" på vegne af svogeren Kai Nielsen.

*Interesse for
jura*

Bache var interesseret i jura og havde flair for det. Måske blev interessen grundlagt allerede i studieårene gennem ungdomsvennen, juristen Svend Aage Kjær, og som nævnt uddannede sønnen Erik sig til jurist. Bache udviklede sin juridiske kunnen så langt, at han i 1962 kunne repræsentere både sig selv og sin gamle ven Frederik Clausen i en tvist om erstatning for jord i Øverød, som de ejede i fællesskab med en bogbinder Svend Moltved.⁵⁹ Ved planlægningen af Søllerød Naturpark, i sagsakterne betegnet som "Nordsjællands Naturpark",

1966. Horsens-studenternes 50-års jubilæum. Bache forrest til venstre har svært ved at få smilet frem. (HCB)

1968. H.C. Bache 70 år.
(HCB)

havde myndighederne gennemført en ekspropriation af en række grundstykker, som kort forinden var blevet erhvervet af de tre herrer. Erstatningen var yderst beskeden med henvisning til den korte ejertid af jorden som befandt sig i ubebyggelig landzone. Bache bragte sagen for såvel Fredningsnævnet i 1949 som Overfredningsnævnet i 1950. Det endte med, at han vandt sagen, og nævnet tilkendte sagsøgerne en samlet erstatning på 220.000 kr.⁶⁰

*H.C. Baches og
Ellens sidste år*

Baches vanskelige personlighed kom til udtryk i forholdet til sønnen Erik. Det var næppe tilfældigt, at han slog sig ned i Horsens, hvortil hans far ikke længere havde megen kontakt. Forholdet blev endnu mere køligt, da Erik blev skilt fra Lilian i 1962. Og helt galt gik, da Bache i 1976 solgte Villa Ossa, og sammen med Ellen flyttede til plejehjemmet Frydenholm på Kongevejen i Holte. I forbindelse med salget opstod der uenighed mellem far og søn om villaens indbo, og striden var så stor, at Erik aldrig mere besøgte sin far. H.C. Bache på sin side gjorde sønnen arveløs i et håndskrevet testamente.⁶¹

31. aug. 1947.
 Erik på stigen
 maler familiens
 sommerhuset på
 Fanø. Nedenfor
 står Ellen med sit
 første barnebarn
 Ulrik på armen,
 og barnets mor
 Lillian.
 (HCB)

H.C. Bache døde den 31. januar 1983 i en alder af 85 år. Han efterlod sig en betydelig formue, som først og fremmest hans børnebørn fik glæde af. Ellen døde samme år som sin mand, den 1. december 1983. Parret er begravet på Søllerød Kirkegård.

H.C. Baches
 gravsten
 på Søllerød
 Kirkegård. Samme
 år døde Ellen.
 Gravstedet blev
 nedlagt i 2014, og
 stenen blev flyttet
 til sønnesønnens
 Ulriks have i
 Horsens. Familien
 har givet sin
 tilladelse til,
 at stenen kan
 blive ført tilbage
 til Søllerød
 Kirkegård. (Foto:
 Poul Erik Bache)

Fhv. kommuneingeniør

Hans Chr. Bache

* 24.1. 1898

sov stille hen d. 31. januar 1983.

Ellen Bache

Niels Ulrik

Anne Vibeke og Leif

Poul Erik, Else og Sara

Lillian

Bisættelsen finder sted i Holte

Kirke fredag d. 4. februar kl. 12.

H.C. Baches dødsannonce i Berlingske Tidende. Annoncen er underskrevet af hans hustru Ellen, og hans tre børnebørn Niels Ulrik, Anne Vibeke og Poul Erik med oldebørnene, samt hans svigerdatter Lillian. Sønnen Erik ønskede ikke at stå som medunderskriver på grund af uenigheden med sin far.

SAMMENFATNING

Som ganske ung forelskede H.C. Bache sig i den endnu yngre Ellen fra København, og de giftede sig. Han blev civilingeniør i 1922 og fik ansættelse som assisterende ingeniør i Søllerød Kommune. I 1935 blev han udnævnt til kommuneingeniør. I 1944, i en alder af 46 år, blev han fyret, og slog sig herefter på en succesfuld karriere som ejendomshandler. Hans ægteskab med Ellen varede i 64 år, - til deres dages ende i 1983. De fik ét barn, Erik, der giftede sig, bosatte sig i Baches fødeby Horsens og fik tre børn.

*Baches
personlighed*

Baches personlighed kan sammenfattes således: Han var flittig, udholdende, detaljeorienteret, perfektionist til det pedantiske, enerådig og stædig - og god til pengesager. Han kunne virke arrogant, men bag hans i øvrigt korrekte overflade gemte der sig et varmt menneske. Han var i en række henseender ret fremsynet, men han stod og faldt med den konservative sognerådsformand Frederik Clausen.

Eftermålet

Baches eftermæle er i høj grad knyttet til den famøse byplan fra 1943. Under overskriften "Velhavernes ghetto" udtalte den daværende borgmester i Søllerød, Erik Fabrin således i 1998: "*I slutningen af 1930'erne var kommunalbestyrelsen domineret af vækstnarkomaner, som mente at kommunen skulle vokse til 70.000 indbyggere. I dag bor der 31.000 i Søllerød. Den fremtidsvision satte en gruppe aktive borgere sig for at bekæmpe, med det resultat, at den samlede kommunalbestyrelse røg ad helvede til i 1943*".⁶²

Den senere borgmester Erik Øigaard udtalte i et interview 1989, at "*bele "den uafhængige forening" var i virkeligheden slet ikke en kritik af sognerådsformand Clausen, som vi syntes mægtigt godt om, det var udelukkende kommuneingeniør Bache, som vi betragtede med skepsis og afsky*".⁶³ Et faktum er dog, at den såkaldte uafhængige Kommunalforening, som Øigaard var medlem af, bekæmpede Frederik Clausen med alle midler.⁶⁴

Rudersdal Kommune er en meget smuk kommune. Vi, der bor her, glæder os dagligt over alt det grønne, der omgiver kommunens mange bysamfund. Resultatet ligger nok tæt på Steen Eiler Rasmussens forbil-

lede, Ebenezer Howards "Garden Cities". I den sydlige del af kommunen, den tidligere Søllerød Kommune, har vejen frem til det smukke resultat dog været fyldt med mange bump, nogle endda ret voldsomme. Men det er resultatet, der tæller, og selv om Bache drømte om en tæt bebygget storkommune, er det værd at erindre om, at de bedste af hans visioner rent faktisk er blevet gennemført på samme tid, som kommunen med især Erik Øigaard i spidsen udviklede sig til den grønne forstadskommune. Forhåbentlig kan denne artikel bidrage til et mere nuanceret syn på mennesket H.C. Bache. Han fortjener bedre end bare at være Prügelknabe.⁶⁵

Noter

- 1) 1) Erik Helmer Pedersen og Niels Brühl: 1986. "Niatharum. En illustreret beskrivelse af Nærum fra istid til nutid" / "Byplaner 1935-45" p. 42 ff., samt to oversigter "Nærum 1900-45" og "Nærum 1946-73" på bagsiden af bogens omslag.
- 2) Erik Astrup: "Borgmester Erik Øigaard og lidt om de politiske forhold i Søllerød kommune før ham". Søllerødbogen (SB) 2002.
- 3) Jørgen Schunck: "Erik Øigaard. Fredningsborgmesteren i Den grønne Kommune". SB 2003.
- 4) Birthe Mortensen: "Erindringer om Frederik Clausen. Gårdejereren og sognerådsformanden fra Havarthigaard". SB 2004.
- 5) Ernst Goldschmidt, Jens Johansen, Finn Monies, Niels Peter Stilling: 2006. "Vejen til Rudersdal. Søllerød Kommune gennem et halvt århundrede", jf. afsnittet "Bebyggelsesudviklingen" pp. 115-136. udgivet af Søllerød Kommune 2006.
- 6) Niels Peter Stilling. "Trørød – fra landsby til villaby". 2007. Se især afsnittet "Forstaden Trørød 1940-2007", pp 88-93. Udgivet af Trørød Grundejerforening i samarbejde med Rudersdal Museer i Søllerød. 2007.
- 7) Ernst Goldschmidt: "Frederik Clausen – en sognerådsformand i modvind". SB 2009.
- 8) Caspar Christiansen: Se afsnittene "Naturforstæderne" af Henning Bro, pp 132-134, og "Naturfredning og byplanlægning. Bevaring og udvikling i Søllerød" af, pp 137-158. i "Hovedstadsmetropolen efter 1945" udgivet af Foreningen HOKA i samarbejde med Historisk Arkiv i Nærum. 2011.
- 9) Martin Dahl, Årsberetning for Historisk Arkiv 2012. Søllerødbogen 2013.
- 2) "Slægtsbog for efterkommere efter Andreas Mortensen Bache, født 1825, husmand og skomager i Vrøding, senere husmand og høker i Molger". Dansk Slægtsforskning. Fredericia. 1971.
- 3) L.P. Bache var medstifter af Horsens Kolonialforening og var 1905-1908 foreningens første formand. (Foreningen har skiftet navn flere gange og indgår i dag i Vejle Amts Købmandsforening.) Endvidere lagde L.P. Bache et stort arbejde i Horsens Grundejerforening. Kilde: nekrolog 28. 5. 1936 i lokal avis, modtaget fra Horsens lokalhistoriske museum.

- 4 Andreas Bache lærte kolonialfaget hos sin far, men overtog ikke hans forretning. Han opholdt sig som ung en tid i USA og vendte i 1914 tilbage til Horsens. Her drev han handel, først med heste, senere med biler.
- 5 Henrik Pontoppidan (1857-1943) var præstesøn fra Fredericia og kom ud af en gammel præsteslægt. Som ung ønskede han at blive ingeniør for gennem sit fag at revolutionere verden. Hans hovedværk, "Lykke-Per", er en delvis selvbiografisk roman fra 1898-1904 om Per, der vokser op i Østjylland, men tager afstand fra det miljø, han kommer fra. Han rejser til København, studerer på Polyteknisk Lærestalt og bliver civilingeniør af bygningsretningen. Pontoppidan modtog i 1917 Nobels litteraturpris.
Jacob Paludan. (1896-1975). Hans hovedværk er den delvis selvbiografiske tobindsroman fra 1932-1934 om Jørgen Stein. Romanen følger sin hovedperson fra provinsidyllens højborgerlige hjem gennem gymnasieårenes svermerier og venskaber til efterkrigstidens intellektuelle rodløshed i København. Jørgen Stein er født i 1898, samme år som Hans Christian Bache. Jørgens oplevelse af mødet med Hovedstaden må i en vis udstrækning også gælde for Hans Christians. Paludan boede i Birkerød fra 1930'erne til sin død. Se Niels Peter Stilling: Hvor storbyens Skygge strejfer landet. 2008, s. 123.
- 6 En anden student fra Horsens Statsskole, hvis karriere udspillede sig i Søllerød Kommune var ingeniøren Viggo Kjær (1914-2013), medgrundlægger af virksomheden Brüel & Kjær i efterkrigstiden. Kjær fik studentereksamen i Horsens i 1932. Man kan i øvrigt også notere sig at Brüel & Kjær i 1948 flyttede ind på et industrieareal ved Lindeallé i Nærum, som var udlagt til formålet i henhold til Baches oprindelige byplan fra 1943. Se Kaj Elkrog: Nærums industrialisering i efterkrigstiden. Søllerødbogen 2015, s. 54ff.
- 7 Otto Sophus Alfred Knud Fischer (1872-1929), søn af overbanemester Lauritz Joseph Fischer (1838-1916). Otto Fischer var uddannet i København som tømrersvend og sprang så at sige "på toget", da anlægget af Danmarks hovedbaneanet tog fart efter 1864. Han avancerede til overbanemester ved Statsbanerne.
- 8 Københavns Politis Registerblade. Riugsarkivet.
- 9 Svend Aage Kjær, f. 1897 i Horsens. Cand.jur. i 1923. Rejste tilbage til Horsens og blev ansat ved Horsens Straffeanstalt, siden Statsfængslet i Horsens. Han avancerede til viceinspektør. I 1943 blev han fængselsinspektør ved Statsfængslet i Nyborg. Ridder af Dannebrog af 1. grad.
- 10 Karakterangivelserne: 7,50-8,00 giver "1. Karakter med Udmærkelse". 6,33-7,49 giver "1. Karakter". 5,00-6,32 giver "2. Karakter". 4,00-4,99 giver "3. Karakter". Kilde: Dansk Civilingeniørstat 1942. C.A. Reitzels Forlag.
- 11 Andreas Schneider (1886-1957). Han tog polyteknisk eksamen i 1910, som bygningsingeniør med karakteren 7,00. Faget landmåling havde hans særlige interesse, og efter overstået eksamen fik han ansættelse som videnskabelig assistent ved Lærestaltens afdeling for landmåling. Ved siden af arbejdet på Lærestalten påbegyndte han i 1914 landinspektørstudiet ved Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole. I 1924 begyndte han at studere geodæsi og blev efterfølgende ansat ved Geodætisk Institut, hvor han forestod udarbejdelsen af en ny kortlægning af Danmark. Efter hans udnævnelse i 1935 til professor ved Polyteknisk Lærestalt blev landmåling et hovedfag dér. Fra 1941 til 1944 var Schneider prorektor. I 1943 blev han valgt til sognerådsformand i Søllerød og blev i 1952 kommunens første borgmester.

- 12 Jf. Niels Peter Stilling: Befolkningsudviklingen i Ernst Goldschmidt et al: Vejen til Rudersdal, 206, s. 62-63.
- 13 Axel Marius Riis (1881-1948) Cand.polyt. (B) 1904 med karakteren 7,82. Fra 1904 assisterende ingeniør ved Kbh.s Vej- og Kloakanlæg. 1907-31 Kommuneingeniør og bygningsinspektør i Søllerød Kommune. 1934-40 formand for Dansk Ingeniørforenings Arbejdsgruppe for Vejbygning og Byplanlægning. 1914-40 medlem af sundhedskommissionen i Søllerød Kommune. Medlem af ATV - Akademiet for de Tekniske Videnskaber og Redaktør af tidsskriftet Stads- og Havneingeniøren. Medlem af kommunalbestyrelsen i Søllerød for Den Uafhængige Kommunalforening 1943-1946. I 1946 kom det til uoverensstemmelser mellem ham og sognerådsformand Schneider, og det endte med Riis' afgang fra kommunalbestyrelsen. I juni 1948 skulle han på en foredragsrejse til Aalborg, men ruteskibet, S/S Kjøbenhavn, løb natten mellem den 10. og 11. juni 1948 ind i en mine fra krigens tid ud for Hals Barre ved indsejlingen til Limfjorden. Ved det efterfølgende forlis mistede 48 mennesker livet, blandt dem Riis. Hans lig drev i land på den svenske kyst.
- 14 Jf. Gunnar Sandfeld: Det kommunale Styre i Søllerød 1841-1978, bd. 2, 1977, s. 241ff.
- 15 Dansk Civilingeniørstat, 1942, oplyser, at Riis gik af 1. april 1931, og at Bache tiltrådte stillingen som Kommuneingeniør og Bygningsinspektør i Søllerød Kommune 1. april 1935. Dato-sammenfaldet er ganske bemærkelsesværdigt. Gunnar Sandfeld skriver i biografien over Axel Riis i Det kommunale Styre..., 1977, s. 242, at Riis pludselig blev "afskediget og afløst af kommuneingeniør H.C. Bache".
- 16 Efter en udstykning i 1969 nu Gl. Dronninggaards Allé nr. 5, Matr.nr. 1 rg af Dronninggård.
- 17 Om omlægningen af Dronninggårds Allé i 1932, se Caspar Christiansen og Martin Dahl: Vejnavne. Fra Aggershølle Allé til Øverødvej. Rudersdal Museer 2011, s. 31.
- 18 Købmandsstændens Oplysningsbureau. Nr. I 24146. Dato 02.07.1938. Fol. 482 GJ/HF. Erklæring udstedt til Firma J.C. Hempel.
- 19 "Lydforhold i boliger", Rasmussen og Rindel, Laboratoriet for akustik, DTU - Danmarks tekniske Universitet, 1994, s. 9.
- 20 Frederik Clausen (1889-1962). Født i Bellinge ved Odense. Uddannet ved landvæsnet. 1912-23 forpagter af Havarthigaard, matr. 6a af Øverød. Fra 1923 ejer af samme gård. Fra 1921 medlem af bestyrelsen for Københavns Amts Landboforening. Fra 1921 medlem af sognerådet i Søllerød Kommune. Fra 1925-43 sognerådsformand, kun afbrudt af en kort periode i 1940-41.
- 21 Jf. Gunnar Sandfeld: Det kommunale Styre i Søllerød 1841-1978, bd. 2, 1977, s. 60-68.
- 22 Se f.eks. hans meget udførlige "Foreløbige Bemærkninger til Udkast til fælles Vejvedtægt for Københavns Oplandskommuner" i tidsskriftet "Stads- og Havneingeniøren", 1933, s. 75-78.
- 23 Jørgen Christian Hempel. (1894-1986). Fabrikant. 1914 ansat i A/S Skibsfarvefabrikken Selandia i København. Påbegyndte 1915 sin egen agenturforretning, begyndelsen til Det Hempelske Handelshus. 1917 startede han sin egen

- fabrik for skibsbundfarver, Hempel's Marine Paints. Oprettede efterhånden 25 fabrikker og flere hundrede lagre over hele verden. 1948 overdrog han virksomheden til J.C. Hempels legatfond, for hvilket han blev formand. I 1928 købte han af Edvard Brandes Vatelunden med et tilliggende på ca. 8 ha ved Nærum, hvor der siden blev gennemført omfattende naturfredninger. Kilde: Dansk Biografisk Leksikon, 3. udgave, 1979-84.
- 24 Der opstod i slutningen af 1930'erne en ny, borgerlig opposition i Søllerød kommune. Den rettede en kraftig kritik mod den af sognerådet hidtil førte økonomiske politik, ikke mindst i forbindelse med planerne for det nye rådhus i Holte, og ønskede derfor sognerådsformandens afgang. Den 08.01.1940 etablerede den nye opposition sig med navnet Den uafhængige Kommunalforening med lrs. Detleff Jürgensen, Carlsminde, Søllerød, som formand.
  - 25 Jf. Ole Sørensen: Søllerød Rådhus. Søllerødbogen 2001, s. 97 ff
  - 26 Af udbudsbetingelserne for det nye Århus Rådhus fremgik, at rådhuset skulle "udformes som en udpræget Administrationsbygning, en Arbejdsbygning uden noget tilstræbt pompøst og uden en forløren "Rådhusstil". Samme nøgterne tilgang benyttede Jacobsen og Lassen ved deres projekt i Holte. På grund af forskellen i størrelsen af de to bygninger er der selvfølgelig forskelle i udtrykket. I deres monumentale værk, "Arne Jacobsen", Arkitektens Forlag 1998, beskriver professor Carsten Thau og arkitekt, lektor Kjeld Vindum side 286 en væsentlig forskel på de to rådhus: "Sammen med den enkle volumetriske opbygning, og ikke mindst fraværet af et tårn, bevirker dette, at Søllerød Rådhus fremstår langt mere tæt og stram, mere helstøbt end storebror i Århus. Til dette bidrager naturligvis også den helt anderledes beliggenhed på et plateau med skoven som baggrund".
  - 27 Ole Sørensen, 2001, s. 125.
  - 28 Carsten Thau og Kjeld Vindum: Arne Jacobsen, 1998, s. 292.
  - 29 Se Ole Sørensen, 2001, s. 122 ff.
  - 30 Ole Sørensen, 2001, s. 124.
  - 31 "Tiden fra midt i 1930'erne og frem til 1970 omhandler en af de mest spændende perioder i dansk byplanlægnings historie idet ny, moderne lovgivning ser dagens lys. En lovgivning som var fremsynet, men alligevel ikke fremsynet nok, og som derfor løbende måtte udvides og revideres, ... Loven om byplanlægning fra 1938 var den byplanlov, der fungerede i den voldsomste økonomiske og materielle vækstperiode, som Danmark nogensinde har oplevet". Citeret fra Jørgen Møller: "Udviklingen i de danske planlægnings- og reguleringssystemer for byggeri, byudvikling og naturbeskyttelse", Aalborg Universitetscenter. 2002.
  - 32 Jens Johansen: Bebyggelsesudviklingen i Vejen til Rudersdal, 2006, s. 118-19.
  - 33 Citat fra Martin Dahl: Årsberetning 2012 for Historisk Arkiv. Søllerødbogen 2013.
  - 34 Jf. "Københavnsegnens Grønne Områder", 1936. Den betydning, som planen "Københavnsegnens grønne Områder" fik på hele friluftslivet kan ikke undervurderes og er beskrevet af Hans-Ole Ketting i en artikel i Søllerødbogen 2016.
  - 35 Steen Eiler Rasmussen (1898-1990) var jævnaldrende med Bache. Lektor i byplanlægning ved Akademiet fra 1924 og professor i bygningskunst 1938-68.

- 36 Dansk Byplanlaboratorium er en uafhængig institution, stiftet i 1921 for at højne interessen for og forskningen inden for byplanlægning og fysisk planlægning. Byplanlaboratoriet lever i bedste velgående og udbyder kurser og konferencer, særligt rettet mod kommunalt ansatte planlæggere.
- 37 Det kunne være spændende, hvis man kunne finde de konkrete forslag, der kom ud af Fællesudvalgets henvendelse til Steen Eiler Rasmussen.
- 38 Steen Eiler Rasmussen: Side 186-191 i "Byer og Bygninger". Forlaget Fremad 1949.
- 39 Jf. Jens Johansen: Fra seks landsbyer til syv bydele. Bebyggelsens udvikling i Søllerød Kommune. 1988, s. 75ff
- 40 Gunnar Sandfeld, Det Kommunale Styre... bd. 2, 1977, s. 28.
- 41 Frederik Vilhelm Kiørboe (1878-1952). Bygningstegner, dimittent fra Teknisk Skole i København. 1899 optaget på Kunstakademiet. Tegner hos bl.a. Martin Nyrop og P.V. Jensen-Klint. Assistent ved tegneundervisningen på Landbohøjskolen og lektor i husbygning. Formand for Bygningskommissionen i Søllerød Kommune. Medlem af Fredningsnævnet for Københavns Amtsråds-kreds. Ridder af Dannebrog. Hans værker omfatter især kirkebyggeri.
- 42 Det er ikke oplyst, om Kiørboe fik udarbejdet en ny byplan, og om den i givet fald blev indsendt til ministeriet.
- 43 Søllerød Tidende 20.1. 1944 i rubrikken "Ordet Frit".
- 44 Søllerød Tidende 4.4. 1944.
- 45 Chr. Blixenkrone-Møller (1895-), populært kaldet "Blix". 1921 cand.polyt (B). 1921-47 i Stadsingeniørens Direktorat, København, Byplanafdelingen. 1947-65 statsministeriets konsulent i naturfredningssager (senere Ministeriet for kulturelle anliggender). Medlem af en række offentlige og private udvalg vedr. naturfredning og byplanlægning. 1954 Ridder af Dannebrog.
- 46 Se Gunnar Sandfeld: Det kommunale Styre..., bd. 2, 1977, s. 110-11.
- 47 Søllerød Tidende 7. 12. 1944.
- 48 Søllerød Tidende 14.12.1944. Under "Noter" i samme avis læses:"Ved sin Af-gang blev der blandt Medlemmer af Personalet i Teknisk Forvaltning indsamlet et Par hundrede Kroner til en Erindringsgave til Kommuneingeniør Bache (en Gulvvase)".
- 49 Jf. Jens Johansen: Fra seks landsbyer til syv bydele. Bebyggelsens udvikling i Søllerød Kommune, Udgivet af Historisk-Topografisk Selskab for Søllerød Kommune i samarbejde med Byhistorisk Arkiv for Søllerød Kommune, 1988, s. 75.
- 50 Jf. Niels Peter Stilling: Trørød fra landsby til villaby. Trørød Grundejerforening/Rudersdal Museer, 2007, s. 90-93.
- 51 Kommuneplaner for Rudersdal Kommune 2009 og 2013. Valgavisen (Det konservative Folkeparti) 2013.
- 52 Holte Folkeblad, juni 1948.
- 53 Lilian Bache, f. Feddersen 23.1.1918 i Hørsholm, datter af kammerjunker, obertøjntant Josias Otto Feddersen og Elisabeth Louise Nyholm. Cand.jur. 1945 med 1. karakter. 31.3.1945 hun blev gift med Erik Bache i Taarbæk. Peter Øvig Knudsen skriver i sin bog, "Efter drabet", 2001, om Feddersens

- indsats i modstandsbevægelsens stikkerlikvideringer. Til trods for, at Feddersen var stærkt eftersøgt af besættelsesmagten, kom han til stede ved vielsen i Taarbæk Kirke og førte i fuld uniform sin sin datter op ad kirkegulvet. Derefter gik han igen under jorden i Midtjylland.
- 54 Poul Erik Bache fortæller (14.7.2015), at Lilian var den kvikke part i ægteskabet, og at det bl.a. var hende, der skaffede Erik hans jobs. Dette ærgrede H.C. Bache så meget, at han købte en sagførerpraksis til sønnen. Lilian blev så ansat der som medhjælp. Ægteskabet holdt ikke.
  - 55 Erik Bache: "Jura for ingeniører". Hæfte 1: "Ejendomsret og ekspropriation og lovgivningsoversigt". Hæfte 2: "Arbejds miljølovgivningen". Hæfte 3: "Miljøbeskyttelseslovgivning". Hæfte 4: "Entrepriser og leverancer". 3. udgave. Ingeniørhøjskolen i Horsens 1983.
  - 56 Villa Brinken blev opført i 1881 af medicinalvarefabrikant Otto Benzon. Arkitekt var Andreas Clemmensen. Som led i åbningen af Øresundskysten mellem Tårnbæk og Skodsborg i henhold til Staunings og Dansk Naturfredningsforenings formand Erick Struckmanns Springforbiplan blev Villa Brinken revet ned i 1980. jf. Bo Bramsen (red.): Strandvejen før og nu. Politikens Forlag 1995, bd. 1, s. 291.
  - 57 Flemming af Rosenborg var 1961-84 direktør i sin svigerfars firma, A/S Carl Nielsen - Grus, Sten og Singels. Han var medlem af bestyrelserne for bl.a. Det Danske Luftfartsselskab – DDL, A/S Dansk Shell, og A/S Svendborg Skibsværft.
  - 58 Baseret på samtale med H.C. Baches barnebarn Poul Erik Bache 14.7. 2015.
  - 59 Se Caspar Christiansen: "Naturfredning og byplanlægning. Bevaring og udvikling" i Hovedstadsmetropolen efter 1945. HOKA i samarbejde med Historisk Arkiv, Rudersdal Museer, 2011, s. 150.
  - 60 Ca. 3.5. mio kr i dag. Beløbet er vurderet ved benyttelse af de tidligere udarbejdede forbrugerprisindeks. Med år 1900 indeks 100 var indekset i 1950 ca. 400.
  - 61 Testamentet var dog ikke blevet bekræftet af en notar og havde derfor ikke retsgyldighed.
  - 62 Information 22. 7. 1998.
  - 63 Niels Peter Stilling og Jens Johansen: Interview med Erik Øigaard den 9.2. 1989.
  - 64 Jf. Jørgen Schunck: Erik Øigaard. Fredningsborgmesteren i "Den grønne Kommune". Søllerødbogen 2003, s. 66
  - 65 TAK: Tak til de mange, der beredvilligt har hjulpet med oplysninger til denne artikel. Her skal blot nævnes: H.C. Baches sønnesønner Niels Ulrik Bache og Poul Erik Bache. Frederik Clausens yngste datter Birthe Mortensen, Birkerød. Historisk Arkiv i Rudersdal Kommune. Byhistorisk Arkiv i Horsens. Danmarks Jernbanemuseum i Odense. Søllerødbogens projektgruppe for mange gode kommentarer. Herunder ikke mindst tak for værdifuldt materiale fra Niels Brühl, tidligere formand for Nærum Grundejerforening, fra Einar Hoff, tidligere formand for Holte Grundejerforening, og fra Kaj Sørensen, tidligere byplanchef i Søllerød Kommune / Rudersdal Kommune.

Friluftsliv langs Mølleåen 1946

Socialdemokratisk friluftspolitik nord for hovedstaden

af Hans-Ole Ketting

Denne artikels baggrund er forfatterens interesse for Lyngby-Nærum Jernbane. Et foto fra 1946, som forestiller Ravnholm trinbræt som endestation for særtog til en omfattende udstilling om friluftslivet langs Mølleåen, vakte forfatterens interesse. Men hverken lokalarkivet i Rudersdal eller Lyngby-Tårnbæk Kommunes arkiv kendte noget til udstillingen, og en forespørgsel hos Friluftsrådet gav heller ikke noget resultat. Dermed ansporedes lysten til et større detektivarbejde med henblik på at undersøge udstillingens baggrund, formål og omfang, og her kommer så resultatet af forfatterens undersøgelser. I tre hovedafsnit gennemgås henholdsvis den friluftspolitiske baggrund for udstillingen, avisreportager fra selve udstillingen og endelig et tredje afsnit, der går mere i dybden med enkelte lokaliteter og aktiviteter, som indgik i udstillingen. I alle de direkte afskrevne avis- og tidskriftartikler er der anvendt den originale skrivemåde fra før sprogreformen i 1948.

Forfatteren (f. 1945) er uddannet Elektroingeniør i 1970 og har hele sit liv boet i Søllerød, nu Rudersdal Kommune. Han har bl.a. arbejdet hos Brüel & Kjer A/S 1962-66 og 1970-85 og har i en årrække været medlem af Søllerød Museums Arkæologiske Gruppe. Denne gruppe har en del artikler i Søllerød Bogen på sin samvittighed. Til Søllerødbogen 2015 skrev forfatteren endvidere artiklen med titlen "Holte Landpost og breve fra Søllerød Skole. Jernbane- og kønsdrift omkring 1870".

NATURFREDNING, STAUNING OG ERICK STRUCKMANN

Naturfredning har normalt to formål, nemlig dels at give den brede befolkning adgang til unikke områder og landskaber, hvor de kan dyrke deres friluftsliv, dels at beskytte sårbar natur mod erhvervsmæssig udnyttelse, nedslidning og udryddelse. Den første egentlige naturfredningslov blev vedtaget i 1917, og den har siden været brugt som et vigtigt værktøj i naturbeskyttelsen i Danmark.¹ Loven indførte begrebet "Fredningskendelser" dvs. deklARATIONER, der afsiges af lokale fredningsnævn, og som tvangsmæssigt kan pålægges faste ejendomme mod en

*Naturfrednings-
loven 1917*

Dansk Naturfredningsforenings 25 års jubilæumsfest i Erick Struckmanns have i 1936 med Stauning og frue i midten og Erick Struckmann stående lige bagved. (Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv= ABA)

erstatning til ejerne. Der kom også visse bestemmelser om almenhedens adgang til kysterne.

I 1925 mødes Erick Struckmann, formanden for Danmarks Naturfredningsforening og statsminister Thorvald Stauning til et selskabeligt samvær. De blev hurtigt gode venner, og det fik stor betydning for naturfredningen i mange år fremover.² Naturfredningsloven lå tidligere under Justitsministeriet, men blev i 1935 overflyttet til Statsministeriet. Grunden var nok at Thorvald Stauning var blevet Statsminister i 1929 for anden gang, og fredningsarbejdet havde hans helt store personlige interesse.

DANMARKS NATURFREDNINGSFORENING (DN)

Foreningen blev stiftet den 21. april 1911 i København med navnet "Foreningen for Naturfredning, Afdeling for Sjælland, Møen, Lolland-Falster og Bornholm". Dens formål var at virke for bevarelsen af smukke og ejendommelige dele af Danmark.³ Dens første formand var godsejer, kammerherre Alfred Hage⁴. I bestyrelsen sad endvidere kunstmaleren Erick Struckmann som senere i 1921 blev foreningens mangeårige formand.⁵ Lokalt har Struckmann sat sig spor, idet man i 1973 omdøbte

Kulturminister
Niels Matthiasen
taler ved indvielsen
af Struckmannpar-
ken i Skodsborg,
den 23. august
1973. (ABA)

*Erick Struck-
mann*

“Birkeborg-Parken” på østsiden af Skodsborg Strandvej til “Struckmann-Parken”, og her anbragte en stor natursten med Struckmanns navn indhugget.⁶ Det var en passende måde at mindes en mand, der gjorde en stor og uegennyttig indsats for dansk naturfredning. Især fredningerne langs Øresundskysten lå ham meget på sinde, selv om specielt Skodsborg blev udbygget med etagehuse til Struckmanns store fortrydelse.⁷

Kun et år efter stiftelsen udarbejdede DN i 1912 et forslag til en naturfredningslov med to centrale hovedpunkter: Offentligheden skulle sikres adgang til naturen, og der skulle være mulighed for, at staten kunne ekspropriere natur mod fuld erstatning. Naturfredningsforslaget var kontroversielt, fordi det lagde op til et indgreb i ejendomsretten til fordel for naturen. Dette punkt samt 1. Verdenskrigs udbrud betød, at forslaget først kom til afstemning i Rigsdagen i 1917, efter den radikalt ledede regering under C. Th. Zahle i lyset af krigen havde optaget “kontrolminstre”.⁸ I begyndelsen havde foreningen kun nogle få hundrede medlemmer, men i 1925 hvor foreningen skiftede navn til “Danmarks Naturfredningsforening” var man kommet op på hele 13-14.000 medlemmer fordelt over hele landet.

Lejrudvalget

I 1931 nedsatte DN et lejrudvalg, hvis formål var at lære de unge at færdes i de åbne landskaber, uden at naturværdierne blev ødelagt.

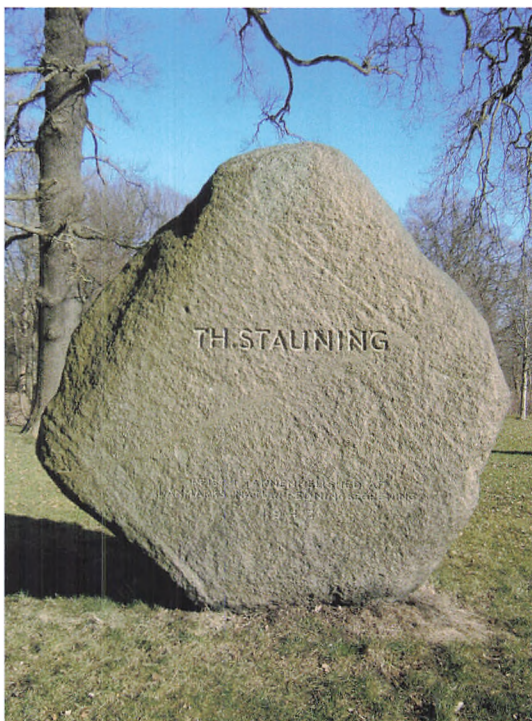
Mindesten over Th. Stauning på Staunings Plæne i Klampenborg, rejst af Danmarks Naturfredningsforening i 1943 efter Staunings død samme år. (Foto: Forfatteren)

Udvalget udarbejdede et slags kørekort til naturen kaldet et lejr-pas, der skulle sikre, at ungdommen benyttede naturen med respekt og omtanke. Det arbejdede tæt sammen med repræsentanter fra de største danske ungdomsorganisationer og også deres medlemmer blev pålagt at overholde "naturens ordensregler". Lejrudvalget var en forløber for Friluftsrådet, som blev stiftet i 1942/43.

Klampenborg-parken 1935

I 1935 stod DN bagved skabelsen af den såkaldte Klampenborg-park, som bragte sammenhæng og forbindelse mellem Dyrehaven og Bellevue Strandpark. Den blev indviet ved en folkefest, hvor både Stauning og Struckmann holdt taler, før festen kulminerede med en illumineret regatta på Øresund ud for Bellevue.

1937 bliver et skelsættende år i DN's historie. Dette år udfærdigedes en ny revideret naturfredningslov, der bl.a. indebærer, at foreningen fik ret til at rejse fredningssager landet over, en unik rettighed, som foreningen benyttet sig flittigt af, og DN har da også været primus motor i hovedparten af de fredninger, som er blevet rejst siden.⁹ Den reviderede naturfredningslov af 1937 er ligeledes grundstenen i den senere Friluftsudstilling ved Mølleåen i sommeren 1946.

Statsminister Thorvald Stauning (med piben), Erick Struckmann, formand i DN (med den lyse hat) og statsskovrider Henning Martensen-Larsen (med kasketten) på inspektion langs Strandvejen, 1938?. Seancen foregik nok i forbindelse realiseringen af Springforbiplanen. (ABA)

Den "gule" cottage på Staunings plæne omkring 1938.

Cottagen er tegnet af den kendte arkitekt Thorvald Bingesbøll som portbygning til Klampenborg Badehotel. Cottagen blev fredet i 1978 og senere indrettet til restaurant. Billedet er taget samtidigt med Stauning og Struckmanns besøg på Strandvejen, omkring 1938. (ABA)

DANNELSEN AF FRILUFTSRÅDET

I begyndelsen af 1940'erne, hvor fritidsfornøjelserne var begrænsede som følge af besættelsen, voksede interessen for at bruge naturen, og derfor nedsatte Statsminister Thorvald Stauning "Statsministeriets udvalg vedrørende befolkningens friluftsliv". Hensigten var at forene alle kræfter i bestående foreninger og organisationer, som havde kontakt med friluftsliv, og at bestræbe sig for at udnytte dansk klima og natur på en sund, national måde.¹⁰ Dette udvalg førte til stiftelsen af Friluftsrådet i 1942, der blev dannet med afsæt i Danmarks Naturfredningsforening. I Socialdemokraten den 28. november 1942 læses:

*Social-
demokraten*
28.11.1942

Friluftsrådet er Oprettet

Raadets Opgave er at varetage det sunde Friluftslivs Interesser
Paa et møde i Gaar oprettedes den planlagte Sammenslutning, Friluftsrådet, Fellesrepræsentation for Friluftslivets Organisationer i Danmark. Paa Indbydernes Vegne gjorde Oberst Sander, Dansk Idrætsforbund, rede for Friluftsrådet's Formaal, der er at støtte og opmundre sundt Friluftsliv under velordnede Former, naar dette udøves paa sportslig, opdragende eller sundhedsmæssigt Grundlag, paa moralsk uangribelig Vis og under tilbørlig Hensyntagen til Naturværdierne og anden Mands Ejendom. Det er endvidere Friluftsrådet's Opgave at repræsentere Friluftslivets Interesser overfor Offentligheden og de offentlige Myndigheder, samt hvor det ellers maatte været paakrævet, særligt hvad angaar Fremskaffelse og Indretning

af dertil egnede Omraader til Brug for de forskellige Former for Friluftsliv.

En række Landsorganisationer og Enkeltpersoner gav Raadets Oprettelse Tilslutning. Et foreløbigt Lovudkast Godkendtes, og der blev paa Mødet nedsat et Udvalg bestaaende af Landsretssagfører Vagn Jensen, Turistchef Lichtenberg, Forfatteren Michala Weis-Bengtson, Dansk Cyklistforbund, Sekretær Ernst Drostbøde, Herbergsringen, Kommunelærer J. Stig Hansen, Dansk Vandrelaug, Bogholder Gunnar Ipsen, KFUM-Spejderne i Danmark, Ingeniør N. Jagd, Dansk Svømme- og Livredningsforbund, Oberst H Sander, Dansk Idrætsforbund, og Assurandør Svend Soelberg, Lejrklubben for Danmark. Dette Udvalg skal redigere det endelige Lovudkast og stille Forslag til Friluftsrådet's Bestyrelse, der skal vælges paa et Møde, som afholdes i Løbet af Februar 1943.

Friluftsrådet
1943

På hvad man må betegne som en stiftende generalforsamling i 1943 blev Friluftsrådet oprettet i februar 1943, og bogholder Gunnar Ipsen blev valgt som rådets første formand, en position han bestred til 1946. Friluftsrådets medlemmer var først og fremmest ungdoms- og idrætsorganisationer. I 1946 var medlemmerne af Friluftsrådet følgende¹:

UNGDOMSORGANISATIONER:

FDF Spejderlejrunderholdning i Dybendal, Nærumdrenge Niels Brühl (10 år) underholdes med "himmelspjæt" (Privatfoto)

Dansk Afholds Ungdoms Fællesråd, Det danske Spejderkorps, Det danske Pigespejderkorps, Dansk Ungdomssamvirke, Frivilligt Drenges Forbund, K.F.U.M. i Danmark, K.F.U.K. i Danmark, K.F.U.M. Spejderne i Danmark, K.F.U.K. Spejderne i Danmark, Konservativ Ungdom,

De Unge Idræt's Landsforbund, Radikal Ungdoms Landsforbund, Venstres Ungdoms Landsorganisation og Danmarks Kommunistiske Ungdom.

IDRÆTSORGANISATIONER:

Dansk Arbejder-Idrætsforbund, Dansk Forening for Rosport, Dansk Kajakforbund, Dansk Ski- og Orienteringsforbund, De Danske Skytte-Gymnastik-og Idrætsforeninger, Dansk Terrænsportsforbund og Dansk Svømme- og Livredningsforbund.

VANDRE- OG LEJRORGANISATIONER:

Dansk Vandrelaug, Danske Studenterlejre, Herbergsringen og Lejrklubben for Danmark.

ANDRE ORGANISATIONER:

Dansk Cyklistforbund, Dansk Forening for Folkebade, Danmarks Lærerforening, Danmarks Naturfredningsforening, Dansk Folke-Ferie, Turistforeningen for Danmark, Danmarks Sportsfiskerforbund. Hertil kommer en række personlige medlemmer.

Friluftsrådet var således siden sin fødsel en paraplyorganisation for de foreninger, der på den ene eller anden måde havde med friluftslivet at gøre. DN og Friluftsrådet arbejdede sammen om flere naturarrangementer, herunder Naturens Dag og udstillingen om friluftslivet langs Mølleåen i 1946.

OM SELVE UDSTILLINGEN "FRILUFTSLIV LANGS MØLLEÅEN 30.05-02.06.1946" OG REAKTIONERNE HERPÅ.

En af ildsjælene omkring udstillingen var erhvervsmanden Axel Dessau¹². På et møde i friluftsrådet den 23. januar 1946 fremlagdes en detaljeret plan for en friluftsudstilling, som Dessau havde udarbejdet. I planen foreslås en friluftsudstilling omkring Mølleåen hvis formål er:

Udstillingens formål

- 1. At være et virksomt propagandamiddel for organisationerne.*
- 2. At klarlægge friluftslivets mangfoldighed for offentligheden.*
- 3. At henlede myndighedernes opmærksomhed på nødvendigheden af støtte til friluftslivet.*

Formålet skal opfyldes ved at lave en række stande, som hver skal demonstrere friluftaktiviteternes særpræg og muligheder. Der skal være mulighed for publikumsinddragelse. Allerede den 5. februar godkendes planen og Axel Dessau meddeler samtidig, at de to store københavneraviser Politiken og Berlingske Tidende muligvis vil støtte den kommende udstilling økonomisk. Det foreslås at spørge Social-Demokraten og Nationaltidende om tilsvarende støtte.¹³

Den 28. Maj 1946 to dage før udstillingen åbnede, var der en introduktion til denne i både Berlingske Tidende, Politiken og Nationaltidende. De tre aviser samt arbejderavisen Social-Demokraten stod som hovedsponsorer til udstillingen.

I Nationaltidende den 28. maj 1946 læses:

Danmarks længste Udstilling aabner Kr. Himmelfartsdag

Lidt om Friluftsudstillingens Idé og Maal og noget om det kæmpemæssige Arrangements Detailler

Den store Friluftsudstilling langs Mølleaaen som aabnes Kr. Himmelfartsdag, har to Formaal, udtaler Friluftsråadets Formand Bogholder Gunnar Ipsen. For det første skal den vise Publikum hvilken Mangfoldighed Friluftslivet byder paa, og for det andet tilsigter den at benlede offentlige Myndigheders Opmærksomhed paa hele Friluftssagen, der fra Statens og Kommunens Side er sat paa en megen beskednen Plads. Man ofrer, erklærer Gunnar Ipsen mange Penge til Bekæmpelse af Sygdomme, men kun faa til det forebyggende Arbejde, som Friluftsarbejdet jo i Virkeligheden er.

35 Hektarer til Lejrpladser efterlyses
Omkring København er Mulighederne for Dyrkelsen af Friluftsliv saaledes rent ud fortvovlende, bl.a. mangler der inden for en Radius af 25 Kilometer et halvt Hundrede Lejrpladser hver paa 4-6000 Kvadratmeter eller i alt rundt regnet 35 Hektarer. Men gennem Udstillingen haaber vi at faa Midler til en gennemgribende Undersøgelse af hele Forholdet som Underbyggelse for vore Ønsker over for Myndighederne. Der er næppe Tvivl om, at det kæmpemæssige Arrangement i det skønne Terræn mellem Springforbi og Lundtofte Flyveplads vil kunne svare til de Forventninger man nærer. Udstillingens Generalsekretær Axel Desau fortæller bl.a.:

Nationaltidende
28.5.1946

Enbver kan forsøge sig som Friluftsydyrker
Udstillingen strækker sig fra Springforbi langs Mølleaaen over Raadvad, Stampen, Dybendal, Ravnebakken, Nymølle, Ørbølm til Lundtofte. Det er en Strækning paa seks Kilometer, og til Fods kan Turen gøres paa 1-1/2 Time, hvilket let kan klares, og samtidigt faar man Lejlighed til at lære lidt af de grønne Omraader at kende. Allerede ude ved Sundet begynder Arrangementerne. Folk kan komme paa Sejlture og fiske, eller de kan prøve et finsk Badstuebad. Senere paa Ruten kan man forsøge sig som Bueskytte, ligesom der ved Stampen vil være Lejlighed til en Kanotur. Flere Steder kan man deltage i morsomme Konkurrencer, og Børnene kan lege paa rigtige Legepladser. Yderligere vil alle Ungdomskorpene vise Lejrliv, og paa Vandrehjemet "Troldehøj" er der Underholdning hele Dagen. For Bilisterne vil det være særlig interessant at se hvordan man tager paa Ferie i Campingvogn. Og flyveinteresserede kan se baade Svæve- og Modelflyvning ved Lundtofte.

Friluftslivet for hundrede Aar siden
Særligt fornøjelige Arrangementer vil man møde ved Beaulieu og Raadvad hvor Damer, Herrer og Børn skal demonstrere Friluftsliv, som det levedes for hundrede Aar siden.

Som en fællesnævner for hele Udstillingen har man i øvrigt arrangeret Friluftslivets Parade, et Optog med Representanter for alle de deltagende Organisationer med deres Udstyr.

Adgangen til Udstillingen er gratis Men der sælges for en Krone en fornøjelig Plan over hele Terrænet, som tillige indeholder en skitse over 8 forskellige Ture ad de nye grønne Stier.

Nærumbanen som Ekspres og talrige Ekstratog
Mange vil cykle eller køre i Bil til Udstillingen, men Fodgengerne behøver ikke at være ængstelige for Transporten. Nærumbanen bliver i Udstillingsdagene en virkelig Ekspres, og paa Kystbanen indsættes Ekstratog fra Klampenborg hvert 20. Minut i den travle Tid.

Statsminister Knud Kristensen aabner Udstillingen Kl. 10 og om Efterm. Kl. 14 kører Kongen som meddelt gennem Terrænet. Ruten gaar fra Sorgenfri over Lyngby, ad Lundtoftevej og videre gennem Terrænet til Beaulieu.

Udstillingen lukker ikke før Kl. 20. Fredag og Lørdag er der aabent mellem 15 og 20, og paa den sidste Dag, Søndag, fra formiddagen til Kl. 20.

På førstedagen af udstillingen var der lidt ændringer i forhold til foromtalen bl.a. åbnede Per Federspiel¹⁴ udstillingen i stedet for Knud Kristensen og her bringes så referatet, som det så ud i Social-Demokraten fredag den 31. maj 1946:

Social-
demokraten
31.5.1946

Friluftsliv fastslaar Ungdommens Erobring Af den danske Natur

Den afvekslende Udstilling blev i Starten en festlig Succes

Smukke Ord om Stauning, der mere end nogen anden har fremmet Befolkningens frie Liv i Naturen

Da Formanden for NaturfredningsForeningen, den evigt sprudlende Erick Struckmann, i Gaar havde gennemgaaet den festlige Udstilling "Friluftsliv", der strækker sig fra Ørholm langs Mølleaaen til Strandmøllebugten, sprang han ved Madkurvsfrokosten paa Raadvad Hotel op og sagde nogle inspirerende Ord om den Udvikling, Udstillingen afspejler:

- Naar jeg lallende Olding (skarpe Protester) har set denne Udstilling, saa er jeg klar over, at vi i vor Generation, der har kæmpet for Ungdommens Ret til Naturen, ikke har levet helt forgæves. Dette er jo storslaaet, og det er pragtfuldt at se, hvordan en frisk og frejdig Ungdom udnytter de Goder, der er skænket den. Man skal maaske være saa gammel som jeg for rigtigt at vurdere Udviklingen. Man Stillede sig i min Ungdom afvisende, ja ganske

uforstaaende overfor Ungdommens Krav om Adgang til den danske Natur. I Dag er Minister for særlige Anliggender, Per Federspiel, Københavns Overborgmester H.P. Sørensen, Formanden for Udvalget om De grønne Omraader, Højesteretsdommer Leth, som Repræsentanter for Myndighederne med til at indvie denne Ungdommens Udstilling. Der ligger heri noget symbolsk, og jeg vil haabe, at der vil blive gjort endnu mere, og at det Forslag, Friluftsrådet har udkastet, maa blive ophøjet til Lov. Hvad der her gøres for den Ungdom, der er Danmarks Fremtid kan simpelt hen ikke overvurderes. Vi bør i Dag takke en Mand, der mere end nogen anden har arbejdet for, at vi er naaet saa vidt, afdøde Statsminister Stauning. Det er først og fremmest hans Værk, at Danmarks Strande og Skove er lukket op for Befolkningen. Hans Minde skal hedges i Dag hvor vi i det pragtfulde Vejr kan glæde os over den dejlige Udstilling i de skønne Omgivelser.

Vi har indledet med dette lille Referat af Erick Struckmanns Tale, fordi han her saa fuldkommen dækker de Tanker og det Indtryk, man faar ved at vandre Friluftsudstillingen igennem.

Den er i sig selv et Udtryk for, at vor tids Ungdom har faaet Midler til at komme i Kontakt med den danske Natur, og at den udnytter disse Muligheder i fulde Drag. Der siges saa ofte af gamle Gnavpottes usympatiske Ting om Ungdommen. Mon det ikke bunder i Misundelse over at den i langt højere Grad end de Ældre har forstaaet at faa noget ud af den Tid, der er Menneskets bedste. Det var berligt at gaa Ud-

stillingen igennem og opleve den sunde og friske Maade, hvorpaa de Unge aktivt nyder Naturen gennem alle grene af Sporten.

Og som en Ramme omkring selve Udstillingen, saa det næsten kunde opfattes som Led i denne: Det sædvanlige Friluftsliv, saadan som det udfolder Sig i Københavns Omegn paa varme Sommerdage med Familier i Græsset med Madkurve og med det udstrakte Badeliv.

De Unges Krav til Regering Og Rigsdag

Selve Festlighederne omkring Aabningshøjtideligheden tog deres Begyndelse ved Beaulieu, der er saa symbolsk for Udstillingen og dens Tanke. Hvor her et par Rigmænd regerede enevældigt, er der nu indrettet Parker, som hele Storbysens Befolkning har adgang til, en Udvikling der vil blive fortsat, efterhaanden som Skovrider Mortensen-Larsen gennem Afgifter fra Dyrehavsbakken skaffer Midler dertil.

Fra Beaulieu er der netop ført en Herlig Strandpromenade til Strandmøllekroen, og det var Meningen at Statsminister Knud Kristensen skulde indvie den og aabne Udstillingen. Men Knud Kristensen sagde i sidste Øjeblik "A will itt", han var blevet syg og sendte i Stedet Per Federspiel. Formanden for Friluftsrådet Gunnar Ipsen bød velkommen, og efter at have udtrykt sin Glæde over, at det var lykkedes at bringe Udstillingen i Stand, kom han - paa en saa lemfældig Maade, som Stedet krævede det-ind paa lidt Kritik af Myndig-

hederne.

Der er gjort meget for Ungdommen, sagde han, men alt er dog ikke endnu som det bør være. Særlig i Storbyerne er det svært for Ungdommen at komme til at dyrke Friluftslivet. Det kan ikke klares ved privat Initiativ alene. Og vi maa i høj Grad haabe, at Loven til Fremme af Befolkningens Friluftsliv maa blive vedtaget af Rigsdag og Regering. Minister Per Federspiel maatte naturligvis som medlem af en Venstre-regering berømme det private initiativ, men han lovede dog med al den Varme, som ikke mindst Vejret inspirerede til, at der fra Regeringens Side nok skulde blive gjort noget. Nu var det heldigvis gaaet op for alle, hvad Friluftslivet betød for Sundheden. Der var ikke nogen Sandhed i, hvad en gammel Dommer havde sagt engang, da man spurgte ham hvordan han havde naaet sin høje Alder: "Jeg har holdt mig rask og rørig ved at leve i daarlig Luft og uden Motion" Med nogle smukke Ord om Arrangementet erklærede Ministeren Udstillingen for aaben.

Forbi Talerstolen defilerede nu en Parade af de deltagende Organisationers Ungdom. Spejderne, D.U.I.erne, Roerne, Kanofolkene, Bueskytterne, Fiskerne og de søde unge Piger fra Kirsten Thomsens Ballet- og Gymnastik-Skole. Bagefter gik man ned til Stranden, hvor Minister Federspiel sprængte Snoren til den nye Havslunde-Promenade, en dejlig Sti lige ud til Øresund.

I samme Øjeblik, som Promenaden blev indviet, passerede i Hundredvis af Roere Stedet. De laa ganske tæt ude. I Sundet er rejst Aarerne til Hilsen.

Der var derefter Lejlighed til at se paa Udstillingen og vi kan paa det stærkeste anbefale alle at benytte de kommende Dage til at gøre det samme.

Der er mange virkeligt gode og festlige Arrangementer, og der er sørget for humorfyldte Indfald ind imellem, blandt andet en Opvisning af tidligere Tidens Friluftslige i gammeltdags Dragter, der i Modsetning til Nutidens synes konstrueret for at udelukke saa meget frisk Luft som muligt og give den mindst mulige Bevægelsesfrihed. Nu Morer vi os over at se Damerne udstafferet i Dragter fra det forrige Aarhundrede, men Struckmann har været forelsket i dem engang, og om et halvt Hundrede Aar morer vi os maaske over nutidens unge Piger. Hvis Udviklingen med hensyn til Stofmængden fortsætter gad jeg vide, hvad de til den Tid skal have paa.

Det er vanskeligt at sige, hvad man helst skal se, enhver Gren af Friluftslivet har noget at byde paa. Livet

paa Søen ser maaske festligst ud. Opvisningerne i Kapsejladens Mysterier var f.Eks. glimrende tilrettelagt. Fikse er ogsaa Sejlkajakkerne, der er indrettet til at sove i. Og langs Mølleaaen møder man de dejlige Kanoer bemandet med indianerrøde Tarzanér. Man glæder sig over de velindrettede Lejrpladser. D.U.I.ernes, Spejldernes, F.D.F.ernes og Bueskytternes. Lystfiskerne viser, hvor svært det er at fange noget, og om det saa er Skiløberne, saa er de der, men har dog spændt Skierne af og dyrker Terrænsport. Endelig er der Svæveflyverne ved Lundtofte, der bolttrer sig Dagen igennem. Der er saaledes nok at se paa for dem, der ikke gaar af Vejen for en Spadsere- eller Cykeltur.

Som bebudet kørte Kongeparret i Gaar Eftermiddags bele Udstillingen igennem i aaben Bil. I Lundtofte gik Svæveflyverne paa Vingerne og nedkastede Dannebrogssflag og overalt langs Kongeparrets Rute havde Ungdom taget Opstilling og raabt Hurra. I Tusindvis af Memmesker var samlet over hele Udstillingsområdet, hvor mange er det vanskeligt at sige, for Terrænet er stort, og der skal noget til at fylde det.

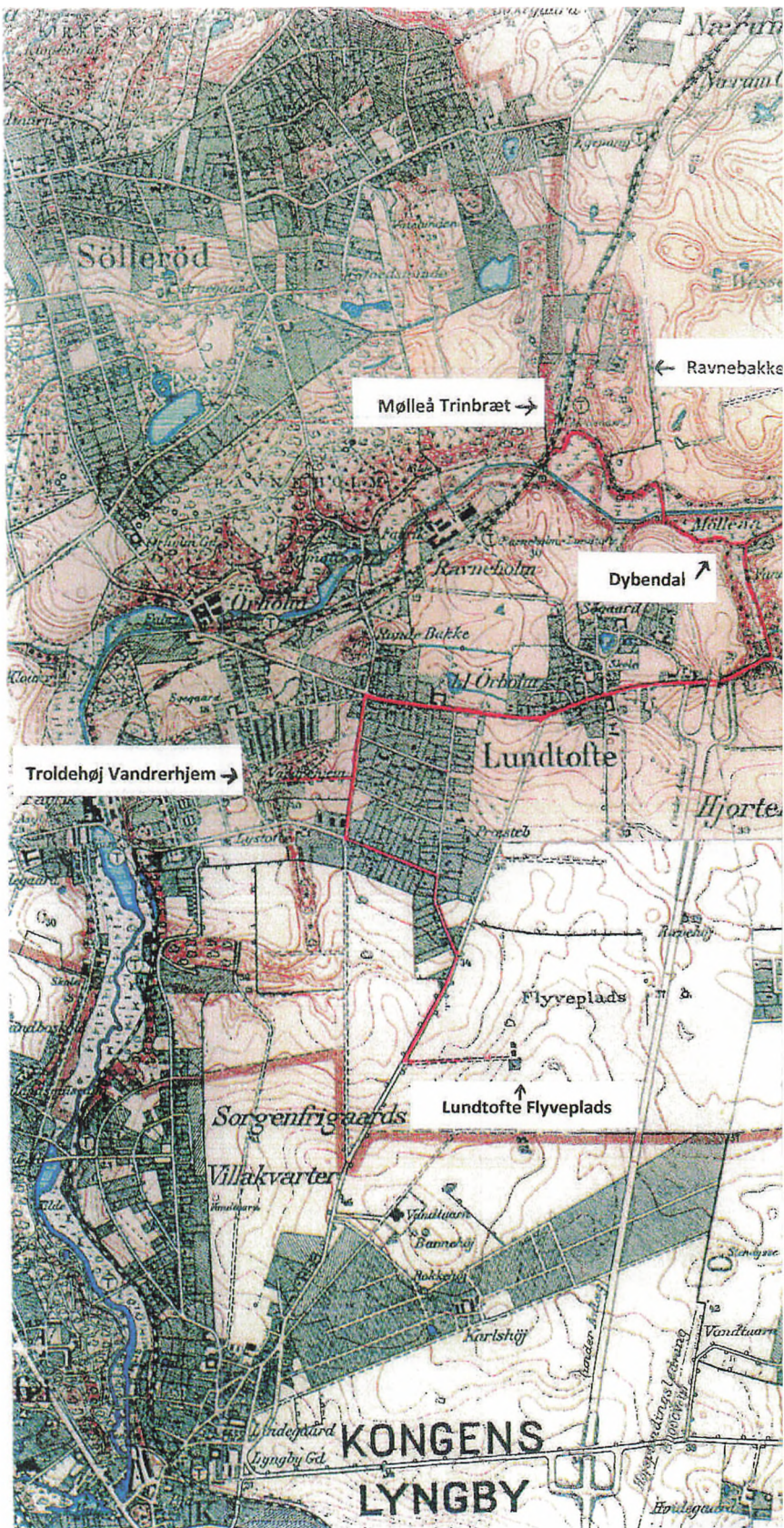
Men saavel Statsbanerne som "Grisen" der kørte ekstra Ture, havde fuldt besat.

Kongen og Dronningen sluttede deres Runde ved Beaulieu, hvor Formanden Hr. Ipsen, udbragte et Leve for dem.

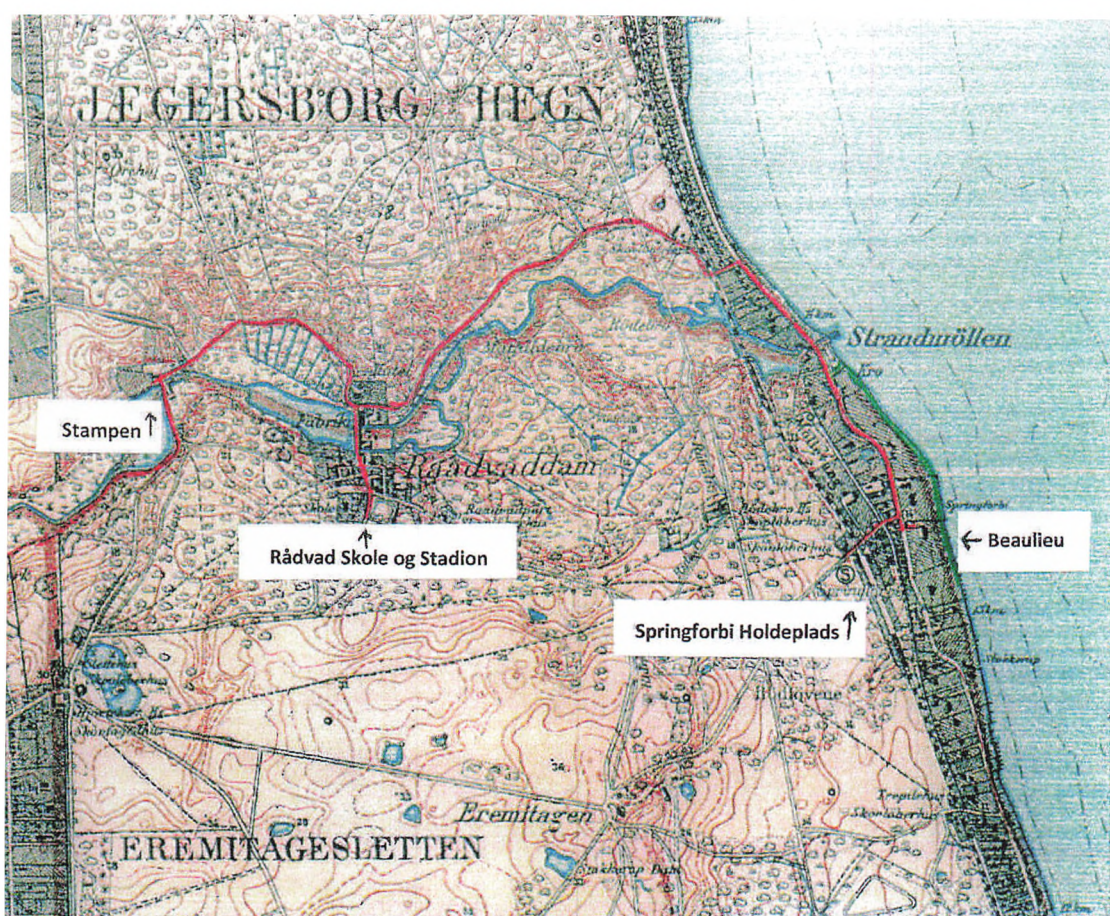
Udstillingen er aaben til og med Søndag.

Broe

Ruten for Fri-
luftsudstillingen
er indtegnet med
rødt på et udsnit
af såkaldt "lave"
målebordsblade
fra omkring 1946.
Den begynder ved
Lundtofte Flyve-
plads i SV og slut-
ter ved Springforbi
Holdeplads i øst.
De enkelte pladser
for aktiviteter er
markeret, og med
grønt er indteg-
net ruten langs
Øresundskysten
fra Havslunde i
syd til Strand-
møllen, hvor en
nyanlagt strand-
promenade blev
indviet samtidig
med Friluftsdstil-
lingen. Dermed
blev der adgang
for offentligheden
til den eftertragtede
Øresundskyst.
På kortet mellem
flyvepladsen og
Dyrehaven ses
forarbejderne til
Hørsholmvejen,
som blev påbe-
gyndt i 1934,
men først åbnet
i 1956. (Kort fra
Geodatastyrelsen
bearbejdet af
forfatteren)

JÆGERSBORG HEGN

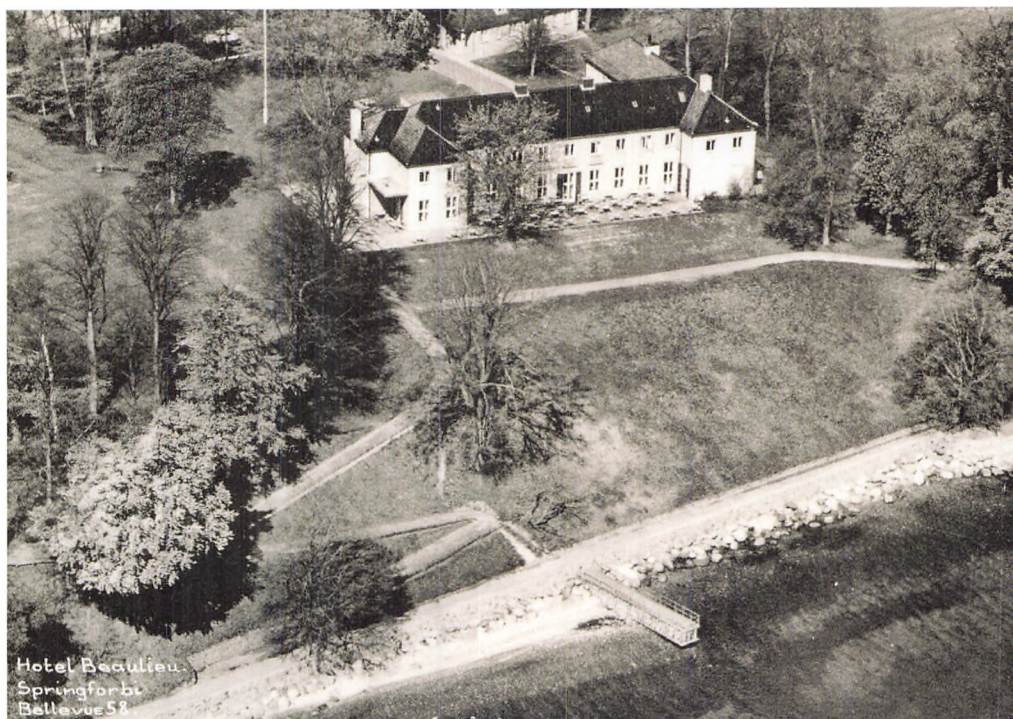
EREMITAGESLETTEN

JÆGERSBORG DYR

Ruten for Friluftsudstillingen

Den nyåbnede strandpromenade fra

Havslunde til Strandmøllen

Beaulieu, det nu nedrevne landsted, Strandvejen 758 i Springforbi. Oprindeligt bygget af enkefru Mønsted i 1930'erne ved arkitekt Axel Maar. Efter bygherrenes død blev huset i slutningen af 1940'erne indrettet til restaurant og pensionat. I 1970 overtog Ældreklubbernes Samvirke lejemålet, men i 1988 var det slut, og huset blev nedrevet i 1989. Postkort fra 1958 optaget af Sylvest-Jensen. (Historisk Arkiv = HA)

Lørdag den 1. juni 1946 præsenterer Nationaltidende udstillingen:

**Lørdagens Begivenheder ved Mølleaaen
Lejrbaal ved samtlige Lejr-Stande paa Friluft-Udstillingen i
Aften**

FRILUFTSUDSTILLINGEN havde i Gaar stort Besøg, og i Dag vil nye Tusinder strømme ud til det smukke Omraade, hvor der igen venter Publikum et stort og underholdende Program. Blandt andet vil der i Aften blive holdt Lejrbaal med Optræden ved samtlige Lejrstande fra Lundtofte til Springforbi. Det vil blive en rigtig dansk Sommeridyl i den, forhaabentlig, lune Aften.

*National-
tidende
1.6.1946*

Vi bringer her en Oversigt over Lørdagens Begivenheder, og i øvrigt vil alle Oplysninger fremgaa af det smukke Program, som selges paa Udstillingen:

- Kl. 15—19, Lundtofte: Søveflyverne i Luften.*
Kl. 16, Stampen: Sjippekonkurrencer i Børnenes Paradis (Stand 28)
Kl. 16, Raadvad: Børnekonkurrencer paa Raadvad Stadion, arr. af Kaptajn Qvist fra Tivoli
Kl. 16—19, Raadvad: Forevisning af Naturfilm paa Raadvad Skole
Kl. 16.30, Dykkernedstigning ved Nymølle (ved Stand 47).
Kl. 17, Beaulieu: Opvisning af Kirsten Thomsens kvindelige Gymnaster.
Kl. 17-20, Demonstrationer paa Golfbanen (Stand 14).
Kl. 18, Ørholm: Laugsaften i Troldehøj Vandrehjem (Stand 48)
Kl. 18, Beaulieu Friluftsliv for 100 Aar siden.
Kl. 18, Raadvad Publikumskonkurrencer paa Raadvad Stadion.
Kl. 18 - 21, Lundtofte: Modelflyverne paa Lundtofte Flyveplads.
Kl. 18.30, Ravnebakken: Cyklistforbundets Tur ud de nye, grønne Stier til Høje Sandbjerg starter fra Stand 44.
Kl. 18.50, Beaulieu: Friluftslivets Parade.
Kl. 19, Beaulieu: Københavns Folkemusikskoles Kor.
Kl. 19, Dybendal: Lejrbaal hos K.F.U.M.-Spejderne (Stand 32).
Kl. 19.15, Raadvad: Friluftsliv for 100 Aar siden.
Kl. 19.45, Raadvad: Friluftslivets Parade.
Kl. 19.45, Beaulieu: Søllerød Folkedansereforening danser med Publikumsdeltagelse.
Kl. 21, Dybendal: Lejrbaal hos D.U.I. (Stand 30)
Kl. 21, Springforbi: Lejrbaal hos Lejrklubben for Danmark (Stand 12).

For søndagens Vedkommende er der foruden det almindelige omfattende Udstillingsprogram to Særarrangementer, nemlig en Fodboldkamp mellem Filmsfolk og Skuespillere. Mange kendte Navne vil her tørne ud paa Raadvad Stadion. Vi skal i Morgen bringe Holdopstillingen. Desuden vil der Søndag Kl. 16 paa Ravnebakken blive afholdt Motorløb med otte Vogne i to Klasser. Det bliver Kapløb paa en 180 Meter lang Bane med stærk Stigning. Der er ingen Tvivl om, at dette Arrangement ogsaa vil trække Tusinder af Tilskuere ud til Mølleaaen.

En artikel i Social-Demokraten Søndag den 2. juni 1946 som viser hvordan påklædningen ved friluftsudstillingens åbning kunne vække debat på trods af, at det hele drejede sig om fritid og friluftsliv.

Social-
demokraten
2.6.1946

Voksne i Drengbukser- Hvor ender vi? Læserne for og imod Gunnar Ipsens Shorts ved Friluftsud- stillingens Aabning Og nogle kendte Mænds Udtalelser

Ved Aabningen af Friluftsudstil-
lingen, der jo former sig som en
storstilet Propaganda for Fri-
luftsliv, konstaterede man, at
Formanden for Arbejdsudvalget,
Bogholder Gunnar Ipsen, mødte
op i Shorts, en mundering der
var i nøje Overensstemmelse med
bele Arrangementets Idé – og med
Paaklædningen i Almindelighed
blandt de Tusinder unge og ældre
Mennesker, der boltrede sig paa
det Vidtstrakte Areal.

Social-Demokraten modtog
i Gaar et Brev fra en Læser, der
ønskede "at Tage Hatten af" for
Gunnar Ipsen.- Han var helt rig-
tig, hedder det i Brevet, og Han
fik, netop fordi Aabningen var saa

Højofficial med kongeligt
Besøg, Lejlighed til at slaa et Slag
for fornuftig Paaklædning naar
man skal nyde Friluftsliv. I bele
sin Fremtoning var han i modsæt-
ning til mange af de øvrige Herrer
fra Komite og Udvalg i Pagt med
det, man vilde slaa et Slag for.
Lad os nemlig være enige om, skri-
ver Indsenderen at Friluftsliv i
Sommervejr ligesaa lidt kan nydes
i fulde Drag, naar man har Jak-
ketøj, Flip og Slips paa, som Fri-
tidsliv om Vinteren i Badebukser.

Det er jo Betragtninger man
kun kan give Indsenderen Ret i,
men der er den morsomme tilfø-
jelse, at en anden Indsender giver
Udtryk for en Del Forbavselse over
at "En voksen mand I Spidsen for
en stor offentlig Udstilling ikke
undser sig for at møde op ved Aab-
ningen iført Drengbukser"
"Hvor skal det ende" spørger
denne Indsender.

"I FDM's Lejr" som billedtek-
sten hedder i FDM's blad Motor
nr.9, den 8 juni 1946. (FDM)

Nogle Meninger om Shorts

Vi havde i Aftes nogle smaa Samtaler med en Del af de repræsentative Mænd der staar opført paa Friluftsudstillingens Program enten i Præsidium, Komité eller Arbejdsudvalg for at bære Deres Indstilling til Hr. Ipsens Shorts.

Trafikminister Elgaard der paa ingen Maade havde undret sig over Gunnar Ipsens Shorts ved den officielle Lejlighed ønskede dog ikke at udtale sig.

Jeg tør ikke sige noget herom sagde Ministeren, og naar Spørgsmaalet er om Shorts maa de vel hellere tale med Folk der befinder sig i en mindre sat Aargang end jeg- og nogen der i det hele taget er mere paa Hat med Friluftslivet.

Kunstmaler Erik Struckmann erklærede, at han fandt det selvfølgelig og ganske naturligt naar Hr. Gunnar Ipsen mødte op i Shorts. Gunnar Ipsen er jo Friluftsmænd om en Hals og naar hele Ungdommen ved denne Lejlighed mødte saa sommerligt klædt som tænkes kan, kan jeg ikke se noget mærkeligt eller forkert i at ogsaa Lederne gør det – Spørgsmaalet minder mig for resten om en lille Historie, der gaar i Nordjylland. Den omhandler den nuværende Statsskovdir. Poul Lorenzen, en meget frisindet Mand. Han var i sin Tid Skovrider for det Distrikt i Nordjylland Hvorunder Rebild Park sorterer. Ved en af de store aarlige Fester kom Kongen til

Stede, ganske som det var Tilfældet her. Skovrider Lorenzen var aktiv Folkedanser, og da der ved Festen skulde være Opvisning med gamle Folkedanse, mødte han samtidigt som Deltager heri- og altsaa klædt i den dertil hørende jyske Bondedragt. Historien fortæller at Kongen der ikke vidste noget om Folkedanser-Opvisningen, blev yderst forbauset over at se Skovrideren komme frem og modtage ham i dette Antræk. Det hele skal dog have opløst sig i lutter Smil, da Skovrideren havde faaet Tid til at give en Forklaring. Paa det Sted var Folkedanserdragten altsaa rigtig, og jeg synes Historien i nogen Maade er analog Hr. Gunnar Ipsens Shorts var helt rigtige paa Friluftsudstillingen.

“Hvis jeg havde saa flotte Shorts”

Formanden for Dansk Vandrelaug Kommunerer J. Stig Hansen var selv til stede ved Aabningen – men ikke i Shorts.

Jeg maa dog sige, udtalte Vandrerformanden, at det var et rent Tilfælde, jeg ikke havde dem paa, og navnlig er det helt afgjort, at det havde været Tilfældet hvis jeg ejede et Par saa flotte som Gunnar Ipsens. I det hele taget synes jeg at Shorts ved saadan Lejlighed er det eneste rigtige.

Efterhaanden som man bliver ældre, er man tilbøjelig til at holde lidt igen baade her og der; men det

kan nu engang ikke hjælpe at stampe mod Udviklingen, og den gaar i den Retning at man vil kunne nyde Sommeren, følgelig ogsaa bl.a. bære Shorts i Stedet for lange Benklæder. Professor Dr.theol. Hal Koch svarer, da vi fortæller om det lille Brev med Fortrydelse over Hr. Ipsens Shorts:

Ja, Folk kan være sarte. Jeg er ganske vist i Udstillingens Komité, men var ikke til Stede og skal derfor ikke nu sige hvordan jeg var kommet. Men Shorts vilde i hvert Fald

ikke i nogen Maade have generet mig! Med Hensyn til Aldersgrænse, hvor skal man saa sætte den? Se i Teltlejrene, dér gaar baade gamle og unge saadan kledt, og Hvorfor ikke? Skal jeg til en Reception paa Rigsdagen, kommer jeg sikkert ikke i Shorts- selvom det er varmt; men paa en Friluftsudstilling er det virkelig det eneste rigtige

Partout.

En sommer (søn)dag under besættelsen på Staunings Plæne ved Bellevue den 25. august 1944 (ABA)

Politiken bragte en afslutningsartikel mandag den 3. juni 1946:

Politikken
3.6.1946

De grønne Stiers Udstilling forbi

Over 10,000 Mennesker paa den sidste Dag

Skønt Vejret var usikkert, fik Friluftsrådets Udstilling overvældende stort Besøg i Gaar. Langt mere end ti tusind Mennesker passerede Strækningen gennem de grønne Stier fra Strandvejen til Lundtofte, og alle de interesserede og morsomme Arrangementer blev fyldt med Gæster fra Morgen til Aften.

Fodboldkampen blev vundet af Filmens Folk. De sejrede over Skuespillerne i en spændende og fornøje-

lig Dyst. Mange var paa Sejltur og Fisketur; mange andre søgte Hemmelighederne i Skovens Stier med kyndig Vejledning. Ganske særlig Interesse knyttedes til Motorløbet. Seks-syv Tusind Tilskuere samlede i Ravnebakkerne, de to løb blev vundet af Carl Amelung og Vill. Nellemann.

Nu har Københavnerne set, at der findes en rig og mangfoldig grøn Verden nord for Dyrehaven. Gid de vil søge derud i kommende Sommerdage.

Friluftsrådet holdt plenarmøde den 29. november 1946, hvor formanden Sekretær Gunnar Ipsen under sin beretning fortalte om Friluftsudstillingen.¹⁵ I referatet står der:

Formandens
beretning
29.11.1946

En meget stor Del af de tilsluttede Organisationer deltog i Udstillingen med stor Interesse og Aktivitet og Illustrerede derved Friluftslivet paa en levende Maade i de naturlige Omgivelser. Derimod viste det sig ubyre vanskeligt at faa den fornødne Hjælp til de vigtige Omraader af Udstillingen, der omfattede Centralledelsen. Fra Pressens Side vistes der ogsaa en meget omfattende Interesse i de Dage Udstillingen varede. Og som Præsentation overfor statslige og kommunale myndigheder mener jeg ogsaa Udstillingen var særdeles Betydningsfuld. Derimod maa det indrømmes, At Publikumsbesøget var væsentligt min-

dre end paaregnet, delvis vel paa Grund af ubeldigt Vejr, men ogsaa fordi Publikums Energi m.H.t. at overvinde de ret store Afstande var overvurderet af os. Dette sammenholdt med, at Programsalget, hvorpaa Økonomien var baseret, næsten helt svigtede, medførte at de fire københavnske Blade, der havde overtaget den økonomiske Garanti for Udstillingen, kom til at dele Udstillingens Underskud, der blev paa noget over Kr. 20.000. Der er Grund til ogsaa her at udtrykke Friluftsrådets Taknemmelighed overfor Berlingske Tidende, Nationaltidende, Politiken og Socialdemokraten.

Ved Stampen kunne de besøgende studere de forskellige muligheder for et motoriseret friluftsliv.

I Forenede Motorejeres blad nr. 9 fra den 8. juni 1946 finder man følgende artikel, som viser FDM's syn på udstillingen:

Motor
8.6.1946

FRILUFTSUdstILLINGEN ved MØLLEAAEN

I Dagene 30. Maj-2. juni afholdtes Friluftsrådets tidligere omtalte Friluftsudstilling, hvor alle former for herligt Friluftsliv vistes paa fornøjelig maade. Ogsaa FORENEDE DANSKE MOTOREJERE var "Udstiller" og kunde glæde sig over stærk Publikumsinteresse.

Paa Stand Nr. 22 ved Stampen viste Forenede Danske Motorejere de forskellige former for Auto-Camping. Der saas, hvorledes en lille Wyta-Paabængsvogn foruden til transport af Telt og Lejrudstyr kan tjene til at indgaa som et Led i selve "Boligen". Endvidere fandtes der paa Pladsen en Campingvogn, et Automobil som ved ringe Omkostninger er blevet indrettet til paa et Øjeblik at kunne omdannes til en "Sovevogn", og endelig en "Lejrmotorcykle", som paa forbausende Vis tjener snart sagt ethvert ønskeligt Formaal i forbindelse med Camping.

F.D.M. tilstræbte paa sin Stand bl.a. at klarlægge, at Auto-Camping i Virkeligheden er en bekvem, man kan næsten sige luksuøs, Tilværelsesform, slet ikke saa primitiv, som den staaer for de uindviede, det store Flertal af Motorfolkene. Havde det ikke været for den sørgelige Varemangel i Dag i vore Lejrudstyrsmagasiner, kunde vi i endnu højere Grad have fastslaaet, at Auto-Campisten-takket være hans større Transportevne-meget vel kan nyde godt af mange Bekvemmeligheder. Vel findes der ikke W.C. og rindende Vand, i hvert Fald ikke i bymæssig Betydning, men paa alle velindrettede Lejrpladser-som F.D.M.s-er Toilet, Brønd og Af-faldskasse fast Tilbehør.

Paa Standen vistes det paa et Danmarkskort, hvor F.D.M.s skønne Lejrpladser ligger rundt om i Landet. Som følge af Besættelsesstidens Forhold o.a. er Antallet forbigaaende reduceret, men der er dog endnu 26 Pladser at vælge imellem, og flere vil atter komme til.

Auto-Campisternes Ønsker kan i Hovedsagen udtrykkes saaledes:

Sikring og Udvidelse af Adgang til Kampering ved Strand og i (ved) Skov under velordnede Forhold samt lettere Adgang til at benytte Campingvogne.

Hvad angaar Brugen af Campingvogne burde den kunne tage et langt større Omfang. Da Prisen er ret høj-der maa indtil videre regnes med en Anskaffelsespris paa 8-10,000 Kr. -kunde man tænke sig en Ordning paa Lejebasis for dem, som ikke har Raad til selv at købe en Campingvogn. Her støder man imidlertid paa den Hindring, at Campingvogne i Lighed med andre Paabhængsvogne skal besigtiges af en Motorsagkyndig til Brug i Forbindelse med en bestemt Motorvogn, og denne skal være forsynet med en Træk-anordning, hvis paa-montering m.v. vil koste adskillige Hundrede Kroner.

Danske Motorvognsejere kan imidlertid uden Ændringer i de bestaaende Love og Bekendtgørelser løse Spørgsmaalet, saafremt dette sker paa Andelsbasis. Der er nemlig intet til Hinder for, at en Kreds af Motorejere, der i Fællesskab indkøber en Campingvogn og hver for sig lader montere en Standard Trækkrog paa deres Motorvogne, kan lade den samme Campingvogn indregistrere i Forbindelse med samtlige Motorvogne. Saa vidt man kan se, er denne Løsning vor eneste Mulighed i Øjeblikket for en Popularisering af Campingvogn-Bevægelsen.

I øvrigt bør det bemærkes, at naar en Campingvogn er uafbremset, maa Vogntoget køre højst 25 km i Timen. Har Campingvognen derimod automatisk virkende Bremse, maa Vogntoget køre med samme Hastighed som tilladt for Motorvognen alene.

Endnu et billede fra Motor nr. 9 med titlen "Han ligger ikke dårligt" (FDM)

NOGLE UDVALGTE LOKALITETER OG AKTIVITETER, DER INDGIK
I Udstillingen.

*Lundtofte
flyveplads*

På Lundtofte Flyveplads var der opvisning af model- og svæveflyvere. Flyvepladsen lå på Lundtoftesletten, der hvor DTU i dag har til huse, og havde i 1917 afløst Kløvermarken på Amager, hvor Hærens Flyveskole hørte til. Der var problemer på Kløvermarken med for lidt plads, og det medførte mange havarier især for nye elever, som skulle lære at flyve. Efter undersøgelser i Københavns omegn besluttede krigsministeriet sig for at erhverve 40 tdr. land i Lundtofte til at anlægge en flyveplads med græsbaner som på Kløvermarken, og tilhørende barakker og to dobbelthangarer til en samlet pris på 189.700 Kr. Det foregik under 1. verdenskrig, så der var ikke langt fra planer til bevilling og udførelse, når det gjaldt anlæg, der kunne indgå i forsvaret af Danmark – på trods af at regeringen blev ledet af De radikale. Lufthavnen åbnede den 22. juni 1917, men flyverskolen nåede ikke at flytte dertil før 1. verdenskrig sluttede i november 1918. Det blev atter småt med bevillingerne, og først 8 år senere i 1926 kunne Hærens Flyveskole flytte til Lundtofte. I 1933 begyndte udflytningen af de militære aktiviteter til Værløse, og i 1937 lejede bilimportøren Chr. Bohnstedt-Petersen flyvepladsen af krigsministeriet for 20 år. Sammen med flere partnere begyndte Bohnstedt-Petersen her at samle flyvemaskiner af mærket Cub. De blev til over 25 stk., inden udbruddet af 2. verdenskrig satte en stopper for foretagenet.

*Flytning
til Lundtofte*

Under 2. verdenskrig beslaglagde tyskerne flyvepladsen til militære formål; men efter befrielsen og hærens flytning, blomstrede den private flyvning igen, og en sportsflyveklub fik fast tilholdssted på flyvepladsen, mens Bohnstedt-Petersen flyttede sine aktiviteter til sin private landejendom Hegnsholt i Grønholt ved Hillerød. Støjen fra de stadig større motorfly gav imidlertid snart problemer med de omliggende boligområder, og i løbet af 1950'erne blev flyvepladsen efterhånden kun anvendt af model- og svæveflyvere, og den 13. oktober 1959 var det helt slut, da forberedelserne til opførelsen af Danmarks Tekniske Højskole begyndte.¹⁶

*Dansk
Vandrelaug
og Troldehøj.*

I Ørholm hvor vandrerrhjemmet Troldehøj lå, var der udstillingen igennem aktiviteter, som viste, hvad et vandrerrhjem kunne tilbyde, og samtidig præsenterede Dansk Vandrelaug som forening. Den kendte danske komponist Jacob Gade havde ejet Troldehøj fra 1930 til 1939, hvor han solgte det til Lyngby-Tårnbæk Kommune.¹⁷

Dansk Vandrelaug (DVL) blev startet i 1930 af Stig Hansen og snart herefter åbnes de første vandrerrhjem. I Søllerød var man med fra be-

Vandrerhjemmet Troldehøj i Trydes Krat ved Ørholm. Krattet var opkaldt efter en tidligere ejer af Egegård, hvorfra jorden var udstykket. Vandrerhjemmet var aktivt i perioden 1939 til 1972, hvor det blev flyttet til Rådvad Skole. Forløberen for Troldehøj lå i Søllerød på Mothsvej, hvor der var vandrerhjem fra 1933. Huset til højre var et gammelt sommerhus opført i 1919. Komponisten Jacob Gade ejede det fra 1930 til 1938, hvor Lyngby-Taarbæk Kommune købte det. Foto fra omkring 1960, hvor begge huse blev brugt til vandrerhjem. (HA)

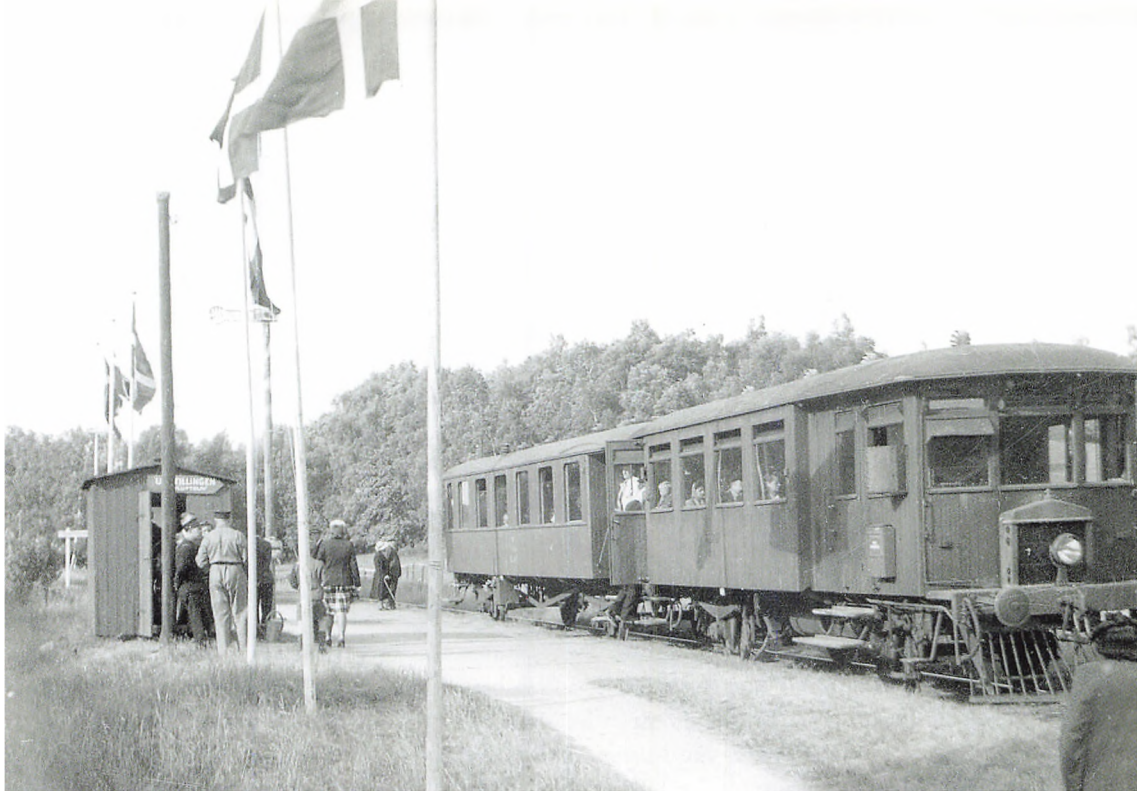

gyndelsen, idet der allerede i 1933 blev åbnet et vandrerhjem på Mothsvej nr. 50. Huset var snart for småt til de mange friluftsmennesker, og i 1939 nedlagdes vandrerhjemmet i Søllerød til fordel for Troldehøj mellem Ørholm og Brede¹⁸. Troldehøj fungerede som vandrerhjem frem til 1972, hvor det flyttede til den nedlagte skole i Rådvad. Her fungerer det fortsat som overnatningsmulighed i de smukke rammer ved Dyrehaven. I dag låner Kommunen lokalerne på Troldehøj ud til bl.a. spejderne, Lyngby Orienteringsklub, Lyngby Akvarieforening og lokale musikere. Som nævnt indledningsvis indgik Ravneholm trinbræt som en central del af friluftsudstillingen, så at sige porten til friluftslivet ved Mølleåen.

Trinbrættet ved Mølleåen

Trinbrættet hørte fra begyndelsen i år 1900 til Lyngby-Vedbæk Banens stoppesteder. Det lå ved et af Mølleåens overgangssteder, på nordsiden af åen, og skulle betjene kunderne fra de omkringliggende gårde og huse. Trinbrættet bestod af en lille jordperron med en bænk og et signal. Kort efter anlæggelsen ønskede storauktionæren i banen, grosserer Alfred Christensen, et omløbsspor med sidespor anlagt. Det ville give mulighed for godstransporter til og fra trinbrættet. Sidesporet på 30 m. gik til en grusgrav i Ravnebakken. Efter nogle år var gruset gravet væk, og sidesporet blev herefter næsten ikke benyttet, hvorfor driftsbestyrer Lorentz Petersen lod det optage i 1919, da banen stod og manglede skinner. Omløbssporet blev senere brugt af Københavns Renholdningsselskab ved udkørsel af latrin til gården Fruerlunds marker. Den trafik var meget almindelig på den tid, og også Amagerbanen

Sidespor

Udstillingstoget på Mølleå trinbræt. Det fremføres af en Triangelmotorvogn LNJ M1 og en tilkøbet personvogn type FE, indlejet fra DSB. (Dansk Jernbane-Klub)

blev i høj grad brugt til at bortskaffe natrenovationen fra København til glæde for Amagerbønderne. Latrinudkørsel ophørte helt efter 2. verdenskrig, da myndigheder var blevet klar over hvilken smittefare, der kunne være ved at bruge latrin som gødning ved fødevarerproduktion.¹⁹

Ved moderniseringen af sporene i 1932 blev omløbssporet helt fjernet, og i 1936 den 15. maj ved køreplansskiftet blev trinbrættet nedlagt. Der var tidligere i 1926 blevet anlagt et andet trinbræt kaldet Ravnholm-Lundtofte ud for det eksisterende fabrikskompleks, ca. 400 m sydvest for det oprindelige, og det overtog helt passagererne. Under krigen, hvor offentlig transport var helt afgørende, blev Ravnholm-trinbrættet igen oprettet d. 15. marts 1943, men nu med navnet Mølleå. Her kunne togene standse på søn- og helligdage så københavnernes trods krigen fortsat kunne komme på skovtur i Dyrehaven. Den 1. februar 1945 blev det igen nedlagt, da der kun var kørsel på hverdage p.g.a. mangel på brændstof. Trinbrættet opstod så atter i perioden 30. maj-2. juni 1946 i forbindelse med friluftsudstillingen.²⁰

Ravnholm trinbræt

I udstillingsperioden kørte Lyngby-Nærum Jernbane med særtog fra Jægersborg som kun standsede i Ørholm for krydsning. Materiellet var banens benzinmotorvogne og toakslede personvogne af typen FE, indlejet fra DSB. Udover de 12 daglige særtog var der 10 almindelige afgang, som også stoppede på trinbrættet. Banen havde sat et lille skur op til lejligheden og det indeholdt både telefon og billetsalg. Økonomisk var det ikke en stor succes for banen, idet personalet havde svært ved at nå at billettere alle passagererne på den korte strækning uden stop, og udgifterne til det ekstra personale og indsættelsen af ekstravogne oversteg langt indtægterne.²¹

De grønne stier

Arbejdere fra de grønne stier som sikkert har boet på nærums kostskole.
(HA)

Til aktiviteterne på udstillingen hørte en cykeltur med Cyklistforbundet fra Ravnebakken ad de grønne stier til Høje Sandbjerg. De grønne stier var et produkt af den ny naturfredningslov fra 1937. Ved en tillægslov for Københavnseggen blev der den 11. november 1940 vedtaget en "Lov om stianlæg m.v. i Københavnsegnens grønne Områder". Den såkaldte stilov blev også til for at bekæmpe arbejdsløsheden i og omkring hovedstaden, og skyldtes, at man hellere så arbejdsløse beskæftiget ved et dansk arbejde end i tyskernes tjeneste i den tyske besættelses første år.

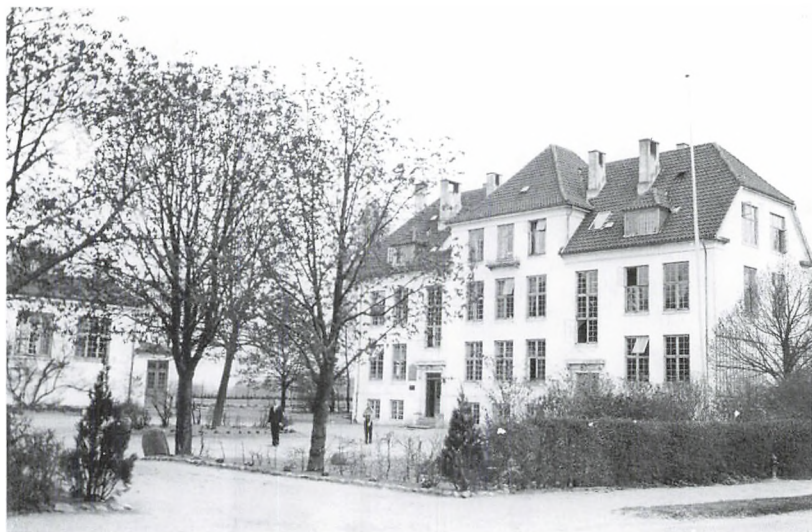
Loven gav staten lov til at ekspropriere de nødvendige arealer til anlæggelse af de i Den grønne betænkning anførte stier.²² For Søllerød Kommunes vedkommende gjaldt det Sti nr. 11:

Fodsti og cyklevej fra Mølleaadalen ved Egekrogsvang over Attemosen og Søllerød Kirkeskov til Høje Sandbjerg med tilhørende fredninger af Attemosen og Vestermosen, Sti nr. 12 A: Fodsti og cyklevej mellem Stampen og vandledningsbroen, og sti nr.13: Fodsti og cyklevej fra Rundforbi og gennem Kohaven til Rude Skov.

Nærum Kostskole

Dele af stierne var allerede anlagt som beskæftigelsesopgaver for arbejdsløse før stiloven kom.²³ Den i 1932/33 nedlagte Kostskole i Nærum var i en periode centrum for arbejdsstyrken, som anlagde stierne. Staten købte skolen i 1938 til førnævnte formål. I 1940 erhvervede Chr. Nielsen fra Strandmøllen bygningerne med henblik på at etablere en gasfabrik på stedet²⁴. Fabrikken blev dog aldrig virkeliggjort, og i 1943 blev Kostskolen sprængt i luften af danske sabotører²⁵.

Nærum Kostskole omkring 1930. Skolen blev bygget i 1907-11 og ophørte som skole i 1932 til fordel for Holte Gymnasium. I 1938 blev bygningerne brugt til at huse de arbejdsløse, som bl.a. anlagde en del af de grønne stier. Bebyggelsen Egeparken ligger idag på skolens grund. Det eneste spor der er tilbage, er de tre søjlepiller ved adgangsvejen fra Skodsborgvej og det store træ i midten af skolegården, som stadig kan ses fra Skodsborgvej. (HA)

Ingeniør og Samfund, et fagtidsskrift for Ingeniører, skrev den 9. marts 1938 om en ny sti ved Mølleåen.²⁶ (Sti nr. 12 A):

*Ingeniør og
Samfund
9.3.1938*

Et ret enestaaende Gang- og Cyklestianlæg i Københavns Omegn er nu ved at blive fuldført. Lyngby-Taarbæk Kommune og Søllerød Kommune har udført et saadant Anlæg bestaaende af en 2 ½ m gangsti og en 2 ½ m Cyklesti fra Stampen gennem Dyrehaven, langs Sydsiden af Mølleåen til Broen for Sjælsøvandværkets ledning, der danner Grænsen for de to Kommuner, og derpaa langs Nordsiden til Ørholm. Paa det første Stykke langs Dyrehaven er Arbejdet udført efter Loven for Nødhjælpsopgaver for langvarigt Arbejdsløse med Tilskud paa 100 pCt. af Arbejdslønnen, derpaa til Vandledningsbroen efter Reglerne for Beskæftigelse af unge Arbejdsløse under 22 Aar. Paa Søllerød Kommunes Grund er Anlægget som i Dyrehaven udført som Nødhjælpsarbejde. I Løbet af kort Tid vil Anlægget være færdigt til Brug, til Sorg for de faa, som har kendt Idyllen i disse ret uberørte Egne og til glæde for de mange, som først nu faar Lejlighed til at lære dem at kende.

Rådvad skole

Rådvad skole og stadion spillede en stor rolle under friluftsudstillingen. På skolen var der forevisning af naturfilm, og på stadion var der børnekonkurrencer og udstillingen "friluftsliv for 100 år siden" om lørdagen. Søndag gennemførtes en fodboldkamp mellem kendte filmskuespillere og biografdirektører på idrætsanlægget foran skolen. Skolen var nybygget i 1919 og blev nedlagt i 1965, men åbnede så som vandrehjem i 1972.²⁷

Lejrklubben

Lejrklubben, hvis aktiviteter var henlagt til Springforbi ved Øresundskysten, blev stiftet den 13. december 1926 på adressen Fælledvej nr. 27 i København. Formålet var at indrette pladser til overnatning i det åbne land, og klubben kan med rette beskrives som Danmarks første campingklub, før dette ord vandt indpas. Klubbens første arrangement i form af en standerhejsning fandt sted i Søllerød Kommune på Høje Sandbjerg i 1927 på Akademisk Skytteforenings arealer. Senere besøgte klubben pladser ved Lynæs, Gl. Køgegård og flere steder langs Køge Bugt - alt sammen som weekend-udflugter²⁸.

Campingpladsen Strandmøllen, som var aktiv fra 1937 til 1991. Postkort fra omkring 1980 optaget af Sylvest-Jensen. (HA)

Lejrpladsen i Hundie (I dag kaldet Hundige Strand Familiecamping) blev etableret som Danmarks første permanente – og endnu eksisterende – “campingplads” med opbevaring af medlemmernes lejrgej. Det store københavnerrykind langs Køge Bugt i mellemkrigstiden var et resultat af, at funktionærerne i 1919 og senere arbejderne i 1938 fik ret til to ugers ferie med løn.²⁹ Udlandsrejser var endnu ikke et folkeligt fænomen, men friluftslivet uden for byerne blev stadigt mere populært blandt arbejdere og funktionærer i 1930’erne. I 1936 oprettes Skodsborg Lejrplads af Anton og Elna Jepsen som en underafdeling af Hundie Lejrklub. Året efter flyttede den til et areal ved Strandmøllen, og i 1939 blev den til en selvstændig klub. Campingpladsen blev nedlagt i 1991. I Nærum på Ravnebakken blev Nærum Camping indviet som turistplads i 1958. Den blev vældig populær i kraft af de gode tilkørselsforhold via Hørsholmmotorvejen, der var åbnet to år tidligere, den 23. januar 1956. Campingpladsen ved Nærum eksisterer fortsat.

*De første
campingpladse i
Søllerød*

Sylvest-Jensen luftfoto optaget af Nærum Campingplads og Ravnebakken. Det var her der blev kørt motorløb under friluftsudstillingen. Foto ca. 1960. (HA)

*Springforbi
holdeplads*

Hvis man ikke ville tage med S-toget til Jægersborg og skifte til Gri-sen, var den anden indgang til friluftsudstillingen for københavnernes, Springforbi Station. Hertil kørte der talrige ekstratog i udstillingspe-rioden fra Klampenborg Station. Trinbrættet blev indviet den 2. august 1897 sammen med kystbanen fra Klampenborg til Helsingør. Det var en udpræget turisholdeplads for gæster til Dyrehaven. Der var næsten ingen industrikunder i nærheden udover Strandmøllen og Rådvals Fa-brikker. Trinbrættet med tunnel under banen eksisterede frem til slut-ningen af 1960'erne. Holdepladsen blev nedlagt den 26. maj 1968 og bygningerne på stedet nedrevet i februar 1969.³⁰

Springforbi Holdeplads (Station) omkring 1938. (Lyngby-Taarbæk Stadsarkiv)

En langstrakt, men kortvarig udstilling

AFSLUTNING

Den kortvarige friluftsudstilling, der blev betegnet som Danmarks længste udstilling, varede kun få dage – over en weekend fra den 30. maj til den 2. juni. 1946. Nogen varige spor – ud over avisartiklerne – satte den sig ikke direkte. Men den betegnede alligevel en kulmination på danskernes voksende interesse for et aktivt friluftsliv. Naturfredning og friluftsråd var en del af det danske velfærdssamfund, der blev udviklet i 1920'erne og 1930'erne. Besættelsen aktualiserede interessen for “de gratis glæder”, som vor natur indbød til. Og det er derfor ganske naturligt, at den store udstilling blev etableret kort efter krigen. I de efterfølgende årtier blomstrede danskernes fritidsinteresser som aldrig før, og i den sammenhæng bør man se friluftsudstillingen som en inspiration for efterkrigstidens generationer, der som aldrig før kunne betragte naturen som en central del af deres dagligdag.

NOTER

- 1 Flemming Kiilsgaard Madsen: Naturfredningssagens historie i Danmark. Odense Universitetsforlag, 1979.
- 2 Flemming Kiilsgaard Madsen: Naturfredningssagens historie i Danmark. Odense Universitetsforlag, 1979 s. 88.
- 3 Danmarks Natur bind 11 s. 79-86 Politikens Forlag 1971.
- 4 Alfred Hage (1843-1922) var landbrugsminister i højregeringen H. E. Hørring 1897-1900.
- 5 Erick Stuckmann (1875-1962) var formand for Danmarks Naturfredningsforening 1921-1960.
- 6 Gunnar Sandfeld: Søllerød—som det var engang. 6. samling s. 242.
- 7 Jf. Niels Peter Stilling i Bo Bramsen (red.): Strandvejen før og nu, bd. 1. 1995, s. 362-71 og s. 389-90.
- 8 Danmarks Naturfredningsforenings historie år 1912. Jf. Svend Thorsen: De danske ministerier 1901-1929, 1972. s. 268ff.
- 9 Danmarks Naturfredningsforenings historie år 1937.
- 10 Eva Hast Nysted: Friluftsrådet 1942/1982 Et stykke historie af Mogens Lichentenberg.
- 11 Liste over medlemmer i Friluftsrådet 10/10-1946. Rigsarkivet. Arkivskaber Friluftsrådet.
- 12 Axel Carl Julius Dessau (1909-1992) Dansk ehvervsmand .
- 13 Referat fra bestyrelsesmøder 5 og 23 februar-1946. Rigsarkivet. Arkivskaber Friluftsrådet.
- 14 Per Federspiel (1905-1994) Cand. Jur. 1931. Minister for særlige anliggender i regeringen Knud Kristensen 1945-47
- 15 Referat fra plenarmøde 29 november 1946. Rigsarkivet. Arkivskaber Friluftsrådet. Plenarmødereferater 1942-1976.
- 16 E. Prins, Der var engang en flyveplads. Lundtofte Flyveplads 1916-1959. Lyngby-bogen 1985.
- 17 Jørgen Gram Christensen: Jacob Gade, et eventyr i musik. Byhistorisk forlag i samarbejde med Vejle byhistoriske Arkiv. 1996
- 18 Knud Weise: Søllerød Vandrerhjem i 1930'erne. Søllerødbogen 1991, s. 154-176.
- 19 Københavns Grundejeres Renholdningsselskab -- KGR.Uddrag fra selskabets 40.års jubilæumsskrift "Københavns Grundejeres Renholdningsselskab, 1898 - 1. november - 1938".
- 20 Ole-Chr. Munk Plum: 100 år langs Mølleåen. Nærumbanen 1900-2000. s. 147-148.
- 21 Per Thomassen: Nærumbanen gennem 75 år. S. 198.

- 22 Den grønne betænkning var den korte betegnelse for en plan (Københavnsegnens Grønne Områder) som Egnspanudvalget fik vedtaget efter flere års arbejde i 1936. Den 2 juni 1938 nedsatte statsminister Stauning et særligt fredningsplanudvalg som skulle føre den grønne Betænkning ud i praksis. Udvalget med højesteretsdommer Georg Lett i spidsen delte deres arbejde i to dele. Første del omfattede alle arealer nord og nordvest for København og anden del omfattede Vestegnen, Køge bugt området og Amager. Den nordlige fredningsplan blev allerede godkendt i 1938 og den sydvestlige plan i 1940. Indholdet af norddelen omfattede forslag til en række nye stiforbindelser såkaldte grønne stier sammen med fredninger af særlige naturskønne områder. En del af disse områder er alligevel uegnede til bebyggelse som der står i betænkningen. Her tænkes der på f.eks. Attemosen, Vestermosen og Gissø som passende ligger i forbindelse med en samlet stiforbindelse fra Mølleåen til Høje Sandbjerg og fra Søllerød Kirkeskov til Rundforbi.
- 23 C. Blixencrone-Møller: Stier i Københavnsegnens Grønne Områder. Redegørelse for stianlæg m.v. i henhold til lov nr. 595 af november 1940. August 1967.
- 24 Thea Bergsveinsson: Nærum Kostskole som jeg husker den. Søllerødbogen 1992, s. 183.
- 25 Gunnar Sandfeld: Søllerød som det var engang Bind III s. 143-144.
- 26 Ingeniør og Samfund. Nr. 3 fra den 9. marts 1938. Ingeniørens Netarkiv.
- 27 Kjeld Kayser: Raadvad en historisk billedbog. Nationalmuseet. 1980.
- 28 DCU. Camping Classic. Forløberen for DCU. Camping-bladet oktober 1966.
- 29 Henriette Buus: Hundige Strand Familiecamping, Danmarks ældste campingplads. 1001 fortællinger om Danmark.
- 30 Bengt Rasmussen: Springforbi billetsalgssted. Dansk fragt- og banemærkeklub medlemsblad nr. 25, Sep. 2004.

Walchris

- musikalitet og elektromekanik i efterkrigstidens Nærum

af Henrik Franck

Civilingeniør Walter Christensen (1908-1999) tog omkring 1940 permanent ophold i Søllerød kommune og stiftede i 1944 virksomheden Walchris, som eksisterede i godt 50 år til kort før årtusindskiftet. Et samarbejde mellem Walchris sidste bestyrelsesformand, advokat Birte Schultz-Lorentzen, der bor i Nærum, og civilingeniør (E 1960) Henrik Franck, der som ung jævnligt havde kontakt med Walter Christensen og virksomheden, har ført til nedenstående beretning om den specialiserede elektromekaniske virksomhed. Velvillig hjælp er også modtaget fra to tidligere ansatte og andre, der er nævnt i artiklen.

Henrik Franck (f. 1936) har gennem mere end 50 år boet i Brede, og har i over 30 år haft tæt forbindelse til Søllerød Kommune i form af ansvar for Akademisk Skytteforenings Høje Sandbjergvej. På den baggrund skrev og udgav han i 2002 den rigt illustrerede bog: "Høje Sandbjergvej et højdepunkt i Søllerød Kommune...- " med indledning af Niels Peter Stilling og Jens Johansen. Bogen blev stillet til rådighed for publikum gennem salg via Søllerød Museum.

BAGGRUND

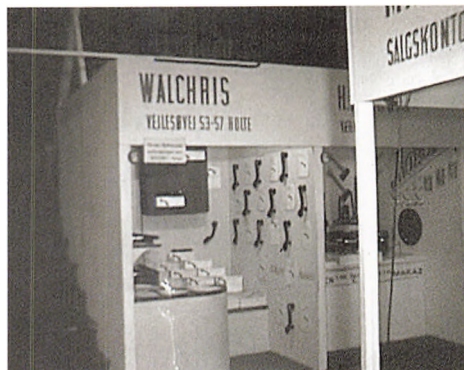
Navnet Walchris siger nok ikke mange noget, men faktisk lå der en mindre elektromekanisk virksomhed med det navn i Holte/Nærum i godt 50 år fra 1944 til 1999. Det eneste synlige bevis er en bygning på Skodsborgvej 315, som nu i ombygget tilstand rummer en plastvirksomhed.

Virksomhedens arkiver er kasseret for mange år siden, og kun enkelte personer, bl. a. den tidligere bestyrelsesformand kan knytte erindring til virksomheden.¹ Det er uvist hvor mange, der stadig har forskellige

Walchris
registrerede
bomærke
VA1955 01658

Walchris stand på den første udstilling i KB hallen 1947. (Klip fra film om Walchris optaget af Walter Christensen i slutningen af 1940'erne)

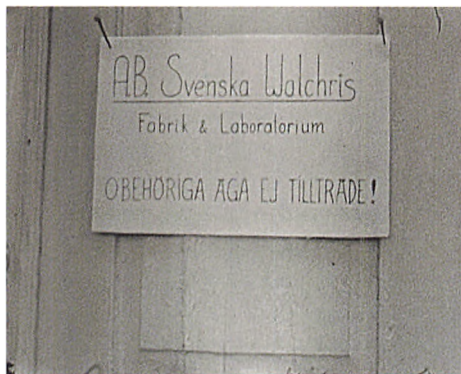

Walchris-produkter - især pick-ups i brug. Ved opslag på internettet kan man finde annoncer på e-bay om fabrikkens produkter, der af entusiaster åbenbart værdsættes højt. Derudover har nettet givet kontakt til en dansk forhandler af guitarudstyr, der efter lukningen af Walchris overtog visse produkter fra folk som havde deltaget i rydningen.²

En efterlysning i Rudersdal Avis bragte to tidligere ansatte damer, Annelise Clausen og Erna Sørensen, frem, som yderligere satte "kød og blod" på det skelet, som annoncer og andre tørre facts fra skriftlige kilder havde kunnet give.³ Heldigvis havde virksomhedens seneste bestyrelsesformand, advokat Birte Schultz-Lorentzen, bevaret Walter Christensens egne 9½ mm smalfilm, og da det lykkedes at få set dem, åbnede der sig en filmisk dagbog fra firmaets første år. Filmen bekræfter, at virksomheden var meget aktiv på store udstillinger i Danmark og Sverige, som Sct. Eriksmessen ved Stockholm i 1947 og på Industrimessen i Forum i 1948. I 1947 etablerede man en filial i Båstad, som også selv slutmonterede forskellige produkter. Filmen er derudover i mange henseender en morsom beskrivelse af livet i en mindre elektromek-

nisk virksomhed i efterkrigsårene, og den tidsfæster flere begivenheder, som f. eks. byggestarten for fabrikken på Skodsborgvej og rejsegildet for samme.⁴

*Walter
Christensens
smalfilm*

Det primitive dørschild på det svenske datterselskab i Båstad. (Klip fra film)

Civilingeniør
Walter Christensen (1908 - 1999)

WALTER CHRISTENSEN

Fødestedet i 1908 var Wien, hvilket skyldtes, at faderen ingeniør Christian Nicolaj Christensen på det tidspunkt havde tjenestested i den østrig-ungarske hovedstad. Moderen, Piroska Reisner, var fra Ungarn og Walters storebroder Richard var født i Budapest. Kort efter 1. verdenskrig kom hele familien til Danmark, hvor Walter i 1926 blev student (m) fra Sct. Jørgens Gymnasium, og i 1933 blev han kandidat E med 1. karakter fra Den Polytekniske Lærestanstalt (i dag DTU).

Radioinspektør

Fra juli 1933 til december 1940 var han ansat som Radioinspektør under radorådet og fra januar 1941 ved Peerless Fabrikkerne og endelig i 1942 - 1944 virkede han som afdelingsingeniør hos rådgivende ingeniør W. Johnsen i København. Allerede i studietiden var Walter Christensen i 1928-31 aktiv med opbygning og forsøg med apparatur til fjernsyn for bladene "Populær Radio" og "Radiolytteren" bestøttet af Berlingske Tidende⁵. De første fjernsynstransmissioner for et større publikum skete ultimo oktober 1932 hvor ca 800 personer i Arenateatret så fjernsyn udsendt fra Politikens hus⁶. Baseret på et tidligt samarbejde med Philips' røntgenafdeling blev han i disse første år jævnlig kaldt til assistance på Rigshospitalet, når et røntgenapparat voldte problemer. Det var hurtigere end at skulle hente kvalificeret personale i Eindhoven.

Et musisk menneske

Walter Christensen havde et "musikalsk øre", og det siges, at han kunne fange en del fejl allerede ved den lyd apparaterne afgav. Det var ikke alene på det tekniske område, at hans musikalitet kom ham til gavn, han havde også interesse for kammermusik og var som violinist et aktivt medlem af en strygekvartet og deltog ved flere lejligheder i private arrangementer.

Walter Christensen på Vejlesøvej
med sin uundværlige cigar i 1946.
(klip fra film)

Walter Christensen på kontoret
med telefon og cigar, 1947. (Klip
fra film)

“Man” flyttede selv de tunge ma-
skiner fra Vejlesøvej til Grønnevej,
maj-juni 1949. (klip fra film)

“Ny”-bygningen på Grønnevej er nu under tag, 1949. (Klip fra film)

I 1936 købte Walter Christensen en ejendom på Parcelvej 102 mellem Virum og Holte.⁷ Senere, i 1940 købte han Vejlesøvej 57, hvor han fik telefon Holte 1360.⁸ Den 13. juni 1941 giftede han sig med norskfødte Jane Tangvold, og få år senere, men stadig under krigen stiftede han den 1. maj 1944 sit eget personlige firma Walchris.

FIRMAET WALCHRIS.

*Det begyndte på
Vejlesøvej*

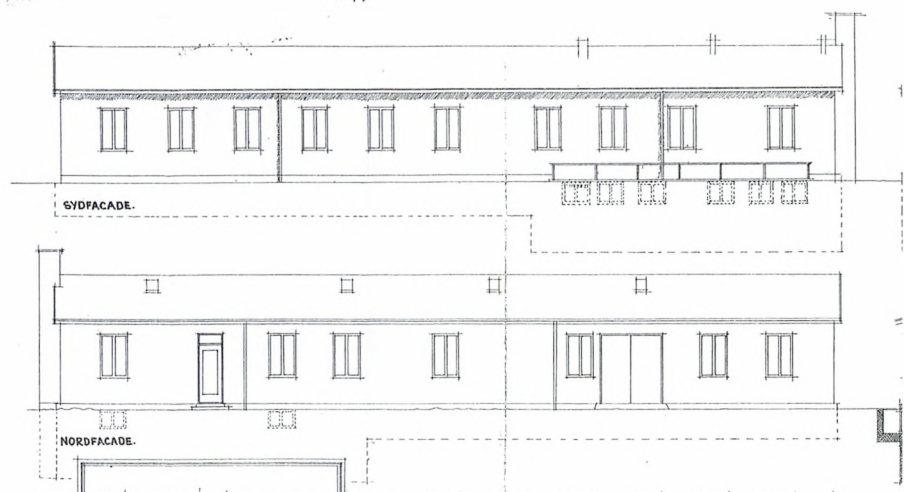
Virksomheden blev oprettet i privatboligen på Vejlesøvej, hvor kælderen efter sigende kunne rumme omkring en halv snes medarbejdere, måske flere. Virksomheden havde i oktober 1946 fået et sådant omfang, at naboejendommen Vejlesøvej 53 også er taget i brug.⁹

*Flytning til
Virum*

I 1948 købte Walter Christensen en grund på Grønnevej 134 i Virum (Lyngby-Taarbæk Kommune) med slutseddel af 29. maj 1948.¹⁰ På grunden lod han hen over årsskiftet 1948-49 genopføre den forhenværende flygtningebarak nr. 9 af træ fra Thistedvej-lejren ved Ålborg lufthavn. Byggeriet omfattede en værkstedsbygning på 379 m² med ca. 150 m² kælder og en lager/garagebygning på 64 m² af samme konstruktion som værkstederne. Opstillingsbetingelsen fra myndighedernes side var, at barakken skulle nedtages senest inden udgangen af 1957. Virksomheden annoncerede i maj 1949 at være flyttet til den ny adresse, og ejeren søgte samtidig om at få ophævet eller udskudt nedrivningsklausulen, men fik afslag. Man kan tænke sig, at den herved skabte usikkerhed var anledningen til, at grunden med det nyopstillede og forbedrede hus solgtes den 23. februar 1954 til et aktieselskab, det senere Virum Motor Compagni for 208.000 kr.¹¹ Salget skete under forudsætning af, at virksomheden Walchris kunne blive boende, men nu som lejer.

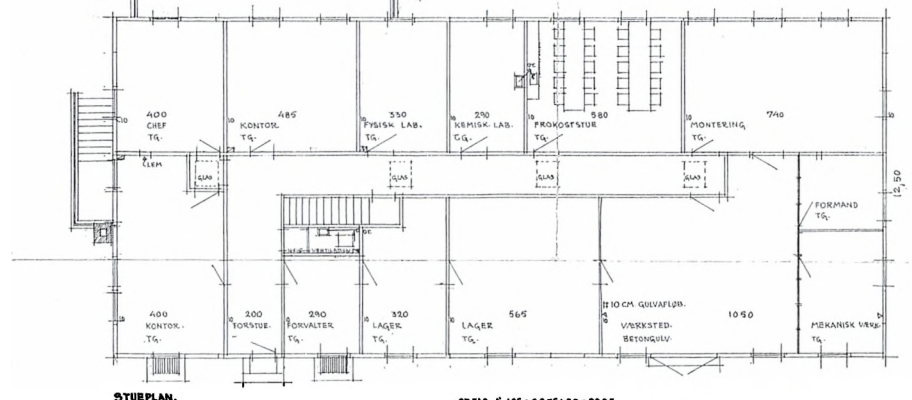
11/4/48

9/12 48

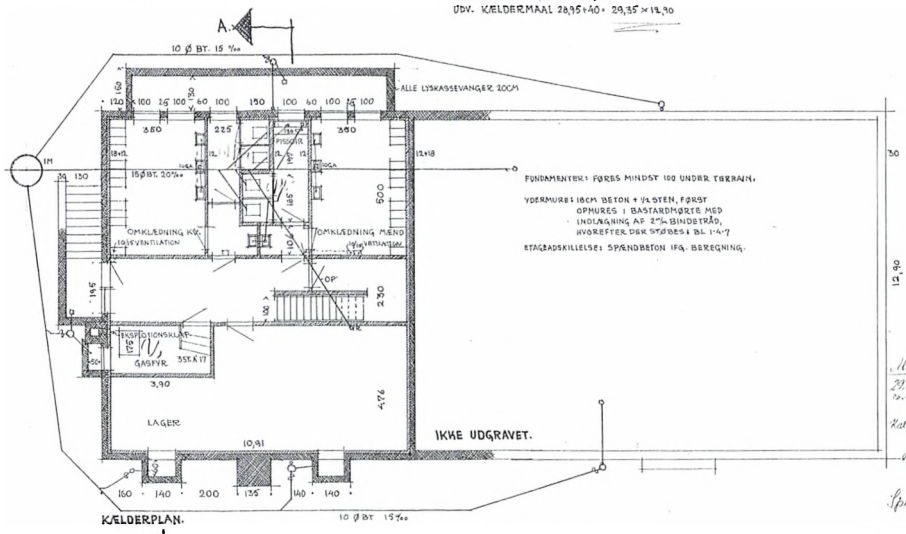
SØDFAÇADE.

NORDFAÇADE.

STUEPLAN.

23 FAG A 135 x 24,75 x 20 = 28,93
 UDV. KÆLDERMÅL 24,35 x 40 = 29,35 x 18,30

KÆLDERPLAN.

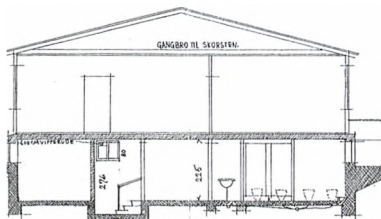
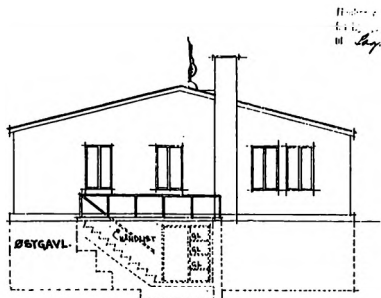
Grundplan for den genopførte flygtninge-
 barak med kælder på Grønnevej.
 (arkitekt K. Bøving-Jerlo)

L.-T. K. Tekn. Forv.
 Ault. - 15. MÅR. 1957

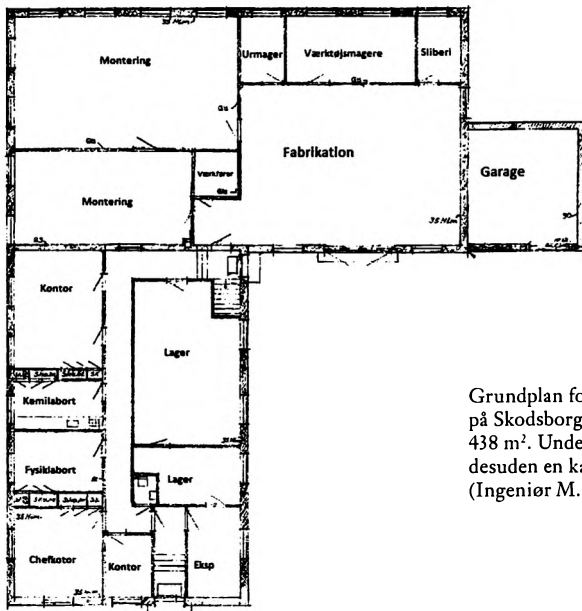
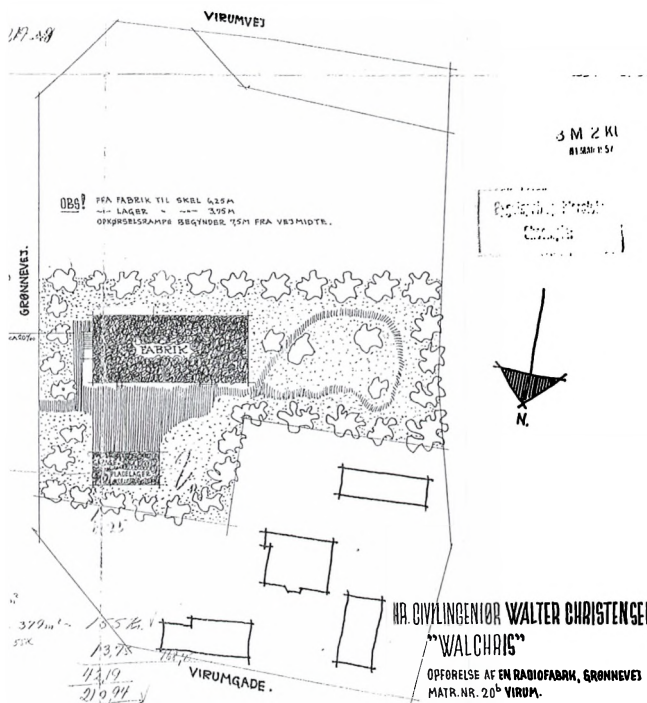
Modtaget
 29.35.2.
 12.30.1.47
 Katal. 12.30.
 Tegning
 Spildevare

Grund 11.4.48

Plan af grunden på Grønnevej med de to bygninger "Fabrik" og "Garage/Pladelager".
(arkitekt K. Bøving-Jerlø)

SNIT A-A.

F. K. Tekn. For. 1933
K. Bøving-Jerlø
Mødt. 27. Okt. 1933
63

K. Bøving-Jerlø
K. BØVING-JERLØ, INGENIØR M.A.A.
KONGVEJ 31, HOLT. TELE. HOLT 12.73
SUNDVY 24.40
49.101/1 19-10-1948

Grundplan for Walchris's nybyggede fabrik på Skodsborgvej 315. I stueplan rummede 438 m². Under laboratoriet og lageret var der desuden en kælder på 176 m².
(Ingeniør M. Lanken Petersen)

bygningens sikringskælder, så efter sigende måtte de ansatte spise ved deres arbejdspladser. Bygningen var placeret således, at den siden kunne forhøjes med yderligere en etage, hvad den blev i den næste ejers tid.¹⁴

SKODSBORGVEJ SOM FÆRDELSÅRE

Efter 2. verdenskrig voksede den øst-vestgående trafik gennem Nærum, og kommunens veje var under pres. Nye vejanlæg var under udførelse og blandt dem en gennemførelse af en ny hovedfærdselsåre - Skodsborgvej - fra Kongevejen i Virum til Strandvejen i Skodsborg. Af 1946-udgaven af Vejviser for Søllerød Kommune fremgår, at Skodsborgvej på det tidspunkt bestod af tre ikke sammenhængende vejstykker. I de følgende år blev vejstykkerne forbundet, og da arbejdet var fuldført og indkørslen til Jægersborg Hegn blev omlagt, betød det en væsentlig aflastning af det oprindelige Nærum. Ved anlæggelsen var vejen gennemskåret af Nærumbanen (LNJ), der indtil afkortningen i 1954 krydsede Skodsborgvej i en niveauskæring.¹⁵ Nye store etageejendomme bl. a. de røde langs Skodsborgvej var blevet opført vest for Nærumgårdsvej i årene efter krigen og frem til 1954, og lige overfor dem blev den nye fabrik placeret på den ubebyggede grund.¹⁶

*Anlæggelsen af
Skodsborgvej*

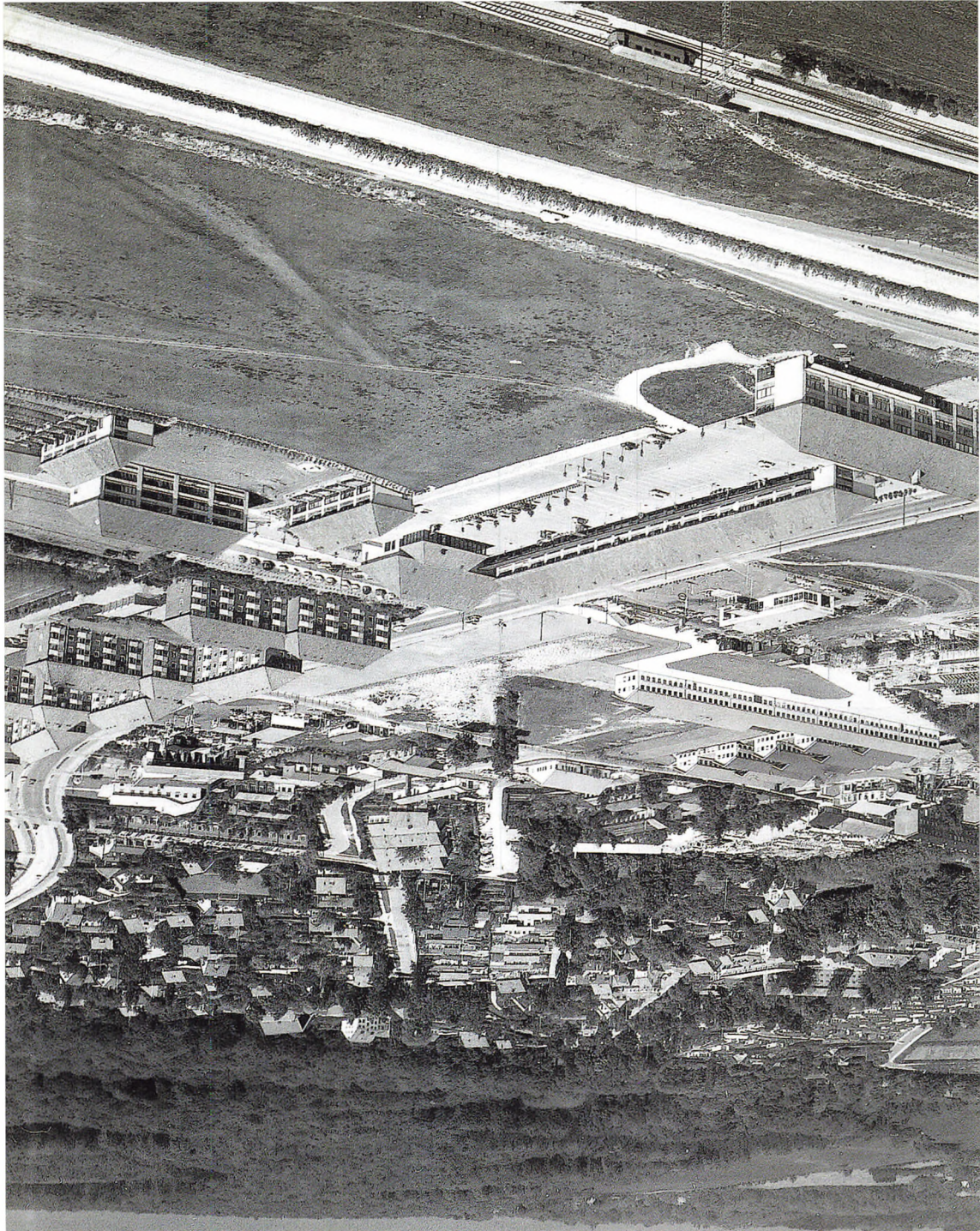
TEKNIKEREN WALTER CHRISTENSEN OG HANS KONSTRUKTIONER

Det grundlæggende arbejde for den senere virksomhed blev lagt i villaen på Vejlesøvej. De første patentansøgninger blev indleveret henholdsvis den 21. marts 1944, og den 4. april 1945. De omhandlede en speciel udformning af det elektromagnetiske aftastningsprincip i grammofon pick-ups. Arbejdet med pick-ups blev virksomhedens hovedaktivitet i en årrække. Der er identificeret 9 patenter, næsten alle på pick-ups, hvoraf flere er udstedt i udlandet. Det kostede både tid og penge at søge og få patent på sine idéer, og det seneste patent, der var ansøgt 1. august 1950, ses først at være udstedt i maj 1956.

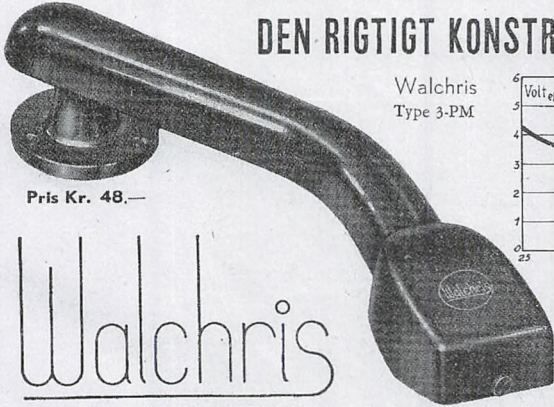
Som nævnt er alle virksomhedens papirer borte, og vi kan derfor kun indirekte danne os et indtryk af aktiviteten ved studier i tidsskrifter og blade. Det første sporbare produkt er en grammofonpickup type 3-PM, der annonceres i december 1944 i tidsskriftet Populær Radio. Markedet var på det tidspunkt domineret af pick-upper af krystaltypen. Der var flere danske agenter eller producenter deraf.¹⁷ Det var derfor nødvendigt at tilbyde andre egenskaber end de fra krystalpickuppen kendte for at kunne få plads på markedet. Walchris 3-PM var baseret

Foto næste side:
Nærum 1965,
luftfoto af det centrale Nærum med Walchris nye lyse bygninger yderst til højre i svinget på Skodsborgvej.
(Foto: Sylvest-Jensen, Det kongelige Bibliotek)

DEN RIGTIGT KONSTRUEREREDE DANSKE PICK-UP

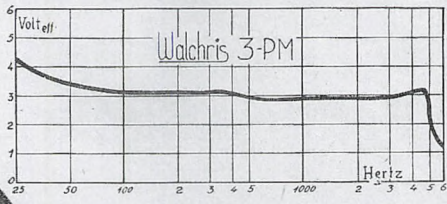

Walchris
Type 3-PM

Pris Kr. 48.—

Walchris

viCivilingeniør W. CHRISTENSEN
Vejlesøvej 57, Holte . Telf.: Holte 1360

Walchris 3-PM

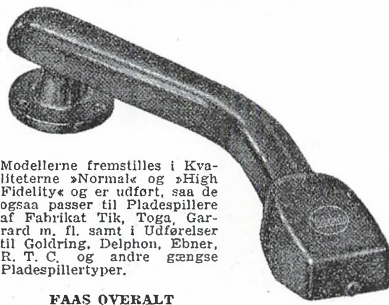
Heriz

Frekvenskarakteristik ved Hastighedsamplitude 10 cm/s

- ★ Rigtigt Naaletryk . Mindste Pladeslid
- ★ Retlinet Frekvenskarakteristik
- ★ Videnskabeligt opbygget
- ★ Afgiver over 3 Volt eff.
- ★ Mindste Fejlsporing
- ★ For den kræse
- ★ Dansk Arbejde

Forlang den hos Deres Forhandler!

Den første annonce fra Walchris med pick-up'en 3-PM fra Populær Radio december 1944

Modellerne fremstilles i Kvaliteterne »Normal« og »High Fidelity« og er udført, saa de ogsaa passer til Pladespillere af Fabrikat Tik, Toga, Garrard m. fl. samt i Udførelser til Goldring, Delphon, Ebner, R. T. C. og andre gængse Pladespillertyper.

FAAS OVERALT

Fabrikken; Grønnevej 134, Lyngby.
Telefon: Frdl. 7850.

NYHED:

Vore Pick-ups er forsynet med det patentanmeldte Letvægtsanker.

Rejsemodel	Kr. 35,50
Normal Model	Kr. 48.—
High Fidelity	Kr. 58.—
Pick-upstøtte i Bakelit ..	Kr. 1,80

Walchris

— det førende Mærke!

Annonce fra maj 1949 for den ny PU til rejsegrammofon.
Adressen er nu Grønnevej 134.

på et elektromagnetisk princip, og den havde en række fordele som annoncen viser. Introduktionsprisen var 48 kr. Allerede i september 1945 annonceres en yderligere forbedret - og dyrere (58 kr.) - High Fidelity type.¹⁸

I efterkrigsårene var rejsegrammofoner med fjederværk og akustisk lyddåse kendt teknik, og det næste produkt blev derfor naturligt et løst pickuphoved type 33-PM til erstatning for lyddåse. Derved kunne man

benytte en radio som gengiver til gamle akustiske grammofonværker. En sådan konstruktion blev introduceret i oktober 1948 til 35,50 kr. Den grundlæggende idé var at levere en pickup, der indbar en forbedret lyd kvalitet, og som var lettere end de akustiske dåser for derved at reducere pladesliddet.¹⁹

Pick-uppen
“Fulltone”

I september 1949 indgav Walter Christensen yderligere 3 patentansøgninger hvoraf 2 var grundlaget for et nyt produkt, pick-uppen *“Fulltone”* med miniature stift eller safir, der annonceres i december. Pick-uppen havde et nåletryk på 13-15 gr. med et nyt mekanisk design og blev betegnet som LWM (letvægt). Prisen var nu 64 kr. Den tredje ansøgning viser, at Walter Christensens tanker også gik i helt andre baner, idet det tilsyneladende angik det, der senere i 1963 blev til Philips compact cassette system med magnetbånd. Hvad der skete med Walchris patent vides ikke; men måske har han på baggrund af sin forbindelse med Philips kunnet indgå en aftale om udnyttelse af patentet.

“Supersound”

Markedet krævede i 1950 introduktion af safir-“nåle”, i første omgang til 2.500 pladesider, og senere med specialsafirer til 4.000 pladesider. Allerede i august samme år indgav Walter Christensen sin sjette patentansøgning og præsenterede brugerne for et “nyt sensationelt” produkt *“Supersound”* af “Fjervægtklassen” (FWM), dvs. med meget lavt nåletryk med et udskifteligt hoved, så der kunne anvendes hoveder med forskellige safirdiametre. Introduktionsprisen var 76 kr. Ankerkonstruktionen (som aftastede grammofonpladerillernes mønster) i disse pick-up’er var så følsom, at man med et nåletryk på kun ca. 5 - 10 gr. med passende afvejning af den arm, som bar hovedet, kunne give pladerne med et minimum af forvrængning og slid. De nye pick-uphoveder var fra starten monteret med safirer passende til pladetypen i stedet for løse nåle.

LP-plader

Denne seneste udvikling var foranlediget af fremkomsten af de såkaldte longplaying (LP) plader med microrille.²⁰ De tekniske data var selvfølgelig tilsvarende forbedrede. På dette tidspunkt anedes dog truende skyer i horisonten, idet firmaet Linnét & Lauersen (LL) i forbindelse med Fonofilm i august 1951 også annoncerede en fjervægt pickup. De to konstruktioner var dog baseret på forskellige principper: Walchris’ var en magnet pickup og LLs var en moving coil type, hvilket senere skulle blive væsentligt, idet Fonofilms datterselskab Ortofon i det lange løb blev anerkendt som vinderen. Det næste par år ses da heller ikke annoncer med yderligere forbedringer, men Walchris præsenterer

„SUPERSOUND“

Den danske Fjernvægts-safirpickup med Verdensry

Patenter anmeldt

Det radiotekniske Tidsskrift *Rateksa* skriver (Nr. 8, 1950):
»... Denne pick-up, som har faaet Navnet »SUPERSOUND«, hører til i en meget høj Kvalitetsklasse... pick-up'en er »noiseless« i en højere grad end man hidtil har kunnet opnaa... en ydre Transformator er overflødig... »SUPERSOUND« er særdeles velegnet til afspilning af Lakplader...«

Det kendte tyske Radioblad *Funk-Technik*, Nr. 21/1950, skriver:
»... Kürzlich erschienen neue Tonabnehmer auf dem Markt, die in der technischen Welt Beachtung fanden. Walchris liefert unter der Bezeichnung »Supersound« einen magnetischen Leicht-Tonabnehmer mit nahezu linearer Frequenzkurve 15... 17000 Hz, 25 Kohm Impedanz und rd. 1 Volt Spannungsabgabe ohne Transformator...«

Prof. Karl Stumpf ved Musikakademiet i Wien skriver (i Overs.):
»... tilsluttede »Supersound« og var virkelig overrasket over Pladegengivelsens Kvalitet og Renhed. Alt lod saa naturligt... som om man sad i Koncertsalen og hørte Sangeren og Orkestret...«
(Sign.)

Den af alle Radiolyttere kendte Dirigent E. Hye-Knudsen skriver:
»... jeg finder den virkelig fortrinlig. Det blev fortalt mig, at en moderne Letvægtspick-up ikke kunde sættes paa min Skiffer, men Deres Fabrik lod sig aabenbart udmærket godt anvende. Jeg har ogsaa bemærket, at Deres Pickup ikke giver nogen forstyrrende Bilyde...«
(Sign.)

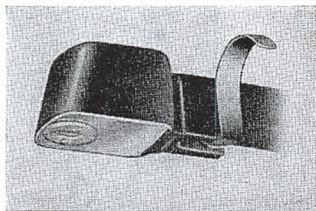
Komponisten Per Thielmann skriver:
»... Gengivelsen af Grammofonplader er, takket være min nye Pick-up (»Supersound«), af en saa fremragende Kvalitet... et Instrument, som alle Musikelskere utvivlsomt vil vide at paasønne...«
(Sign.)

Fabrikken Stator A/S, Norge, skriver til os:
»Det vil sikkert interessere Dem å erfare at en av Deres »Supersound« fjervægtspickups efter påmontering på vår plateskiffer først har vært på kvalitetsprøve hos en herværende radiofabrik, hvor den har virket upåklagelig til 4000 avspilninger, hvorefter varighetsprøven ble fortsatt hos oss. Den samme pickup har nu spillet ialt over 14.000 (fjorten tusen) platesider med samme stift og spiller fremdeles fint...«
(Sign.)

Saaledes bedømmes SUPERSOUND af Fagfolk!

Walchris

— det førende Mærke

Hoved af SUPERSOUND

Pris komplet Kr. 80 —

Fabrik og Laboratorium: Grønnevej 134, Lyngby. Telf. Frdl. 7850 & 8448

Announce fra aug. 1951 med markedets udtalelser om nyudviklingen "Supersound"

en forlænget pickup arm med indstillelig kontravægt, som modsvares af et samtidigt produkt fra Ortofon.

I februar 1952 indgiver Walter Christensen endnu to patentansøgninger om "lydoverføringsmekanismer", og i august samme år indgives hans niende patentansøgning. Den har prioritetsdato 5.8.1952 og vedrører en særlig følsom mekanisme til automatisk stop af f. eks. en gramfonmotor. På grund af patentverdenens særlige struktur er ansøgningen først indleveret i en tysksproget version benævnt "Antriebsvorrichtung, insbesondere für Naemaschinen". Man skal jo passe på ikke at afskære sig fra rettigheder på andre områder end det, man lige sigter mod med sin egen forretning. Produktet annonceres i august 1953.

Øverst TV: "Chefen" selv laver udviklingsarbejde – Øverst TH: Der var ikke megen plads på værkstedet –
 Nederst TV: Montage af PU-hoveder – Nederst TH: Æskefremstilling i kælderen på Vejlesøvej
 (Alle klip fra film om Walchris optaget af Walter Christensen)

GUITAR PICK-UPS OG MIKROFONER

Allerede i november 1952 omtales Walchris guitar pickups med tilhørende transistoriserede forstærkere til det stigende marked af jazz-guitarister. Transistoren var opfundet kun få år før - i 1947 - af et hold forskere i USA, så det var virkelig ny teknik, der her holdt sit indtog i Nærum. Blot få år senere påbegyndte Nærum-virksomheden Ferroperm som de første i Danmark forsøgsproduktion af transistorer i samarbejde med et fransk firma²¹.

I august 1955 annonceres et program af små 4-polede vibrationsfri vekselstrøms-motorer f.eks. til båndoptagere, og i august 1956 omtales i fagpressen for første gang Walchris studie-båndmikrofon M63 med tilhørende løsele, kabler, holdere og transformere.

Firmanavnet beskyttes

Det sidste kendte nyudviklede produkt var en 5W transistoriseret forstærker til 1960'ernes nye "elektriske guitarfolk". Forstærkeren omtales i breve til forhandlere i februar 1965.

Den 2. august 1955 søgte Walter Christensen om beskyttelse af sit længe anvendte varemærke med firmanavnet "Walchris" i en speciel typografi. Den 15. oktober samme år bekræfter Patent- og Varemærkestyrelsen, at mærket er registreret med nr. VA1955 01658.

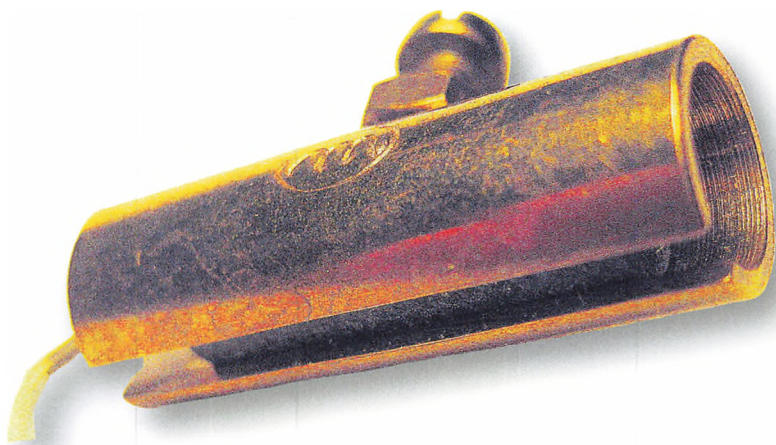
Det er vanskeligt at gennemskue, hvad der var virksomhedens hovedprodukt i disse år, men i en omtale af virksomhedens flytning til Nærum i fagtiddsskriftet Rateksa i november 1958 nævnes følgende elementer af produktprogrammet: Højfrekvens måleapparatur, mikrofoner, pick-ups og asynkronmotorer.

ULVETONE ELIMINATOR

"Wolf tone"

Et helt specielt produkt, som skyldtes Walter Christensens musikalske forståelse var en lille dæmpeanordning til celloer. Han havde i forbindelse med udviklingen af sine pick-ups arbejdet en del med at afklare betydningen af frekvensresonanser i forskellige materialer. Det kom ham til gode ved udvikling af en såkaldt "Wolf tone eliminator", et kort opslidset messingrør med et fjedrende indlæg, som blev sat ind på selve cellostrengen i nærheden af stolen. Eliminatorens blev ønskværdig for mange cellister, da man efter verdenskrigen i stigende grad gik over til at benytte strenge af ompundet stål i stedet for de hidtil anvendte ompundne tarmstrenge. Det var især G-strengen, der frembragte

Walter Christensen udviklede og producerede sin "Ulvetone Eliminator" til hele verdensmarkedet. Endnu i dag refereres der til den i annoncer på nettet, (Foto: Forfatteren)

Walchris på verdensmarkedet

3-fløjet folder med Walchris produkter fra 1960'erne.

uønskede svævetoner, som kaldes Ulvetoner. Violinbyggeren Mads Hjorth fra violinbyggervirksomheden Emil Hjorth og Sønner ApS, Ny Vestergade 1, København K, fortæller, at det blev et produkt som gik verden over, og at de aftog dem i gros (dvs. 144 stk) fra Walchris.²² Produktet solgtes stadig da Walchris lukkede, og så sent som i 2015 er der kommet forespørgsler fra udlandet, og på "nettet" kan man finde mange efterligninger, som kom frem, efter at Walchris lukkede, og hvoraf mindst en præsenteres som "the original Danish Style"²³.

MARKEDSFØRING

Walter Christensen var en flittig udvikler med stor teknisk og musikalsk indsigt og et stort materialekendskab. Dertil kom en aktiv markedsføring, der foregik via forhandlernetværket og med brochurer på såvel dansk som engelsk samt ved præsentationer på branchens udstillinger. Af flere annoncer fremgår, at Walchris' pickups har været solgt mange steder i udlandet, hvor fagblade og enkeltpersoner vurderede og udtalte sig positivt om produkterne.

Walchris

studio-håndmikrofon model 63 M
tilfredsstillende de højeste krav til fideliteten (FM-kvalitet). Retningskarakteristikken er 8-talsformet, der gør mikrofonen velegnet også til stereofonisk brug (2 stk).

Uanset hvilken tilspælsform af
Orkester
Jazzband
Kammermusik
Saltsproceden
Referens- og korsang m. v.
Trods sine fine egenskaber er 63 M dog robust. Udførelse: forkrømt og sort eller grå maité. Mikrofonen fremstilles i højhøjs og lavohms modeller, ligesom alt tilbehør kan leveres.

Den billigste høj-kvalitetemikrofon på markedet.
Forlang specialbrochure over 63 M med bl. a. tekniske data.

Tekniske data:
Model TR-101
er forsynet med 3 resonatorer og afgiver indtil 1,5 watt effekt, hvilket er næsten 10 gange så højt.
Der er styrkeindstilling på forstærkeren, så man altid kan indstille følelsen inden skivens af den maksimale indførelse. Forstærkeren kan afgive afgørende, ikke overkølede.
Dimensioner: H = 31 cm, B = 43 cm, D = 16 cm.
Vægt komplet med batterier: ca. 7 kg.
Indlemningsring for fuld udnyttelse: 2,5 mV.
Frekvensområde: 20-8000 Hz.
Batterispenning: 9 V (1 stk. elementer à 1,5 V).

Model TR-110
har 8 resonatorer og 2 mere højfrekvent med højere lydtryk.
Den afgiver effekt er indtil 15 watt.
Følelsen styrkeindstilling har samme model reguleringsknapper for altid kan som diskant, der bruges kan bæres eller styrkes efter behov. Bredt af TR-110 også forligner stemmer i det med Walchris gramofon-pickups model FWM - som gramofonforstærker, hvor der som bekendt leveres feedbackregulatorer.
Dimensioner: H = 34 cm, B = 54 cm, D = 20 cm.
Vægt komplet med batterier: ca. 9 kg.
Indlemningsring for fuld udnyttelse: 2,5 mV.
Frekvensområde: 15 - 10000 Hz.
Batterispenning: 9 V (1 stk. elementer à 1,5 V).

Der udses forbehold vedrørende konstruktive ændringer.

Forhandler:

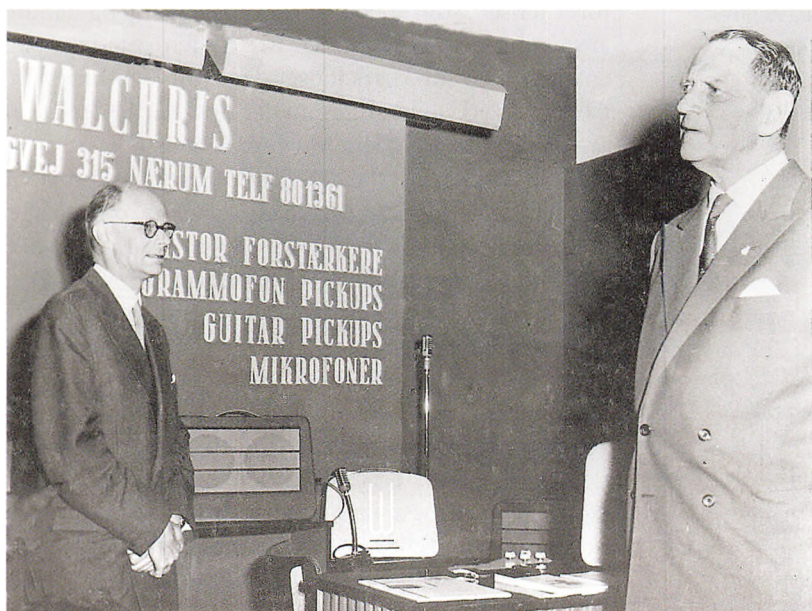
Walchris

Alle PU-hoveder blev prøvespillet for montage. (Klip fra film)

Radioudstilling i Forum 1961

Antallet af annoncer fra Walchris daler hen imod 1960, men så sent som august 1961 ses en annonce for guitarprogram og mikrofoner og i september 1961 omtales i fagpressen, at Walchris deltager i radioudstillingen i Forum. Herefter er der ikke fundet annoncer fra virksomheden på nær det førnævnte brev af februar 1965 til forhandlere. I hvilken grad Walchris' egne produkter har givet omsætning, og hvordan man kommer gennem "tresserne" er ukendt, men lønarbejde især for KTAS vides at have været en stor post i omsætningen. Efter sigende har man også arbejdet for NKT, men konkret viden herom er ikke fundet.

Kong Frederik 9. besøgte Walchris stand i Forum i september 1961, her med Walter Christensen i baggrunden. (ubekendt fotograf)

STEREO-ALDEREN

Walchris' markedsandel på pickup markedet svandt ind, måske især på grund af Fonofilms eller Ortofons indmarch på markedet. Væsentligt i den kamp må det have været, at Walchris tilsyneladende ikke gjorde forsøg på at udvikle en stereopickup til grammofonmarkedet. Det virker ulogisk at bygge ny fabrik og flytte dertil, samtidig med at virksomhedens hovedprodukt mister marked. At være ene-udvikler og virksomhedsleder på samme tid har måske haft sin indflydelse.²⁴ De nedennævnte tidligere ansatte fortæller, at der i slutningen tresserne ikke længere blev produceret grammofonpick-ups.

LØNARBEJDE

Som før nævnt reflekterede de to nævnte ansatte Annelise Clausen og Erna Sørensen på en "efterlysning" i Rudersdal Avis. Deres beskrivelse, billeder og oplysninger har bidraget til at give et billede af virksomhedens liv i perioden fra omkring 1967 til ca. 1992.

Walchris var en arbejdsplads med et skiftende antal ansatte. Man kunne let risikere at blive fyret, når ordrebeholdningen var lav, for så at blive genantaget senere. Man havde en værkfører, som kun sjældent blev skiftet ud. For den nævnte periode var den gennemgående figur værkfører Jensen, som åbenbart var omgængelig og håndterede driften på en anstændig måde. Afstanden til "chefen" var kendelig, men ikke større end at han på sin 75 års fødselsdag i juli 1983 blev fejret med en hyggelig frokost i værkstedet, ligesom der også var fælles julearrangementer.

Værkstedsforholdene var nok ikke ideelle set med dagens øjne, men med de 10-20 medarbejdere der kunne være, gik det uden de store problemer. Til- og afgang havde normalt ikke alvorlige konsekvenser for medarbejderstaben, fordi der i samme område lå andre elektrotekniske virksomheder som Brüel & Kjær, Ferroperm og Prah.²⁵ Afstand mellem bolig og arbejdsplads var af vigtighed, så derfor kom man gerne igen, når der var arbejde.

For KTAS udførte man overvejende renoveringsarbejde på gamle telefonapparater, som omfattede adskillelse og rensning/pudsning, så apparaterne igen kunne sendes ud til nye abonnenter. I perioder var selskabet ramt af materialeknaphed og måske også kapitalmangel²⁶. Derfor genanvendtes mest muligt af ældre materiel. Det gjaldt også omstillingsborde (snoreborde) til virksomheder med mange lokallinjer.

*Værkfører
Jensen*

*KTAS som
kunde*

Omkring 1975, hvor abonnenttallet var steget meget, måtte selskabet indføre det såkaldte "02"-område²⁷, hvilket yderligere gav anledning til ombygning af forskelligt relæudstyr i form af udlodning af gamle ledningsbunder og syning og indlodning af nye efter de ændrede krav. Det var et omfangsrigt arbejde, som nød godt af de rutinerede loddedamer hos Walchris. Ved en lejlighed skulle KTAS også have indført nogle forstærkertrin i nogle såkaldte AHD-centraler fra L.M.Ericsson, og så vidt vides, var det Walter Christensen selv som måtte designe disse. De tekniske detaljer om lønarbejdet er siden blevet bekræftet ved forfatterens samtaler med fhv. telefonovermekaniker Aksel Sandberg²⁸, der lejlighedsvis kom på fabrikken. Virksomhedens forskellige "profiler" kom således KTAS til gavn i forbindelse med lønarbejdet. Desværre ved vi ikke hvor længe samarbejdet varede.

"MEDHJÆLPENDE HUSTRU"

Walter Christensen var påpasselig som driftsherre, og spenderede ugerne midler, hvis det kunne undgås. Det var derfor helt i hans ånd, at hans hustru, den norskfødte Jane, der selv arbejdede som sygeplejerske på Gentofte Amtssygehus, jævnligt var medvirkende med udførelse af teknisk arbejde for virksomheden som aftenarbejde. Efter sigende var hun mere indstillet på fest end "chefen", og hun sørgede altid godt for hjemmets gæster.

Jane Christensen

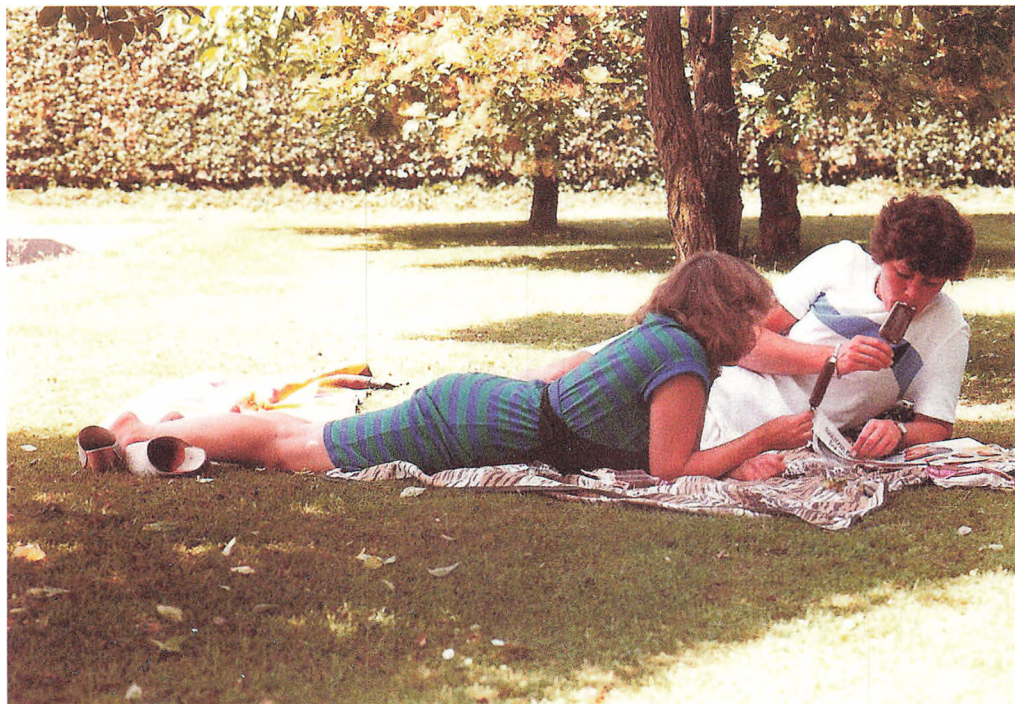
Julefrokost på værkstedet hos Walchris 18. december 1981. Walter Christensen ses yderst til venstre. (privatfoto)

Erna Sørensen ved renovering af et specielt telefonapparat i juli 1983. (privatfoto)

Annelise Clausen
i montagehallen
med lønarbejde for
KTAS juli 1983.
(privatfoto)

Erna og Lisa i en pause plænen foran bygningen på en varm sommerdag juli 1983. (privatfoto)

Ikke alt var kedeligt. Værkfører Jensen giver et "trut" på værkstedet juli 1983. (privatfoto)

VIRKSOMHEDENS SENESTE ÅR

I 1984 da Walter Christensen var fyldt 76 år besluttede man at omdanne virksomheden til et anpartsselskab.²⁹ Samtidig blev der oprettet en erhvervsdrivende fond, hvortil anpartsselskabet blev overført.

Lukning 1995

Godt ti år senere, i 1995, besluttedes det i samråd med bestyrelsesformanden Birte Schultz-Lorentzen at lukke virksomhedens aktivitet ned og sælge bygningen på Skodsborgvej. Det sidste skete formelt den 2. juni 1995. Forinden var de sidste rester af udstyr mv. overført til privatadressen på Vejlesøvej, således at ringen var sluttet.

Walter Christensen arbejdede selv videre fra hjemadressen, idet firmaet først blev formelt likvideret 29. december 1999 som solvent efter hans død den 21. november 1999. I sine sidste år var Walter Christensen plaget af et dårligt syn, efter det beskrevne kikkertsyn der gjorde, at han måtte se ud af øjenkrogene. Han klarede dog sig selv indtil få måneder, før han døde. Sin sidste tid tilbragte han på plejehjemmet Frydenholm, hvor han var glad og fornøjet over at være, idet hans forstand var intakt til det sidste.

Walchris fabrik på Skodsborgvej 315, som den så ud fra sydøst i juli 1983. (privatfoto)

Fonden blev pr. 1. januar 2000 omdannet til en alment velgørende fond med formål at støtte lægevidenskabeligt arbejde. Baggrunden for fondsdannelsen var dels Walter Christensens interesse for lægevidenskabelig forskning, og dels at der ikke var arvinger som kunne overtage virksomheden, når ejeren selv faldt væk. Fonden eksisterer stadig med navnet “Civilingeniør Walter Christensen og hustru O. Kristiane Christensens fond” og foretager uddelinger til den fondsbestemte snævre formålskreds.³⁰

NOTER

- 1 Advokat Birte Schultz-Lorentzen.
- 2 Se www.peterfrostrup.dk
- 3 Mange oplysninger er skaffet på grundlag af søgning i Håndbøger, vejvisere og fagtidskrifter. Især annoncer i Populær Radio, Rateksa og Radiobranchen, har givet grundlag for en tidsmæssig fastlæggelse af udviklingen. Yderligere er oplysninger indhentet fra bygningsmyndighederne i Lyngby-Taarbæk og Rudersdal Kommuner.
- 4 Desværre ved vi ikke, om der er taget film senere end i 1958; de er i hvert fald ikke dukket op. De genfundne filmruller er overført til digital form, som nu findes i kommunens historiske arkiv.
- 5 Danske civil- og akademiingeniører 1992, DIF, København, s. 129.
- 6 Se f. eks. http://billig-tv.dk/artikel/fjernsynets_historie.
- 7 Matr. 5i. Virum. Sælger prokurist frk. K Sørensen. Ejendomsskyld 12.000kr. Afhændes før 1943 til urtekræmmer V. Nielsen.
- 8 Matr. 1 arv, Holte, ejendomsskyld: 21.000 kr.
- 9 Adresseangivelse i annonce fra oktober 1946 i Populær Radio.
- 10 Matr. 20b, senere betegnet som 20ae og ai af Virum by og sogn. Grund 5.192 m². Købesum 82.545 kr. Skoder lyst 17. marts og 7. maj 1949. Sælger I/S Brdr. Simonsen.
- 11 Ved sammenligning af luftfotos fra 1954 og f.eks. 2002 på portalen “kortal.dk”, ses at den gamle bygning stadig findes indbygget i det udvidede moderne bygningskompleks. Den første byggesag har nummer 15 523 og ansøgningen er dateret 9.8.1948. Firmaet får to telefonnumre: Frederiksdal 7850 og 8448. Byggesagen kan belyses med mange yderligere data, der illustrerer problemer med materialer og godkendelser.
- 12 Grundskylden udgjorde 25.000 kr., og der indgik et statslån/Marshall-lån i finansieringen.
- 13 Om den industrielle udvikling i Nærum i nyere tid se Kaj Elkrog: Nærums industrialisering i efterkrigstiden. Søllerødbogen 2015, s. 47ff.

- 14 Bygningen sælges 2. juni 1995 til Klaus Hansen efter at Walchris' aktiviteter reelt var ophørt og firmaet flyttet tilbage til privatboligen på Vejlesøvej.
- 15 Banestykket øst for motorvejen blev nedlagt den 3. oktober 1954 som følge af anlægget af Helsingørmotorvejen.
- 16 Om bebyggelseudviklingen i Nærum under og efter 2. verdenskrig se Jens Johansen: Fra seks landsbyer til syv bydele. Søllerød 1988, s. 74-79 og samme i Vejen til Rudersdal. Søllerød Kommune gennem et halvt århundrede. Søllerød 2006, s. 113 ff.
- 17 F. eks. Tybring, Colibri, Crysofon og Bernic.
- 18 Normal 40-4500 Hz 48 Kr., High Fidelity 25-6500 Hz 58 Kr. ("leveres p.t. kun i begrænset omfang p.gr. af Materialesituationen").
- 19 Annonce i Populær Radio fra oktober 1948. Nærværende skribents interesse for Walchris og virksomhedens produkter blev vakt, da jeg fik et eksemplar i julegave 1948.
- 20 Til 33 eller 45 omdrejninger pr minut.
- 21 Jf. Kaj Elkrog, Søllerødbogen 2015, Ferroperm s. 92.
- 22 Oplyst af violinbygger Mads Hjorth i forbindelse med fremsendelse i oktober 2015 af prøve på en Walchris Eliminator til forfatteren.
- 23 www.quinnviolins.com
- 24 En henvendelse til Ortofon har ikke båret frugt, da ingen skriftlig aftale kendes, og alle spillere fra den gang er borte.
- 25 Jf. Kaj Elkrog, Søllerødbogen 2015, s.54-65, s. 92-93 og s. 98-102.
- 26 Se KTAS i 100 år, udgivet i dec. 1980, f.eks. s. 37-38, 48 og 97.
- 27 Indført 28. maj 1975.
- 28 Født 1922, Tidligere KTAS ansat, stadig aktiv forenings- og museums-mand
- 29 Pr. 1. august 1984 med CVR nr. 75471911.
- 30 Fondens nuværende CVR nr. er 10056993.

Tyvekrogen

- hvordan et tidligere skovområde blev til boligbebyggelsen Vejlesøparken i Holte

af Erik Trudsø Jespersen

Bebyggelsen Vejlesøparken ligger i et tidligere fredskovområde kaldet Tyvekrogen. Skovområdet blev adskilt fra Geels Skov, da Nordbanen blev anlagt i 1860'erne. Efter forskellige transaktioner omkring Søllerød Kommunes naturområder blev fredningen af skovområdet ophævet i slutningen af 1950'erne til fordel for en større bebyggelse. Vejlesøparken er et af de ganske få eksempler i Danmark på at man har fået tilladelse til at udnytte skovarealer til bebyggelse. Her fortælles historien om, hvordan det gik til, og hvad der videre skete, idet bebyggelsen i flere omgange har været genstand for både lokal og national opmærksomhed.

Forfatteren, Erik Trudsø Jespersen (f. 1956 i Hvidbjerg Thy), er IT-konsulent i Rudersdal Kommune. Han har boet i Vejlesøparken siden 1999 og er medlem af ejerforeningens bestyrelse.

INDLEDNING

I anden halvdel af 1700-tallet blev opmåling og registrering af skovene påbegyndt i Danmark, og blandt de allerførste var skovene omkring Søllerød, herunder Geels Skov. Af det første kort, der blev udarbejdet i 1764 i forbindelse med den tyske forstmand Johan Georg von Langens skovudskiftning, fremstår skoven mellem Vejlesø og Søllerød som et kompakt hele, omend den gennemskæres markant i nord-sydlig retning af den netop i 1764 projekterede snorlige Kongevej.¹

Nordbanen

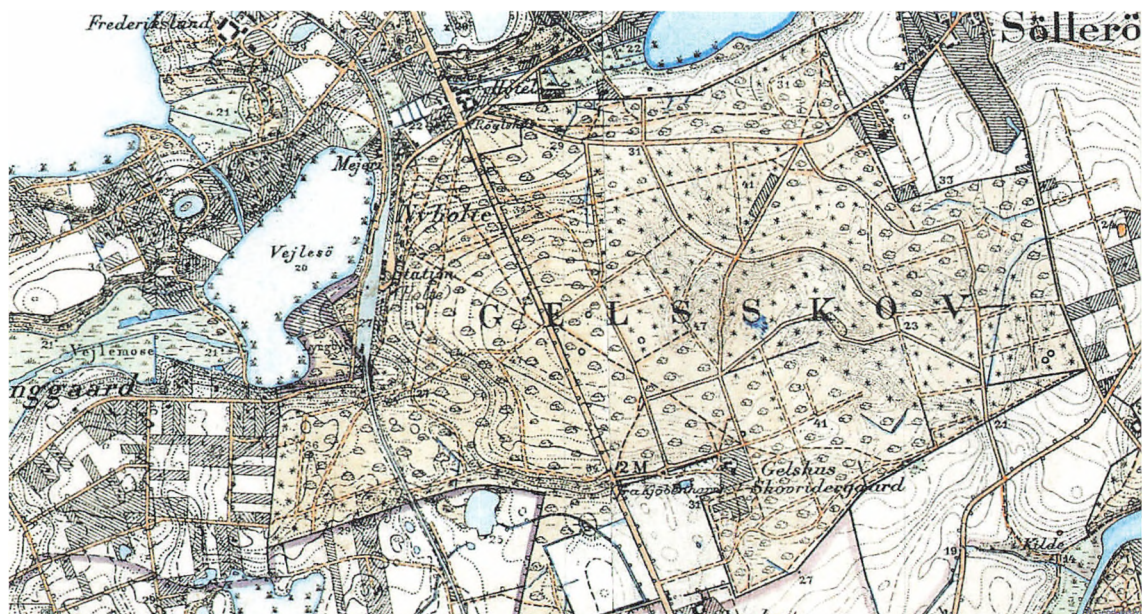
100 år senere foregik næste indgreb i skovens nordvestlige del med eksproprieringen i 1862 af et større areal til anlæggelsen af Nordbanen, som blev indviet, i 1864. Linjeføringen af banen mellem Kongens Lyngby og Holte var et resultat af flere kompromiser. Forløbet gennem Lyngby var planlagt med en station vest for Hovedgaden. For at undgå at få banen for tæt på bebyggelsen, blev der så bygget en dæmning over den østlige ende af Lyngby sø. Det fortælles, at jernbaneingeniørerne oprindeligt havde udstukket en linjeføring øst for Lyngby Hovedgade,

Christian Hilckers kort over det såkaldte Langenske Revir, 1764. Lidt til venstre for midten, ses den projekteret, snorlige Kongevej gennem Geels Skov. (Historisk Arkiv = HA)

hvilket betød, at et hjørne af Sorgenfri Slotspark blev gennemskåret af banen. Christian 8.s enkedronning Caroline Amalie boede fast på Sorgenfri Slot, og da planerne kom hende for øre, fik hun udvirket forlæggningen til det mere vestlige forløb.²

Holte stations placering tæt på Vejlesø, var bestemt af behovet for et sted til påfyldning af vand til damplokomotiverne. Strækningen kom således til helt at afskære det vestlige område af Geels Skov. Banen fik dobbeltspor allerede i 1891, og gjorde Holte til en af de bedst trafik-

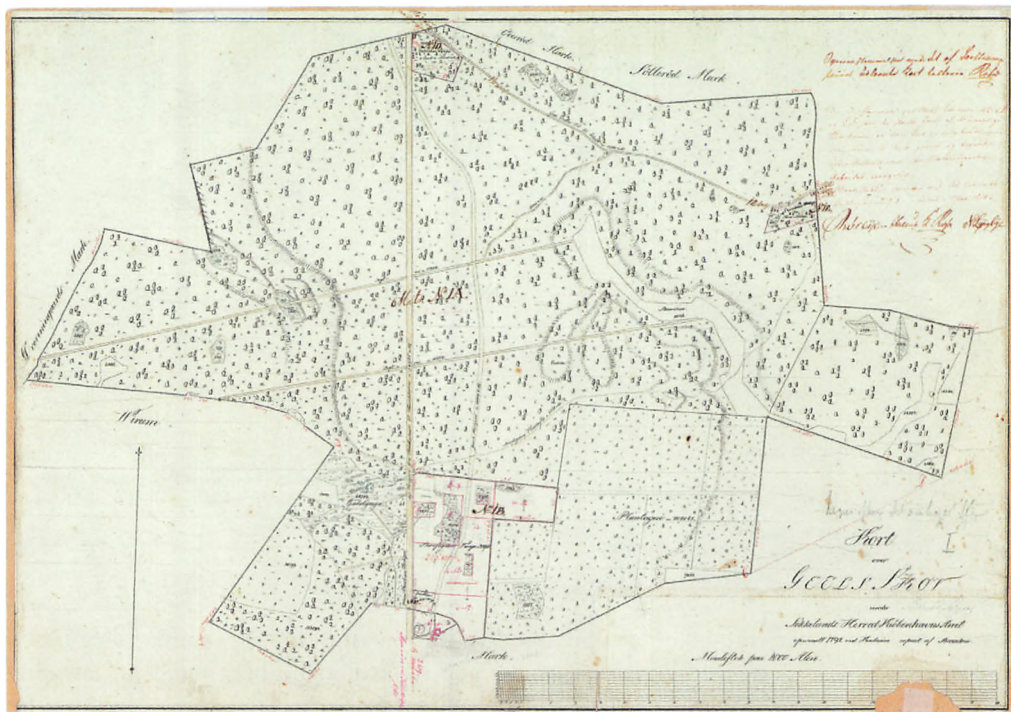

Geelskov
Fra høje måle-
bordsblade,
1842-1899
(Geodatastyrelsen)

betjente lokaliteter i Københavns omegn, skønt der endnu i begyndelsen af 1890'erne ikke var nogen by at betjene her, men kun landsbyerne Øverød og Søllerød et par km øst for jernbanen og Næsseslottet (Dronninggård) ved Furesøen vest for Nordbanen. Først i 1895-97 blev væsentlige dele af jorden på nærliggende landejendomme, Dronninggård med Næsseslottet og Kaningården samt Paradisgården i Øverød udstykket, og villabebyggelserne i området tog fart op imod århundredskiftet. Det trekantede område mellem stationen og Vejlesø, der var opstået ved jernbanens anlæggelse, blev allerede den 11. juni 1867 solgt ved offentlig auktion til Næsseslottets ejer, Generalkonsul Westenholz, for 2600 rigsdaler. Området ved den sydlige del af Vejlesø, Geelsodde, var oprindeligt en enklave, der hørte til Lyngby sogn og blev brugt af Virumbønderne til tørveskæring. Arealet blev i 1906 overført til Søllerød Sogn.

Skovstykket
på jernbanens
vestside

Staten havde beholdt det store firkantede område vest for banen, der på et kort fra 1880 for første gang ses benævnt som "Tyvekrogen".³ Selv om den folkelige tradition gerne havde set, at navnet henviste til tyvebander og endog morderen Ole Kollerøds opholdssted i dette fjerntliggende hjørne af Geels Skov, er navnet oprindelse mere prosaisk. Den henviser ligesom landsby navnet Tyvelse til en lysning omgivet af krat eller skov. At navnet skulle henvise til det oldnordiske tylt for 12

Geelskov efter opmåling 1792, Tyvekrogen er arealet yderst til venstre. (HA)

mand(sed) eller 12 stykker, er derimod næppe rigtigt, men det skal vi senere vende tilbage til.

Navnet Vejle Sø og Vejlegård i Øverød kommer af det i Danmark meget almindelige stednavn Vejle, der henviser til vejer, dvs. vadesteder over fugtige områder. Et andet ord for det samme er Vase, som indgår i Vasevej længer mod nord. Det oprindelige vadested findes under den nuværende Kongevejen og det tilstødende Holte Midtpunkt, hvis kælder hyppigt oversvømmes af det nu, på jordoverfladen helt forsvundne vandløb mellem Søllerød Sø og Vejlesø.

SØLLERØD KOMMUNE OPKØBER JORD

Københavns Kommune opkøbte omkring 1930 store arealer i Lyngby-Taarbæk Kommune. Det begyndte med Dyrehavegaard i 1930, og senere flere andre nærliggende gårde. Kort efter iværksattes et større planlægningsarbejde i samarbejde mellem Københavns Magistrat og Lyngby-Taarbæk Kommune, som førte til den omfattende bebyggelse på de nu erhvervede arealer. Byplanen gav bl.a. også mulighed for

Geelskov - Målebordsblad, Tyvekrogen som skov – stykket ses nederst i kortet på vestsiden af jernbanen 1901-1971 (Geodatastyrelsen)

*Frederik
Clausens
jordopkøb 1934*

at anlægge en ny motorvej fra Lyngbyvej ved Vangede til Hørsholm, altså den senere Helsingørmotorvej, som dog først blev indviet i 1956. Søllerød sogneråd, med sognerådsformand Frederik Clausen i spidsen, ønskede ikke, at Københavns Kommune på samme måde som hos naboen i syd, skulle blande sig i Søllerøds fremtid og opkøbte derfor i 1934 betydelige arealer både i kommunens østlige og vestlige del med Næsseslottet i spidsen, samt midt i kommunen de store landbrugsområder som den planlagte Hørsholmvej skulle passere omkring Nærum.

I 1938 kom loven om byplanlægning, der bl.a. bestemte, at enhver bebyggelse med mere end 1000 indbyggere med 5 års frist skulle fremlægge en byplan. Det gjorde Søllerød Kommune, nærmest til overmål. I 1943 forelå en byplan, hvori ethvert bebyggeligt areal var foreslået anvendt, meget af det med blokbebyggelser, og plads til op imod 80.000 indbyggere i år 2030. Denne plan, de store kommunale ejendoms køb og det nye rådhus fra 1942 blev så stærkt kost for sognebørnene, at de med kvalificeret bistand fra professor Steen Eiler Rasmussen fik sat en anden dagsorden. Resultatet blev, at næsten hele sognerådet (13 ud af 15 medlemmer) - og dermed også Frederik Clausen - ikke opnåede genvalg ved det af besættelsesmagten forsinkede kommunevalg den 5. maj 1943.

I det ny sogneråd fik tre efterfølgende sognerådsformænd sæde: Andreas G. Schneider, P.E. Rosenørn og - landsretssagfører Erik Øigaard. Sidstnævnte, blev med tunge poster i byplanudvalget og i ejendomsudvalget – og fra 1959 til 1974 som borgmester - den drivende kraft i Søllerøds udvikling i efterkrigstiden og 1960'erne, og dermed også den helt centrale person i spillet om bebyggelsen af Tyvekrogen.

MAGESKIFTE

I januar 1950 fremsatte Søllerød Kommune over for direktoratet for Statsskovvæsenet et ønske om at erhverve ca. 10.000 kvm. af Geels Skov. Baggrunden var at Holte Stationsvej skulle udvides, og det var nødvendigt at erhverve en del af skoven til denne udvidelse.⁴ Som modydelse tilbød man at afgive en række arealer, bl.a. dele af Ravneholm skov og nogle delvis skovbevoksede arealer ved Mølleåen, syd for Nærum. Staten ønskede imidlertid også at overtage Wesselsminde-arealerne mellem Mølleåen og Nærum, som kommunen havde erhvervet i 1947. Her indgik de i planerne for en fremtidig villabebyggelse i det sydlige Nærum, og kommunen krævede derfor en kompensation i form af et andet areal, og meddelte at man gerne mageskiftede Wesselsminde-arealerne med Tyvekrogen syd for Holte Station under den klare forudsætning, at dette lystskovareal skulle kunne bebygges.

Selv om statsskovvæsenet helst havde undgået, at Tyvekrogen skulle indgå i mageskiftet, indså man dog fordelene ved den samlede aftale, også i henseende til at Wesselsminde, med sin grænse ned mod Mølleåen, naturmæssigt havde langt større værdi end Tyvekrogen. Med sin isolerede beliggenhed var Tyvekrogen tilmed tidligere blev mishandlet med vilkårlig granbeplantning og som "en rede for gammelt jern og skrammel", som en tidligere skovridder måtte indrømme før krigen.

Mageskiftet trak ud, men efter adskillige forhandlinger lod såvel statsskovvæsenet som kommunen i sommeren 1953 foretage en vurdering af arealerne, der skulle udveksles. Skønt parterne ikke var helt enige i vurderingerne, blev slutresultatet, at man lod værdierne gå lige op, hvorfor der ikke kom til at indgå kontanter i mageskiftet mellem kommunen og staten. Den 19. august 1953 tiltrådte Søllerød Kommunalbestyrelse mageskiftet på dette grundlag, og den 10. december 1953 meddelte Københavns Amtsråd sit samtykke hertil.

Der skulle dog gå endnu et år, inden også landbrugsministeriet på statens vegne tiltrådte mageskiftet, det skete først den 30. juni 1954. Ejerskiftet til kommunen var med virkning fra 1. april 1955. Herefter

Grønnevej og den endnu i dag eksisterende sti op til Tyvekrogen. Foto fra 1931. (HA)

skete der ikke mere med arealet, før fredningsmyndighederne kom ind i billedet, og afsagde sin deklARATION 10/12 1958, med udstikning af de nærmere vilkår for bebyggelse.

FREDNINGEN OPHÆVES

1959

FredningsdeklARATIONEN, der ophævede fredsskoven og dermed omdannede området til en stor byggegrund, blev tinglyst 13. februar 1959, og bestemte følgende grundlæggende forhold:

I anledning af, at den vest for Nordbanen beliggende del af Geelsskov der er udstykket som matrikelnummer 1dt, og som kaldes Tyvekrogen, er blevet frigivet til bebyggelse, pålægges der herved dette areal følgende servitutter:

Bebyggelsen skal være en blokbebyggelse af parkagtig karakter og med en udnyttelsesgrad, der fastsættes af Søllerød kommunalbestyrelse, dog højst 0,4.

Planer af bebyggelsen skal forelægges fredningsnævnet for Københavns amtsrådskreds til godkendelse både med hensyn til facadeudformning og beliggenhed.

Langs arealets øst-, syd- og vest grænser er det hensigten at bevare en del af bevoksningen imellem blokkene, alt efter nærmere godkendelse af fredningsnævnet til sin tid, når bebyggelse af arealet måtte blive aktuelt.

Den til enhver tid værende ejer af arealet er pligtig at vedligeholde foranvænte beplantning, ligeledes efter nævnets godkendelse.

Indtil bebyggelse af arealet finder sted, skal dette drives som skov, og det skal i dette tidsrum være tilladt at foretage fornøden forstmæssig udtynding og fældning.

Nærværende deklaration vil være at tinglyse som servitutstiftende med såvel fredningsnævnet for Københavns amtsrådskreds som Søllerød kommunalbestyrelse som påtaleberettigede.

BYGGEPROJEKT

To arkitektfirmaer, henholdsvis Ole Hagen (arkitekt E. Strabo) og Kay Fisker (arkitekt Svend Høgsbro) udarbejdede i efteråret 1966 skitseforslag til en bebyggelsesplan for Tyvekrogen.

Projektet fra arkitekt Høgsbro havde den skavank, at der ikke havde været nogen entreprenør involveret fra begyndelsen. Arkitekten havde godt nok en idé om, at projektet "måske var noget for Højgård & Schultz", og havde nævnt dette for ekspeditionssekretær Johansen i Søllerød kommune. Det tog direktør Christoffersen fra entreprenørfirmaet ganske ilde op og bebrejdede, at hans firma således blev nævnt i forbindelse med et projekt, han ikke kendte noget til. Og så var der lige den "detalje", at direktøren privat boede på Ryvej i Virum, og dermed stod til at få første parket til byggeriet fra sin egen stue.

Arkitektfirmaet Ole Hagens første skitse blev forelagt for den potentielle bygherre, entreprenør Jørgen Peter Christiansen og kommunen i efteråret 1966. Med efterårets løvfald blev det dog klart for alle, at det var nødvendigt at justere planen. Arkitekt E. Strabo fra Ole Hagens tegnestue skrev efterfølgende til borgmester Øigaard, at han håbede de foreslåede ændringer ville blive betragtet som en forbedring af projektet, "således at genen ved bebyggelsen bliver mindst mulig for det omliggende villakvarter".

Da de konkrete planer om byggeri begyndte at rygtedes ved nytår 1967 forsøgte "Foreningen Furesøen" sammen med andre fredningsinteresserede kredse at forhindre projektet, og ønskede at opretholde

Tyvekrogen som skovområde. Argumenterne, der blev anført, var at bevare skov på begge sider af jernbanen, "fordi det er det, der giver Holte Station sin særlige atmosfære" - og "fælder man skoven på den ene side har Holte station mistet sit ansigt". Beslutningen var imidlertid taget for længst, og med baggrund i at fredningen allerede var ophævet adskillige år forud - ved deklarationen i 1959 - behandlede kommunen i marts 1967 tilbuddet fra entreprenør J. P. Christiansen, baseret på arkitekt E. Strabo's nu justerede bebyggelses plan, fra januar samme år.

Som en for nutiden mere kuriøs betragtning om lejlighedernes indretning, kom kommunen også med sit synspunkt i relation til, at kun de allerstørste boliger var tænkt forsynet med bidét. Borgmester Øigaard anførte, "at man fra kommunalbestyrelsens side ville henstille at alle badeværelserne blev forsynet med denne installation eller installationsmulighed".

*Møde med
fredningsnævnet
på Søllerød
Rådhus*

Den 11. juli 1967 holdt fredningsnævnet for Københavns Amtsråds-kreds møde på Søllerød Rådhus med borgmester Øigaard som vært - idet han iøvrigt også var en af de tre medlemmer af nævnet. Nævnets medlemmer godkendte efter votering det byggeprojekt, som arkitekten forelagde på mødet.

BYGGERI, NU MED TO PARTNERE

Kommunen sendte 29. maj 1967 et skødeudkast vedr. overdragelsen af arealet, og efter forhandlinger blev det 4. juli 1967 godkendt. I såvel ejendomsudvalget som økonomiudvalget var indstillingen tiltrådt af et flertal, idet socialdemokratiets to medlemmer i begge udvalg dog stemte imod. Med betinget skøde, dateret 20. juli, - tinglyst den 5. august 1967, og en købesum på 9 mio. kr. overtog et partnerskab bestående af entreprenør Jørgen Peter Christiansen og Forsikringsselskabet Codan A/S herefter Tyvekrogen. Fordelingen af ejerskabet var således, at JPC ejede 40 % og Codan de 60 %. (Historikken omkring forsikringsselskabet Codan, og de to generationer af direktører lydende navnet Hermann Zobel er nærmere beskrevet på side 208). Entreprenøren var allerede af Øigaard blevet engageret som bygherre i det store byggeri Egevang Syd i Nærum, og da selvsamme borgmester Øigaard også havde en bestyrelsespost i Codan, var forbindelserne klare.⁵

*J.P. Christian-
sen og Codan*

J. P. Christiansen, der privat boede på Dronninggaards Allé, havde tilbage i 1960'erne fået øgenavnet "Jens Peter Højhus" efter også at have stået bag opførelsen af højhusene i Brøndbyerne og Høje Gladsaxe. I 1980'erne blev JPC Gruppen husentreprenør for forsikringsselskabet

Jørgen Peter Christiansen stod for mange af hovedstadens store højhusbyggerier i løbet af 1960'erne. Her ses han i samtale med en formand ved Høje Gladsaxe byggeriet. (Privatfoto)

Grundstykket opdeles

Baltica, og var engageret i flere spektakulære – og tabsgivende projekter, bl.a. et stort anlagt kontorbyggeri på Gibraltar samt ombygningen af Idrætsparken til det nuværende “Parken”. Det endelige knæk kom med tabet på “Boltens gård” i den indre by, og firmaet gik konkurs i 1992. Teknikerbyen i Virum, ejet af JPC, og samtidig firmaets domicil, blev overtaget af – netop Codan. Hotel Marina i Vedbæk tilhører dog fortsat den oprindelige ejerkreds, idet formuen fra de gode tider var delvis intakt i “Hjørdis og Jørgen Peter Christiansens Familiefond” der var blevet stiftet tilbage i 1984, med domicil i Vaduz i lilleputstaten Liechtenstein.⁶

Partnerskabet mellem JPC og Codan udmøntede sig videre derved, at den vestligste, bagerste del af grunden helt blev overtaget af J.P. Christiansen, og udskilt som et særskilt matrikelnummer, 1 dy. Det bemærkelsesværdige er, at det først skete efter, at byggeriet var gået i gang. Den 9. oktober 1969 meddelte landbrugsministeriets matrikeldirektorat således tilladelse til, at grunden nu blev underopdelt i to selvstændige matrikler. Bebyggelsen var hermed juridisk set blevet spaltet i to ejendomme. Et forhold der består den dag i dag, i form af to adskilte ejerforeninger.

Entreprenør Jørgen Peter Christiansen (tv), her i samtale med den daværende direktør på Hotel Marina i Vedbæk. Privatbillede fra slutningen af 1960'erne. (Privatfoto)

De indbyrdes handeler fortsatte, så slutresultatet blev at entreprenøren igen afhændede sin matrikel - tilbage til Codan. Overtagelsesdagen, med tilbagevirkende kraft, lød på 1. januar 1970. Det officielle tinglyste beløb fra skødet, lyst 4. januar 1972 var på 13,1 mio. kr. kontant. Meget diskret slap man hermed for at skulle røbe alle handelens økonomiske detaljer og noterede blot, at køber samtidig overtog byggekreditten og alle forpligtelser. I et tidligere brev havde J.P. Christiansen dog nævnt en gennemsnitlig kvm. pris mellem 800 og 900 kr. - hvilket så vil give en total byggepris for hele komplekset på ca. 40 mio. kr.

TYVEKROGEN BLIVER TIL VEJLESØPARKEN

Alt synes at flaske sig omkring opførelsen af det prestigefyldte og fornemme byggeri i den tidligere fredsskov. Men man havde dog et enkelt lille problem, der skulle løses: lokalitetens navn. Tyvekrogen hed skovstykket, der nu skulle bebygges, og det var det navn, der blev anvendt internt for projektet. Dog var de ansvarshavende bange for, at det kunne gå hen at blive vanskeligt at udleje boliger på en adresse, der så åbenlyst henviste til mørkets gerninger. Den 29. november 1967 skrev landsrets-

Lystskovens oprindelige navn er som ønsket helt forsvundet fra daglig brug, men kan dog endnu ses på de oprindelige NESAs transformatorstationer rundt omkring på området. (Foto: Forfatteren)

Stednavnet Tyvekrogen

sagfører Ole Pontoppidan derfor til Søllerød Kommune, at de nye ejere ønskede at omdøbe arealet, og kalde bebyggelsen “Vejlesøparken”. Bygherrens sagfører henviste til, at det hidtidige navn havde en ubehagelig klang, eller i bedste fald var intetsigende: “Jeg har ganske særligt erfaret, at selv om navnet Tyvekrogen af historisk oprindelse intet har med tyveknægte at gøre, men med arealets oprindelige opdeling i *tylvter*, er mange af den opfattelse, at navnet har forbindelse med *galgebakke*”- argumenterede ejernes advokat. Det sidste havde han næsten ret i, idet lokalbefolkningen som nævnt mente, at området havde været et tilholdssted for tyve. Til gengæld er det mere end tvivlsomt, om navnet har noget at gøre med en opdeling i 12 skovstykker, idet navnet som indledningsvist nævnt snarere hidrører fra den gamle danske betegnelse for et ryddet skovstykke. Men kommunen købte argumentationen, og snart efter var det officielle navn for det nye etageboligbyggeri: Vejlesøparken.

SKOVEN

Byggeplanerne for ejendommen var som tidligere nævnt, i juni 1967, blevet godkendt af “Fredningsnævnet for Københavns amtsrådsreds, på betingelse af, at der udarbejdedes en beplantningsplan der skulle godkendes af nævnet – og at en fredet gravhøj i skoven blev bevaret.

Byplanvedtægten 1967 - 68

Fredningsnævnets betingelser er optaget i den byplanvedtægt nr. 23, der er tinglyst på ejendommen, og som i det væsentlige bestemmer, at “ejendommens karakter af skov skal opretholdes” og endvidere anfører, at “bebyggelsen skal have en parkagtig karakter”, ligesom det fremhæves, at det er hensigten at bevare en del af den oprindelige bevoksning mellem blokkene.

TV:
Borgmester Erik
Øigaard (1908-
1992), 1962 (HA)

TH:
Codan direktør
Hermann Zobel
(1908-1995), ca.
1970. (Polfoto)

*Hermann Zobel
på banen*

Havearkitekt Eywin Langkilde udarbejdede på bygherrens vegne den første beplantnings plan i februar 1970. Forudsætningerne i denne, var at byggetilladelsen var gjort betinget af, at der skulle “skabes en slørende beplantning, der så vidt muligt skulle skåne de omkringboende villa ejere for synet af bebyggelsen i Tyvekrogen” – som statsskovrider E. Lau-mann Jørgensen fra “Statens tilsyn med de private skove i Københavns amt” meget direkte formulerede sig i sin replik til havearkitektens første skitser. Naboerne langs Ryvej i Virum, lige på den anden side af kom-munegrænsen, var absolut ikke fornøjede over udsigten til beton, uden de hidtidige store skærmende træer, og hyrede professor i skovdyrkning ved Landbohøjskolen, dr.agro. Hans Adolf Henriksen som deres ekspert. Borgmester Øigaard, der følte sig bestormet af henvendelser fra de be-rørte villaejere, måtte brevveksle direkte med Hermann Zobel og Jørgen Peter Christiansen om at få sagen afsluttet og få sat gang i nyplantningen, inden vinteren satte ind. Netop rækken af de solitære, over 100 år gamle træer langs det sydlige og vestlige stengærde har været anledning til me-get diskussion gennem tiderne. Enkeltræer, der er blevet for store eller har begyndende råd, kan naturligvis fældes, men det sker altid først efter

grundige diskussioner mellem stadsgartneren, skovridderen, naboerne på begge sider af kommunegrænsen - og ejerne.

Der udarbejdes nu 10-årige løbende skovplaner med stadsgartnerens godkendelse, som nøje angiver retningslinjer for den løbende pleje af skoven. Den seneste udgave dækker over perioden 2007-2016.

ARKITEKTEN OG ARKITEKTUREN

Vejlesøparken blev opført i årene 1968-1970. Arkitekten på ejendommen var Ole Hagen (1913-1984). Han drev på det tidspunkt en af Danmarks største tegnestuer på H.C. Ørstedvej på Frederiksberg og havde mange opgaver for toppen af dansk erhvervsliv. For Codan var han allerede engageret i 1965 med bl.a. boligbebyggelsen Opnæsgård i Hørsholm, og hans tegnestue havde også stået for hovedsædet, det imponante Codanhus på Frederiksberg, der blev opført 1957-60. Sammenfattende var han en af århundredets mest produktive arkitekter, og hans signatur var umiskendeligt modernismen.

Modernismen

Modernismen i Danmark udspringer af funktionalismen. Den sidstnævnte danske betegnelse fortæller bedre end den internationale, hvad det er den moderne arkitekt ønskede at fremhæve. Arkitekturen skulle først og fremmest være funktionel, idet alt det dekorative, som ikke tjente bygningens primære formål, blev udeladt. Arkitekturen frigøres hermed fra fortidens stilarter og dogmer. Modernismens mest karakteristiske træk er de rene former, lige linjer og funktionalitet. Dens formsprog skulle være helt anderledes end de tidligere perioders. Alt skulle være så enkelt som overhovedet muligt, og de symbolske betydninger, man tidligere tillagde arkitekturen, skulle forsvinde til fordel for en nøgtern og funktionel arkitektur. Dermed afspejlede arkitekturen det moderne effektive samfund og den industrielle tidsalder, og man lod de nye konstruktions muligheder, ikke mindst betonelementer, slå igennem i byggeriet.

Et byggeri med fremtid

Den 28. juni 1970 skrev Berlingske Tidende om Vejlesøparken, at det var et byggeri med fremtid i – ikke mindst når talen er om terrassehusene med store udestuer. Det er lutter rosende ord i anmeldelsen, og specielt fremhæves igen de stærke linjer i terrasseringsen, hvor de brede brystninger forhindrer indkik til etagerne nedenunder. De mange fælles faciliteter i bebyggelsen fremhæves ligeledes: Kollektivhusets “indbyggende restaurant med udendørs serveringsterrasse”, selskabslokalerne, møntvaskeriet, de 500 udendørs parkeringspladser, et stort underjordisk parkerings anlæg og sågar egen bådebro i Vejlesø, oplyses det i Berlin-

Vejlesoparken, Terrassehuset, blok 2. (Foto: Forfatteren, 2016)

Vejlesoparken, Blok 4 er bebyggelsens længste blok. (Foto: Forfatteren 2016)

geren. Kun når snakken er om prisen på at bo i herlighederne, dryppes der lidt malurt i bægret: 4350 kr. pr. måned, plus varme for leje af de største lejligheder. I 1970 var årslønnen for en lektor f.eks. ca. 90.000.- kr. og for en byretsdommer 110.000.- kr. Men det problem fandtes der en kreativ løsning på, skulle det vise sig.

UDLEJNINGSPROBLEMER

I Politiken kunne man 25. august 1971 læse en kommentar af det radikale kommunalbestyrelsesmedlem, rektor Edele Kruchow under rubrikken "boligsikring for de bedrestillede". Ejeren af ejendommen har ansøgt de lokale myndigheder, huslejenævnet og skatterådet, om en særlig ordning til nedbringelse af huslejen, hvilket synes at være imødekommet.

Ordningen går ud på at den årlige husleje nedbringes fra de ca. 50.000 kr. til knap 20.000 kr. Det sker ved at der gives dispensation fra den generelle bestemmelse om at indskuddet maksimalt kan svare til 6 måneders husleje. Udlejer sætter nu indskuddet op til 300.000 kr. for de største lejligheder. Det beløb kunne lånes - af udlejer - formedels en rente på 10½ %. Den nedsatte husleje plus renten af de 300.000 kr. i indskud betyder, at bebyggelsen får de budgetterede indtægter. Renten af lånet kan trækkes fra den skattepligtige indtægt, så omkring 16.000 kr. finansieres hermed for lejerne i form af et skattefradrag.

*"Med det ene ben
i Vestre Fængsel"*

Sagen kom senere på efteråret op i folketinget. Det vakte ligeledes nogen forundring, at Søllerøds borgmester Erik Øigaard havde deltaget i huslejenævnets afgørelse om arrangementet, og det afstedkom en ombudsmandsundersøgelse omkring borgmesterens habilitet. Det var vist nok ved den lejlighed, at Øigaard efter sigende skulle have ringet til viceborgmester Jørgen Schunck og bedt om dennes støtte, da han - som han udtrykte det - "stod med det ene ben i Vestre Fængsel og det andet på brun sæbe". Ombudsmanden var dog en venlig mand og konkluderede, at borgmesteren nok ikke kunne kritiseres for at have deltaget i selve mødet, men at det dog ville have været mere korrekt, om han ikke direkte havde deltaget i sagsbehandlingen.

Arrangementet var ikke tilfældigt. Den konservative boligminister Aage Hastrup havde tidligere på sommeren deltaget i en fremvisning af Vejlesøparken sammen med den amerikanske ambassadør, og havde her i en diskussion med Codans direktør Hermann Zobel om forskellene på finansiering af privat og offentligt støttet byggeri henledt opmærksomheden på et notat om, hvordan et privat byggeri i Herning havde benyttet netop denne metode til nedbringelse af huslejen.⁷

Gå til fagmanden

Det blev påstået, at det var selvrøde boligminister Aage Hastrup, der viste vejen til skattebesparelsen for lejerne i lukasbyggeriet „Vejlesparken“.

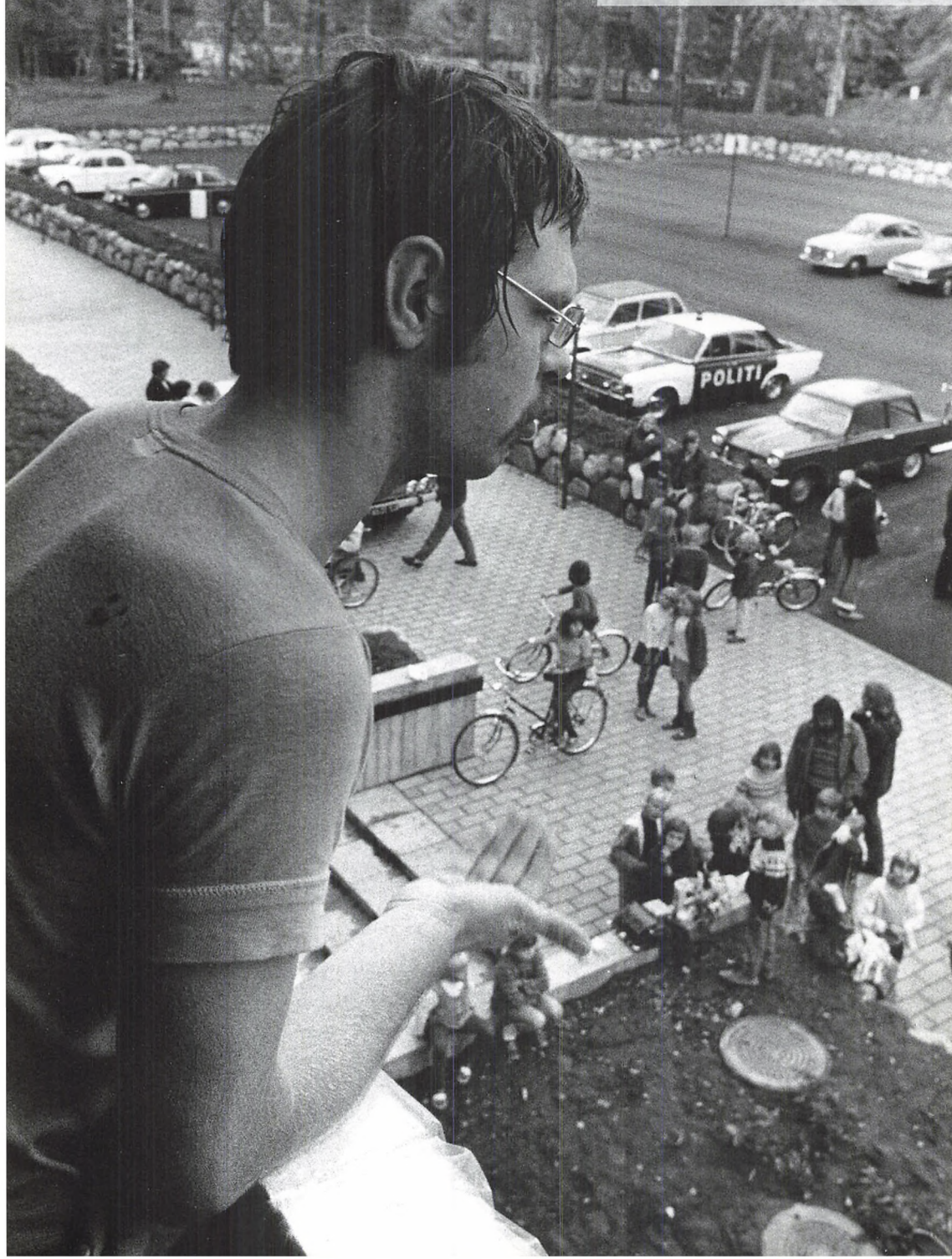
Den konservative boligminister Aage Hastrup i Bo Bojesens velkendte streg.
Gengivet med tilladelse © Bo Bojesen/copydanbilleder.dk

SLUMSTORMERE I VEJLESØPARKEN

Den offentlige virak omkring bebyggelsens udlejningsproblemer, fik i september 1971 også en anden, og mere kuriøs vinkel i pressen. Boligfronten - en ny etableret sammenslutning indenfor "slumstormerne", benyttede et par af de tomme lejligheder i bebyggelsen til en happening. Det var ellers normalt kun i de københavnske brokvarterer at den slags begivenheder udspillede. Igen var borgmester Øigaard i skudlinien, og med henvisning til sine bestyrelsesposter i flere selskaber der

*Boligfronten
på banen*

“Slumstormerne” kikker efter politiet og tilskuerne på parkeringspladsen, foran Vejlesøparken under aktionen den 20. september 1971. Foto: Ebbe Wraa. (ABA)

Aktivist i færd med at hænge banner op på altan i Vejlesoparken under Boligfrontens aktion den 20. september 1971.
Foto: Ebbe Wraa. (ABA)

Edele Kruchow (1915-1989)
ca. 1970. (HA)

Selv om hele Vejlesøparken fra begyndelsen altså i praksis var ren udlejning, blev også lejlighederne i de 3 forreste blokke – matrikelnummer 1dt – i efteråret 1979 udmatrikuleret enkeltvis, så det – “i fremtiden” – ville være muligt også at sælge disse hver for sig. Den oprindelige lov om ejerlejligheder fra 1966 blev ændret netop med virkning fra 1. januar 1980.

Codan Liv

Ejerskabet skiftede internt i 1995, således at i stedet for skadesforsikringsselskabet Codan, blev det selskabet Codan Liv, igennem datterselskabet Opnæsgård II, der kom til at eje Vejlesøparken. Og dermed var den ultimative ejer ikke længere Codans britiske moderselskabs aktionærer, men i stedet danske pensionsopspare. Denne ændring i ejerskabet fik senere stor betydning. Prisen for bebyggelsen blev fastsat til 268 mio. Den offentlige vurdering var 295 mio. kr. pr. 1. januar 1995.

SALG

Restauranten nedlægges

Restauranten i kollektivhusets stueetage blev nedlagt med virkning fra 1. juli 2003. Beboerne fik oplyst, at den ikke længere var rentabel. Sandheden var nok mere nuanceret. Dels var der meget belejligt et generationsskifte med restaurantens leder, der trængte sig på. Det var endvidere en forudsætning for driften og en obligatorisk del af huslejeaftalen

Vejlesøparkens største lejligheder har forskudte og meget store Terrasser. (Foto: Forfatteren 2016)

Renovering af betonflader

for beboerne i højhuset, at der skulle aftages 15 spise billetter pr. beboer pr. måned. Det kunne man dårligt tænke sig videreført som en pligt for ejerlejlighedsejere, så selv om en gruppe beboere forsøgte få ændret afgørelsen, var den dog en gyldigt truffet.

Straks efter lukningen blev inventaret og indretningen fjernet, og rummene fremstod et års tid i rå beton, indtil kommunen overtog lejemaalene, der nu var blevet helt nyindrettet med kontorer til hjemmeplejen og nogle nye ældrevenlige lejligheder til fremleje. Samtidig besluttede ejeren forlods at bekoste en omfattende renovering til 40 mio. kr. - af først og fremmest de mest udsatte udendørs betonflader.

I løbet af efteråret 2003 bestemte selskabet Codan Liv helt generelt, at man ikke længere ville have boligejendomme i sin investeringsportefølje. Huslejen var nu ikke høj nok, og man argumenterede med, at afkastet til opsparerne blev større, hvis man i stedet investerede i erhvervsjendomme.

LIEBHAVERI TIL SPOTPRIS

Efter et udbud blev salget overladt til den lokale ejendomsmægler Jesper Nielsen, der med ildhu kastede sig over opgaven. Projektet blev igangsat i januar 2004 ved at lejerne fik tilbud om at købe deres lejede lejlighed med en rabat på 20 % af den pris ejendomsmægleren fastsatte. Der var fastsat en frist på 15. februar 2004 til at acceptere tilbuddet.

Det blev argumenteret fra sælger, at rabatten var et resultat af nøje beregninger. Uden et incitament ville mange blive boende som lejer, til den nu meget lave husleje. Alle forventede, at priserne havde toppet, og at det var nu gevinsten skulle hjemtages. Ingen kunne naturligvis vide, at en himmelflugt fortsatte endnu et par år, og at bare få måneders ejerskab nemt kunne udløse en gevinst på en halv million.

Rabat ved køb

Mange tog imod tilbuddet om de 20 % rabat. Og det akkompagneret af en sand syndflod af reklamekampagner fra kreditforeninger og banker der faldbød sig, sammen med diverse mere eller mindre lødige jurister og vinkelskrivere fra nabolaget, der beredvilligt tilbød at skrive skøde og ordne papirer for de kommende ejere, med "store rabatter" i forhold til "normale advokatpriser". Det fik så en af beboerne til at husstandsomdele et brev, hvor han ironisk nedgjorde de mange meget kommercielle henvendelser, som han direkte kaldte tiggerbreve. Hans pointe var, at det faktisk er en ret trivial opgave at skrive skøde på en førstegangshandel med ubehæftet ejendom.

Den 6. februar 2005 opsummerede Jyllands-Posten i den første af en lang række artikler, hvad de betegnede som "Codansagen" under den fængende overskrift "liebhaber til spotpris".

UNDERSØGELSER

*Berlingske
Tidende
18.3.2005*

Berlingske Tidende var i sin opfølgning på skriverierne noget mere nuanceret end Jyllands-Posten. Den 18. marts 2005 skriver avisen, at Codan har sat sit revisionsfirma til at undersøge en række ejendomshandlinger. Som anledning angives direkte den hårde kritik, der er fremført i artikelserien i Jyllands-Posten, hvor man direkte fremsætter beskyldning om korruption og magtmisbrug. Da endeligt revisionsrapporten dukkede op i midten af april 2005, kunne man læse i konklusionen, at der ikke havde været nogen ulovligheder i håndtering af selskabets ejendomme. Ledende medarbejdere i Codan-koncernen havde godt nok haft adgang til dette attraktive og noget usædvanlige personalegode, og efter de mange kritiske artikler i Jyllands-Posten besluttede man at ændre

Den 9 etager høje blok 1 har fællesfaciliteter i parterre-etagen, og rummer på de øvrige etager ialt 200 to-rums lejligheder. (Foto: Forfatteren 2016)

*1.10.2004
Ejet af SEB*

tildelingsreglerne for lejligheder og opstramme og præcisere interne forretningsgange, samt at outsource administrationen af alle lejlighederne. Det betød at administrationen af ejendommene snart efter flyttede til administrationsfirmaet Datea.

SEB

Codan Pension og dermed også datterselskabet Codan Ejendomme har siden 1. oktober 2004 været ejet af svenske SEB, efter en handel til 2,7 mia. kr. Som en del af handelen indgik SEB og Codan en distributions- og samarbejdsaftale, så selskaberne fremover sælger hinandens produkter, dvs. Codan sælger skadesforsikringer i Sverige og SEB sælger pensions produkter i Danmark. Da købsaftalen blev underskrevet, var der 377 medarbejdere i Codan Liv & Pension. Størstedelen af de 60 medarbejdere i ejendomsselskabet blev overført til Datea. De ikke solgte ejerlejligheder i bebyggelsen er således nu ejet af den svenske finanskoncern, hvor Wallenberg-familien er hovedejer. Codan Ejendomme skiftede i den forbindelse navn til SEB Ejendomme.

Terrasshusene,
blok 2, april 2016.
(Foto: Forfatteren
2016)

KULISSE

I 1971 indgik Vejlesøparken som den moderne, tidstypiske kulisse til optagelsen af filmen “Tandlæge på Sengekanten”. Danmarks Radios mangeårige hammerslag-serie har naturligvis også været forbi. Det ledende spørgsmål til ejendomsmæglerne: “Betonbyggeri fra slutningen af 60’erne – lige ud til jernbanen – hvad kan det koste”? Og til sammenligning samme antal kvadratmeter i Taastrup. Ejendomsmægler-svaret var naturligvis beliggenhed – beliggenhed – beliggenhed. Senest har Danmarks Radio lavet optagelser i en af terrasselejlighederne i bebyggelsen til et afsnit af søndags dramaserien “Bedrag”, der udsendes i begyndelsen af 2017.

“Bedrag”

ET BYGGERI MED FREMTID

I en arkitekturansøgning i 1970 blev Vejlesøparken betegnet som “et byggeri med fremtid”, og de fleste er da også enige i, at byggeriet var banebrydende, både når det gælder konstruktion og beliggenhed. I snart 50 år har ejendomskomplekset i skovlignende omgivelser dannet rammen om en tryk og tillidsskabende tilværelse for mellem 600 og

Luftfoto af Vejlesøparken og omgivelser optaget af forfatteren 21. april 2016.

Blok 1, "kollektivhuset" ses længst til højre, og herefter i modsat urretning, blokkene 2, 3, 4 og 5. Den oprindelige skovbevoksning er søgt opretholdt mellem bygningerne, og grundejerforeningen er sågar medlem af de private skovejers organisation "Skovdyrkerne". Vejlesø ses i baggrunden og halvøen Geels Odde, der tidligere var en enklave til Lyngby Sogn, ses øverst til højre i billedet.

I forgrunden: Ryvej-kvarteret omkring Kollelev Mose, som er beliggende i Lyngby-Taarbæk Kommune.

(Foto: Forfatteren 2016)

700 mennesker, nærmest som et sammenhængende landsbylav. Nogle flyttede ind fra starten, og enkelte bor her sågar endnu. Og nogle er kommet til i en senere livsfase. Fælles for alle, der bor i bebyggelsen, er glæden over de flotte omgivelser, og samtidig nærheden til indkøb, service og transport.

Fremtidens forstæder

I 2005 udgav "Instituttet for fremtidsforskning" en rapport om "Fremtidens forstæder". De fire boligtyper man beskriver, er parcelhuse, række- og klyngehuse, etagebyggeri i bykernen og "boligplan" byggeri i forstæderne. Vejlesøparken fremhæves i rapporten som arketypen på sidst nævnte. Det kan kun bekræfte at visionerne for byggeriet var de rigtige. Og at de holder endnu.

Luftfoto optaget den 21. april 2016. I forgrunden Geels Skovs trækroner på østsiden af jernbanen. På vestsiden Vejlesø med den fremspringende Geels Odde. Til venstre Vejlesøparkens boligblokke i det gamle skovstykke Tyvekrogen. Bagved villakvartererne omkring Vejlesøvej og Malmmosen og fjernest Furesøen med Kaninholmen. (Foto: Forfatteren 2016)

Fra således i mange år at have været ren udlejningsejendom, er bebyggelsen primo 2016, med 205 lejere tilbage hos SEB og 265 lejligheder ejet af enkeltejerne, nu godt på vej mod at blive en helt ordinær ejerforening – og det med en samlet værdi på langt over én milliard kroner.

Man kan således fastslå, at selv om Vejlesøparken blev skabt ved en indimellem temmelig uigennemsigtig konstruktion, der involverede flere bygherrer såvel som en meget direkte forbindelse med kommunens borgmester, er byggeriet som sådan blevet alment anerkendt som kvalitetsboliger i smukke omgivelser.

Vejlesøparken, Holte

Bygherre:

Forsikringselskabet Codan A/S,
entreprenør J .P .Christiansen

Arkitekt:

Ole Hagen

Ingeniør (bærende konstruktioner):

Lemming & Eriksson A/S

Ingeniør (forsyning):

Henning Hansen, Erik Carlsen, Jens E: Frølund

Havearkitekt:

Eywin Langkilde

Byggeperiode:

1968-1970 - 5 blokke, incl. 2 terrasseblokke

Antal etager:

4, 5 og 9

Antal lejligheder:

470 - 240 2 rums lejligheder,
32 3 rums, 150 4 rums, 48 5 rums.

Total etageareal:

46500 kvm.

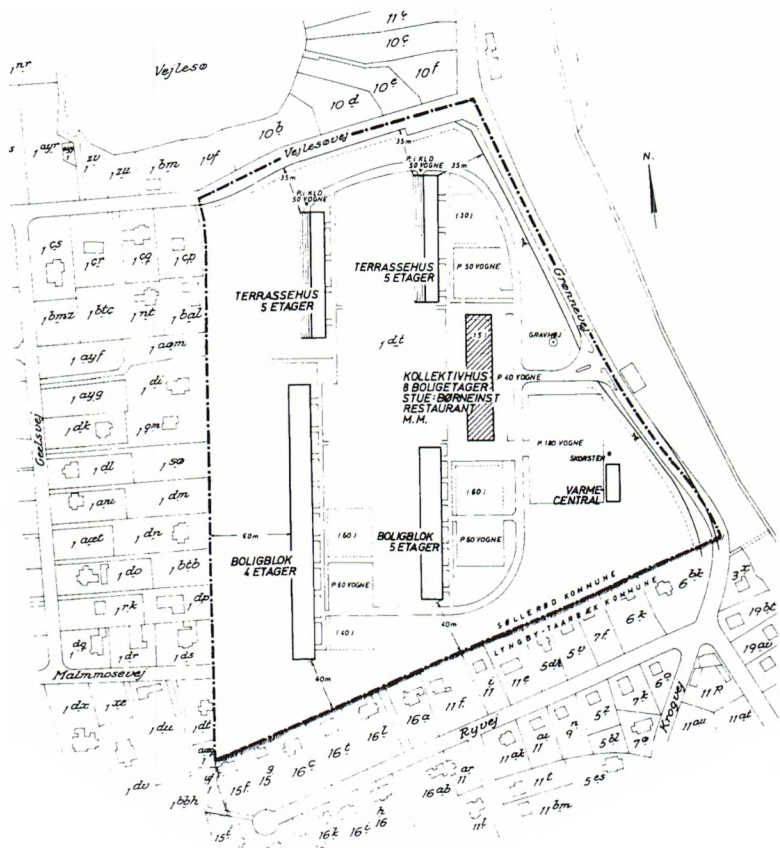
Grundareal:

111.283 kvm

Grundværdi:

240 mio. kr.

Vejlesøparkens grundplan fra Byplanvedtægt nr. 23 for Tyvekrogen. Søllerød Kommunes tekniske Forvaltning, den 9. oktober 1967. Byplanvedtægten blev godkendt af Boligministeriet den 1. juli 1968. (HA)

NOTER

- 1 A.Howard Grøn: Kartografiske træk af Geels Skovs historie, 1763-1927, Søllerødbogen 1945, s. 9ff
- 2 Jan Møller: Kongens Lyngby før og nu. 1972, s. 82.
- 3 Søllerødbogen 1942, s.19
- 4 Erik Astrup: Borgmester Erik Øigaard, Søllerødbogen 2002, s.121
- 5 Jørgen Schunck: Erik Øigaard, fredningsborgmesteren, Søllerødbogen 2003, s.92ff
- 6 Berlingske Tidende, 28.5.1992, sektion 1, s. 13
- 7 Politiken, 28.8.1971, Minister gav ideen til luksus-udlejning, s. 14
- 8 Politiken, 21.9.1971, Slumstormere besatte luksus i Vejlesøparken, s.3
- 9 Michael Teschl: Zobel, historien om et dansk dynasti, forlaget Lindhart & Ringhof, 2014

Codan og to generationer direktør med navnet Hermann Zobel

Det engelske forsikringsselskab Phoenix Assurance Company, hvis historie går tilbage til slutningen af 1700-tallet, var i Danmark siden 1805 repræsenteret af det Københavnske handelshus "de Coninck". I 1889 fik den unge Johan Hermann Petersen ansættelse som volontør i forsikringsfirmaet. Det traditionelle danske navn passede ikke den ambitiøse unge mand, der straks fra sin ansættelse derfor præsenterede sig med sit nyerhvervede købenavn Hermann Zobel. I 1895 blev han som 21-årig fastansat som prokurist i firmaet og arbejdede de næste 17 år hovedsageligt med brandforsikringer.

Allerede i årene op til 1. verdenskrig havde han takket være de tætte forbindelser til England, øje for det nye potentielle marked i bilforsikringer, og han blev i 1913 branch manager for "London Guarantee & Accident Co. Ltd" med kontor ved Kgs. Nytorv. Nye konkurrenter fulgte i årene efter. Baltica blev stiftet i 1915 af bl.a. Landmandsbanken, og Codan blev stiftet 1916 af "Dansk Svovlsyre og Superphosphatfabrik" - senere kendt som blot Superfos. I 1922 fusionerede Hermann Zobels gamle arbejdsplads "Phoenix Assurance Company" med "London Guarantee & Accident Co. Ltd" med sidstnævnte som fortsættende selskab, idet de dog blev drevet

separat i Danmark indtil 1928, hvor Hermann Zobel (senior) overtog ansvaret for den samlede forretning.

Hermann Zobel (junior) blev født 28. juli 1908, og blev i 1933 som nyuddannet cand.jur ansat i Phoenix / London som Agency Manager. I 1936 blev han udnævnt til underdirektør i selskabet.

I begyndelsen af 1940 blev den nødlidende konkurrent Codan købt, og indlemmet som et tredje firma under selskabet "London".

Af frygt for besættelsesmagtens reaktion, blev det straks i begyndelsen af april 1940 foranstaltet, at alle skilte og referencer med firmanavnet "London" blev fjernet, og alle policer blev omskrevet til firmanavnet Codan i det anvendte brevhovede, og dermed som det fortsættende danske selskabsnavn. På baggrund af denne indsats klarede man sig forholdsvis uskadt gennem krigsårene. I 1943 stiftedes således endvidere selskabet Codan Liv, der allerede fra starten havde Hermann Zobel (junior) som direktør.

Anden generation Hermann Zobel var direktør for Codan fra 1. januar 1949 til slutningen af 1978, og havde gennem mange år sin private bopæl på Hegnholt i Trørød.

Han døde 27. sept. 1995, og er begravet på Søllerød Kirkegård.⁹

Varme i rørene

Holte Fjernvarme gennem 50 år

af Robert P. Sørensen

I gennem 50 år har selskabet Holte Fjernvarme a.m.b.a. holdt husene varme og sørget for varmt vand i hannerne hos tusindvis af borgerne i Søllerød Kommune (siden 2007 Rudersdal Kommune). Den, der lever skjult, lever godt, kunne man fristes til at sige, for kun i forbindelse med brud på ledninger og lignende, kommer menigmand i tanke om, at varme i rørene ikke altid er en selvfølge, og at der ligger meget arbejde og mange mandetimer bag at få gjort stuerne rundt om i kommunen lune og dermed hyggelige at være i. Dette er historien om 50 år med pumper, skorstene, rør gennem skoven, gravearbejde samt modstand og medvind i skiftende regeringstider.

Civilingeniør Robert P. Sørensen (f. 1936) har været medlem af bestyrelsen for Holte Fjernvarme siden 1970, næstformand fra 1973 og formand for selskabet i årene 1998-2015. Det er således en central aktør i Holte Fjernvarme, der på de følgende sider beretter om såvel store og små kriser som om fremgang og succeser i selskabets historie.

BEGYNDelsen I EN FJERN VARMETID

Varme? Det er da bare noget, man har... eller er det?

Gennem de seneste 50 år er store dele af bebyggelserne i den tidligere Søllerød Kommune blevet opvarmet ved hjælp af fjernvarme, ligesom fjernvarmen også har sikret det varme vand i hannerne, så i tusindvis af kommunens borgere har kunnet nyde deres varme bade.

Historien om Holte Fjernvarmeselskabs første 50 er også historien om en leverance, som vi i vores velstående samfund tager for givet og ikke behøver at skænke mange tanker – for vandet er varmt, og det samme er radiatoren, og sammen med de øvrige offentlige forsyninger som vand, kloak og renovation, er det ikke noget, vi tænker over i dagligdagen eller problematiserer, så længe det fungerer.

100 % privatejet andelsselskab

Fjernvarmen i Holte, Søllerød, Øverød, Nærum, Skodsborg og i Virum syd for kommunegrænsen er 100 % privatejet af et andelsselskab og ledes direkte af ejerne, dvs. andelshaverne. Derfor er driften af et fjernvarmeselskab underlagt de skiftende bestyrelses beslutninger, og det

gør dets historie mere turbulent sammenlignet med kommunalt drevne forsyningsværker.

Borgere vil reducere luftforureningen og sikre billig varme.

I 1961 tog 19 borgere initiativ til at stifte Øverød Varmeværk, men initiativet løb ud i sandet. Tanken om en fælles varmeforsyning var dog født og resulterede i, at lille gruppe borgere fra Holte og omegn fandt sammen om at etablere et fjernvarmeselskab i kommunen. Målet med

1

Sluttende generalforsamling,
1. afdeling afholdes den 30. marts 1966 kl.
20⁰⁰ på Ny-Holte skole, Holte.

Til stede var:

a. Udvalget for Holte Fjernvarme:
civilingeniør V. Støttrup-Jørgensen, Søllerød,
murermester Ole Nielsen, Holte,
direktør Ole Brasström, Holte,
fuldmægtig J. V. Løjstam, Holte og
advokat H. A. Lindahl, Gentofte.

b. fra Brünin & Jørgensen A/S, Århus, :
overingeniør W. Mikkelson og
ingeniør J. Chr. Jensen.

c. Ca 500 grundejere efter indlydelse af
19. marts 1966.
Civiling. Støttrup-Jørgensen bød velkommen.
Udvalget foreslog og fik valgt advokat
Preben Dons, Vedbæk, til dirigent.
Dirigenten fik drøftet ordet og oplæste
følgende dagsorden:

1. Valg af dirigent (var foretaget)
2. Gennemgang af projekter, herunder

Referat fra stiftende generalforsamling den 30. marts 1966.

etableringen var at reducere luftforureningen og samtidig at opnå en billig og vedvarende konkurrencedygtig varmepris.

30. marts 1966 blev der holdt stiftende generalforsamling. Men forud gik flere års barselsperiode, hvor initiativtagerne kom vidt omkring i deres forundersøgelser, og hvor der blev taget kontakter til såvel kommunen som til Energistyrelsen, og undervejs blev der tilknyttet en jurist til projektet.

Der viste sig også hurtigt et behov for professionel teknisk bistand, og allerede i foråret 1966 indgik arbejdsgruppen et tæt samarbejde med entreprenørfirmaet Bruun & Sørensen A/S. Bruun & Sørensen blev valgt som samarbejdspartner, idet firmaet havde været involveret i etableringen af ca. halvdelen af de 300 fjernvarmeværker, der fandtes i Danmark.

På den stiftende generalforsamling deltog ca. 500 grundejere efter forudgående skriftlig indkaldelse. Men generalforsamlingens dirigent måtte hurtigt konstatere, at forsamlingen ønskede mere tid til at sætte sig ind i vedtægtsforslagene. En ny generalforsamling blev indkaldt 20 dage senere, og her deltog 166 grundejere, som vedtog forslaget til vedtægter og dermed var Holte Fjernvarme en realitet.

På generalforsamlingen blev selskabets første bestyrelse valgt. Den bestod af:

*Den første
bestyrelse*

Civilingeniør V. Husted Jørgensen, formand

Direktør Ole Brostrøm, næstformand

Civilingeniør Strange Udsen, kasserer

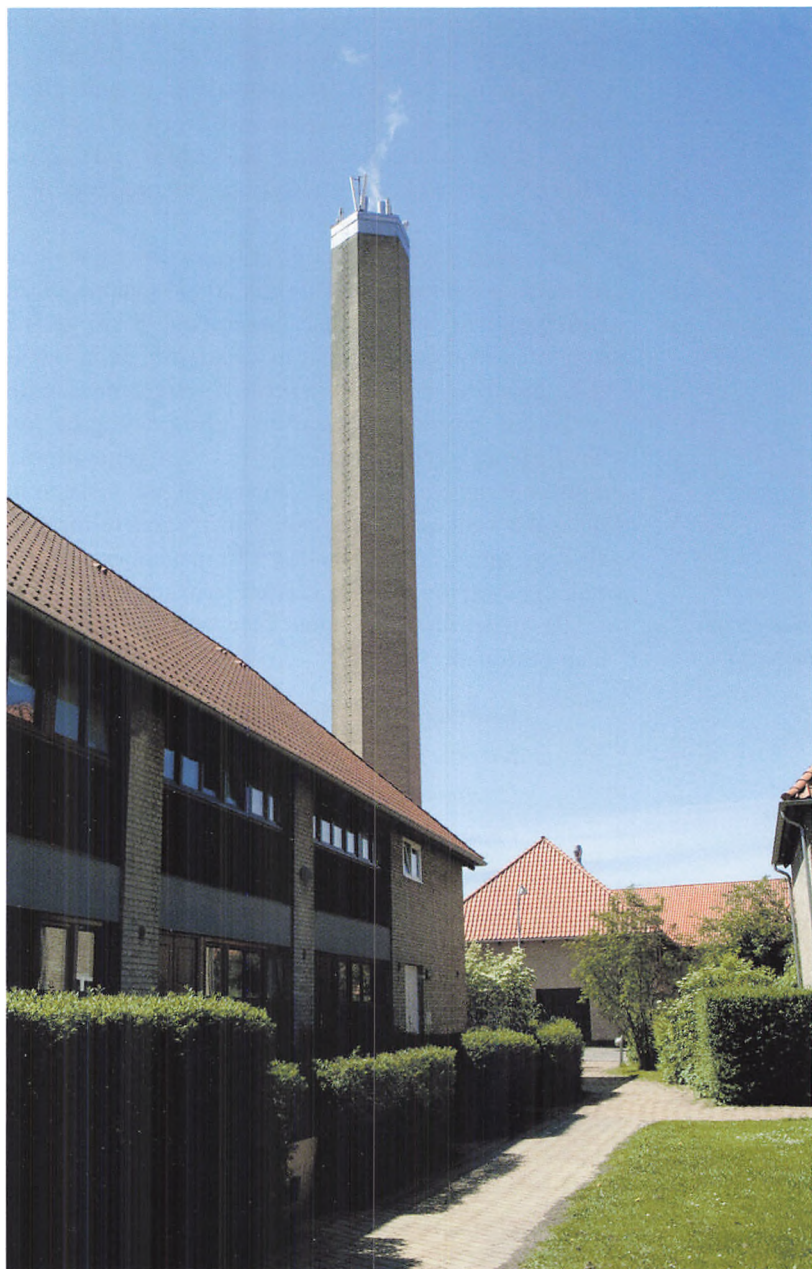
Fuldmægtig Jørgen V. Seifert, sekretær

Murermester Ole Nielsen

Inspektør Bjørn Jensen

Civilingeniør Preben Pedersen, suppleant

Bruun & Sørensens direktør Poul Jensen deltog aktivt i begge de stiftende generalforsamlinger og præsenterede de påtænkte projekter. Udbygningerne skulle først og fremmest omfatte Nærumvænge og de nye bebyggelser på vestsiden af motorvejen: Egevang Syd og Nord. Derudover skulle der opføres en ny varmecentral på Skovlytoften til forsyning af dele af Øverød og Holte samt en midlertidig varmecentral til forsyning af Egevang Syd, indtil bebyggelsen var forbundet til centralen i Nærumvænge.

Når man kører nordpå ad motorvejen står den høje skorsten ved Nærumvænges varme-central som et iøjnefaldende vartegn ved frakørslen til Nærum.

SELSKABETS FØRSTE ÅR

Allerede i 1968 blev formand Husted Jørgensen afløst af Strange Udsen med Preben Pedersen som næstformand. I praksis fungerede Strange Udsen både som formand for bestyrelsen og som daglig leder af selskabet. En konstruktion,

der hen ad vejen viste sig uhen-sigtsmæssigt; men økonomien var stram, og der var således ikke råd til en heltidsansat daglig leder.

Strange Udsen var stærkt enga-geret i selskabets etablering. Han brændte for fjernvarmetanken og kastede alle sine kræfter i ar-bejdet. Ud over at være formand for Holte Fjernvarmes bestyrelse var han også formand for den landsdækkende Fjernvarmesammenslutning, der havde cirka 80 % af alle landets fjernvarmeselskaber som medlemmer. Han havde desuden i mange år været formand for Holte Grundejerforening, og det var dér, man "fik øje på ham", da Holte Fjernvarme blev til virkelighed i 1966.

Hans vision var, at fjernvarmen skulle dække hele Søllerød Kommune, sådan at alle kommunens borgere skulle forsynes med fjernvarme. Det ville reducere kommunens generelle luftforurening betydeligt, og med så stor en tilslutning kunne man opnå en yderst konkurrencedygtig varmepris. I begyndelsen gik tingene som planlagt, og Strange Udsen fik med bistand fra Bruun & Sørensen de

Han vil dække hele kommunen

Holte Fjernvarmes leder, Strange Udsen, fylder 50

Holte Fjernvarmes leder, Strange Udsen, fylder på tirsdag 50 år. Fødselsdagen kommer midt i forberedelserne til, at selskabet skal erobre kommunens mestværdige del, hvilket er en nævnte betydelig milepæl i fjernvarmens sejrsgang i Søllerød.

Det er karakteristisk for Strange Udsens indsats i fjernvarmesagen, at han tillige er formand for Fjernvarmesammenslutningen, der omfatter 70-80 pct. af landets fjernvarme-producenter, kommunale som private.

Strange Udsen har i mange år været formand for Holte Grundejerforening, og det var dér man fik øje på hams, da Holte Fjernvarme blev til virkelighed i 1966.

Han var i bestyrelsen fra starten, og i 1967 indtog han formandsposten. Endnu var det hele så småt, selv om man allerede i 1967 begyndte at levere varme til Nørumbvænge, Egevang Syd og Nørumbgårdsskolen.

Det begyndte i det hele taget i Nørnum, som i dag er omfattende dækket af fjernvarme.

I år har man indviet det næste større varmeværk, der dækker Øverødområdet og også skal levere varmen til Holte fra engang i 1972.

Ind imellem har Holte fjernvarme etableret et par satellitcentraler, som betjener rækkehusbebyggelsen Gassehaven i Gl. Holte og plejehjemmet Frydenholm i Rudersdalskvarteret.

Selskabet har en aftale med kommunen om, at dennes ejendomme slutes til fjernvarmen, efterhånden som ledningerne baner sig vej rundt i kommunen. Rådhuset bliver altså fjernopvarmet fra næste år.

Strange Udsen har i høj grad været i forreste linje i denne udvikling, og nu har han fået folk der vander eget bord. I det selskabet har indrettet kontorer i nybygningen i Øverød.

Imponerende udvikling

Hvor længe Strange Udsen bliver i jobbet, vil vise sig. Det har i nogen grad været en ekstrainsats, fordi Strange Udsen, der er ingeniør, ved siden af har sin egen virksomhed - et agentur i rør- og rørsystemer til kemisk industri, elværker m.m. Han er i aktivitet det meste af sine vågne timer.

Strange Udsen stillede sig til rådighed for opbygningen af det unge selskabs administration. Det var i 1969, og siden da er der sket en imponerende udvikling.

Målet er, at hele kommunen skal dækkes. Af det tælbefolkede Holte-område snart kommer med, er et væsentligt skridt på vejen.

Den dag, Holte fjernvarme kan tilbyde leverance til alle kommunens borgere, vil ikke mindst Strange Udsen kunne tage æren for det.

Ildsjælen bag Holte Fjernvarmes stiftelse, Søllerød Tidende 6. oktober 1971.

nødvendige godkendelser fra kommunen og Energistyrelsen.

Økonomien til igangsættelse af udbygningen blev sikret, og lånene blev indstiftet med kommunegaranti. Der blev i alt lånt 14.198.000 kr. fordelt på Kommunekreditforeningsobligationer, Bikuben, Lyngby Sparekasse og Søllerød Kommune. Lånene blev optaget i årene 1968 til 1970 og skulle dække udgifterne til de første ledningsudbygninger samt opførelsen af den planlagte nye varmecentral i Øverød.

De første kunder

I Nærum gik udbygningen som planlagt, idet Nærumvænges store varmecentral og dens kedelanlæg på Fyrrejeven blev lejet og indviet som Holte Fjernvarmes første varmecentral. Det be-

Sådan ser folkene bag fjernvarmen ud: Fra venstre I. Chr. Jensen, chefingeniør fra ingeniørfirmaet Bruun & Sørensen, J. Seifert, som er sekretær i Holte Fjernvarme A.m.b.A., K. Clausen, daglig ledes af B&S-kontoret i Holte, Erik Stubgaard, advokat for Holte Fjernvarme A.m.b.A., Strange Udén, formand for bestyrelsen i samme, Erik Schwartz, medlem af bestyrelsen, rådgivende ingeniør Preben Pedersen, og bestyrelsen i samme, K. N. Byrov, som er inspektør i D.A.B., Nærumvænge, hvorunder varmecentralen tidligere har været, samt Ole Nielsén, medlem af Fjernvarmeselskabets bestyrelse

En „skål” for det kommende fjernvarme-år

For ligesom officielt at understrege overgangen til 1968, som for en stor gruppe beboere i Nærum kommer til at stå i fjernvarmens tegn, afholdt fjernvarmeselskabet for Nærum, Øverød og Holte, „Holte Fjernvarme, A.m.b.A.” en mindre højtidelighed en af de sidste dage i det gamle år.

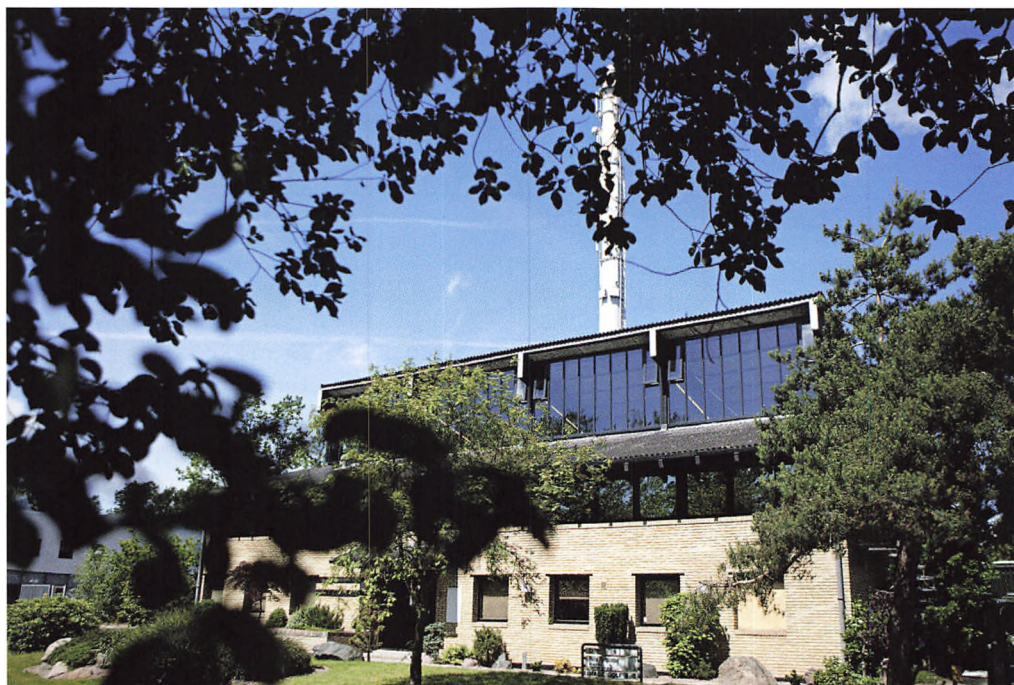
Som omtalt i sidste uge i ST/VP er situationen for den meget omtalte fjernvarme her ved årsskiftet således, at man har over-

taget varmecentralen for Nærumvænge, påbegyndt ombygningen af den, lagt fundamentet til den kommende meget høje skorsten og næsten fuldført forbindelsen gennem motorvejsbroen fra varneværket til bebyggelsen Egevang Syd.

Så den lille højtidelighed, hvorunder også hørte opsætningen af en navneplade på varmecentralens bygning, var på sin plads.

-DS.

Mændene bag Holte Fjernvarme præsenteres i Søllerød Tidende ved årsskiftet 1967/68.

Øverød ny varmecentral Beskrevet af arkitekt Finn Monies i værket *Vejen til Rudersdal* fra 2006: Fjernvarmecentralen til Holte Fjernvarmes Øverødværk ligger i et industrikvarter mellem Borgmester Schneiders vej og Rudersdalsvej, på Skovlytoften 5. Industrikvarteret blev udbygget i 1960'erne med den fornyede hovedbygning på Øverødgården Skovly i centrum. Fjernvarmebygningen er opført i 1968 med Bertel Udsen som arkitekt. Han er ellers mest kendt for sine Frank Lloyd Wright inspirerede enfamiliehuse og kædehuse – ikke mindst i Søllerød Kommune. I fjernvarmeværket har Udsen anvendt enfamiliehusenes materialevalg – træ og murværk – i modsætning til det mere gængse materialevalg til industribygninger: stål, glas og beton. Anlægget består af to 2 dele: en kontor- og administrationsdel i gule teglsten, mens maskinhallen er opført af store træsojler udfyldt med glaspartier. Vældige laminerede træbjælker støtter trækonstruktionen. Højt-siddende gennemgående vinduespaneler sikrer godt arbejdslys i det store rum med varmeovnene. Foran bygningen er anlagt et veltilpasset haveanlæg, som mildner indtrykket af industriområdet.

tød samtidig, at hele bebyggelsen Nærumvænge blev selskabets kunde. Straks derefter blev etableringen af forsyningsledningen til Egevang syd påbegyndt, og de 123 række- og kædehuse blev forsynet med varme i årene 1968 og 1969.

Varmecentralen i Øverød

På samme tid, 1968, opførtes som planlagt den nye varmecentral ved Skovly i Øverød med Bertel Udsen som arkitekt. Selskabet fik en flot og utraditionel varmecentral; men som så mange andre byggerier blev den dyrere end kalkuleret. Udgiften til den var så stor, at de penge, der var afsat til at fore en forsyningsledning til Holte, var brugt til centralen.

Således rådede selskabet nu over en stor kedelkapacitet, men havde kun få kunder til at aftage varmen. Udnyttelsen var helt nede på ca. 15 % af kapaciteten. Dermed stod selskabet med en stor overkapacitet uden ret mange tilsluttede forbrugere. Det gav selvfølgelig problemer med at skaffe kapital til den nødvendige udbygning af forsyningsnettet og til forrentning og tilbagebetaling af de optagede lån, ligesom det belastede driftsudgifterne føleligt.

PÅ RANDEN AF RUIN

Meget hurtigt efter indflytningen i de 123 række- og kædehuse i Egevang Syd blev grundejerforeningens bestyrelse bekymret over den økonomiske udvikling i Holte Fjernvarme. Man fornemmede, at udviklingen i Øverød/Holte var løbet løbsk. Derfor fik grundejerforeningen indvalgt to bestyrelsesmedlemmer på selskabets generalforsamling i 1970: Civiløkonom Kurt Bøje og Civilingeniør Robert P. Sørensen.

Hensigten var at få indsigt i selskabets økonomiske og tekniske forhold. Da året var gået, var det imidlertid ikke lykkedes de to bestyrelsesmedlemmer at få adgang til de reelle oplysninger vedrørende økonomien i udbygningsaktiviteterne; men alarmklokkerne ringede med fornyet styrke.

På generalforsamlingen i 1971 kom Strange Udsen fortsat ikke ind på selskabets økonomiske situation; selv om han var forberedt på, at det var et kernepunkt for Grundejerforeningen Egevang Syds medlemmer. Som kommentar til beretningen reagerede grundejerforeningens formand cand.jur. Erik Halling med et længere indlæg om den alvorlige økonomiske situation, og han kom endvidere ind på selskabets udemokratiske beslutningsprocesser, som han ikke mente repræsenterede flertallet af varmemeforbrugerne. For at få hold på selskabets økonomi og tilpasset selskabets vedtægter i retning af en bredere repræsentation stemte de fremmødte andelshavere fra grundejerforeningen yderlige to repræsentanter ind i bestyrelsen: juristen Erik Halling og ingeniør Finn Gregersen.

Bestyrelsen konstituerede sig efter generalforsamlingen med Erik Halling som formand, Preben Pedersen som næstformand, mens Strange Udsen blev antaget som selskabets driftsleder.

Inden årets udgang var selskabets økonomiske situation klarlagt. Frygten for økonomisk kollaps viste sig at være begrundet. I den udarbejdede redegørelse blev det bl.a. konstateret:

*General-
forsamlingen
1971*

*Erik Halling
bliver formand*

at de opkrævede acontobeløb for 1971-72 for fastafgift ikke ville kunne dække udgifterne til afdrag og forrentning af selskabets anlægslån

at der var aftalt anlægsarbejder for et beløb, der oversteg de likvide aktiver på etableringskontoen med ca. 1/2 mio. kr.

at der resterede aftalte og udførte arbejder for ca. 3,0 mio. kr., som selskabet ikke havde økonomisk mulighed for at iværksætte

at der inden for det etablerede ledningsnet kun var begrænsede muligheder for øget tilslutning.

SAMARBEJDSPLAN REDDER VÆRK OG VARME

Bestyrelsen sendte redegørelsen til Søllerød Kommune og påbegyndte en intensiv forhandling med kommunen. I begyndelsen var kommunen ikke særlig positivt indstillet, men efterhånden som sagens alvor gik op for borgmester Erik Øigaard, indledte man et kreativt samarbejde om en plan, der sikrede, at Holte Fjernvarme overlevede, og at det blev muligt at udbygge forsyningsnettet, så varmeprisen kunne holdes nede på et konkurrencedygtigt niveau.

*Kommuneudlæg
på 10.938.715 kr.*

Aftalen blev, at kommunen påtog sig at udlægge den del af de optagede lån, der ikke kunne skaffes dækning for gennem andelshaverens indbetaling af fuld kapitalandel, i alt 10.938.715 kr. Samtidig gav kommunen tilsagn om at tilslutte alle kommunale bygninger, der ville komme til at ligge inden for forsyningsnettet.

Gælden skulle afdrages, når kommunalbestyrelsen skønnede, at selskabets økonomi tillod det – afdragenes størrelse skulle der dog forhandles om. Når gælden var tilbagebetalt, skulle spørgsmålet om kommunens tilgodehavende for renter af det udlagte beløb opgøres og påbegyndt betalt.

DER KOMMER STYR PÅ FORETAGENDET

Cand. jur.
Erik Halling

Erik Halling var bestyrelsesformand fra sin indtræden i bestyrelsen i 1971 til sin død i 1998. Erik Halling var cand.jur. og kontorchef i Arbejdsministeriet. Han var desuden den person, der først fik mistanke om Holte Fjernvarmes økonomiske problemer.

Erik Halling brændte ikke for fjernvarmetanken på samme måde som hans forgænger Strange Udsen; men når nu Holte Fjernvarme var en realitet, skulle det drives som et velorganiseret selskab med god orden i økonomien. Det var de to greber, der de følgende år bragte selskabet på fode.

Han sikrede en bestyrelse bestående af en bred repræsentation fra selskabets interessegrupper, der var parcelhusejere, erhvervsliv, Søllerød Almene Boligselskab og kommunen. I videst muligt omfang også således, at de forskellige forsyningsområder, Holte og Nærum, blev repræsenteret i bestyrelsen. Det var Erik Halling, der fik gennemført de mange komplekse initiativer, som gennem årene fik bragt selskabets økonomi i smult vande, og han var således også manden, der lagde kiemen til det velfungerende fjernvarmeselskab, vi kender i dag.

225 METER TÆREDE LEDNINGER

I 1967-68 var varmforsyningen til Egevang Syd blevet etableret ved nedlægningen af hovedledninger i Skodsborgvej og hen over motorvejsbroen fra den eksisterende kedelcentral i Nærumvænge og frem til bebyggelsen. Men allerede tre år efter opdagede man flere ledningstæringer på strækningen.

Forliget 1971

Da der var konstateret fejl omkring udførelsen af rørstrækningen, blev der indgået et forlig i 1971 med entreprenørfirmaet Bruun & Sørensen. Det gik ud på, at det ansvarshavende firma og Holte Fjernvarme hver betalte halvdelen af de afholdte udgifter i forbindelse med de opståede tæringer samt de tæringer, der måtte opstå frem til foråret 1972. At Holte Fjernvarme accepterede en medbetaling, blev begrundet i, at forsyningen havde fungeret i nogle år, og at en vis afskrivning derfor måtte accepteres.

Udskiftning af 2/3 af rørlægningen

Bruun & Sørensen A/S var som anført selskabets totalentreprenør. Firmaet var desuden bestyrelsens økonomiske rådgiver og havde dermed påtaget sig et stort ansvar for kvaliteten af det udførte arbejde. Dets centrale placering i etableringen af fjernvarmen i Søllerød var ikke unik for Holte Fjernvarme, men det var i vid udstrækning modellen for etableringen af de mange fjernvarmeselskaber, der blev til overalt i landet i disse år. Bruun & Sørensen har således æren for store dele af fjernvarmens eksistens i Danmark og for dens kvalitet og dens økonomiske stabilitet.

Men i Nærum fortsatte tæringerne efter aftaleperiodens udløb, og allerede i efteråret 1972 blev et nyt forlig indgået med samme fordelingsmæssige indhold som året før. På det tidspunkt var 225 m rør ud af de i alt udførte 325 m blevet udskiftet. Herefter erklærede Bruun & Sørensen de resterende rør for sunde og ubeskadigede.

Året efter fortsatte tæringerne på strækningen. Denne gang inddrog bestyrelsen Dansk Kedelforening og Statsprøveanstalten. Herved kon-

stateredes yderligere konstruktive fejl i systemet, som havde fremmet tæringsangrebene. Da der også blev konstateret lækager i hovedforsyningsledningerne på Borgmester Schneiders vej, der var etableret så sent som i 1970/71, og desuden tæringer på den nye skorsten ved Øverødværket, blev der i 1973 indledt nye forhandlinger med Bruun & Sørensen om firmaets ansvar for det udførte arbejde.

Det blev til adskillige tidskrævende møder. Indledningsvis afviste firmaet, at det overhovedet havde et ansvar for skaderne og henviste til de tidligere forlig, som var indgået under den forudsætning – set fra firmaets side – at Holte Fjernvarme herefter ikke kunne stille flere erstatningskrav. Møderne begyndte ofte kl. 20.00, og flere af dem sluttede først længe efter midnat. Det var en drøj periode, og der blev trukket store vekslers på deltagernes kognition.

Men selskabets formand, Erik Halling, var tålmodig. Hver gang Bruun & Sørensen repræsentanter følte sig overbevist om, at nu havde de argumenteret for og fået tilbagevist selskabets krav, tog Erik Halling fat på en rekapitulering af sagen og de uløste tæringsproblemer. Begge parter satsede dog på en mindelig løsning. Bruun & Sørensen, fordi firmaets renommé ville lide skade, hvis firmaet var involveret i en erstatningssag og tabte den, og Holte Fjernvarme primært på grund af omkostningerne ved at føre en sag. Og til sidst nåede parterne da også til enighed: Bruun & Sørensen vedtog at betale en erstatning på 300.000 kr. (svarende til ca. 1,5 mio kr i 2016). Kommunen godkendte forliget, og derefter stoppede samarbejdet mellem Bruun & Sørensen og Holte Fjernvarme.

Erstatningsforlig på 300.000 kr.

TÆRINGER I NÆSTEN HELE RØRNETTET

Tæringsfejlene på ledningsstrækningen fra Varmecentralen i Nærumvænge, over motorvejsbroen ad Skodsborgvej og frem til bebyggelsen Egevang Syd var i meget høj grad sjuskefejl. Rørene i selve broen var af hensyn til pladsforholdene firkantrør, der var meget moderat isoleret og afdækket med fliser. Regnvand, og om vinteren den saltoptøede sne, trængte derfor i store mængder ind til rørene.

Cellebeton

Den øvrige del af ledningsstrækningen var isoleret med cellebeton. Det var helt almindeligt på det tidspunkt; men udførelsen var mangelfuld med meget ringe afdækning, så vand let kunne trænge ind i de støbte kanaler. Dertil kom, at der intet var gjort for at for at lede det indtrængende vand bort eller for at forhindre det i at brede sig langs med kanalerne.

De fleste tæringer opstod selvfølgelig om vinteren og i foråret, når

sneen smeltede. Og i Nærum havde de en tilbøjelighed til at opstå på meget ubelejlige tidspunkter, som f.eks. lige op til eller på helligdage. På disse dage var det vanskeligt at få reparationsholdene hurtigt i gang, og opgravnings- og svejsearbejdere var naturligvis dyrere uden for den normale arbejdstid.

Egevang Syd

Det var også noget af en belastning for de berørte beboere, ofte alle beboerne i Egevang Syd, at skulle stå uden varme eller varmt vand i de dage, hvor gæstebuddet var højest. Det bidrog ikke specielt til at gøre fjernvarmen populær, selv om selskabet i vid udstrækning ydede service til den enkelte beboer, selv ved de mindste problemer.

UDBYGNINGEN TIL HOLTE

Efter opgøret med Bruun & Sørensen var overstået, og kvaliteten af de tekniske anlæg og forsyningsnettet var kommet op på et acceptabelt niveau var det nu, i 1973-74, planen at forsyningsnettet fra Øverødcentralen skulle udbygges.

Det var imidlertid ikke muligt for selskabet at optage yderligere kommunale lån til udbygningen. I stedet blev den nødvendige økonomi tilvejebragt dels gennem aftalen med kommunen, der lettede på selskabets driftsudgifter, og dels gennem andelshavernes og kommunens indbetaling af fuld kapitalandel.

Selskabets tilslutningspolitik var dengang, som den var for de fleste danske fjernvarmeselskaber, at nye varmekunder skulle indbetale 20 % af den del af værdien af det samlede forsyningsystem, som udgjorde kundens belastning af det. De sidste 80 % var så det beløb, der var optaget kreditforeningslån til.

Appel til andelshaverne

I situationen, hvor selskabet manglede likvid kapital til den nødvendige udbygning, appellerede bestyrelsen til andelshaverne om at indbetale de resterende 80 % af deres kapitalandel. Og rigtig mange fulgte opfordringen, bl.a. gjorde kommunen det for sine tilsluttede ejendomme. Det gav en kapital på små 6 mio. kr. til udbygningen til Holte. Et meget stramt beløb, som skulle vise sig at medføre visse komplikationer i valget af ingeniørrådgiver.

Bestyrelsen henvendte sig efter aftale med kommunens daværende repræsentanter i bestyrelsen, den i 1974 nytiltrådte borgmester Holger Nordkild og stadsingeniør Aage Holm, til ingeniørfirmaet Rambøll & Hannemann med henblik på den fremtidige varetagelse af projekteringsarbejder for selskabet. Men efter at have sat sig nærmere ind i Holtelinjens projektskitse meddelte Rambøll & Hannemann imidlertid

*Nødvendigt med
utraditionel
tænkning.*

bestyrelsen, at projektet inden for den givne økonomiske ramme efter deres opfattelse ikke ville kunne gennemføres med en kvalitet, som firmaet kunne stå inde for.

Men rammen kunne ikke forøges, og derfor blev bestyrelsen nødt til at overveje andre og mere utraditionelle løsningsmuligheder, idet omkostningerne ved en fortsat drift af Øverødcentralen, der på daværende tidspunkt kun havde et ledningsnet svarende til ca. 5% af centralens kapacitet, ville belaste de tilsluttede forbrugere helt uacceptabelt.

Derfor rejste daglig leder Preben Pedersen, kommunens repræsentant i bestyrelsen John Bilberg og næstformand Robert Sørensen til Tyskland for at undersøge kvaliteten og prisen på fordelingsnet isoleret med materialet Lebit. Lebit er et asfaltlignende materiale, der havde været anvendt adskillige år i Tyskland på det tidspunkt.

Ved hjemkomsten anbefalede de anvendelsen af Lebit; men heller ikke denne konstruktion kunne Rambøll & Hannemann gå ind for. Bestyrelsen vedtog alligevel at anvende Lebit, da en konstruktion med Lebit kunne realiseres inden for den eksisterende økonomi og med udvidet kontrol af arbejdet. Dertil kom, at selskabet fik en 10-årig garanti mod tæring, som dækkede såvel udskiftning af tærede rør som udgifter til de tilhørende entreprenørarbejder.

*Hjælp fra egne
rækker*

Bestyrelsen anmodede herefter Preben Pedersens ingeniørfirma om at stå for opgaven. Dette var en meget utraditionel løsning, idet Preben Pedersen jo var ansat i selskabet som daglig leder. Der blev derfor nedsat et særligt byggeudvalg med medlemmer fra kommunen og selskabets bestyrelse. Udvalget og ikke mindst de kommunale medlemmer fulgte byggesagen meget nøje og meget kritisk. Preben Pedersens ingeniørfirma gennemførte imidlertid sagen til udvalgets tilfredshed og inden for den fastsatte økonomiske ramme.

På denne baggrund var der derefter enighed i bestyrelsen om at bede Preben Pedersens ingeniørfirma om at varetage fremtidige projekteringsarbejder for selskabet, hvilket var en beslutning, der fuldt ud blev accepteret af kommunen.

SODNEFDALD OG BEBOERKLAGER

En periode med økonomisk stabilisering og løbende udbygninger af forsyningsnettet fulgte. Holte Fjernvarme kæmpede dog, som mange andre fjernvarmeværker i Danmark, mod klager fra naboer over nedfaldende sod.

DET GRØNNE OMRÅDE

Sod

Søndag formiddag d. 7/4 74. Vi kan ikke få morgenmaden færdig hurtigt nok, så vi kan komme ud på terrassen og nyde måltidet i det fri, på denne så vidunderlige solskinsmorgen. Sjældent har en tidlig aprilsmorgen været så vi-

dunderlig som denne.

Endelig er morgenmaden færdig. Vi styrer, forsynet med morgenbakken, hen til terrassedøren og bliver budt velkommen af den vidun--? NEJ. NEJ og atter nej, det kan de for søren da ikke byde os på denne så skønne morgen, . men jo det er en realitet igen, en

terrasse inclusive havemøbler et par håndklæder etc. oversået med store kulsorte giftige sodklatter.

Men når man bor på Fyrrevejen i Nærumvængekvarteret lige op ned ad Holte Fjernvarmes varme-central må man åbenbart finde sig i denne hverdagskost.

Disse store klatter af sod, som ikke alene ødelægger havemøbler (betrækket bliver angrebet og små fine huller opstår), biler (soden brændes af solen ind i lakken og forefindes herefter som sorte skjolder, som umuligt lader sig fjerne), vasketøj etc. For slet ikke at tale om spædbørn i barnevogne - hvad siger deres lunger til den slags gift.

Det er på høje tid, der bliver sat en stopper for dette fantastiske forureningssvineri.

Skal vi i en så naturskøn kommune som Søllerød finde os i at Holte-Fjernvarme forurenere på den måde?

Artikel i Det Grønne Område fra den 24. april 1974.

Sodplettede biler, barnevogne og havemøbler

På begge selskabets centraler brugte man en svovlholdig olie til indfyrring i kedelanlæggene. Det var den såkaldte svære fuelolie, der var langt billigere end den mindre svovlholdige olie. Det var på den tid den mest anvendte olietype, men den gav under uheldige vejrforhold ofte nedfald af sodflager, der forurenede biler, havemøbler, barnevogne og tøj hængt til tørre i det fri.

Selskabet modtog et stigende antal klager, og et beløb afsat til bilvask, tøjvask m.v. var derfor i en årrække en fast ekstra udgift i selskabets regnskaber. For at komme sodplagen til livs besluttede bestyrelsen at installere en såkaldt sommerkedel på centralen i Nærumvænge. Centralens store kedler var dimensioneret til at skulle yde fuld varmedækning selv i de koldeste vintermåneder, men de var vanskelige at styre om sommeren, og det var en af de væsentligste årsager til sodnedfaldet. Sommerkedlen blev opstillet i centralen, og i kælderen blev der konstrueret en ny olietank. Sommerkedlen blev fyret med den svovlfattige olie, der forurenede langt mindr. Klagernes antal aftog betydeligt og

Stærk kritik af store fjernvarme-regninger

På Socialdemokratisk forenings generalforsamling i Nærum i afvigte uge, fremsatte foreningens formand Hans Jørgen Jensen en stærk kritik af fjernvarmecentralens virksomhed.

Han fremdrog eksempler på, at man for en ganske almindelig lejlighed i Nærum Park har været præsenteret for regninger på helt op til 2800 kroner pr. år.

Det er helt utroligt sagde han, at man ikke er dækket ind ved et månedligt a'contobeløb på kr. 160,00 som der p. t. betales.

Forudsætningerne fra fjernvarmecentralens side har ikke været at skabe sådanne regninger, men tvært imod at ville skabe mindre regninger.

Såvel fjernvarmecentralen som kommunen kan i princippet sige hus forbi, idet alle undersøgelser forud var meget grundige.

Hans Jørgen Jensen kunne således oplyse, at man af ministeriets særlige sagskyndige i fjernvarmespørgsmål i sin tid havde fået oplyst, at begyndelsesgrundlaget i Søllerød kommune endda var særdeles godt, således at hvis man fik sædvanlig tilslutning fra nye grupper, så ville det være en god investering.

Denne profeti har altså ikke holdt stik, således at det er det der er årsagen til at de meget få, der er tilsluttet varmecentralen må betale alt for dyre fællesomkostninger.

Trods den gode vilje fjernvarmecentralens stiftere har haft, må det karakteriseres som en klar fiasko.

Hvad kan der gøres herved - ja - når fjernvarmen har kunnet gå i mange andre danske byer på tilfredsstillende måde, må det naturligvis også kunne i Søllerød sagde formanden.

Hans Jørgen Jensen henstillede derfor til Søllerød kommunalbestyrelse, at man gik ind i et propandaaarbejde for tilslutning til fjernvarmecentralen, idet man der igennem ville være i stand til at bringe balance i varmeregningerne for fjernvarmeselskabets kunder, således at de kommer til at ligge på et rimeligt niveau.

Af andre kommunale forhold pegede Hans Jørgen Jensen på broen over motorvejen i Nærum, der sta-

dig er alt for smal til at klare den stærke trafik. Det er ganske vist vejdirektoratet, der skal klare denne opgave sagde han, men det kan ikke blive ved at vente med en udvidelse.

Der var forskellige nyvalg og bestyrelsen består i dag af følgende: formand Hans Jørgen Jensen, næstformand Bent Petersen, kasserer Karen Margrethe Andersen, sekretær Anni Højfeldt, bestyrelsesmedlemmer Preben Køster Sørensen, Gerda Lauridsen, Henrik Rintza Jørgensen og Erik Kvorning og som suppleant nyvalgte Ib Kaj Nielsen. Til revisorer genvalgte Dorra Hansen og Jens Poulsen.

Bent Pedersen.

Artikel fra Søllerød Tidende fra den 7. februar 1973.

efter overgangen til naturgas og senere kraftvarme er sodnedfald ikke længere noget problem.

ENERGIKRISEN SENDER PRISEN PÅ HIMMELFLUGT

*Energikrisen
1973*

Der var dog andre trusler mod hele varmforsyningen i 1970'ernes begyndelse, først og fremmest oliekrisen i 1973. Forholdene i Mellemøsten fremkaldt af krigen mellem Israel på den ene side og Ægypten og Syrien på den anden medførte, at de arabiske lande reducerede olieproduktionen, samtidig med at de satte priserne op.

I 1973 steg prisen fra 3 til 11,65 dollars pr. tønde råolie. Det slog selvfølgelig også igennem på selskabets udgifter til produktionen af varme og varmeprisen steg efterfølgende betydeligt. Ikke mindst fra kommunen lød gentagne klager, når varmebudgetterne i de tilsluttede institutioner ikke kunne holdes.

*Danmark
lærer at spare på
varmen og skifte
karbadet ud med
et brusebad*

Men de fleste lærte hurtigt, at tiden med billig varme var slut, og da brugerne hurtigt indrettede sig på det faktum, slog stigningerne ikke helt så kraftigt igennem som frygtet. I stedet for at regulere på varmen ved at åbne og lukke vinduer begyndte man at stille på radiatorventilerne, og man lærte at sænke temperaturen om natten og at undlade at opvarme ubenyttede rum, ligesom brusebad meget hurtigt erstattede de gammeldags karbad.

1973 var også året, hvor regeringen indførte de bilfrie søndage. Og apropos de bilfrie søndage, så udnyttede selskabet en af dem til at få ført en forsyningsledning tværs over Kongevejen. Det skete ud for Skolevej og alle involverede parter, dvs. entreprenører, smede og isoleringsfolk, arbejdede intensivt og koordineret og nåede at blive færdige, inden søndagen var omme. Det var en operation, der ville have været meget kompliceret og bekostelig at gennemføre med normal trafik.

*Endnu en
energikrise*

Senere i årtiet opstod endnu en energikrise. På grund af politiske uroligheder i Iran reduceredes olieproduktionen yderligere med en stigning i råolieprisen på ca. 300 %. Også denne gang satte det mærkbare spor i selskabets varmepris, men nu var der dog en større forståelse for stigningen end første gang.

Med de kraftige stigninger i varmeudgifterne, som forbrugerne således gennem næsten et årti havde oplevet, var der nu kommet godt gang i husejernes energisparetiltag. Der blev efterisoleret i tagkonstruktionerne, ligesom ydervægge på et stort antal huse blev hulrumsisoleret. Glarmestrene nød også godt af isoleringstiltagene, idet enkeltruder og dobbeltruder i vid udstrækning blev erstattet med termoruder.

PREBEN PEDERSEN BAG RORET I 40 ÅR

Bestyrelsesformand Erik Hallings genopretning af selskabet havde ikke været mulig, uden at han havde haft den daglige leder civilingeniør Preben Pedersen ved sin side. Preben Pedersen havde været med i bestyrelsen siden 1968.

Det stod hurtigt klart, at Strange Udsen, der efter sin exit som formand i bestyrelsen var blevet udnævnt til selskabets daglige leder, ikke var den rette til at stå i spidsen for den mere praktiske del af den daglige drift i et fjernvarmeselskab. Preben Pedersen blev derefter overtalt til at påtage sig hvervet, idet han samtidig forlod bestyrelsen. Han varetog stillingen som daglig leder i 40 år frem til 2013 og har således stået i spidsen for den organisatoriske og tekniske udvikling, som selskabet har gennemgået frem til dato.

Organisationen

Da Preben Pedersen tiltrådte som daglig leder, bestod den samlede organisation af en varmemester, en teknisk kompetent arbejdsmand og en deltidsansat kontormedhjælper. I dag er personalet vokset til at omfatte en direktør, 4 tekniske medarbejdere og 5 administrative medarbejdere. I samme periode er antallet af familier, virksomheder og kommunale ejendomme, som selskabet i dag leverer varme til, vokset til ca. 4.000.

Den tekniske udvikling i perioden er gået fra kedelanlæg fyret med svær fuelolie til let fuelolie, naturgas og nu kraftvarme og affaldsvarme. Og hver omstilling har budt på tekniske udfordringer.

Preben Pedersen var medlem af bestyrelsen fra 1968 til 1973, hvor han overtog stillingen som selskabets daglige leder frem til 2013.

*Fokus på
storkunder*

Preben Pedersen har i hele sin tid som daglig leder haft stort fokus på at holde en så moderat varmepris som muligt – bl.a. gennem ekspansion, så at så mange kunder som muligt delte selskabets faste udgifter. Derfor var hans primære målgruppe de store kunder: virksomheder, ejendomskomplekser og kommunale ejendomme. De mindre kunder, parcelhusene, blev selvfølgelig også sluttet til selskabet; men kun når de selv ønskede det. Selskabet gjorde som sådan ikke noget aktivt for at få dem tilsluttet.

Til gengæld lykkedes det gennem årene at få ganske mange storkunder, således at selskabet i dag opvarmer et meget stort rumvolumen, men har knap så mange andelshavere, som de fleste andre selskaber ville have med det samme opvarmede volumen.

Udviklingen over tid kan også anskues fra bestyrelsesmødevinklen, hvor tobaksrøgen i selskabets begyndelse lå som en dyne over mødedeltagerne og satte sig i tøj og hår frem mod nutidens møder med ren luft og rygeforbud.

Titlen daglig leder lyder mere beskeden end den funktion, den dækker over. Titlen burde have været direktør, hvad selskabets nuværende leder også oppebærer. Denne artikels forfatter havde på et tidspunkt en relativ heftig debat med Erik Halling om en opdateret titulering af Preben Pedersen. Men Erik Halling var helt og aldeles ubøjelig. Erik Halling ville vise så lav en selskabsprofil som mulig, så derfor skulle Holte Fjernvarme ikke have direktører: "Vi har ikke brug for titelinflation." Og Preben Pedersen klagede aldrig.

*Ingen titelin-
flation i Holte
Fjernvarme*

Holte Fjernvarmes
kontorer er belig-
gende på 1. sal på
Skovlytoften 5 i
Øverød.

En leder af den gamle skole

Preben Pedersen var en leder af den gamle skole. Han forventede robusthed og engagement af medarbejderne. De skulle levere den aftalte indsats, og hans tålmodighed med manglende selvstændighed var ikke stor. Men at han til trods for sin håndfaste ledelse var afholdt af medarbejderne, kan ses af de mange medarbejdere, der blev i deres stillinger i 20, 30 eller endnu flere år. Flere indtil de gik på pension.

TILBAGEBETALING TIL KOMMUNEKASSEN

De udlæg, som kommunen havde påtaget sig tilbage i 1972, for at selskabets kunne få de økonomiske muligheder til den nødvendige ekspansion, skulle naturligvis før eller siden betales tilbage. Og kommunen skønnede, at tidspunktet var inde i efteråret 1991, og kommunen og selskabet blev derfor enige om en afdragsordning. Gælden var da oppe på 11.410.722,33 kr., og rentesaldoen tilsvarende på 25.576.308.04 kr.

Rentespørgsmålet

Det helt store spørgsmål var, hvordan rentesaldoen skulle fastsættes. Kommunens udspil var en normal rentetilskrivning af udlægssaldoen og den til enhver tid gældende rentesaldo, hvorimod selskabets holdning var, at det under hensyn til de betingelser, som udlægsaftalen var indgået under, ikke var rimeligt overhovedet at skulle betale renter af udlægget. Men da bestyrelsen var opmærksom på bestemmelsen om, at kommunen ikke måtte yde tilskud til nedbringelse af varmeprisen, fandt den derfor, at selskabet nødvendigvis måtte indgå en aftale med kommunen om en form for rentegodtgørelse. Selskabet foreslog derfor, at renten alene skulle beregnes som den samlede rentetilskrivning af den løbende udlægssaldo, altså beregnes uden renters rente.

Efter små 2 års forhandlinger blev parterne endelig i juni måned 1993 enige om et tillæg til den oprindelige overenskomst, så renten af udlægssaldoen blev opgjort uden renters rente, og rentesaldoen således ikke blev forrentet.

Sidste afdrag på gælden

Det var en betydningsfuld aftale, idet der nu kunne anes en afslutning på mellemværendet mellem Søllerød Kommune og Holte Fjernvarme. Det sidste afdrag på renteutgiften blev dog først erlagt den 31. maj 2005. På det efterfølgende bestyrelsesmøde blev begivenheden fejret med et enkelt glas champagne.

KRAFTVARMENS INDTOG

I 1990 vedtog Folketinget en varmforsyningslov, der skulle erstatte olie med naturgas og samtidig omlægge varmeproduktionen, så den i videst muligt omfang blev produceret sammen med el til såkaldt kraftvarme. Ved at slå produktionen af el og varme sammen i kraftvarmeanlæg reducerede man det store energispild, der var ved den separate produktion.

Naturgas

Varmeforsyningsloven medførte, at kommunen i december 1991 pålagde Holte Fjernvarme at udarbejde et projektforslag for etablering af naturgasbaseret kraftvarme på fjernvarmecentralerne i Øverød og Nærum.

Den betød også, at de blokvarmecentraler, der lå inden for selskabets forsyningsområde, skulle tilsluttes selskabet for at opfylde lovens krav. Det drejede sig om 7 stk., heriblandt Teknikerbyens omfattende kontorbyggeri og Geelskovparken, der begge blev forsynet fra en fælles varmecentral. Holte Fjernvarme overtog i øvrigt Teknikerbyens varmecentral med bygningsanlæg, kedler og øvrige installationer for det beskedne beløb af 1 kr. De øvrige 6 blokvarmecentraler blev alle tilsluttet de følgende år.

Et projektforslag blev udarbejdet i efteråret 1993, og det skønnedes at ville koste ca. 60 mio. kr. at realisere. Bestyrelsen brændte ikke lige frem efter at iværksætte projektet med de store usikkerheder, som det på det tidspunkt nødvendigvis måtte indeholde, og med tvivl om rentabiliteten af så stor en investering.

Varme- forsyningsloven af 1990

Lov om varmforsyning

VI MARGRETHE DEN ANDEN, af Guds Nåde Danmarks Dronning, gør vitterligt: Folketinget har vedtaget og Vi ved Vort samtykke stadfæstet følgende lov:

Kapitel I

Formål og definition

§ 1. Lovens formål er at fremme den mest samfundsøkonomiske og miljøvenlige anvendelse af energi til bygnings opvarmning og forsyning med varmt vand samt at formindske energiforsyningsens afhængighed af olie.

Stk. 2. Tilrettelæggelsen af varmforsyningen skal i overensstemmelse med de i stk. 1 nævnte formål ske med henblik på at fremme samproduktionen af varme og elektricitet mest muligt.

§ 2. Ved kollektive varmforsyningsanlæg forstås virksomhed, der driver følgende anlæg med det formål at levere energi til bygnings opvarmning og forsyning med varmt vand:

- - 1) Anlæg til fremføring af naturgas samt anlæg til produktion og fremføring af andre brændbare gasarter.
  - 2) Anlæg til fremføring af opvarmet vand eller damp fra kraftvarmeværker, affaldsforbrændingsanlæg, industrivirksomheder, gøtermølle anlæg m.v.
  - 3) Fjernvarmforsyningsanlæg, affaldsforbrændingsanlæg m.v., berunder kraftvarmeanlæg med en effekt op til 25 MW.
  - 4) Blokvarmecentraler med en varmekapacitet på mere end 0,25 MW, berunder kraftvarmecentraler med en effekt op til 25 MW.

Stk. 2. Kollektive varmforsyningsanlæg som nævnt i stk. 1 omfatter ikke virksomhed, der er reguleret i lov om naturgasforsyning, lov om anvendelse af Danmarks undergrund eller lov om elforsyning bortset fra kraftvarmeanlæg med en effekt op til 25 MW.

Stk. 3. Energiministeren kan fastsætte regler om, at visse former for kollektive varmforsyningsanlæg beh eller delvis ikke skal være omfattet

Lastbiler læsset med halm? Ikke i Søllerød!

I forbindelse med overvejelserne om hvordan selskabet skulle opfylde kravet om at etablere kraftvarme, fik bestyrelsen bl.a. udarbejdet et forslag til opførelse af et naturgas- og halmfyret kraftvarmeanlæg i Nærum på en ledig grund bag ved Sommers Automobiles. Det forslag fik kun kort levetid, da kommunens repræsentanter i bestyrelsen meget tydeligt gav udtryk for, at forslaget ikke havde nogen mulighed for at blive godkendt i kommunalbestyrelsen. Lastbiler læsset med halm? Ikke i Søllerød!

Under kortlægningen af mulige løsninger blev det klart, at der var to alternative, der bød sig til. Der blev derfor udarbejdet projektforslag for begge løsninger:

Norfors, det tidligere Nordforbrænding, tilbød at etablere en forbindelsesledning fra deres værk i Kokkedal til vores værker i Øverød og Nærum. En sådan forsyning ville samtidig løse et stort problem for Nordforbrænding, der havde svært ved at afsætte overskudsvarmen i sommerperioden.

Hovedstadens Naturgas I/S og NESAs barslede med et forslag til at ombygge kraftvarmewærket på Danmarks Tekniske Universitet (DTU) til forsyning af såvel DTU som Holte Fjernvarme.

Ingen af projektforslagene gav sikkerhed for selskabets fremtidige økonomi, selv om løserne vurderinger var, at de daværende varmepriser ville kunne fastholdes over for brugerne. Endvidere var det usikkert, om selskabsstrukturen kunne fastholdes, sådan at bestyrelsen fortsat ville have den fulde indflydelse på takst-, udbygnings- og andelshaver-politikken.

Driftssikkerhed

Driftssikkerheden var for bestyrelsen et centralt problem, der heller ikke var belyst, ligesom det lå bestyrelsen på sinde at kunne fastholde det daværende personale, som havde arbejdet loyalt og effektivt for selskabet i mange år.

På trods af disse usikkerheder var selskabet under pres for at træffe et valg. Værkerne skulle jo omstilles til at arbejde med naturgasfyret kraftvarme.

NESA og DTU

Der blev derfor forhandlet til begge sider om opnåelse af de bedst mulige vilkår, således at de nævnte usikkerheder i størst muligt omfang kunne ryddes af vejen. Forhandlingerne stod på helt frem til oktober 1996, hvor der blev indgået en aftale med NESA A/S om levering af kraftvarme til begge selskabets centraler. NESA etablerede en transmissionsledning fra værket på DTU frem til begge Holte Fjernvarmes centraler. Herved blev centralerne i Nærum og Øverød for første gang ledningsforbundet.

Kraftvarme-
centralen på
DTU - Danmarks
Tekniske Univer-
sitet.

*Boligkom-
plekserne i
Skodsborg*

ÅRS FORHANDLINGER MED GENSTRIDIG BLOKVARMECENTRAL

Efter lovgivningen skulle alle såkaldte blokvarmecentraler med en kapacitet på over 25 MW enten ombygges til decentrale kraftvarmeanlæg eller tilsluttes fjernvarme, der blev forsynet med kraftvarme. Der var 7 af dem i kommunen, og de fleste blev tilsluttet i årene lige efter, selskabet selv blev tilsluttet kraftvarmeværket på DTU.

Et par af de eksisterende blokvarmecentraler fandtes i kældrene under Skodsborgparken og Høje Skodsborg. Søllerød Kommune havde skrevet til boligselskaberne og oplyst dem om de to muligheder, de havde for at opfylde lovgivningens krav. Kommunen ønskede ikke at tvinge Skodsborgparken til at gennemføre konverteringen, men meddelte under hånden Holte Fjernvarme, at man gerne så de to boligselskaber tilsluttet selskabet. Det skulle dog ske frivilligt og ad forhandlingens vej. Det var noget af en opgave, selskabet herved accepterede at gå ind i.

Ved det første møde mellem Skodsborgparkens bestyrelse og repræsentanter fra Holte Fjernvarme stod en åbenlys skepsis skrevet i bestyrelsesmedlemmernes øjne: "Hvad får I ud af at få os tilsluttet? Og hvor meget tjener I på det?" Deres skepsis var usvækket, selv efter at de havde fået oplyst, at Preben Pedersen var deltidsansat og de andre to repræsentanter blot modtog et mindre årligt vederlag suppleret med mødediæter, som blev godkendt på de årlige generalforsamlinger.

Forhandlingerne varede fra 2004 frem til 2006. De blev ikke lettet af, at boligforeningens bestyrelse hyppigt blev udskiftet, således at den medfødte skepsis fra de nye bestyrelsesmedlemmer skulle imødegås, og indholdet i tilslutningsvilkårene skulle forhandles forfra hver gang. I foråret 2006 blev selskabet inviteret med til et beboermøde, for at samtlige beboere kunne tage stilling til en tilslutning på et ensartet grundlag. Da selskabet havde gennemgået vilkårene for tilslutning, både de tekniske og de økonomiske, var der stille et øjeblik, og så var der endelig en mødedeltager, der spurgte om, hvornår man kunne træde ud af fjernvarmen igen, hvis ejendommen fortrød tilslutningen. "Aldrig," var det korte svar fra selskabets jurist Ole Flemming Christensen. Derefter blev vi sendt hjem, så de fremmødte kunne diskutere aftalegrundlaget uden selskabets tilstedeværelse.

Vi var ikke optimistiske. Men dagen efter blev Preben Pedersen ikke desto mindre ringet op af bestyrelsesformanden, der kunne fortælle, at tilslutningen var vedtaget. Det var det endelige punktum på et langt forhandlingsforløb. Kommunen var imponeret over resultatet.

NESA - EN MEGET MODVILLIG SÆLGER

I 2004 pålagde Konkurrencerådet NESA at afhænde sine decentrale, gasfyrede kraftvarmeværker som en konsekvens af, at Elsam havde købt NESA. NESA agtede derfor også at afhænde det fjernvarmenet, der distribuerede kraftvarme fra værket på DTU.

Holte Fjernvarme reagerede ved at bede om et møde for at få afklaret, om det overhovedet var realistisk at gå videre med selskabets lovhjelmede forkøbsret. Men mødet bragte os ikke videre, for NESA var ikke indstillet på at give nogen form for oplysninger fra sig, der gav os mulighed for at komme i gang med undersøgelsesfasen.

Men da bestyrelsen var interesseret i at komme videre med sagen, rykkede den daglige leder Preben Pedersen kraftigt for de nødvendige oplysninger. Den 17. september 2004 sendte NESA så et brev, der indeholdt en prisindikation på 48,5 mio. kr. samt en beskrivelse af den frem-

*For tid og
evighed*

*Et tilbud fra
NESA*

*Advarsel fra en
anonym ven*

gangsmåde, som de ville følge ved salget. Af vejledningen fremgik det, at Holte Fjernvarme havde en frist til den 26. november til at acceptere købet. NESA havde imidlertid ikke sendt et eneste dokument, der belyste fjernvarmenettets tekniske indhold, driftsøkonomi eller købsvilkår.

I begyndelsen af oktober modtog Robert P. Sørensen, der efter Erik Hallings alt for tidlige død i 1998 havde overtaget formandskabet af Holte Fjernvarme, et anonymt brev. Det lød:

Gentofte 7. oktober 2004

Kære Robert

I fortrolighed vedlægger jeg NESA's information og memorandum i forbindelse med salget af NESA's varmeforretning.

Du ved ligesom jeg, at der drives forretning, for at der skal tjenes penge. Sådan er det også med Holte og DTU-nettet. Der tjenes så meget på jer, at I som bestyrelse ikke kan sidde det overbørigt (ca. 5-10 mio. kr. på bundlinjen / år i NESA Holding). NESA frygter, at I ønsker at købe. Den årlige indtægt er man i gang med at få kapitaliseret i en salgspris – så at Deres priser igen bliver legitime.

Jeg kan ikke give jer yderligere information – da jeg ellers afslører mig selv.

*Med venlig hilsen
Din ven*

Forkøbsret?

Knap 14 dage senere, den 18. oktober 2004, modtog vi et brev fra NESA's Advokatfirma DLA Nordic A/S med en del af de nødvendige oplysninger, hvorefter analysearbejdet kunne påbegyndes, samtidig med at der blev rykket for de resterende nødvendige oplysninger. Endvidere klagede Holte Fjernvarme over den korte frist, der var givet til at udnytte forkøbsretten, da der var mindre end en måned til undersøgelses- og beslutningsfasen, som i et andelselskab nødvendigvis måtte følge visse formalia og regler. Holte Fjernvarme understregede, at forkøbsretten var illusorisk, hvis tidsfristen blev fastholdt – uden i øvrigt at henvise til det anonyme brev.

DTU MELDER SIG PÅ BANEN

Fælles front med DTU

Af brevet fra advokatfirmaet fremgik det også, at der var endnu en interessent, der havde rekvireret salgsmaterialet. Det blev hurtigt klart, at den anden interessent måtte være Danmarks Tekniske Universitet, DTU. Da de to parter (DTU og Holte Fjernvarme) aftog godt 90 % af kraftvarmen fra DTU-værket, var der hurtigt enighed om, at et samarbejde kunne være interessant.

Købet bliver en realitet

Meget tidligt i processen foretog cand.jur. Ole Flemming Christensen, der var Holte Fjernvarmes sekretær og jurakundige, en rentabilitetsundersøgelse, der var forbløffende positiv, og som overbeviste parterne om, at købet måtte gennemføres. Energistyrelsen gav medhold i, at fristen skulle forlænges til den 22. januar 2005, og med bistand fra Kammeradvokaten og revisionsfirmaet RSM plus blev forundersøgelserne gjort færdige, og de endelige forhandlinger med NESAs begyndte. Efter lange og træge forhandlinger med NESAs blev der omsider enighed om købet, vilkårene og ikrafttrædelsesdatoen. Hele salgsforløbet bekræftede til fulde, hvad den anonyme brevskriver havde skrevet: "NESAs frygter, at I ønsker at købe." Ingen af parterne på købernes side – DTU, Holte Fjernvarme, Kammeradvokaten og RSM plus – havde nogensinde mødt en så modvillig sælger.

FOLKETINGSVALG ER LIGE VED AT VÆLTE KØBET

Nervepirrende dage

Da DTU er en offentligt ejet institution, var det nødvendigt, at regeringens økonomiudvalg godkendte købet. Det skulle nemlig ske for lånte penge, og hver køber skulle derfor garantere for den halve købesum. Og det kunne DTU ikke uden først at få godkendelse af sikkerhedsstillelsen fra regeringens økonomiudvalg. Det ville sædvanligvis være en rutineprocedure for udvalget, men den 18. januar 2005 udskev statsminister Anders Fogh Rasmussen folketingsvalg. Et udskevret valg betyder, at økonomiudvalget er meget restriktivt med, hvilke beslutninger det tager.

Udvalget havde ordinært møde den 20. januar, og ansøgningen var på dagsordenen, men hvis garantistillelsen ikke blev godkendt, betød det, at forkøbsretten (pr. 22. januar) ville bortfalde. Men heldigvis godkendte det afgående økonomiudvalg garantiansøgningen, og lettelsen var stor hos både DTU og Holte Fjernvarme.

GULDRANDET AKTIVITET I HUS

Efter købet af forsyningsledningen var forventningerne til resultatet et overskud, som forundersøgelserne havde vist. Forventningerne var nedfældet i en 5-års-prognose, og overskuddet var defineret som den besparelse, der blev opnået efter købet i forhold til det beløb, det ville have kostet, hvis man ikke havde købt. Resultatet fremgår af skemaet, og det oversteg selv de dristigste forventninger. Man forstår godt, at det må have gjort ondt på NESA at skulle sælge en så guldrandet aktivitet.

BUDGETTERET OG REALISERET OVERSKUD I ARENE 2005 TIL 2013 I T. KR.

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Prognose	3.624	4.173	4.651	4.401	4.109				
Realiseret	3.520	7.109	6.060	11.190	8.059	11.882	13.876	9.162	12.633

SYNLIGHED

Skal der tilsluttes nye kunder, eller skal ledningsnettet repareres eller renoveres, så skal der nødvendigvis graves i vejene. Derfor vil man ofte støde på udgravninger markeret med afspærringer og blinklys.

Det giver selvfølgelig ulemper for beboere på de implicerede veje og også ofte for den gennemgående trafik. Det er en selvfølge, at selskabet bestræber sig på, at udgravningerne er til så lidt gene som muligt; men samtidig er det også nødvendigt med tilstrækkelig plads inden for afspærringerne, så arbejdet kan udføres, og Arbejdstilsynets krav opfyldes.

Vejlesøparken

Nogle af de vanskeligste tilslutningsarbejder, selskabet har haft, var i 2014, hvor Vejlesøparken i Holte blev tilsluttet selskabet. For det første var arbejderne på Vejlesøvej så omfattende, at det i flere perioder var nødvendigt at ensrette færdslen under S-banebroen. For det andet var det nødvendigt at føre forsyningsledningen under S-banen. Specielt det sidste var en udfordrende opgave. For at opnå tilladelse til underføringen, krævede DSB, at rørene skulle lægges 8 m under skinnerne. Da jernbanedæmningen på stedet for underføringen er ca. 5 m høj, skulle ledningen altså lægges 3 m under terrænhøjde.

Da der selvfølgelig ikke kunne graves under skinnerne, skulle der i stedet bores en rørtunnel fra den ene side af dæmningen til den anden. Rørtunnelen blev foret med et stålrør, som forsyningsrørene kunne føres igennem. Det skete ved, at der blev etableret en ca. 4 m dyb grube på hver side af dæmningen, hvor boremaskinen kunne opstilles i den ene og derfra bore under dæmningen til den anden.

Der er ikke megen plads til trafikken, især når gravemaskiner og andet entreprenørgrej også er på pladsen.

På grund af grubernes størrelse og dybde skulle de sikres, således at væggene ikke skred ned i gruberne. Det skete ved at banke spunsvægge ned omkring dem. Det var et af selskabets største anlægsarbejder. Men bortset fra at man under det første boreforsøg ramte en forhindring, der ikke kunne bores igennem, måske en større sten, og boringen derfor måtte parallelforskydes, gik anlægsarbejdet som planlagt.

OVERSKUDSVARME GIVER STORE BESPARELSER

Den 27. april 2007 blev der holdt møde mellem Holte Fjernvarme og det daværende Nordforbrænding, i dag Norfors, om mulighederne for et samarbejde.

Norfors er et fælleskommunalt affaldsselskab stiftet i 1965 af kommunerne Allerød, Helsingør, Fredensborg, Hørsholm, Birkerød og Søllerød. Selskabet ejer affaldsforbrændingsanlægget i Hørsholm, som brænder kommunernes affald og derved producerer bl.a. fjernvarme til de stiftende kommuner.

Overskudsvarme på dagsordenen

Affaldsmængden og derved den producerede varme er nogenlunde konstant året rundt, men varmebehovet varierer som bekendt stærkt årstiderne imellem. Resultatet er, at der i sommerhalvåret ikke er et behov for den varme, der produceres, og overskudsvarmen lukkes ubrugt ud i luftrummet omkring værket.

Årsagen til mødet var derfor, at Norfors gerne ville sælge overskudsvarmen i sommerhalvåret, og Holte Fjernvarme så en mulighed for at kunne købe affaldsvarme billigere end den kraftvarme, der blev leveret fra DONG Energy. Mødet blev begyndelsen til et langt forhandlingsforløb.

Meget hurtigt viste der sig endog store komplikationer i forløbet. Det blev nemlig nødvendigt at inddrage såvel DTU-HF som DONG Energy i forhandlingerne. Holte Fjernvarme var nemlig i kontrakten mellem DONG Energy og DTU-HF forpligtet til at købe det meste af

TV: Under banelegemet På billedet ses de nedrammede spunsvægge og boremaskinen i færd med at bore for til den forede rørtunnel.

TH: Hul igennem Den forede rørtunnel dukker frem på den modsatte side af banelegemet.

Norfors, tidligere Nordforbrænding, leverer i dag overskydende affaldsvarme til Holte Fjernvarmes fordelingsnet.

sit varmebehov hos DONG Energy, der til gengæld var forpligtet til at levere samme mængde, uanset om det kun kunne gøres med et driftsunderskud til følge.

DONG

Uden at komme nærmere ind på årsagen så hænger DONG Energys samlede driftsøkonomi sammen med prisudviklingen på el. Når priserne på el på det frie marked er høje, er økonomien god ved en høj varmeproduktion, og det modsatte er tilfældet, når elpriserne er lave; så koster det på den samlede driftsøkonomi at producere varme.

Nu er det normalt sådan, at priserne på el er i bund i sommerhalvåret. Stort udbud, lille efterspørgsel. Så DONG Energy forpligtelse til at levere varme til dækning af det meste af selskabets varmebehov – også om sommeren – påførte derfor selskabet underskud. Så alle tre parter interesse for en fælles sommerdrift var sammenfaldende: Norfors for at kunne sælge sin overskudsvarme, DONG Energys for at undgå driftsunderskud og DTU-HF's for at få leveret billig varme.

*Trepartsaftale
gav årlig besparelse på
1,5 mio. kr.*

Det endelige resultat blev således en trepartsaftale mellem parterne, hvor Norfors solgte affaldsvarme til DONG Energy til en mindre pris, end det ville koste for selskabets selv at producere den. DONG Energy solgte den derefter videre til DTU-HF på sådanne vilkår, at den besparelse, som selskabet havde haft, blev delt ligeligt mellem de to selskaber.

Aftalen blev indgået i oktober 2008 og sikrede DTU-HF en årlig besparelse på ca. 1,5 mio. kr. Og af den besparelse gik halvdelen til Holte Fjernvarme.

AFFALDSVARMEN GENNEM SKOVEN

Efter at aftalen var kommet på plads, skulle der sættes handling bag beslutningen om levering af affaldsvarmen. Norfors gik derfor i gang med planlægning af den forsyningsledning, der skulle bringe affaldsvarmen fra Norfors distributionsnet til Øverød varmecentral. Varmen skulle bringes fra Svaneparken, hvor Norfors havde en fordelingscentral, ned til Øverød varmecentral, hvorfra DTU-HF videresendte den til DONG Energy.

Der pågik forskellige overvejelser om, hvilken linjeføring forsyningsledningen lettest og uden gener for flere omkringboende end højest nødvendigt kunne have. Overvejelserne endte med, at en 3 km lang ledning i foråret 2009 blev gravet ned i Rude Skov og fra skovens sydlige grænse blev ført videre ad Paradisstien, Vestre-, Nordre- og Østre

Borgmester Erik
Fabrin åbner for
affaldsvarmen
21. august 2009.

*Erik Fabrin
åbner for den
varme affalds-
bane*

Paradisvej og Hanne Nielsens vej frem til Øverødcentralen.

Efter afslutningen af det indvendige installationsarbejde, åbnede borgmester Erik Fabrin fredag den 21. august 2009 for hanen, der ledte affaldsvarmen ind i vores forsyningsnet. Det skete i overværelse af mere end 100 gæster, der tilsammen repræsenterede alle de involverede parter: Norfors, DONG Energy, DTU, Holte Fjernvarme, Rudersdal Kommune og de udførende entreprenører.

Affaldsvarmen betød en billigere og mere miljøvenlig opvarmning end den kraftvarme, som indtil da havde været DTU-HF's eneste varmforsyning. Tilslutningen betød bl.a. en reduktion på ca. 6.000 tons CO₂ om året, og som borgmester Erik Fabrin sagde i sin tale: "Det er en rigtig win-win-situation".

SALGET AF KRAFTVARMEVÆRKET PÅ DTU

*Selskabet lægger
an til køb af
DONG-værk*

Den 7. april 2011 orienterede DONG Energy om, at de ville afhænde 7 af deres decentrale kraftvarmeværker, heriblandt det gasfyrede værk på DTU. Alene det faktum, at DTU-HF aftog den samlede producerede varme på værket samt den affaldsvarme, som Norfors solgte til DONG Energy, medførte en vital interesse i at overtage værket, så samspillet mellem kraftvarmen og affaldsvarmen løbende kunne optimeres med henblik på at opnå stordriftsfordele til glæde for forbrugere.

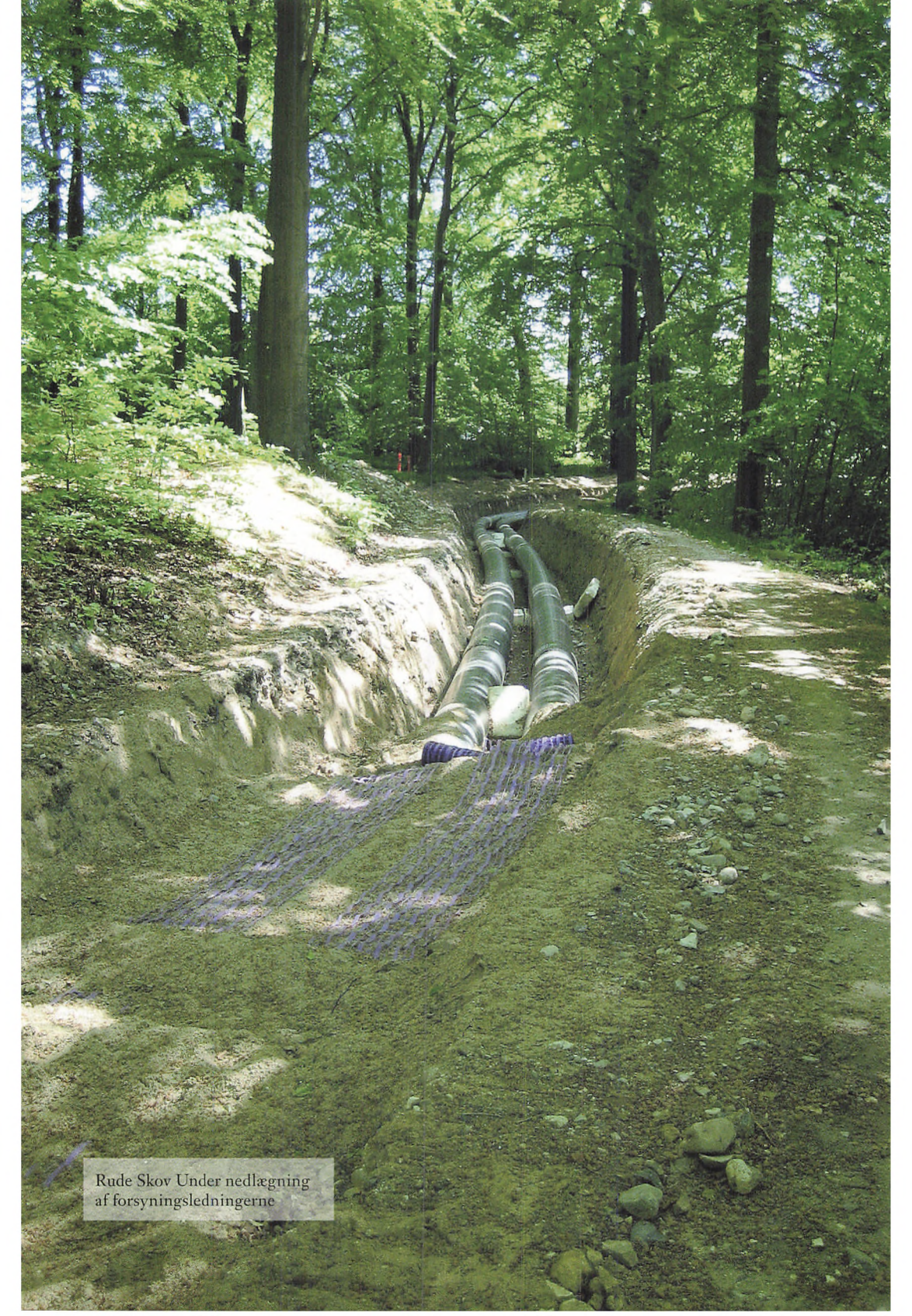
Salgs materialet var imidlertid ret mangelfuldt, idet der bl.a. manglede et regnskab for værkets samlede drift. Der var ganske vist vedlagt et estimeret regnskab for fjernvarmedriften, men økonomien i elproduktionen var overhovedet ikke belyst. Det gjorde det jo vanskeligt at udarbejde et tilbud på et evt. køb af det samlede værk.

Med Kammeradvokaten for bordenden og med bistand fra revisionsfirmaet RSM Plus udarbejdede parterne så godt et driftsregnskab for værkets fremtidige drift, som det var muligt uden den viden om de eksisterende økonomiske forhold, som burde foreligge.

Resultatet var afgivelse af et meget forsigtigt tilbud, der endvidere var ledsaget af en lang række forbehold nødvendiggjort af det usikre salgsmateriale.

*Overhalet af
Danske Com-
modities*

Imidlertid kom en anden tilbudsgiver, Danske Commodities, på banen. Det er et Århus-baseret firma, der på internationalt niveau handler energi i form af naturgas og el. Firmaet blev grundlagt i 2004 og arbejder nu i 33 europæiske lande. Danske Commodities erkendte, at de ikke vidste ret meget om driften af et kraftvarmeværk; men de ville gennem et ejerskab af et værk komme ind på livet af energiens praktiske anvendelse.

Rude Skov Under nedlægning
af forsyningsledningerne

A gravel path winds through a forest of young, green trees. The path is made of light-colored gravel and leads into the distance. The trees are tall and thin, with dense green foliage. The ground is covered in a layer of brown leaves and twigs. The overall scene is a lush, green forest.

Rude Skov Samme stræk-
nings retablering efter
arbejdets udførelse

I DTU-HF var vi lidt betænkelige: Ville firmaet, der jo var et rent handelsfirma, forstå at prioritere driften på værket i overensstemmelse med den eksisterende kontrakt, så der først og fremmest blev fokuseret på den stabile varmeproduktion og leverance til forbrugerne?

Betænelighederne blev heldigvis gjort til skamme, og de nye ejere, Danske Commodities, viste sig at være en positiv samarbejdspartner. Det er således lykkedes at forhandle en ny varmeaftale på plads, der bedre end den tidligere lever op til de aktuelle vilkår på energimarkedet, og hvor rabatten på affaldsvarmen er blevet fastholdt.

Det har været en stor fordel, at Danske Commodities er et mindre selskab end DONG Energy. Vores kontakt til selskabet sidder nær beslutningstageren, så aftaler kan indgås med kort varsel. I DONG Energys tid sad vores kontakt meget langt fra ledelsen, og enhver aftale skulle gennem flere led i selskabet, og det medførte meget lange beslutningstider. Og ofte resulterede proceduren i en kommentar til aftalen, der gjorde, at hele proceduren skulle gentages.

YNGRE KRÆFTER TAGER OVER I HOLTE FJERNVARME

Alt har sin tid

Selskabets ledelse, den daglige leder, bestyrelsesformanden og selskabets juridiske konsulent og sekretær kom alle ind i selskabet i 1970'erne. På grund af medlemmernes forskellige kompetencer, der på fortrinlig måde supplerede hinanden, var det blevet en indbygget procedure, at medlemmerne aktivt deltog i den løbende styring.

Et sådant aktivt virke fra bestyrelsesmedlemmers side ville være utænkeligt at videreføre efter et generationsskifte. Derfor var der i bestyrelsen enighed om, at selskabet i fremtiden måtte have ansat en

Direktør
Bjørk Paamand Olsen.

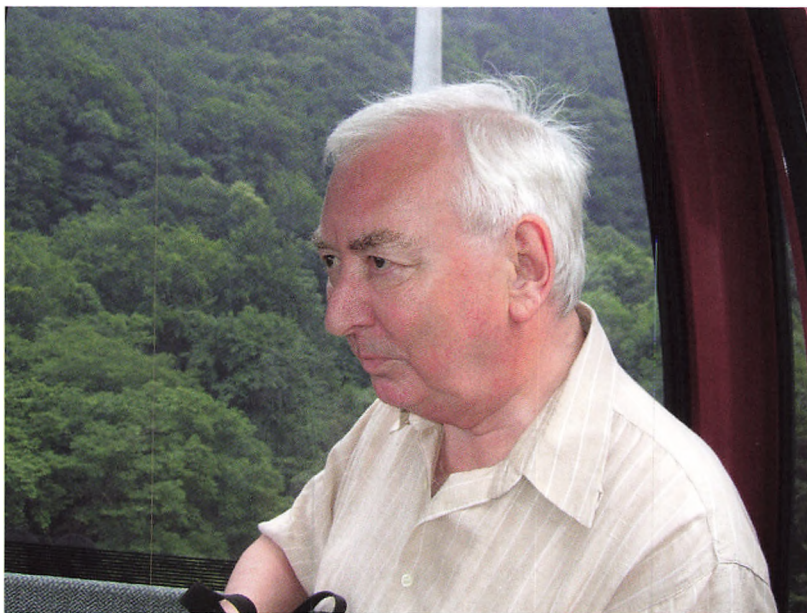
direktør, der alene skulle have ansvaret for selskabets ledelsesmæssige, tekniske og administrative funktioner.

Da Preben Pedersen forlod stillingen som daglig leder i 2013, blev der derfor igangsat en grundig procedure for at finde hans afløser, og resultatet blev, at civilingeniør Bjørk Paamand Olsen blev ansat som selskabets direktør.

Foryngelseskuren gennemført

Den ny direktør er engageret og initiativrig og har sat sig i spidsen for en ændret struktur i selskabet. Den tidligere struktur med en pyramideopbygning fra daglig leder over et forretningsudvalg til bestyrelse er nu blevet aflyst af en model, hvor direktøren har den umiddelbare bestyrelsesbetjening. Forretningsudvalget er blevet afskaffet og erstattet af et formandskab, der primært skal fungere som dialogpartner med direktøren om den daglige drift og betjeningen af bestyrelsen.

Ved generalforsamlingen i september 2015 blev Robert P Sørensen afløst som formand af den hidtidige næstformand Lisbet Riis, og dermed er den nødvendige udskiftning i ledelsen gennemført, og de tilknyttede organisatoriske ændringer er realiseret.

Den i 2015 afgående formand Robert P. Sørensen.

Nuværende formand for Holte Fjernvarme
Lisbet Riis.

HOLTE FJERNVARME OG FREMTIDENS ENERGIKILDER

Holte Fjernvarme er et forbrugerejet selskab. Det betyder, at der hvert år på selskabets generalforsamlinger vælges repræsentanter ind i selskabets bestyrelse, som andelshaverne har tillid til kan administrere den indflydelse, som et medlem af bestyrelsen har på selskabets ledelse og drift.

Et af de fokuspunkter, som en bestyrelse til enhver tid har, er at sikre den billigst mulige varme under iagttagelse af forsyningssikkerhed på både det korte som lange perspektiv. Dette perspektiv rummer i dagens Danmark også hensynet til den politiske vedtagelse om, at hele den danske energisektor skal være fossilfri senest i 2035.

Fremtidssikring

Selv om der er lang tid til 2035, er det nødvendigt allerede nu at fokusere på målet, idet de fremtidssikrede energianlæg, der skal investeres i for hen ad vejen både at sikre den billigst mulige varme og at gøre selskabet fri af fossil energi, vil have levetider på mere end 20 år.

Selskabets bestyrelse er derfor i gang med at undersøge anvendelse af nye energikilder. Energifkilder, hvor relevante løsninger kan være biomasse og varmepumper. Også andre alternativer kan åbne sig over tid, f.eks. jordvarme eller geotermisk varme. Bestyrelsen har foreløbig fået udarbejdet en rapport, der belyser sammenhængen mellem de mulige alternativer og deres indflydelse på varmeprisen.

Et afgørende element i de valg, der skal træffes, er regeringens afgiftspolitik. Den har gennem de seneste års skiftende regeringer været under analysering og overvejelse. Som den er nu, modarbejder den

regeringens egen grønne politik, idet den rummer så store afgifter på el, at det ikke er økonomisk fordelagtigt at satse på de løsninger, der kan konvertere landets store overproduktion af el til varmeenergi. Dermed er løsninger med anvendelse af f.eks. elektrisk drevne varmepumper, som hele branchen mener, er en af fremtidens bedste løsninger til at imødekomme den fossilfri energisektor, ikke rentabel.

Regeringens dilemma er, at den på den ene side har meget store indtægter på de eksisterende energiafgifter, som vil være vanskelige at opnå med en omlægning af dem, og på den anden side det erklærede klimamål. Det dilemma har den arbejdet på at løse gennem de seneste år, og det gør den fortsat.

Planer om bl.a. biomasseanlæg

Anvendelsen af biomasseanlæg er i dag økonomisk fordelagtig. Biomasseanlæg kræver ret så megen plads og bør helst ikke ligge tæt på beboelse. Der er derfor ikke mange muligheder i Holte Fjernvarmes forsyningsområde for etablering af biomasseanlæg. Selskabet arbejder dog med helt aktuelle planer om etablering af et anlæg i Nærumområdet.

En anden måde at sikre billigere varme på er at gøre brug af flere alternative varmeleverandører. For tiden køber selskabet det meste af sin varme fra Danske Commodities, eller den produceres alternativt på selskabets egne kedelanlæg. Der modtages også overskudsvarme fra Norfors, men det sker mere indirekte, idet det købes gennem Danske Commodities.

Bestyrelsen undersøger for tiden mulighederne for direkte køb fra Norfors, ligesom den ligger i forhandlinger med Vestforbrænding om en yderligere leverandørmulighed.

HOLTE FJERNVARME OG SAMFUNDETS UDFORDRINGER

Effektivisering

Fjernvarmesektoren forsyner næsten to tredjedele af Danmarks husholdninger med varme. Sektoren skal inden 2020 effektivisere driften med en halv milliard kroner, ligesom der er et vist pres for opgør med hvile-i-sig-selv-princippet. Til det sidste er at sige, at kravet om et mål på en halv milliard kr. i effektiviseringsgevinst for branchen frem til 2020 er en videreførelse af forudgående regeringers krav om effektiviseringer. Det er et krav, som politikere og embedsmænd gennem tiderne har meldt ud.

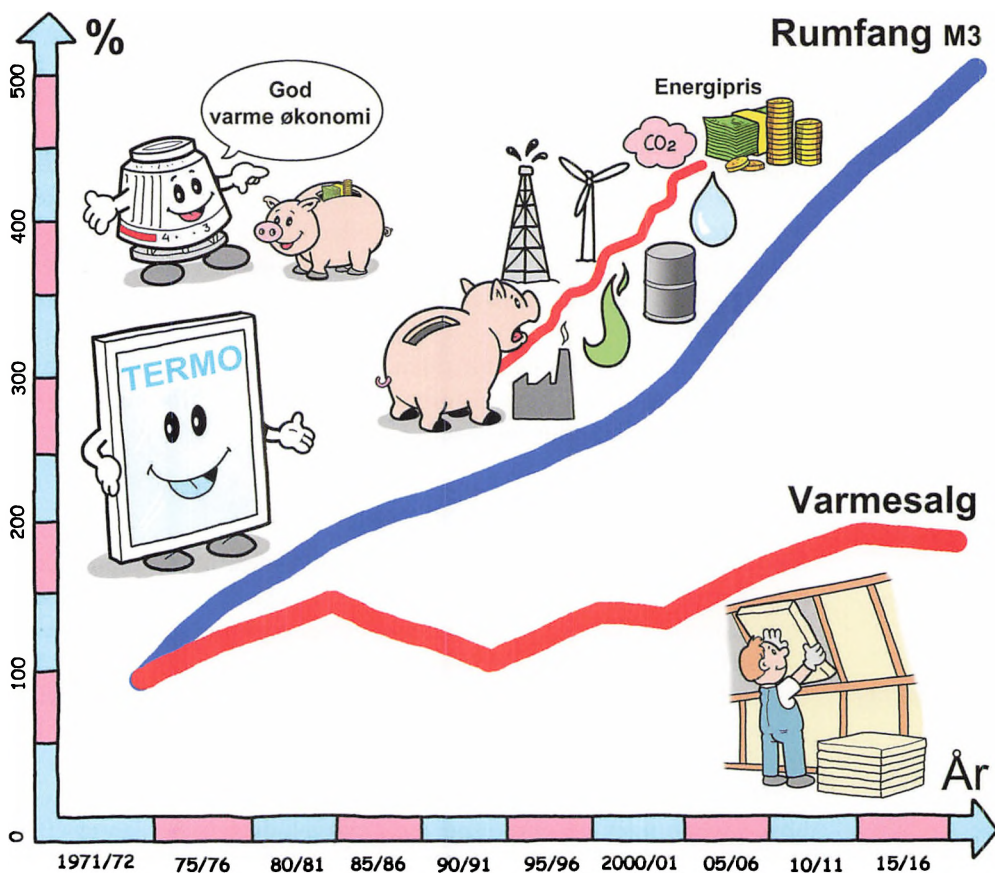
Det kan somme tider virke, som om begrebet effektivisering stedse bliver nyopfundet af politikerne; men i virkelighedens verden er effektivisering noget, der er foregået i alle de år, fjernvarmen har eksisteret. Holte Fjernvarme har siden stiftelsen haft fokus på en lang række tiltag til billiggørelse af driften.

Hvile-i-sig-selv-princippet

Såfremt hvile-i-sig-selv-princippet forlades, og der derved åbnes for privatisering af selskaber, så skal den rationaliseringsgevinst, som der påregnes opnået, altså både kunne give reducerede varmepriser, bedre service og overskud til ejerne. Et overskud uden hvilket, intet privat foretagende ville investere.

HOLTE FJERNVARME OG ENERGIBESPARELSER

Holte Fjernvarme tager løbende initiativer med det formål at effektivisere driften. Det kan dreje sig om etablering af røggaskølere, udskift-

Sammenhængen over tid mellem tilsluttet rumfang og varmesalg.

ning til modulerende gasbrænderne, øget isoleringen af ledningsanlæg, når de repareres eller nyanlægges, optimering af samspillet mellem driften af kraftvarmen og egenproduktionen, vurdering af medarbejderstørrelsen og dens sammensætning samt sikring af lavest mulig fremløbstemperatur afhængig af vejrliget.

*Varme-
besparende
foranstaltninger*

Jo mere effektivt selskabets anlæg drives, jo mindre varme skal der fremstilles, og tilsvarende skal der købes mindre naturgas eller kraftvarme. Dertil kommer forbrugernes egne energisparebestræbelser. De har den absolut største indflydelse på selskabets samlede varmeproduktion. Der er sket fantastiske besparelser i, hvor meget varme der skal til at varme 1 m³ rum op, siden selskabets start og til nu.

De mange aktiviteter, som blev taget for at spare på varmen, er stort set fortsat uændret siden oliekriserne. Fra den første oliekrise i 1973 til i dag er selskabets tilslutning i rumfang øget med godt 500 %, mens salget i samme periode er steget med mindre end 200 %.

De mange tiltag til at udføre varmebesparende foranstaltninger vil uden tvivl fortsætte. Selskabet er nemlig forpligtet til at anvende et vist beløb af omsætningen til at hjælpe og rådgive varmetagerne om yderligere tiltag, der kan reducere varmeudgifterne, og til at identificere brugere, der endnu ikke har gjort tilstrækkeligt og få dem givet er puf i den rigtige retning.

*Stor tillid til nyt
fremtidsbold*

Aktiviteterne i et fjernvarmeselskab er mangfoldige, og historien om selskabet Holte Fjernvarme handler om både kriser og fremgang fra de første års økonomiske vanskeligheder og entreprenørprydning til en hurtigt voksende tilslutning fulgt af vekslende krav fra kommune og stat til sikring, vedligeholdelse og udbygning af driftsanlæggene. Dernæst overgangen til naturgas og senere til kraftvarme, forhandlinger om affaldsvarme, og nu planlægningen af en lidt usikker fremtid med stigende krav til "fri konkurrence" og øget privatisering. Selskabet vil dog utvivlsomt klare de komplekse udfordringer og opgaver, som det kommer til at stå over for i de kommende år.

NOTER

1 Søllerød Tidende den 6. oktober 1971.

2 Jf. Finn Monies i Vejen til Rudersdal. Søllerød Kommune gennem et halvt århundrede, 2006, s. 214.

Rudersdal Museer

– årsberetning for 2015

af Jon Voss

GENERELT

2015 var et godt og spændende år for Rudersdal Museer. I foråret 2015 kunne vi glædeligvis tage Mothsgårdens fine, nyrestaurerede hovedbygning i brug. Sommerhalvåret 2015 blev således på Mothsgården præget af stor udstillingsaktivitet samt indkøring af driften af den ny Mothsgård, hvor der blandt andet blev etableret en sæsonåben café, der tiltrak mange gæster i sommermånederne. I juni kunne vi åbne en særudstilling i hovedbygningen om “Rudersdal på Lærredet” med et udvalg fra

Sidste hånd på Mothsgården inden ibrugtagning, forår 2015. (Foto: Rudersdal Museer)

Skovhistorisk cykeltur i Jægersborg Hegn.
(Foto: Anne Birgitte Gurlev)

Jægersborg Hegn

museets store samling af topografiske værker. I september afløstes udstillingen “SKÅL – dansk alkoholkultur i fest, fællesskab og fordærv” i særudstillingslængen af den ny udstilling “Alverdens Souvenirs”.

Der blev afholdt mange arrangementer både på museerne og uden for murene, eksempelvis museets skov- og landskabshistoriske vandringer/cykelture, hvor vi i 2015 som noget nyt kunne byde på ture i Jægersborg Hegn med særlig fokus på parforcejagten og parforcejagt-landskabet – i anledning af landskabets optagelse på UNESCO’s Verdenskulturarvsliste, der var kulminationen på en lang proces, som Rudersdal Museer har været involveret i gennem sit arbejde i projektets styregruppe.

For Vedbækfundenes vedkommende bød 2015 på et rekordstort antal rundvisninger og en pæn stigning i besøgstallet. Historisk Arkiv bød på et stort antal formidlingsaktiviteter i 2015 – blandt andet særudstillingen “Det stærke køn”, historiske quizzer, ligesom arkivet forberedte en fotoudstilling i Vedbæk i forbindelse med indvielse af Vedbæk Havn, og fortsatte sin indsats uden for murene med “Arkiv på Hjul”.

Rudersdal Museer arbejdede i 2015 på en forskningspublikation

om landskabsplanlægning i samarbejde med Københavns Universitet og Frederiksberg Stadsarkiv. Der indledtes endvidere forarbejde til to andre forskningsartikler, som påregnes publiceret i de nordsjællandske museers ny fælles forskningspublikation.

I samarbejde med to fonde blev der i løbet af 2015 udfærdiget reviderede projekter vedrørende ny permanent udstilling på Mothsgården, med henblik på fondsansøgninger, som blev afsendt i slutningen af året. Der var i forberedelsen af de reviderede fondsansøgninger særlig fokus på tilvejebringelse af midler til delvis egenfinansiering (som Rudersdal Kommune glædeligvis valgte at bevilge), forskningssamarbejde med Københavns universitet ift. udvikling af udstillingens formidling, samt øget fokus på Mathias Moth i udstillingen.

Trap Danmark

I forbindelse med den kommende, nye udgave af Trap Danmark arbejdede museet i 2015 sammen med en konsulent fra Trap Danmark, Byplan og museumskonsulent Niels Peter Stilling om at definere indhold og struktur i den del af værket, der skal omhandle Rudersdal Kommune, herunder et antal historiske "highlights". Museet deltog også i et samarbejde med Teknik og Miljø og Nationalmuseet vedrørende ajourføring af gravminderegistreringen.

Endvidere påbegyndtes i 2015 en undersøgelse af mulighederne for et særdeles spændende projekt for en flytning af Vedbækfundene til Vedbæk.

2015 bød også på statsskovdistriktets kulturhistorisk set temmelig uheldige beslutning om at nedlægge de Røde Porte i Jægersborg Hegn, hvorfor Rudersdal Museer i dialog med statsskovdistriktet indledte forarbejdet til et projekt for fremtidssikring af portene vha. fondsstøtte og frivillige laug.

ØKONOMI

Rudersdal Museers økonomi var i 2015 meget stram pga. ekstraudgifter til hhv. feriepenge ved fratrædelse og ekstraordinære udgifter i forbindelse med restaureringen af Mothsgården, hvilket medførte et underskud.

PERSONALE

I 2015 fratrådte arkivleder Lars Bo Hansen og arkivmedarbejder Helle Wikstrøm; arkivar Morten Christian Richardt blev konstitueret som arkivleder.

Ved udgangen af 2015 var Rudersdal Museers personale som følger:

<i>Jon Voss:</i>	<i>Museumsleder</i>
<i>Birgit Simonsen:</i>	<i>Sekretær</i>
<i>Svend Christensen:</i>	<i>Museumsinspektør, leder af Mothsgården</i>
<i>Kirsten Schmidt:</i>	<i>Udstillingsarkitekt</i>
<i>Anders Bank Lodabl:</i>	<i>Museumsinspektør (uddannelsesorlov)</i>
<i>Morten Meinert Jensen:</i>	<i>Registrator</i>
<i>Steen Nielsson:</i>	<i>Arkitekt</i>
<i>Marian Hvilsbøj Garnero:</i>	<i>Museumsvært</i>
<i>Morten C. Richardt:</i>	<i>Arkivleder (konstitueret)</i>
<i>Morten Trommer:</i>	<i>Arkivar</i>
<i>Christian Kaarsberg:</i>	<i>Arkivmedarbejder</i>
<i>Anne Birgitte Gurlev:</i>	<i>Museumsinspektør, leder Vedbækfundene</i>
<i>Emil B. Petersen:</i>	<i>Studentermehjælper, tilkaldevikar</i>
<i>Anne-Kristine S. Larsen:</i>	<i>Studentermehjælper</i>
<i>Sara Juel Andersen:</i>	<i>Studentermehjælper</i>
<i>Irina Angelica Báez-Westerberg:</i>	<i>Studentermehjælper</i>
<i>Ida Lolk Toghøj:</i>	<i>Studentermehjælper</i>
<i>Signe Cecilie B. J. Fasting:</i>	<i>Studentermehjælper</i>

BESØGSTAL RUDERSDAL MUSEER 2015

Besøgende i alt på:

Mothsgården:	3.602
Vedbækfundene:	8.897
Historisk Arkiv:	2.004*

Samlet besøgstal:	14.503
--------------------------	---------------

*Henvendelser. Da arkivets udstillinger i 2015 alle vistes på eksterne lokaliteter (Hovedbiblioteket, Holte Bibliotek, Kulturcenter Mariehøj, Birkerød Idrætscenter), var der ikke statistik over antallet af besøgende her.

Mothsgården

Udstillingen “Krig 1814 – 1864 – 1914”, der markerede krigsjubilæerne ud fra en lokal synsvinkel, stod frem til 4. januar.

“SKÅL”

Derefter gik det omfattende arbejde i gang med opstilling af den ene af årets to store satsninger: udstillingen “SKÅL. Dansk alkoholkultur i fest, fællesskab og fordærv”, som åbnede den 31. januar 2015. Alkohol har som bestanddel af forskellige drikkevarer været en del af livet i Danmark i mindst 3.400 år – dog med voldsomme ændringer i forbrugsmønstrene. I udstillingen dykkede vi ned i tidernes vekslende holdninger til alkoholen, i de miljøer, den blev nydt i, i produktionen og alkoholens former – vikingernes mjød, bøndernes skidtøl og godtøl, munkenes brændevin, som blev de “lavere stænders” foretrukne drik, borgerklubbernes punch, den revolutionerende, undergærede pilsnerøl, der indledte et dansk erhvervseventyr, vinen, der fra 1970’erne blev allemandseje - og specialøllet, der for nylig har vundet noget af øllets tabte territorium tilbage.

Udstillingen formidlede også alkoholmisbrugets skadevirkninger og forsøgene på at bekæmpe det ofte meget store forbrug, lige fra kongens forsøg på at begrænse bøndernes druk over afholdsbevægelse og afgifter, til nyere tids genstandskampagner – forsøg som dog i det store og hele mislykkedes, selv om flere af dem forårsagede drastiske ændringer i forbrugsvanerne.

Udstillingen
SKÅL! på
Mothsgården
- øl og Storm P.
(Foto: Ole Tage
Hartmann)

Udstillingen
SKÅL! på Moths-
gården - smugling
og hjemmebrænde-
ri. (Foto: Ole Tage
Hartmann)

Udstillingen skildrede den kulturhistorie, der ligger i beværtningerne, kroerne, værtshusene mv., som vi alene her i området har og har haft mange af – samt i selve tilbehøret – flaskerne, glassene, drikkedunkene, og i de mange genstande, der vidner om forsøgene på at omgå høje afgifter og stram lovgivning op gennem tiden.

Snaps

Historien om snapsen er tæt knyttet til et af Danmarks helt store industrieventyr, De Danske Spritfabrikker, som i et fremragende samarbejde stillede hele deres meget store historiske samling og arkiv til Museets rådighed. Det var derfor muligt at udstille et unikt og dækkende udvalg af flasker, genstande og fotos mv. knyttet til den danske fabrikation af akvavit. Aspekter af dansk alkoholkultur har gennem tiden været et yndet motiv for vittighedstegninger – på udstillingen vistest således et stort udvalg af alkoholrelaterede Storm P.-tegninger. Udstillingen, som blev en stor succes, lukkede den 23. august.

Fra Souvenirudstillingen
på Mothsgården -
(Foto Ole Tage Hartmann)

Fra Souvenirudstillingen på Mothsgården. (Foto: Ole Tage Hartmann)

Souvenirs

Den 25. september 2015 åbnede udstillingen "Alverdens Souvenirs". Forud var gået en omfattende indsamlingskampagne, hvor Museet lokalt havde annonceret efter souvenirs. Det resulterede i et stort antal souvenirs i alle afskygninger, som Museet lånte af næsten 50 lokale borgere. Sammen med Museets egen samling af souvenirs udgør de indlånte genstande særudstillingen om nye og gamle souvenirs i al deres mangfoldighed. Der er egnspecifikke souvenirs med hilsen fra Himmelfjerget eller fra Colosseum i Rom, souvenirs til personlig eller praktisk brug, som T-shirts, hatte, vaser, kopper, piber, postkort, vin, specielle fødevarer– eller noget totalt unyttigt. For alle souvenirs gælder det, at de vækker følelser om noget vi gerne vil mindes. Udstillingen fokuserer både på souvenirs som generelt fænomen, som billede på vores skiftende rejsemønstre gennem tiden, og på de helt særlige souvenirs og etnografika, som nogle af vort områdes mange berejste borgere har hjembragt. Udstillingen fortsætter i 2016.

Børneudstillingen på Mothsgården.
(Foto: Ole Tage Hartmann)

“Rudersdal på Lærredet

I foråret 2015 blev restaureringen af Mothsgårdens hovedbygning omsider færdig. I et lidt længere perspektiv skal hovedbygningen huse Museets nye permanente udstilling om lokalhistorien i Rudersdal, samt skoletjeneste, reception og bogcafé. Indtil da anvendes lokalerne til en udstilling med et udvalg af museets meget store samling af topografisk kunst. Den 19. juni slog Museet dørene op til de smukke lokaler, og udstillingen “Rudersdal på Lærredet – Birkerød- og Søllerødegnet set gennem malerøjne” med kunstværker, der skildrer landskabet i det, som i dag er Rudersdal Kommune, fra 1700-tallet og ind i 1900-tallet. Malerierne fra den gamle Søllerød Kommunes område er hovedsagelig fra guldalderen, de fleste er fra 1800-tallet og malet i den velkendte på en gang romantiske og virkelighedstro stil. Anderledes forholder det sig med kunst fra den gamle Birkerød Kommune, som for det meste er fra første halvdel af 1900 tallet, og præget af den tids mere moderne tilgang til maleriet. Udstillingen viser også et udvalg af vores unikke samling

af akvareller af Jean-Francois de Jonquieres, som har en meget stor historisk værdi. Det er tanken, at udstillingen skal blive stående indtil det bliver tid at opbygge den nye permanente udstilling.

Hotspot-udstilling

Mothsgården har sideløbende med souvenirudstillingen haft en lille hotspot-udstilling for børn og barnlige sjæle med ting fra museets fine samling af legetøj, gamle skoleplancher mv. Langt op i alderen husker man sin barndoms traktor, dukkehus eller bamse, og leg og legetøj kan binde børn og bedsteforældre sammen i hyggelige stunder, så man glemmer alt om tid og sted. I udstillingsrummet var der mulighed for at sætte sig og lege med forskelligt gammelt legetøj, enten alene eller sammen med andre børn eller familie. Man kunne også prøve at skrive på en gammel, manuel skrivemaskine, noget som blev lidt af et tilløbsstykke.

Mothsgården har fastholdt det høje niveau for de øvrige formidlingsaktiviteter, og gennemført 22 omvisninger i udstillingerne, og 12 ture i lokalområdet. Efter åbningen af "Rudersdal på lærredet" inkluderer en udstillingsomvisning både denne og den aktuelle særudstilling, og i 2015 er de gennemført både i dag- og aftentimer på hverdage, samt i weekenderne. Før jul blev den traditionelle valnøddesnaps-premiere efterfulgt af en snapsejagt i udstillingen.

Ture i skoven

De større historiske cykel- og vandreture er fortrinsvis gennemført i weekenderne. Igen i år har der været cykelture i Jægersborg Hegn og Rude skov, samt vandretur i Geelskov. Derudover har museumsleder Jon Voss deltaget i formidlingsture til Aggershvilve & Lokeshøj, Strandmøllen samt Næsselottet i samarbejde med Historisk-Topografisk Selskab for Søllerødeggen. Den traditionelle juletur til Rude skov måtte desværre aflyses pga. dårligt vejr, men den blev gennemført som nytårstur i januar med stor succes. Endelig holdt Jon Voss i februar foredrag om Rudersdal Museers virke og fremtidsplaner i Nærum Kirkes sognegård.

Besøgstallet på Mothsgården steg med 1.255 besøgende i 2015, fra 2.347 i 2014 til 3.602 i 2015.

Vedbækfundene

2015 var et godt og meget travlt år på Vedbækfundene. Museumsafdelingen blev besøgt af i alt 8.897 museumsgæster, heraf 4.978 børn. Skoletjenesten var ligeledes velbesøgt, og der var bud efter omvisninger for private grupper. I alt fik 2.836 personer fordelt på 130 skoleklasser, børnehaver og andre grupper undervisning eller omvisning på Vedbækfundene.

Den permanente udstilling Vedbækfundene – et jægerfolk for 7000 år siden er det store trækplaster på Vedbækfundene. Den tiltrækker besøgende fra både lokalområdet og hele Storkøbenhavn samt danske og

“Fund fra Motorvejen”

udenlandske turister og forskere. Udstillingen “Fund fra Motorvejen” var også godt besøgt i 2015. Der er stor interesse blandt de lokale borgere for de arkæologiske udgravninger i forbindelse med udvidelsen af Helsingørmotorvejen, og for de mange fine oldtidsfund, som Museum Nordsjælland har gjort ved udgravningerne.

Sideløbende med årets mange omvisninger i Vedbækfundenes skoletjeneste og for private grupper har der været travlt med andre former for formidling, også uden for museet. Leder af Vedbækfundene Anne Birgitte Gurlev holdt i januar foredrag om jægerstenalderen og de arkæologiske fund fra Vedbæk i sognegården i Sengeløse. Den nationale cykelkonference 2015 blev afholdt i Furesø og Rudersdal Kommuner, og Anne Birgitte Gurlev var guide for nogle af deltagerne på en kulturhistorisk cykeltur fra Vedbæk til Holte i maj. Derudover deltog Vedbækfundene i Rudersdal Museers historiske skovture i Geelskov, Jægersborg Hegn og Rude Skov i årets løb, hvor der bl.a. var fokus på oldtidsminerne i skovene.

Omvisninger

Ud over skoletjenesteforløbene afholder Vedbækfundene et antal aftenomvisninger rettet mod voksne, og et antal familieomvisninger for børn og voksne, i alt fire aftenomvisninger og fire familieomvisninger. Vedbækfundene lægger også vægt på tilbud for børn i skolernes ferier. I skolernes vinterferie kom børn og voksne til Vildsvinejagt i vinter-

Udgravning af skelet på Vedbækfundene i efterårsferien.
(Foto: Anne Birgitte Gurlev)

Danmarks Radios optagelser på Vedbækfundene.
(Foto: Anne Birgitte Gurlev)

ferien. Arrangementet var en stor succes, som selv de helt små børn også kunne deltage. I efterårsferien kunne de besøgende børn og voksne være med til at udgrave en kopi af et menneskeskelet. Der blev talt om udgravningsteknikker, og hvilken viden arkæologer kan få ud af en grav. Børnene var med til at kønsbestemme, aldersbestemme og måle højden på skelettet.

Der tænkes, så det knager til
Historisk Quiz på Nærum
Bibliotek.
(Foto: Laura Nossczyk)

En del af formidlingen foregår i samarbejde med andre kultur-institutioner i Rudersdal Kommune, eksempelvis “Smag på Kulturen”, som blev afholdt i begyndelsen af året, med syv forløb om jægerstenalderen og ler-værksted for lokale børnehaver. Et andet samarbejde er Golden Days-arrangementet “Jagten på Sporet”, som blev afholdt i maj på Gl. Holtegaard og Vedbækfundene; et motionsløb, hvor børnene skulle løbe rundt til forskellige poster og hjælpe politiet med at opklare et formodet mord. Der var 580 deltagere på dagen, som alle kom igennem Vedbækfundenes udstillinger og endte ved graven med jægeren, som blev dræbt med en spydspids i halsen.

“Åben Boplads”

“Åben Boplads” blev afholdt i september på gårdspladsen foran Vedbækfundene. Det var igen et velbesøgt arrangement, hvor børn og voksne i bopladsens værksteder kunne arbejde med at fremstille genstande som dem, jægerfolket i Vedbæk brugte for 7.000 år siden.

Den fine opsætning af den permanente udstilling og de unikke arkæologiske fund fra Vedbæk tiltrækker andre museer, universiteter og forskere. I marts kom Museum Østjylland på besøg til omvisning og udstillingsinspiration. Københavns Universitet var på besøg to gange i årets løb med de nye studerende på Forhistorisk Arkæologi. I kurset Introduktion til arkæologi diskuterer de studerende selve udstillingsopsætningen på Vedbækfundene under deres besøg. I periodekurset om stenalderen er et besøg på Vedbækfundene selvskrevet. Her starter de studerende med en tur rundt i Vedbæk By og i Vedbæk Maglemose og slutter med en rundvisning på Vedbækfundene.

Besøg fra Tyskland

26 medarbejdere/studerende fra Seminar für Ur- und Frühgeschichte på Georg August Universität i Göttingen besøgte Vedbækfundene i august, og fik bl.a. glæde af en guide med tyske tekster om

Tidligere minister Britta Schall Holberg var en af de biograferede kvinder i Historisk Arkivs udstilling "Det stærke køn".
(Foto: Lars Bo Hansen)

udstillingen, udarbejdet af studentermedhjælp Sabine Thrane i 2015. I oktober kom Donald Henson fra York University på besøg; han forsker i, hvordan museer i Europa formidler jægerstenalderen til skolebørn. Der blev drøftet formidling med Henson, som observerede et undervisningsforløb med børn fra Blågårds Skole.

TV på Vedbækfundene

Der har to gange været TV-optagelser på Vedbækfundene i 2015. Første gang i oktober, hvor der blev lavet optagelser til udsendelsesrækken Brug dit buskort på Kanal 1 Super senior TV. Her fortalte Anne Birgitte Gurlev om museumsafdelingen, livet i jægerstenalderen og gravene fra Vedbæk. Jægerstenalderkvinden i graven med barnet på svaneringen er med i Danmarks Radios ny Danmarkshistorie, som vil blive vist i 2017. Der var derfor optagelser på Vedbækfundene hele dagen d. 21. december. Glasset foran gravene blev taget af, så Danmarks Radios fotografer kunne komme helt tæt på skeletterne, under overvågning af Nationalmuseets konservator Peter Henrichsen.

Rudersdal Kommunes børnehaver blev igen ved årets slutning inviteret til den traditionelle nissejagt. De sidste to år er den blevet afholdt i samarbejde med kunsthallen Gl. Holtegaard, hvor børnene både går på jagt inde i Vedbækfundenes udstillinger og ude i Gl. Holtegaards have.

I anledning af temaugen ”Det gode liv på to hjul” lavede Arkivet en mindre udstilling af cykelfotos. Fotoet er fra Kystatelieret i Vedbæk ca. år 1900. (HA)

Historisk Arkiv

I marts, på kvindernes internationale kampdag, åbnede arkivet en udstilling i anledning af 100-års jubilæet for de danske kvinders valgret. Udstillingen ”Det stærke køn” portrætterede i lyd, tekst og billeder seks kvinder, der på hver sin måde har præget og sat deres aftryk på vor egns historie. Udstillingen åbnede ved Birkerød bibliotek. Siden åbnede den i juni på Holte Bibliotek og var efterfølgende opstillet på Kulturcenter Mariehøj i forbindelse med dennes åbning. I forbindelse med

udstillingen afholdtes der, sammen med bibliotekerne, et debatforedrag vedrørende feminisme med deltagelse af blandt andre Jytte Hilden.

”Det gode liv på to hjul”

I forbindelse med kommunens temaug ”Det gode liv på to hjul”, havde arkivet i uge 21 en mindre udstilling af gamle cykelfotos fra kommunen stående på Birkerød Idrætscenter.

I april havde arkivet besøg af en masse børn fra Nærum Skole, der havde en hyggelig eftermiddag ved et arrangement inspireret af Søllerød Sommerlejr. Her fornøjede de sig blandt andet med ”Tre mand frem for en enke”, sækkevæddeløb og andre sjove, gamle lege.

Også i 2015 var der gang i arkivets mobile formidlingsenhed ”Arkiv på Hjul”. Vi besøgte blandt andet flere af kommunens skoler, hvor der blev vist gamle fotos og fortalt spændende historier fra kommunens historie. Desuden var arkivet på besøg hos DemensNetværk Rudersdal, hvor der blev fortalt om høst og høstskikke i gamle dage. Det var en dag med fokus på erindring og udveksling.

Af yderligere formidlingstiltag kan nævnes historisk quiz, rundvisninger på arkivets magasiner, en rundtur i Søllerød Kirkeskov, hvor der

Afrikansk strengeinstru-
ment i Souvenirudstillingen
på Mothsgården.
(Foto: Svend Christensen)

blev fortalt om plantelivet, samt et arrangement med Jens Bruhn, hvor der blev vist historiske postkort fra vores egn.

Grundet personalemangel i perioden efter arkivleder Lars Bo Hansens fratrædelse blev der ikke etableret udstillinger i efteråret/vinteren 2015. Der blev dog taget hul på forberedelserne til en udstilling om udviklingen af byrummet i 2016.

FORSKNING

Rudersdal Museer/Historisk Arkiv arbejdede i 2015 sammen med HOKA (Hovedstadsområdets Kulturhistoriske Arkiver) og Københavns Universitet, Landskabsarkitektur og Planlægning på forskningsartiklen "Fredning som middel i byplanlægningen i Søllerød Kommune 1938-1970" til værket "Hovedstadsmetropolens grønne områder", som udgives af HOKA i 2016. Forskningsartiklen beskriver og analyserer by- og landskabsplanlægningen, herunder de omfattende fredningstiltag i

Søllerød Kommune, og inddrager planlægnings- og fredningsarbejdet i Birkerød Kommune i et perspektiverende afsnit.

I forbindelse med ovennævnte forskningsindsats blev der indgået samarbejdsaftale med Københavns Universitet om udvikling af den kommende permanente udstilling i hovedbygningen, for så vidt angår formidlingen af landskabsudviklingen og arealanvendelsen i Museets ansvarsområde. Samarbejdet skal sikre, at udstillingens formidling af den historiske planlægning og landskabsudvikling i så høj grad som muligt bygger på relevant forskning, og at også de nyeste relevante forskningsresultater inddrages i formidlingen, samt bidrage til optimal udstillingsform og -indhold, eksempelvis gennem kvalitetssikring af kartografisk indhold i forbindelse med en interaktiv terrænmodel, som anskueliggør stadierne i områdets landskabsudvikling.

Herudover indledte Rudersdal Museer forarbejdet til to forskningsartikler, som omhandler hhv. vort områdes skovhistorie og vold i jægerstenalderen. Artiklerne påregnes indleveret til fagfællebedømmelse i 2017, med henblik på publicering i de nordsjællandske museers nye forskningstidsskrift, som Rudersdal Museer, Furesø Museer, Helsingør Bys Museer og Museum Nordsjælland arbejder på at realisere.

INDSAMLING, REGISTRERING OG BEVARING

Ud over den aktive indsamlingskampagne i forbindelse med særudstillingen "Alverdens Souvenirs" er mange af de indkomne genstande tilgået museet ved passiv indsamling, hvor publikum af egen drift opsøger museet med ting der har historisk interesse, dog ofte genstande der netop har forbindelse til særudstillingerne.

Blandt de mere bemærkelsesværdige nyindkomne genstande til museets samling i 2015 kan nævnes et ejendommeligt strengeinstrument lavet af udskåret elfenben med en resonanskasse af pytonslangeskind. Instrumentet stammer fra lægen og Holte-borgeren Grete Olsens (1912-2010) samling og er hjembragt fra en af hendes mange rejser til Afrika.

Grete Olsen var en af de første plastikkirurger herhjemme. Hun var især kendt for at nedbringe dødeligheden for hudkræft med plastikkirurgiske tiltag, samt for at indrette Danmarks første plastikkirurgiske afdeling på Finseninstitutet i 1959.

Derudover var Grete Olsen meget berejst, lige fra uddannelses-tiden på Færøerne og i England over hendes tid på landsholdet i fægtning, hvor hun bl.a. deltog i tre olympiader, til de mange safari- og etnologiske rejser, hun foretog fra 1950'erne og frem. Strenge-

Mothsgården -
fritlagt fyldning
med omvendt kine-
seri. (Foto: Svend
Christensen)

*Farve-
arkæologiske
undersøgelser*

instrumentet fik siden plads i museets souvenirudstilling.

Museet udvidede sin kunstsamling med flere værker i 2015. Fremhæves skal især en række spændende pasteltegninger, der viser det gamle Trørød i årene 1939-41. Tegningerne er udført af kunsthåndleren og kunstneren Harald Falck-Rasmussen, der selv boede på Trørød Torv i perioden. Blandt motiverne er bl.a. det gamle røgterhus malet i isvinteren 1939-40, i hvad kunstneren selv har beskrevet på bagsiden af maleriet som 30 graders kulde, samt tækkemand Frederiksen i færd med at lægge nyt tag på den gamle skole i Trørød i sommeren 1939.

Museet er på forkant med registreringen af indkomne genstande, og har da også fået ros herfor fra Kulturstyrelsen.

Det meste af museets budget til konservering og bevaring gik til de farvearkæologiske undersøgelser af det gamle, indvendige træværk på Mothsgården. Under arbejdet opdagede konservatoren, at der gemte sig

et motiv under de mange malingslag på en af fyldningerne under vinduerne. Museet besluttede at fritlægge hele fyldningen. Det afslørede et motiv i kinesisk stil typisk for tidligt 1700-tal, men det var monteret på hovedet. Det kan altså konkluderes, at fyldningen er genbrug, og at motivet allerede har været malet over da den blev monteret på sin nuværende plads.

KAPITEL 8 – ARBEJDET

I forbindelse med Rudersdal Museers lovfæstede varetagelse af kapitel 8-opgaverne inden for nyere tid, gennemgår Museet løbende byggesagslister og lokalplanudkast mv. fra Rudersdal Kommunes byplanafdeling, ligesom Museet tager del i forberedelsen af fredninger, kommuneplan mv. Museet arbejder her for at sikre kommunens fysiske, kulturhistoriske værdier, både hvad angår bygninger og sammenhængende kulturmiljøer.

Der blev i 2015 behandlet et stort antal sager og afgivet flere indsigelser, ligesom der blev arbejdet videre med optimeringen af procedurerne og samarbejdet med Byplan.

Dagligliv på Historisk Arkiv. Arkivvært Christian Kaarsberg i fuld gang med at registrere arkivalier. (Foto: Morten Richardt)

ARKIVARBEJDET

I 2015 har Historisk Arkiv blandt andet været beskæftiget med de daglige opgaver vedrørende indsamling, registrering og tilgængeliggørelse af arkivalier. Arkivet har i denne sammenhæng modtaget og registreret diverse skriftligt materiale, fotos og publikationer samt hele person- og foreningsarkiver.

Kommunalt arkivmateriale

På det kommunale område er der både tilkommet nye papir- og digitale arkivalier. Arkivet har blandt andet modtaget sagsmateriale fra kommunens forvaltninger, herunder større afleveringer fra henholdsvis Skole og Familie samt Beskæftigelse. På det digitale område er der afleveret en række KMD-systemer. Desuden har arkivet vejledt og styret processen omkring Sundhedstjenestens arkivering af it-systemet Novax, som blev godkendt i foråret.

I forhold til planlægningen af den digitale arkivering i 2016 faldt denne på plads i efteråret. Der er en række fagsystemer, som skal afleveres, og arkivet går også videre med forberedelserne til en aflevering af kommunens ESDH-system, Acadre.

Samarbejdet med Rigsarkivet

Arkivet var i foråret tovholder på Rigsarkivets kommunale tilsyn. Der blev indsamlet oplysninger om, hvilke bevaringsværdige kommunale papirarkivalier de forskellige forvaltninger, afdelinger og institutioner har i deres varetægt. Desuden kom kommunens bevaringsværdige it-systemer under luppen med henblik på blandt andet en blotlæggelse af deres konverteringshistorik. Efter endt tilsyn modtog kommunen afslutningsbrev fra Rigsarkivet med nogle få bemærkninger, som hurtigt kunne imødekommes.

Årsberetning for Historisk-topografisk Selskab for Søllerødegne 2015

Af Anita Mikkelsen

Året 2015 må vi i bestyrelsen se tilbage på med megen tilfredshed. Der har været rigtig mange arrangementer, og de har været særdeles velbesøgte med glade og interesserede mennesker. Det har været varierende arrangementer, som er blevet tilbudt, for eksempel en række foredrag og mange ture i vort lokale miljø for netop at opleve historien på stedet. Disse har været så populære, at vi i stor udstrækning har måttet dublere dem. Nogle arrangementer har også været historiske udflugter væk fra hjemegnen, ture som har givet udblik og nye indtryk. Der har været stor opbakning til vores arbejde for at skabe interesse for vores egn, og det er det virkelig væsentlige. Ud over vore arrangementer er der ikke at forglemme også andre områder, hvor bestyrelsen i årets løb har arbejdet for at opfylde de smukke hensigter i vores vedtægter som ”at udbrede kendskab til og vække interesse for Søllerødegnes historie, topografi og kulturelle forhold” og ”at støtte bestræbelser, som går ud på at bevare og udvikle, hvad der skønnes at have historisk og æstetisk værdi.” Det er derfor i høj grad af betydning, at mange støtter et Selskab som vores i en tid, hvor meget kan fortone sig i økonomi og travlhed.

ARRANGEMENTER

I 2015 blev det til i alt 16 arrangementer, som medlemmerne fik mulighed for at deltage i. De har næsten alle været annonceret i ”Nyt fra lokalhistorien”, og foredragene har været afholdt i Søllerød Sognegård, som vi har fundet er et smukt og velegnet sted til disse møder.

*”Industrien i
Nærum”*

Foredraget ”Industrien i Nærum” kom til at indlede arrangementerne. Kaj Elkrog holdt foredraget om dette emne, og senere på året blev det til en stor artikel i Søllerødbogen for 2015. Noget af materialet til

Kaj Elkrog fortæller her om industrien i Nærum, som den udviklede sig fra 1940'erne med eksempelvis Nærum Nylon og Brüel og Kjær. (Foto: Søren P. Petersen)

foredrag og artikel bygger på beretninger fra ældre medborgere, som har været beskæftiget i de mange forskellige virksomheder, som etablerede sig fra slutningen af 1940'erne i Nærum, Brüel og Kjær, Nærum Nylon og flere andre. Det er disse virksomheder og det liv, som denne nye industri gav mulighed for i Nærum, som foredraget beskæftigede sig med – til tider suppleret med oplysende bemærkninger fra salen.

Besøg i Akademisk Skytteforening

Høje Sandbjerg og i særdeleshed Akademisk Skytteforening viste sig at være et område, som ikke så mange af vore medlemmer kendte til og havde besøgt. Det var Søren P. Petersen og en historiker fra Akademisk Skytteforening, der viste rundt og fortalte. Akademisk Skytteforening blev grundlagt i 1861 og havde betydning så sent som under Besættelsen. Der er normalt ikke adgang til området, og besøget havde så stor interesse hos vore medlemmer, at vi måtte gentage det med omkring ca. 40 deltagere pr. gang. På toppen af Høje Sandbjerg har man en fantastisk udsigt, især før løvspring, ud over Vedbæk og havet og kan fx stå og forestille sig Carl den tolvtes landgang i året 1700. På toppen står også mindestenen for Kaptajn Møllerup, som Selskabet har været med til at forsyne med en audioguide, så man ved at ringe til et angivet telefonnummer kan høre beretningen om hans kamp som frihedskæmper under Besættelsen.

Rune Iversen fra Akademisk Skytteforening foran mindestenen for Kaptajn Møllerup oppe på Høje Sandbjerg. (Foto: Søren P. Petersen)

Asminderød Kirkegård

Niels Peter Stilling viste i marts måned rundt på Asminderød Kirkegård i Fredensborg for ca. 40 interesserede medlemmer. Niels Peter Stilling har stået for registreringen af bevaringsværdige gravminder på kirkegården, som hører til en af landets smukkeste. Vi så eksempler på grave fra 1600-1700 tallet og hørte om kendte personer som Bournonville, digteren Fr. Paludan Müller med flere, som alle ligger begravet der.

Aggershvile-kvarteret

Det viste sig, at også udflugten i april til Aggershvile-området og Roligheden tiltrak sig megen interesse, så også dette arrangement blev gentaget. Det var Søren P. Petersen, vores næstformand, og museets leder Jon Voss, der havde påtaget sig at fortælle om Aggershvile og Roligheden. Sidstnævnte ejendom blev bygget i 1796 og var i mange år ejet af den kendte familie Grøn, hvis mausoleum ved siden af Vedbæk Kirke ligeledes indgik i arrangementet. Lokeshøj, egentlig en gammel bronzealderhøj, fik også besøg af vore medlemmer, der nød udsigten.

Et lille blik ud over den smukke Asminderød Kirkegård med stenen over August Bournonville i forgrunden. (Foto: Niels Peter Stilling)

Kastelskirken fra 1704 flot beliggende på den store kirkeplads. (Foto: Søren P. Petersen)

"Herregårdene i Skåne"

Forårets store foredrag var "Herregårdene i Skåne", der trak mere end fulde huse. Her fortalte Niels Peter Stilling levende og engageret om Skånes righoldige og spændende herregårde fra renæssancen med eksempler frem til historicismen. I Skåne ligger herregårdene tæt, og mange af dem omtales som "de danske herregårde", og der blev dvælet ved den pointe, at "Skåne er en fasttømret del af Danmarkshistorien". Foredraget blev ledsaget af en lang række meget smukke fotografier, som Niels Peter Stilling selv havde taget og ligesom foredraget er en del af materialet til næste bind af Stillings værk, "Danmarks Herregårde".

Udfugt til Kastellet

Ofte har vi i årenes løb arrangeret ture til interessante steder uden for Rudersdal. I år var vi blandt andet i Kastellet med en guidet omvisning. Det var en rundtur med medlemmer fra Kastellets Venner & Historiske Samling, som fremviste Kastelskirken og "den gamle arrest", hvor Struensee sad fængslet og gennem en kanal kunne følge med i kirkens gudstjeneste. Vi besøgte Krudttårnet og fæstningsværkerne, der stammer fra Frederik III. og er et af Nordeuropas fineste og bedst bevarede. Det var nødvendigt at være delt i 2 hold på grund af tilstrømningen.

Næsseslottet

Sidste tur inden sommerferien gik til Næsseslottet, hvor tilstrømningen af interesserede medlemmer var stor, selv om vejret ikke var fantastisk. Turen blev ledet af Niels Peter Stilling sammen med Jon Voss. Først var vi indenfor i Næsseslottet, og derefter gik turen rundt i de

Niels Peter Stilling og Jon Voss tryllebinder medlemmerne med fortællingen om Næs-selottet og parken. I baggrunden ses Kaninholmen. (Foto: Søren P. Petersen)

Conincks fantastiske park skabt i 1780'erne som romantisk have med lysthuse, grotter og monumenter. De sidste er stadigvæk eksisterende og forsynet med skilte med audioguide, så det er muligt at få en indgående fortælling om monumenterne.

Mothsgården

I løbet af 2015 afsluttedes den meget omfattende restaurering af Mothsgårdens hovedbygning, Mathias Moths gamle hus fra slutningen af 1600-tallet. Den første udstilling blev "Rudersdal på lærredet, Birkerød og Søllerødeggen set gennem malerøjne", en spændende vandring mellem de mange lokalhistoriske malerier. To gange i løbet af efteråret havde vi arrangeret en rundvisning i de nye lokaler med en fortælling om malerierne fra de forskellige dele af kommunen. Det blev Jon Voss, Axel Bredsdorff og Niels Peter Stilling, der øste af deres store lokalhistoriske viden i de forholdsvis små lokaler.

Tur langs Mølleåen

Søren P. Petersen og Jon Voss havde sammen planlagt den første af to ture langs Mølleåen. Den næste mølleåtur følger i 2016. Udgangspunktet blev Ørholm Mølle, og turen gik derfra videre til Nymølle, to møller som har været en del af den tidligste industrialisering i Danmark. Man taler om, at Mølleåen var "Industriens vugge", hvor der blev fremstillet både korn, varer af jern og kobber samt krudt til kongen. Mest spændende på turen var nok at stå, hvor Ole Kollerød begik sit mord på kusken Lars Pedersen ved at skære halsen over på ham – selvom medlemmerne kun var lidt beskyttet bag regnfrakker og paraplyer, da et pludseligt uvejr rasede over vore hoveder.

Et smukt glimt fra turen omkring Ørholm Mølle. (Foto: Søren P. Petersen)

Søllerød Kirkegård

Anderledes fredeligt, men ikke mindre velbesøgt var Niels Peter Stillings rundgang på Søllerød Kirkegård i september. Vores meget smukke kirkegård, der kan fortælle egnens historie fra begyndelsen af 1800-tallet til i dag. Det er en historie om 1800 og 1900-tallets store mænd og den måde, de ønskede at huskes på, fra de gamle gårdmænd i Trørød bag de fint indhegnede grave til de mange nyere, men også spændende grave.

Dines Bogø om "Besættelsen i Rudersdal"

Efterårets første foredrag var lagt i hænderne på forfatter Dines Bogø og havde titlen: "Besættelsen i Rudersdal og de omliggende kommuner." Dines Bogø havde valgt at fortælle om de personer og begivenheder, som ikke har været så kendte og ofte beskrevne. Det blev en livlig fortælling om bl.a. sprængningen af Nærum Kostskole på Skodsborgvej, om de begivenheder, der knyttede sig til Lundtofte Flyveplads og om nyere undersøgelser af et hus på Rungsted Strandvej, som Dines Bogø havde set nærmere på.

Nordsjællands jernalder

"Nyt lys på Nordsjællands jernalder" var det foredrag, som arkæolog, nu direktør for Nordsjællands Museer, Ole Lass Jensen holdt i oktober måned. Spændende og som altid med stor viden om de udgravninger, som har fundet sted ved Langhaven langs Helsingørmotorvejen. Det blev en indholdsrig aften, der handlede om de seneste resultater fra udgravningerne og om det liv, bønderne levede der omkring Kristi fød-

Nærum Kostskole,
der blev sprængt i
luften i dec. 1943.
(HA)

sel. Spændende er det, at bopladserne her ligger i grænselandet mellem to forskellige landbrugs- og bebyggelsesstrategier, som har påvirket den materielle kultur.

Udvandringen til Amerika

Sidste arrangement var foredraget om "Udvandring til Amerika fra Søllerødegne". Formen var bestemt ny, men særdeles underholdende. Det var en duel mellem vore to historikere Niels Peter Stilling og Lars Bo Hansen, som begge har arbejdet med dette emne. I 1800-tallets sidste 30 år udvandrede ikke mindre end 161 personer fra denne egn, ca. 5% af kommunens indbyggere. Lars Bo og Niels Peter præsenterede os for denne historie gennem gamle billeder og ikke mindst nogle af de spændende udvandrerbreve, som er bevaret. Det havde tilsyneladende manges interesse, for salen var stuvende fuld.

"Udvandringen til Amerika" fra Søllerødegne krævede to foredragsholdere, Lars Bo Hansen og Niels Peter Stilling.
(Foto: Søren P. Petersen)

Billeder foregående sider:

Øverst til venstre: Öved Kloster, en af Skånes pragtfulde herregårde fra barokken. Foto: Søren P. Petersen

Øverst til højre: Torup, Skånes ældste renæssancegård. Foto: Søren P. Petersen

Nederst til venstre: Besøg på Bosjö Kloster, oprindeligt et benediktinerkloster. Ejeren Tord Bonde med gul jakke og kasket modtager vort hold. Foto: Søren P. Petersen

Nederst til højre: Öved Kloster set fra haven. Foto: Søren P. Petersen

SENSOMMERUDFLUGTEN

Udflugten til Skåne

Vores årlige og meget efterspurgte sensommerudflugt, den første søndag i september, gik i år til Skåne. Det var som sædvanlig Niels Peter Stilling, der var turens guide og som havde udvalgt de interessante herregårde og klostre, vi besøgte samt de smukke veje, som bussen blev ledt ned ad. Første stop var Thorup Herregård, en flot firfløjet renæssancegård fra den danske periode. Siden gik turen til Bosjö Kloster med sin gamle klosterkirke tilbage fra middelalderen. Efter frokost på klosteret kørte vi til Öved kloster, en barok herregård bygget i 1760'erne på klostertomten, deraf navnet. Familien Ramel, der har ejet stedet siden 1753, viste rundt i deres private bolig, hvor stuerne inventar stod intakt. Det var nok turens højdepunkt at se et 1700-tals hus fuldt møbleret stort set som for over 200 år siden. På hjemvejen besøgte vi yderligere den enestående herremandskirke Genarp fra renæssancen.

ANDRE INITIATIVER

Lokalhistorisk Kanon

I år har de tanker, der drejer sig om at skabe en *lokalhistorisk kanon* for Rudersdal Kommune fyldt en del. Det begyndte som et initiativ fra Ann Sofie Orth sammen med Birgitte Schjerning Poulsen i forbindelse med deres medvirken ved Folkemødet i Rudersdal i august. Ann Sofie henvendte sig til vores Selskab og til Birkerød lokalhistoriske forening med spørgsmålet: Fandt de historiske foreninger ikke, at det var en god idé med en historisk kanon og ville foreningerne være aktive deltagere? Tanken var, at der skulle udpeges omkring 10 steder/emner af vor kulturarv, som det var væsentligt for vore elever i skolerne at få kendskab til, og at der til dette formål blev fremstillet læringsmateriale, så det blev enkelt for lærerne at inddrage disse emner i undervisningen. Ligeledes kunne en sådan kanon blive til stor glæde for alle andre borgere i kommunen ved at kaste lys på en række af vore historiske perler. Det var naturligvis et initiativ, som Selskabet syntes var helt i overensstemmelse med vore vedtægter. Det ville være væsentligt, hvis det kunne lykkes, at

Kort over Rudersdal Kommune med ideer til den Historiske kanon for Rudersdal, som det så ud på Folkemødedagen den 28. august 2015. (Foto: Ann Sofie Orth)

vore unge fik mere viden om den egn, de er en del af – hvorfor den ser ud, som den gør, og hvad der er gået forud og har skabt baggrunden for nutiden. Den første etape af dette projekt kom til at foregå i forbindelse med årets Folkemøde på Havarthigården den 28. august. På et kort over Rudersdal bad vi gæster på Folkemødedagen sætte gule poster med deres forslag til kanonpunkter – et kort, der efterhånden kom til at ligne en stor blomst. Siden har vi drøftet de over 40 forslag, som vi efterhånden har modtaget i ”Styringsgruppen”, der kom til at bestå af Ann Sofie Orth, Kim Sørensen fra Birkerød, Birgitte Schjerning Poulsen og mig, suppleret med Niels Peter Stilling. Sidstnævnte arbejder også som Rudersdal Kommunes repræsentant med udarbejdelse af en ny udgivelse af TrapDanmark, hvor der naturligt kan blive emnemæssige sammenfald. I 2016 afholdes et møde på Rådhuset om den lokalhistoriske kanon, hvor alle er velkomne, og hvor det er meningen, at det skal diskuteres,

Anita Mikkelsen fortæller den 5. maj om frihedskæmper Ib Gundelachs død for 70 år siden på dette sted, Strandvejen ved Skodsborg. (Foto: Søren P. Petersen)

hvilke af de 40-50 emner, der skal være de vigtigste og som skal fremmes. I øvrigt er det tanken, at alle de foreslåede kanonpunkter samles i et katalog til almindelig brug og til inspiration for alle med lokalhistorisk interesse.

Som det har været tilfældet de senere år har Selskabet også i 2015 inviteret borgere i Rudersdal, der er interesseret i historie, til nogle af vore foredrag, selv om de ikke var medlemmer af Selskabet, men med tanke på, at de måske kunne få lyst til at blive det. Ud over disse initiativer har vi sammen med Søllerød Menighedsråd og kommunens kulturafdeling afholdt et familiearrangement. Det hed i år "Lav din egen julekrybbe" og var som sidste år med Mette Wille som kreativ leder af aktiviteterne. Mange fine figurer så dagens lys, og Søllerød Kirkes præst fortalte lidt om emnet. Desværre blev flere af vort Selskabs medlemmer forhindret i at deltage – det var den weekend, den 21/22 november, hvor området var totalt dækket af et voldsomt snevejr.

I anledning af 70 året for Danmarks befrielse havde vi sammen med Rudersdal Museer arrangeret en lille vandretur langs kysten ved Skodsborg den 5. maj, hvor der fandt flere begivenheder sted under Besættelsen og i dagene omkring den 5. maj. Her blev frihedskæmper Ib Gundelach skudt ved en misforståelse, som blandt andet fremgår af mindesmærket på Skodsborg Strandvej. Selskabet har for nogle år siden

Julekrybbe

Den 5. maj

været med til også her at udstyre det med audioguide, så man kan få fortællingen om episoden, mens man står på stedet. Svend Christensen og Morten Meinicke fra Rudersdal Museer og Søren P. Petersen fra vores selskab fortalte undervejs på turen om begivenheder fra perioden for 70 år siden.

*Nærum
Kulturdag*

Som noget nyt afholdtes "Nærum Kulturdag" den 12. juni i bibliotekshaven bag Nærum Bibliotek. Selskabet havde en fin stand i haven med vore publikationer, hvor vi fortalte om vores arbejde, ligesom vi sammen med Museet sponsorerede et rollespil, "Den Gale konge", der fandt sted i bibliotekshaven og var beregnet for børn fra 6-11 år.

*Vedbæk
Havnedag*

I Vedbæk Havnedag deltog vi atter i år, og det var Lars Bo Hansen og Carsten Erichsen, der påtog sig at sætte stand op og ned og stå i den i løbet af dagen for at fortælle om vores gode selskab.

Som noget nyt har Rudersdal Museer taget initiativ til at oprette et *Brugerråd*. Dette skal fungere som sparringspartner for museet og inspirere museets virke udadtil, blandt andet gennem formidling og ved at skabe øget forankring i lokalsamfundet. Endnu er kun afholdt et enkelt møde. Rådet er tænkt at bestå af et medlem fra vores selskab, et fra Birkerød lokalhistoriske forening, et fra skoleområdet, et fra erhvervsforeningerne, et fra ungeforeningerne og et medlem fra Kulturparaplyen. Det kan uden tvivl blive et frugtbart forum, når det kommer i gang, men det ville nok være fremmede for debatten, hvis der blev flere møder end de to om året, der er stibuleret.

Frivillighedsdag

I lighed med sidste år deltog vi i Frivillighedsdagen i september og lavede aftaler med flere af de forskellige organisationer – vi er i den henseende kun givende, ikke modtagende.

PARTNERSKABET OMKRING MONUMENTERNE

Gennem partnerskabet til bevaring af vore monumenter ydes stadigvæk et ihærdigt arbejde for at vedligeholde monumenterne og søge muligheder for at restaurere, hvad tidens tand ødelægger. Indskrifter bliver malet op og bevoksning fjernet. Af større projekter skal nævnes restaureringen af Suhms Kilde i Øverød. Grotten nede ved Søllerød Sø er totalt restaureret og står nu som ny. Den er fredet, så derfor påhvilede det Rudersdal Kommune at genetablere den.

Inden for formidlingen af monumenterne arbejder vi med opsætning af QR-koder både på nogle af de eksisterende monumenter og på nye mindesmærker, hvor man med en smartphone kan linke til Rudersdal Museer og få oplysninger om stedet, man står ved.

Den nyrestaurerede Suhm's Kilde. (Foto: Søren P. Petersen)

GENERALFORSAMLINGEN

Den 27. maj afholdtes den ordinære generalforsamling i Søllerød Sognegård med salen fyldt af medlemmer. Kaj Elkrog blev valgt til dirigent, og såvel formandens beretning som kasserer Verner Hylbys regnskab for 2014 og forslag til budget for 2016 blev vedtaget. Der er budgetteret med et underskud på 20.000 kr. Kommunen er søgt om et tilskud på 45.000 kr. til driften i 2015, men der er kun bevilget 35.000 kr. Forslaget om at fastholde kontingentet på 250 kr. årligt for en husstand blev vedtaget. Dog varslede kassereren en stigning af kontingentet for 2017 for at modvirke underskuddet. Til bestyrelsen blev genvalgt: Verner Hylby, Jan Britze og Georg Lund og nyvalgt Steen Pedersen. Axel Bredsdorff og Carsten Erichsen blev valgt til suppleanter. Til revisor blev Lis Vorsting genvalgt. Morten Trommer havde ønsket at udtræde af bestyrelsen. Efter generalforsamlingen fortalte Anders Bang Lodahl, Phd. studerende om sit forskningsarbejde, der omhandler Skodsborg Badesanatoriums historie og i særdeleshed dets stifter Dr. Carl Ottosen.

Bestyrelsen

*Artikler i
Søllerødbogen*

Vort formål ”at udbrede kendskab til og vække interesse for Søllerødegens historie” skal vi i følge vore vedtægter blandt andet nå gennem udgivelser af årbøger. Det har vi bestemt også i år levet op til med udgivelsen af Søllerødbogen 2015. Niels Peter Stilling har udover at levere en flot redaktion af bogen også selv skrevet en stor og underholdende artikel om sine første år som arkivar i Søllerød Kommune frem til stillingen som museumsleder. Det er disse spændende 6 år fra 1982 til 1988, vi følger, en tid, hvor arkivet havde til huse på Gl. Holtegård, og hvor blandt andet landskabsmalerier af lokalhistorisk interesse fik en central plads i dokumentationen af Søllerøds historie. Den anden store historie i Søllerødbogen er Kaj Elkrogs om Nærums industrialisering i efterkrigstiden, 70 sider rigt illustreret. Det er utroligt så mange forskellige virksomheder, der har eksisteret og som bliver bekrævet i denne artikel – det skrækker sig fra silkebåndsfabrik, tegnestiftfabrik, fabrik med skrivekridt, Danalys, Nærum Gulv-og Karklude Fabrik, filmstudiet Flamingo, Nærum Nylon, Andelsmejeriet, Ole Sommer med flere og ikke mindst Brüel og Kjær. Søllerødbogen indeholder desuden to andre artikler, men ikke mindre interessante, henholdsvis om kong Georgs besøg i Vedbæk af Torsten Søgaard og om Holte Landpost og breve fra Søllerød Skole af Hans-Ole Ketting. Bag disse artikler og det store arbejde i det hele taget med at frembringe en så smuk og velskrevet bog befinder sig en række ildsjæle. Fra Selskabet skal lyde en meget stor tak til forfatterne og til redaktøren. Søllerødbogen afsluttes som altid med årsberetningerne – først årsberetning for Rudersdal Museer skrevet af museumsleder Jon Voss, og som indeholder såvel aktiviteterne på Mothsgården, som hvad der er foregået på Vedbækfundene og Historisk Arkiv i 2014 og til sidst årsberetningen for Selskabet ved formanden samt regnskab for Selskabet ved Verner Hylby.

Søllerødbogen indeholder i år også en nekrolog om Arkitekt Jens Johansen, der døde i februar. Jens Johansen har ud over sit arbejde for museet også været et meget værdifuldt bestyrelsesmedlem af Selskabet gennem mange år og har skrevet spændende artikler, ikke mindre end 9 større til Søllerødbogen samt ikke mindst hans hovedværk: ”Fra seks landsbyer til syv bydele”, 1988.

”Jazz i Reprisen”

Ud over udgivelsen af Søllerødbogen har Selskabet ydet et tilskud til bogudgivelsen ”Jazz i Reprisen” på 15.000 kr. Det er Jens Jørn Gjedsted, trompetist, der har skrevet en bog om, da jazzen begyndte herude i 1970’erne i Reprisen, biografen i Holte. Hver søndag samledes unge fra

*Nyt fra
lokalhistorien*

Medlemsbladet "Nyt fra Lokalhistorien" blev som de tidligere år sendt ud omkring 1. februar og 1. september til samtlige medlemmer. I bladet findes altid en omtale af de historiske arrangementer, medlemmerne tilbydes at deltage i. Derudover har der i år været en lille artikel om Frederik VI's skolelov og de lokale skoler samt et fortælling om kommunens første kvindelige sognerådsmedlem Anna Marietta Sigvard Hansen og desuden en omtale af "Danmark set fra luften", Det er Det Kongelige Biblioteks største lokalhistoriske projekt de kommende år.

Mailservice

I årets løb har de medlemmer, der er tilknyttet vores mailservice, modtaget en række mails om arrangementerne og andre nyheder. Det ville dog være ønskeligt om endnu flere ville tilmelde sig mail-udsendelsen. Det kan gøres på hjemmesiden www.histtop.dk.

Selskabet har også i årets løb haft en fin kontakt til kulturafdelingen i kommunen og et godt samarbejde med Rudersdal Kommune i det hele taget. I år har Rudersdal Kommune ydet Historisk-topografisk Selskab et driftstilskud på 35.000 kr., og det siger vi tak for. Selskabet havde dog søgt om 45.000 kr., som vi har fået bevilget gennem en række år. Begrundelsen for reduktionen var vores egenkapital. Vi mener i bestyrelsen, at vi yder en meget stor indsats på kulturområdet i kommunen med en medlemsskare på mellem 900-1000 husstande. En lang række af vore arrangementer tilbydes ydermere borgere i kommunen, uden at de er medlemmer – og alt arbejde udføres af frivillige. Vores egenkapital er opsparet gennem en del år ved medlemmernes hjælp og hensættes og bruges til det i vore vedtægter udtrykte formål at udbrede kendskab til og vække interesse for Søllerødegnens historie blandt andet gennem udgivelser af årbøger.

*Udbringelse af
Søllerødbogen*

Også i år har arbejdet med kultur, Søllerødegnens historie og de mange mennesker, der interesser sig for disse emner, givet mange glæder. Der har været stor imødekommenhed også på det praktiske plan. Jeg tænker her specielt på arbejdet med at bringe Søllerødbogen ud – en meget stor tak for det til vore medlemmer. Bestyrelsen, vore mange samarbejdspartnere, ikke mindst Rudersdal Museer med deres meget imødekommende personale og vores sekretær vil jeg gerne på vegne af Historisk-topografisk Selskab sige mange tak for et godt og varmt samarbejde i 2015.

Historisk topografisk Selskab for Søllerødeggen

Driftsregnskab for perioden 1. januar – 31. december 2015

	Regnskab 2015	Regnskab 2014	Budget 2015 1/1-31/12	Balance 31-12-2015	
Resultatopgørelse					
Indtægter				Aktiver	
Kontingenter	222.750,00	238.986,00	250.000,00	Driftskonto	106.509,30
Tilskud Rudersdal Kommune	35.000,00	45.000,00	45.000,00	Indskudskonto	170.027,42
Renter	285,49	217,05	500,00	Hensættelseskonto	57.178,25
Bogsalg	10.930,40	4.161,00	2.500,00	Skyldige kontingenter	-6.200,00
Indtægter i alt	268.965,89	288.364,05	298.000,00	Aktiver i alt	327.514,97
Udgifter				Passiver	
Søllerøbogen 2015				Egenkapital primo	346.613,98
Trykning	127.400,00	124.825,00	152.000,00	Årets resultat	-19.099,01
Forsendelse	11.990,00	11.131,50	15.000,00	Forpligtelser	-
Diverse/Nyhedsmails	1.293,50	2.158,25	3.000,00	Passiver i alt	327.514,97
Søllerøbogen i alt	140.683,50	138.114,75	170.000,00		
Medlemsinformation					
Trykning af "NYT"	17.762,50	17.450,00	17.000,00		
Forsendelse af "NYT"	5.018,60	10.845,65	13.000,00		
Hjemmeside	-	0,00	1.000,00		
Nyhedsmails/Diverse	2.125,00	9.941,97	4.000,00		
Bogudgivelse	0,00	0,00			
Medlemsinformation i alt	24.906,10	38.237,62	35.000,00		
Sensommerudflugt					
Deltagerbetaling	-35.800,00	-27.700,00	-34.000,00		
Transport	12.311,24	10.500,00	10.000,00		
Forplejning	12.755,57	15.800,00	16.000,00		
Entre, Foredragsudgifter	13.473,21	3.519,90	12.000,00		
Sensommerudflugt i alt	2.740,02	2.119,90	4.000,00		
Andre aktiviteter					
Deltagerbetaling	-2.700,00	0,00	-2.000,00		
Lokaleleje	2.250,00	3.750,00	4.000,00		
Forplejning	2.772,76	2.209,65	2.000,00		
Honorærer mv	9.383,00	11.407,40	9.000,00		
Entreer	4.646,00	8.380,00	1.000,00		
Tilskud til bogudgivelser	15.000,00	0,00	10.000,00		
Andre aktiviteter i alt	31.351,76	25.747,05	24.000,00		
Administration					
Sekretærbistand	49.184,00	46.550,47	47.000,00		
Porto	5.746,75	474,00	1.000,00		
Kontorartikler	1.399,35	629,90	1.000,00		
Annoncer	2.080,50	1.500,00	2.000,00		
Møder	3.300,65	3.195,00	3.000,00		
Kontingenter	3.525,00	3.610,00	4.000,00		
Medlemsadministration	22.299,32	18.547,28	22.000,00		
Hjemmeside	213,00	400,50	1.000,00		
Repræsentation/Gaver	534,95	2.583,90	3.000,00		
Bankgebyrer	100,00	750,00	500,00		
Administration i alt	88.383,52	78.241,05	84.500,00		
Udgifter i alt	288.064,90	282.460,37	317.500,00		
Årets resultat	-19.099,01	5.903,68	-19.500,00		

Verner Hylby
Kasserer

Anita Mikkelsen
Formand

Ena Berg
Revisor

Lis Vorsting
Revisor

SOLGTE BØGER I 2015	ANTAL
Thea fra Trørød (gammel udg.)	1
Svend fra kratmosen	3
Hawarti gården	1
Vejnavne	1
Dreng i Holte	1
Dreng i Holte	5
Søllerød som det var engang	7
Søllerød som det var engang	3
Nærumbanen	3
Niartharum	2
14 malerier fra Søl.	1
Gårdmandsliv i Holte	1
Gårdmandsliv i Holte	3
Fra seks landsbyer til syv bydele	2
Fra seks byer til syv bydele	1
Fr. VII og Skodsborg	1
Skoleliv i Søllerød	1
Søllerødbogen 1942 - 1970	20
Søllerødbogen 1942 - 1970	1
Søllerødbogen 1971 - 1986	3
Søllerødbogen 1994 - 1999	5
Søllerødbogen 1994 - 1999	1
Søllerødbogen 2000 - 2004	4
Søllerødbogen 2005 -	4
Søllerødbogen 2005 -	4
Brandslukning i Søllerød	4
Vejen til Rudersdal	2
Billige boliger i Søllerød	3
Jazz i Reprisen	8
Total	96

Vi har revideret årsregnskabet for Historisk-topografisk Selskab for Søllerødeggen og har herunder konstateret at regnskabet er i overensstemmelse med selskabets bogføring.

Regnskabet giver efter vor opfattelse et retvisende billede af selskabets resultat for 2015, dets aktiviteter og dets økonomiske stilling i øvrigt.

Revisionen har ikke givet anledning til bemærkninger.
Holte den 15. april 2016

Verner Hylby
Kasserer

Anita Mikkelsen
Formand

Som generalforsamlingens valgte revisorer

Ena Berg

Lis Vorsting

BESTYRELSEN FOR HISTORISK-TOPOGRAFISK SELSKAB FOR SØLLERØDEGNEN 2015-2016

Etnolog Anita Mikkelsen, *formand*.

Telefon 45 89 07 17

Konsulent Verner Hylby, *kasserer*.

Telefon 45 80 37 18

Cand.polyt. Søren P. Petersen, næstformand, *sekretær*.

Telefon 45 42 42 89

Museumskonsulent Niels Peter Stilling, *redaktør*.

Telefon 72 68 56 56

Civilingeniør Carl Steen Berggreen, *formand bevaringsudvalget*. Telefon 45 42 10 41

Etnolog MK Birgitte Scherning Povlsen.

Arkitekt Steen Pedersen.

Underdirektør Jan Britze

Menighedsrådsformand Georg Lund

Cand.mag. Lars Bo Hansen.

Lærer Sanne Rud

SUPPLEANTER

Vicerektor MK Axel Bredsdorff

Lektor Carsten Erichsen

FORRETNINGSUDVALGET

Anita Mikkelsen.

Søren P. Petersen

Niels Peter Stilling

Verner Hylby

BEVARINGSUDVALGET

Carl Steen Berggreen, *formand*

Jan Britze

Steen Pedersen

SEKRETARIAT

Rudersdal Museer, Biblioteksalléen 5, 2850 Nærum.

Telefon 46 11 56 52

E-mail: museum@rudersdal.dk

Hjemmeside: www.histtop.dk

Historisk-topografisk Selskab for Søllerødeggen
Rudersdal Museer